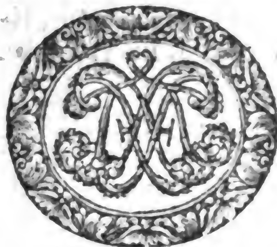
JOHANNIS VOET, P. F. G. N.
JCti & Antecessoris in Academiâ
Lugduno-Batavâ

DE JURE MILITARI

LIBER SINGULARIS.

In quo plurimæ ad Militiæ, Militumque jura pertinentes controversiæ juxta leges, gentium mores, & rerum judicatarum exempla sunt definitæ.

Editio tertia, priore auctior & emendatior.

BRUXELLIS,
Apud SIMONEM T'SERSTEVENS, Bibliopolam
propè Templum RR. PP. Dominicanorum.
M. DCC. XXVIII.
Cum Privilegio.

SUMMA PRIVILEGII.

CAROLUS VI. Dei gratiâ Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Rex Caſtiliæ &c. Archidux Auſtriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Diplomate ſuo ſanxit, ne quis præter SIMONIS T'SERSTEVENS, Bibliopolæ Bruxellenſis, voluntatem, Librum cui titulus, *Joannis Voet de Jure Militari*, intra novennium imprimat aut alibi locorum impreſſum in hanc Provinciam importet, venalemve exponat. Qui ſecus faxit, confiſcatione dicti Libri & aliis gravibus pœnis mulctabitur: ſicuti latiùs patet in Litteris datis Bruxellæ, die 8. Oct. 1727. *Signat.* J. DE WAHA.

LECTORI BENIGNO.

Hunc de Jure Militari libellum, juventutis primæ fœtum, excudi iterato passus sum, additis nunc iis quæ Reipublicæ nostræ edictis aliisque constitutionibus recentioribus cauta, vel illustrandis vel emendandis illis, quæ prius à me scripta fuerant, necessaria visa sunt. Quamvis enim, deficientibus dudum exemplis, impressionis novæ consilium antea haud ceperim; tamen, cum anno superiore secunda mei ad Pandectas commentarii pars in lucem prodiisset, in eâque ad in-

terpretationem tituli de re Militari *nihil aliud proposuissem, quam inscriptionem octo capitum, quibus hæc de* Jure Militari *tractatio absoluta fuerat, consultum censuerunt viri docti, editione repetitâ libelli deficientis copiam procurari; ut quisque, cui id volupe, intelligere possit, quæ de quotidianâ & ad jus publicum pertinente materiâ non modo ex nostri juris autoribus, sed & magnopere ex historiarum ac literaturæ monumentis, adduxi olim, publicique juris feci. Vale.*

DE

DE JURE MILITARI.

CAPUT I.

De bello in genere & nonnullis ejus ſpeciebus ac diviſionibus.

1. *BEllum dictum eſt à duello.*
2. *Belli definitio à Bocero tradita notatur.*
3. *Exhibetur juſta belli definitio.*
4. *Cur bellum vocetur diſſidium armatum?*
5. *Ad bellum requiritur utrinque liber populus, nec bella civilia propriè bella ſunt.*
6. *Bellum rite per fecialem denunciandum eſt, quod quo pacto olim, quibuſque ritibus factum fuerit docetur.*
7. *Bellum omni jure licitum eſt.*
8. *Illi ſoli penes quos ſuprema reſidet majeſtas indicendi belli jus habent.*
9. *Privatus privato ſub eodem Principe degenti bellum inferre nequit.*

10. *Non etiam privatus extraneo seu Principi seu privato bellum jure movet.*

11. *Princeps tamen subjectis indulgere potest licentiam per vim repetendi injuste ablata, unde repressalia.*

12. *Privatus sine Principis consensu bellum extraneo inferens læsæ majestatis reus est.*

13. *Illatum tamen ex improviso bellum impune sine prævio Principis mandato repellit.*

14. *Bellum justum vel injustum est, justum est ex jure gentium.*

15. *Injustum bellum non est ex jure gentium.*

16. *Non datur bellum utrinque justum.*

17. *Iniqua in bello justo singulorum facta non tollunt Primam belli justitiam.*

18. *Justæ belli causæ ad tria capita rediguntur.*

19. *Legitima bellandi causa non est sola gloria cupido.*

20. *Nec amplificandi imperii desiderium.*

21. *Nec religionis propagandæ & hæreseos extirpandæ voluntas.*

22. *Si subjectis à Principe religionis ergo vis inferatur, non ideo licet ipsis in eum insurgere.*

23. *Nisi libera civitas eâ conditione Principi extraneo se suaque commiserit, ut liberum retineat religionis arbitrium.*

24. *Quomodo ac quando liceat subjectis in Principem tyrannum arma capere.*

25. *Propter legatorum violationem jure bellum infertur.*

26. *Nefas est propter justas belli rationes, super quibus pace vel fœdere transactum est, bellum movere nisi dolus paci causam dederit.*

27. *In bello quod prorsus injustum est subjecti non debent opem ferre suo Principi bellum inferenti.*

28. *Stra-*

28. *Stratagemata in bello licita sunt.*
29. *Majori laude digni duces qui stratagematibus quam qui aperto marte superant adversarios.*
30. *Illicitus est in bello dolus cum fidei violatione conjunctus.*
31. *An proditorum operâ uti liceat.*
32. *Dolus cum mendacio conjunctus est illicitus.*
33. *Bellum vel terrestre est vel maritimum.*

Um oculos atque animum in veterem illam, quæ super æthera caput extulit, Romam conjicio, ejusque mecum repeto ortum, progressum, diversas mutationes, & per temporum vicissitudines variantes administrandi modos; ut primam sub regibus inter infantiæ vagitus ætatem egerit, ut iis ejectis ad liberam & popularem regiminis redacta formam, ut postmodum, ubi vice populi senatum consuli suaderet ingens illa civium multitudo, ad partes conscriptos maxima devoluta fuerit in Republicâ potestas, ut denique Cæsar Octavius cuncta civilibus fessa discordiis nomine Principis sub imperium acceperit; summis viribus illos, quibus erat demandata Reipublicæ cura, anfixos fuisse animadverto, ut non minus foris armorum gloriâ, quam domi legum justitiâ essent illustres; sic ut asserere non dubitaverit Imperator Justinianus, dignam esse Principum fastigio virtutem, si militari scientia æque ac juris autoritate decorata conspiceretur imperatoria Majestas. Noverat enim, nec sine viribus & armatorum præsidio inviolatas ab hostibus posse conservari leges, nec sine belli artibus pacem esse diuturnam. Quæ & ratio fuit, cur antiquiores Romani fre-

frequentibus, iisque gravissimis adversus finitimos impliciti bellis, nemini ad ullam magistratus dignitatem, ad summos in Republicâ honores patere portas voluerint, nisi quos per annos decem militiæ fortiter operam navasse constaret: & quo impensius aliis testatum facerent suum in armorum negotio cultum, nihil omni tempore sibi censuerunt antiquius esse debere, ubi duriora cum populis vicinis suborirentur dissidia, & bellicis esset insudandum laboribus, quam ut sartam tectam conservarent, aut si corruptis forte moribus collapsa foret, restaurarent disciplinam militarem, idoneos Martis operibus eligendo viros, prœmia fortibus, sceleratis pœnas pro delicti atrocitate distribuendo: eâ quippe solâ compertum habebant, tot sese gentes subegisse potentissimas, tot ferocissimos domuisse populos, jugum pertinaciter libertatis amore declinantes.

Unde & legum confirmarunt autoritate quicquid ad observandam militarem in castris justitiam conducere posse videtur: cumque spes non esset, solis prœmiorum illicebris in officio contineri posse milites, juris vinculo ac sanctionibus ad ea peragenda vel evitanda illos obstrinxerunt, ad quæ sponte suâ forte non usque promti invenirentur ac parati: & quamvis inter armorum strepitum conticescere leges vulgatum sit ubique proverbium, sunt tamen & belli, sicuti pacis jura; quæ, cum non prorsus inutilia scitu fore existimem, etiam viris militaribus, ne forte idem ipsis, quod quondam Servio objiciatur; turpe scilicet esse patricio & nobili & causas oranti jus in quo versatur, ignorare, Laudabiles aliorum secutus conatus, paucula ad hanc materiam illustrandam pro ingenii modulo in medium proferre decrevi. Cumque,

cum

eum qui jura militaria ſcire deſiderat, etiam quid bellum ſit, haud oporteat ignorare, tribus ut ita dicam verbis in anteceſſum ejus exhibebo naturam, variaſque veluti per indicem ſpecies enumerabo.

1. Dictum autem eſt bellum, (ut à vocis exordiar origine) à duello; neque enim exploratius quicquam eſt, quam duas in bello requiri partes utrinque de ſummâ rei contendentes. Grotius *de Jure Bell. libr.* 1. *c.* 1. *n.* 2. & apud plurimos Latinæ linguæ ſcriptores antiquitus duelli nomine bellum plerumque fuiſſe deſignatum piæ memparens Paulus Voet *Tract. de Duellis cap.* 1.

2. Belli quod attinet definitionem, non una circa eam omnium juris interpretum mens eſt, quorum tamen varias ad incudem revocare opiniones ſuperſedeo; recenſuit illas ac refutavit abunde Bocerus de *Bello cap.* 1. cæterum & ipſe ſuam hac de re exhibiturus ſententiam, cenſet ibidem, *Bellum eſſe diſſidium armatum duorum contrariorum exercituum rite prius indictum.* Verum nec hanc ejus deſcriptionem, ſi penitius examines, vitio prorſus carere exiſtimes; juxta eam namque vel penes quemlibet privatum, modo exercitu ſtipatus bellum per fecialem alteri ſeu privato ſeu Reipublicæ denunciaſſet, non ſecus atque penes ſummam majeſtatem, decernendi belli reſideret poteſtas. Sic latrones cum armatorum multitudine exercitum conſtituente viatoribus inſidiantes, ſi modo publico programmate ſeſe hoſtes eſſent profeſſi, bella non latrocinia exercerent, & per denunciationem bellici juris fierent participes, adeoque facili negotio graviſſimis, quibus intercepti puniuntur, ſeſe ſuppliciis eximerent. Sic juſtum ac legitimum ſervi adverſus Scythas dominos ſuos olim moviſſent bellum, à finibus eos & laribus arcentes domeſticis;

cis; ibi quippe nec de erat exercitus, neque dominis ut recederent, denunciare neglexerunt. Justin. *libr.* 2. *c.* 5. Et injurii in servos devictos dicendi forent Romani, ac immerito belli sustulisse commercia, dum quosvis in crucem agebant captivos; cum omnis ibi reperiretur belli forma, sexaginta millium exercitus, Imperatores purpureâ veste amicti, regium in morem fronte redimitâ, baculo utentes argenteo, & ut omnia complectar, tales, qui bellicosos Romanorum prætores non semel castris exuerant. Florus *lib.* 3. *c.* 19.

Insuper, si bellum esset *armatum dissidium duorum contrariorum exercituum*, quandoque absque fœdere absque induciis sponte suâ intermitteretur, & nullâ novâ dissidiorum datâ causâ, resurgeret tamen ac reviviscceret, si forte profligatis ac dissipatis alterius partis copiis nova cogerentur auxilia, novus ad restaurandas deleti vires conscriberetur exercitus: quippe dum hæc à partibus curantur, non duo contrarii reperiuntur exercitus, adeoque nec bellum. Quæ omnia cum prorsus absurda & à ratione aliena esse notius sit, quam ut dici debeat, jure quoque merito rejiciendam esse tanquam minus exactam Boceri definitionem nemo negaverit.

3. Ut itaque quæ mihi stet sententia explicitum dem, non eum à vero aberrare autumo, qui bellum dixerit esse dissidium armatum, libero populo ab altero populo libero rite indictum. *arg. l.* 24. *ff. de captiv. & postlim. l.* 118. *ff. verb. signi.*

4. Dissidium appello armatum, ut lites excludam civiles citra ullum armorum strepitum coram certis judicibus agitari solitas, quales quandoque inter liberos utrinque populos extitisse omnium seculorum decursus docuit; veluti cum in tertium aliquem seu principem, seu senatum, seu alios com-

communi voto electos arbitros consentiunt, eorumque adeo sponte se subjiciunt jurisdictioni, ut quicquid ab iis statutum fuerit ac decretum, ei semet acquieturos promittant. Plura controversiarum hâc methodo diremtarum enumerat exempla Albericus Gentil. *de jure belli libr.* 1. *c.* 3., & Autor *du Bouquet historial tit. de la justice.* Gallorum laudibus extollens sinceritatem, & in corruptam in judicando justitiam, Regem ac Senatum Parisiensem sæpius ab iis, penes quos summa residebat potestas, asserit in judices electos fuisse, ac litis, quæ Frederico secundo cum Papâ Innocentio quarto intercedebat, decisionem illis commissam commemorat.

5. Liberum utrinque desidero populum, ut latrocinia, seditiones, bella civilia removeam, & si quæ sint hujus farinæ alia, quibus neque belli jura neque privilegia tribuenda, ac ne nomen quidem proprio loquendi modo imponendum: in civilibus namque dissidiis non liber utrinque contendit populus, verum una natio, uni subjecta Principi, in duas scissa partes contrarias, in duas divisa factiones; ubi eadem utrinque conspiciuntur insignia patria & infesta signa, pares aquilæ, commilitonibus adversi commilitones, ejusdem gentis ordinibus illisi ordines, in sua viscera & cognatas acies versæ dextræ; ubi nullus Principis supremi consensus, nullum belli decretum, sed quisibet opibus ac autoritate pollens in belli se ducem erigit; ubi non de reipublicæ ruinâ & exitio sed conservatione summis utrinque decertatur ardoribus, dum in suam quisque partem ac factionem regnum trahere annititur, & quàcunque potest ratione illud urget, ne quam nisi propriam aut amicam frontem diadema obvestiat, licet inde plerunque multum

detri-

detrimenti capiat Respublica. *l. 21. §. 1. ff. de captiv. & postlim.* Quare nec captos in bellis civilibus victorum fieri mancipia, nec postliminii jura vigere statuit jurisconsultus *in d. l. 21. ff. de captivis* nec de civibus superatis triumphum agere victores permisit inviolata veterum Romanorum modestia; sic Florus *libr. 3. c. 22. in fine* de Sertorii bello tractans; *victores duces*, inquit, *externum id magis quam civile bellum videri voluerunt, ut triumpharent.* Et Lucanus Cæsaris ac Pompeji in commune ruentium nefas prælia decantaturus, ait;

Bella geri placuit nullos habitura triumphos. libr. 1.

6. Tertium denique, quod ad belli requiro substantiam, est ut rite indicatur, seu ut consilio prius quam armis omnia experiamur, ac verbis repetamus quicquid deberi nobis aut injuste ablatum putamus, cum blandâ sæpe plus impetrare valeamus oratione, quam truculentis bellorum molitionibus; quod si denegetur, Martis aleam nos tentaturos declaremus: justum enim, ut inquit *Cicero* 1. *offic.* nullum intelligitur bellum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum ante sit & indictum. Præcepit id ipsum populo suo Israelitico summus rerum moderator, jussit, ut civitatum indigenis pacis offerrent conditiones, neque eos everterent, qui imperata facere non detrectassent. *Deuter. cap.* 20. *vers.* 10. Nec Græcorum antiquissimi sine præviâ denunciatione ad arma provolarunt. Ita, cum apud Euripid. *in Pheniss.* Polynices Thebas oppugnare jam animo destinasset, ac occupandum imperium vicibus alternis sibi debitum, prius tamen quam hostile quicquam tentaret hoc modo fratri Eteocli loquens inducitur;

Adsum paratus nunc quoque his è finibus,
Exercitum omnem protinus deducere,

Dum

Dum me ista dominum Regia agnoscat suum
Reddenda fratri temporum justo ambitu.
Ita nec paternas arma vastabunt opes,
Nec scala celsos faciet in muros gradum.
Sin hæc negantur, quicquid est juris mei
Experiar; inque hoc advoco testes Deos,
Cum jus petam præstemque, &c.

Quin & Romani usque adeo in bellis decernendis & indicendis religiosi fuisse perhibentur, ut teste Cicerone *libr.* I. *offic.* omnem belli æquitatem sanctissime jure feciali perscribi curaverint, illudque sollicite retulerint inter juris publici species. Hinc antequam arma adversus exteras gentes movenda judicarent, & justum & bono publico necessarium duxerunt, plurimas hoc in negotio adhibere solennitates, & omnes prius pacis tentare vias, si forte meliorem dii mentem adversariis inspirarent: quippe fecialium è collegio lectum quempiam augustioribus indutum vestibus, & sacris conspicuum insignibus, ad eorum, qui injurias intulisse arguebantur, urbem mittebant, qui ubi pervenisset ad hostium fines, Jovem cæterosque Deos invocans, testabatur pro populo Romano se jus suum repetitum venisse, & iter ad injustum instituisse populum, gravissimis, si mentiretur, additis execrationibus: eadem deinde ei, in quem primus incidebat, reiterabat: postea & urbis vigilibus eadem repetebat; denique eodem modo in medio foro civitatis magistratibus aperiebat adventus sui causam: qui si rogatis non annuissent, tribus datis decem dierum dilationibus, vel, uti vult Livius, triginta tribus diebus ad deliberandum interjectis, superos & inferos obtestatus discedebat, hoc unum adjiciens, populum Romanum per otium deliberaturum. Domum reversus, quicquid actum fuisset ad sena-

senatum referebat, ac si bellum decernere vellet, per Deos licere pronunciabat. Dionys. Halicarn. *lib. 2. antiqu. Roman. fere in fine.* Quod si bellum plurium fuisset decretum suffragiis, iterum fecialem ad hostiles mittebant limites, quo magis injustitiæ convincerent inimicos, & piam ac justam sese causam fovere cunctis declararent; atque is, præsentibus ad minimum tribus puberibus, bellum denuncians, hastam vel telum in hostium contorquebat agrum, additâ certâ verborum formulâ, quam Gellius exhibet *Noct. Attic. libr. 16. c. 4.* Aliam alii solent in bellis indicendis observare formam, quæ quamvis inter se discrepent, firmum tamen est atque indubitatum, jure gentium esse necessariam belli denunciationem, apud moratiores quosque populos continuo velut usu inductam & approbatam, nec absque prævià juris ac rerum repetitione fœdera pacisque dissolvenda esse vincula, in tantum, ut latrones atque prædones audiant, quos aliter inferendi belli vesania subiit. *l. 118. ff. de verb. signif.*

7. Antequam autem in ulteriorem nos intromittamus de bello disceptationem, prius despiciendum est, num certis in causis licitum sit ac concessum belli artibus ea sibi quærere, quæ blandis admonitionibus impetrari non potuerunt: id namque prohibitum si foret, frustra ad alias de diffidiis armatis quæstiones, huic veluti basi ac fundamento imponendas, extenderet sese nostra meditatio. Et ad propulsandas quidem injurias ac ablata injuste per vim repetenda penitus esse permissum armorum adminiculum, non facile quisquam, nisi qui videri velit humanam prorsus exuisse naturam, negaverit; illud enim non Naturalia tantum ac gentium jura, sed immutabilia quoque nobis injungunt

gunt Dei præcepta : evolvamus modo sacratos utriusque testamenti codices, videbimus in iis quaqua versum, insignes pietate viros recuperasse bello res præter omne fas sibi exeptas, hostium violentias armata manu coërcuisse, & ingenti animo superbas illorum repressisse insolentias. Sic Abrahamus, Moses, Josua, David, Josaphat, aliique Israelitarum Reges ac Duces pientissimi bella mandato Jehovæ gesserunt. *Epist. ad Hebreos cap.* 11. *vers.* 30. *& seq.* Quin & ipse Deus optimus maximus per dilectum fidumque servum suum Mosen varias armorum præscribere leges & belli jura dare voluit Israelitico populo. *Deuteron. cap.* 13. *vers.* 13. *toto cap.* 20. *& cap.* 31. *vers.* 3. 4. 5. Et certe si magistratui concessa sit ab universi rectore potestas animadvertendi gladio, aut alio mitiori quopiam supplicio in facinorosos homines ad arcendas à subjectorum capitibus injurias, ab illis inferri solitas, qui pariter unius ejusdemque Principis consueti sunt purpuram venerari : quis non longe majori jure dixerit illis esse permissum civium suorum vitam, existimationem, & opes armis adversus extraneos intactas conservare ac inviolatas ? Neque quicquam repugnant hisce textus, quibus è sacro codice petitis forte quis adversus bellorum justitiam quid evincere se posse putaret ; nihil enim aliud quam privatam singulorum illi inhibent ultionem.

8. Unde & statuendi nobis incumbit necessitas, non posse quempiam armatum movere diffidium, nisi penes quem suprema residet juris dicendi potestas, quique superiorem in territorio suo neminem agnoscit : atque adeo in monarchiâ soli Principi ; solis in aristocratiâ optimatibus ; in democratiâ populo competit universo jure majestatis indicendi belli facultas.

9. Fal-

9. Fallitur itaque quicunque putaverit, impunè propriâ se posse autoritate privato sub eodem Principe degenti facessere belli negotium: edixerunt namque Valentinianus & Valens, ne cui se insciis atque inconsultis armorum movendorum copia tribueretur. *l. un. C. ut armor usus inscio Principe interdictus sit.* Si quis atrociori fuerit impetitus injuriâ, non ad Martis recurrat judicium, sed Principis imploret auxilium, judices adeat ad dirimendas controversias à Principe constitutos, ibi vindictam exigat, ibi postulet ultionem criminis in se perpetrati, jus dicentis requirat officium, ut is suâ velit autoritate lites componere, obortas sopire rixas, & dignis nocentem subjugare suppliciis.

10. Multo minus, ut privatus in extraneum, sive Princeps is sit sive subjectus, arma moveat, rei publicæ contextus aut boni communis fert ratio. *d. l. un.* Postquam enim in unum convenere mortales, & unanimi consensu civilis illa fuit introducta inter homines societas, recessum quoque fuit ab illo naturæ jure, cujus similitudinem in brutis etiamnum cernimus obtinere, quo vim vi repellere, & injuriâ sublata quemque armorum ope vindicare, non expectatâ superioris autoritate, non erat improbatum. Atque hoc fundamento excusatos legimus à Catone Rhodienses: multos quidem, inquiebat, cives privatos asperas in Romanos habuisse conciones, & ad bellum suadendum omnes adhibuisse facundiæ vires: nullum tamen de bello Romanis inferendo factum esse senatus consultum, nullamque propterea iis intercessisse cum Romanâ Republicâ inimicitiam. Gellius *libr. 7. cap. 3.*

11. Quin autem Principe permittente privatus quisque militem conscribere, & armis damni reparationem ab extraneis illati possit impetrare, res ipsas

ipsas interversas, vel earum justum intercipiendo pretium, non est quod ambigamus. Adinventæ sunt hâc de causâ multis hinc seculis pignerationes, vulgo repressalia, quas si quis belli præludia dixerit, ei non equidem refragabor: subjectis quippe læsis ab extranei Principis parentibus violenta conceditur ablatorum repetitio, quorum frequentibus admonitionibus, & amicis crebris interpellationibus, obtinere non potuerunt restitutionem; Andreas Gail. *lib. ab pignorib. observat.* 2. adeoque veluti pignoris jure quælibet alterius potestati subditorum bona detinent & occupant, in damni perpessi & illatæ compensationem injuriæ: constans enim est opinio, pro privati cujuspiam admisso turpi opes civium universas obligatas esse, si quidem rei criminis copiam habentes, eum tamen noxæ dare, vel meritis delictum pœnis expiare detrectent. Alberic Gentil. *lib.* 1. *c.* 21. Excogitatæ autem videntur hæ citra belli formam violentæ repetitiones, ne propter illatas forte privato contumelias & damna turbaretur illico Reipublicæ tranquillitas, neve necessum esset integram statim ad arma concurrere gentem, ad vindicandam municipis sui calamitatem. Quia tamen omnium fere temporum nos docuit experientia, illos, quibus summa commissa boni publici cura, subjectorum suorum adversus indulta privatis pignerationis jura publicam suscepisse defensionem, inde pacem penitus eversam, & atrocia inter paulo ante socios, fæderatos, ac amicos odia fuisse grassata, ideo non levissimâ quâque de causa vel minora propter incommoda, neutiquam in Reipublicæ vergentia damnum, concedi debere repressalia censuerunt rerum politicarum periti. Petrus Heigius *libr.* 1. *quæst.* 12. *n.* 36. Ajala *de jure & offic. bell. libr.* 1. *cap.* 4. *n.* 10.

Verum prius omnes, quibus absque vi publicâ ad sarciendum damnum aut injuriæ cultionem compelli posse creduntur adversarii, tentandas esse vias, atque summâ circumspectione & accuratâ consideratione cuncta perpendenda, non secus ac si de bello tractaretur externis inferendo. Duo itaque primaria sunt in repressaliis requisita; expressus scilicet illius consensus, qui superiorem non agnoscit, & ingens bonorum vel famæ jactura, ab externi Principiis procurata subjectis, qui, cum suos in officio continere posset, denegat tamen peregrinis administrare justitiam: quid enim, si prohibere nequeat? culpâ caret juxta vulgata jura. Præter quæ illud insuper observandum, ne repressalia concedat quisquam, nisi suis subjectis; non item extraneis; cum principis cujusque intersit quidem, nullam subjectis suis læsionem aut injuriam à peregrinis inferri; nequaquam vero ad eum pertineat, si alieno in territorio peregrinis jus non ita, ut oportet, reddatur. Neostadius *Curiæ supr. decis.* 11. plura de hoc repressaliorum jure peti possunt ex Autoribus à me citatis, *in comment. ad Pand. tit. de judiciis num.* 30. *in fine.*

12. Quod si privatus eo dementiæ processerit, ut absque Principis consensu, motu proprio bellum intentaverit extraneis, Læsæ Majestatis reus erit *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. Majestatis.* Quisquis enim illud agit, unde necessario turbatæ pacis subsequitur effectus, hunc à perduellionis crimine nemo sanus dixerit immunem. At quod quæso majus esse potest ad dissolvenda mutua fædera & irritandas mentes incitamentum, quam si vim armatam exteris inferri contigerit? ex unius quippe scelere cæterorum bona violentæ statim subjiciuntur executioni, omnesque, uti supra demonstratum, si meritas in delin-

delinquentem pœnas non decreverint, de damno per eum perpetrato tenentur. Præterquam quod exempli pessimi res sit; sub specioso namque illo exteris movendi belli velamine quis non animadvertit, extremam quemque moliri posse Reipublicæ ruinam? quis non videt, coacto milite, conquisitis impune armis omnique belli apparatu, quemque arreptâ occasione in ipsum Principem, altâ pace regni secure moderantem habenas, arma posse convertere, eoque nihil minus exspectante de sede suâ deturbato, & ejectis optimis quibusque patriæ civibus, summam per omne nefas sibi vindicare Majestatem?

13. Nullus tamen dubito, quin & absque prævio Principis mandato subjectus impune possit illatum ex improviso repellere bellum, & intentatas à se suisque arcere injurias: cùm juris sit minime controversi, unumquemque tuto jus sibi dicere & ab inimicorum audaciâ telisque vitam defendere posse, non exspectato superioris consensu, ubi judicis nequit haberi copia, neque diuturnam res moram patitur *l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud. creditorum.* Grotius *de jure belli libr.* 1. *cap.* 3. *n.* 2. Scleiffius *in comment. ad Mart. Laudensem de bello. quæst.* 2. *n.* 7. Est enim illo casu inculpata sui corporis tutela, quam omnibus leges omnes, omnia concessere jura *l.* 3. *ff. de justitiâ & jure.* nihil quippe magis est naturale, nihil magis æquum aut rationi conveniens, quam se suaque à rapacium quasi vulturum vi defendere atque violentiis: scilicet, (ut inquit Cicero pro Milone(*hoc ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vitâ suâ propulsarent.* Neque quicquam interesse censeo, justane de-

defensio à singulis contra singulos instituatur, an à multitudine coacervatâ adversus plures unum veluti corpus ac animum constituentes directa sit: non enim numerus immutat justæ defensionis substantiam; adeo ut, si singulorum defensio licita sit, & naturâ duce fiat atque magistrâ, eadem quoque ratio pro multis plurium simul arcentibus injuriam militatura sit.

14. Bellum vero, (ut & aliquas ejus species enumerem) aliud justum est, aliud injustum. Justum esse censeo, quod suprema majestas legitimis de causis indicit populo superiorem non agnoscenti. Neque cuiquam dubium esse potest, justum jure gentium primitus esse introductum. §. 2. *justi. de jure nat. gent. & civil. l. 5. ff. de justit & jure.* Postquam enim inter homines dominiorum esset introducta distinctio, & suis paterna rura quilibet bobus araret, neque amplius mortales in omnium rerum viverent communione pacatâ, evenit, ut una cum numero paulatim cresceret avaritia, & animos ipsorum invaderet amor sceleratus habendi; unde non propriis contenti rebus, (licet hæ maximæ fuissent certissimæque divitiæ) alienis cœperunt insidiari, atque eo tandem furiosa illos & alieni appetens adegit libido, ut suis confisi viribus in reliquos imperium quærerent ac dominatum, & longâ pace securis contra omnem justitiæ & æquitatis normam non opes tantum ac charissima quævis, sed ipsam quoque libertatem & vitam conarentur eripere. Scite admodum ac vivis veluti coloribus hanc bellorum delineat originem Seneca *in Hippolyto. vers.* 538.

Rupere fœdus, inquit, *impius lucri furor*,
Et ira præceps, quæque succensas agit

Libido

Libido mentes, venit imperii sitis
Cruenta, factus præda majori minor;
Pro jure vires.

Hinc & Euripides *in Phæniss.* opum & imperii causâ bella jam olim moveri solita asseruit, Polynicen ita disserentem fingens;

Memorare dictum liceat antiquum mihi,
Imperium opesque prima sunt mortalium
Censu, atque in animos maximas vires habent.
Horum ergo veni cum tot hastatorum agmine.

Quapropter etiam asserere non erubuit primus ille Romanorum Imperator, regnandi causâ violari posse jura, in cæteris rebus pietatem colendam esse.

Ad defendendas igitur paternas opes, & propulsandas iniquas illas oppressiones & injustorum tirannidem, in unum congregata armatorum multitudo, ut juxta juris gentium præceptum omnem vim propelleret atque injuriam *l.* 3. *ff. de justit. & jure* hinc bellum.

15. Solet autem à doctoribus hæc plerunque ventilari controversia, num & injustum bellum juris gentium dici posset? sed nullius ego juris illud esse censeo; cumque jus omne denegetur injusto bello, frustra quem id agere, ut ad aliquam juris speciem reducat: jus namque est regula liciti & honesti, & norma agendorum, quid fugiendum, quid sequendum sit docens, methodumque præscribens, juxta quam dirigendæ sint actiones humanæ. *l.* 1. *l. pen. ff. de justit. & jure.* p. m. Parens Paulus Voet *tractat. de Statutis eorumque concursu cap.* 1. *sect.* 1. *n.* 2. At vero nullus asseruerit, illud, quod injustum est, à jure mortalium mentibus ad imitandum proponi, adeoque nec injustum dici

 potest

poteſt jus ſuadere vel approbare bellum. Scilicet non à jure mala, non vitia originem duxere, ſed vitiis opponi ſolita remedia, tanquam pharmaca morbi vehementis impetum impedientia ac progreſſum. Juſtum adinventum eſt jure gentium bellum, ut medicina adverſus omni juri adverſantes iniquorum inſultus & invaſiones, ne tractu temporis nimium invaleſcerent.

16. Cum autem juſti & injuſti ſit oppoſita natura, ſic ut alterum ab altero excludi ac removeri neceſſe ſit, vim veritati intulerit, qui juſtum dixerit utrinque dari poſſe bellum. Alberic. Gentil. *de bello lib.* 1. *cap.* 6. Bocerus *de bello cap.* 1. *n.* 12. Ut ut aliquando probabiles adeo juſti produci poſſint utrinque diſſidii cauſæ, ut uter alteri in belli juſtitiâ præferendus ſit, merito dubites; dum quiſque ſua bella ſacra, ſanctam dicit bellandi cauſam, iniquos, impios, fœderum violatores hoſtes appellat, & integris ferme rationum plauſtris univerſo terrarum orbi belli juſtitiam demonſtrare nititur.

17. Et quamvis ejuſmodi quandoque facinora perpetrentur ab illis, qui juſtâ de cauſâ ſe ſuaque belli commiſerunt aleæ, quæ juſtitiæ penitus adverſantur & humanitati, ſic ut juſtam adverſus illa jus naturale tribuat defenſionem, & ex iniquis hoſtibus legitimos efficiat ſui corporis tutores; non tamen inde juſti natura belli mutabitur, neque ſingulares actus iniqui primæ quicquam detrahere poterunt amorum juſtitiæ. Interim quin & bellum poſſit utrinque ſine legitimâ geri cauſâ, non eſt quod dubitemus, non ſecus atque ſingulare poteſt à duobus ſuſcipi certamen, cujus juſtam neuter valet allegare rationem, veluti ſi ſignis infeſtis inter ſe concurrant duo populi ſolius gloriæ ducti cupidine.

18. Cæ-

18. Cæterum juſtas inferendi belli cauſas ad tria facile capita cogi poſſe puto; aut enim ad propulſandam vim ſuſcipitur, ſuique defenſionem: aut ad repetendas res quaſcunque ſummo ſcelere nobis ereptas: aut denique ad ulciſcendas injurias immerentibus illatas. Non tamen ob parvi momenti negotium in armis illico præſidium quærendum; ſummæ quippe ſtoliditatis eſſet propter exiguum forte diſpendium univerſam periculis exponere Rempublicam, & per dubios præliorum eventus ſuſpenſam ac ambiguam reddere civium ſecuritatem; ſtultum, leviſſimæ cujuſque controverſiæ Martem ſtarim velle diribitorem.

19. Operæ pretium autem hic me facturum confido, ſi nonnullas circa belli juſtitiam quæſtiones examinem, ex quarum definitione facili negotio cæterarum peti poterit deciſio. Ac primo quidem ſola gloriæ cupido juſtam nemini ſuppeditat armorum cauſam: non enim illa plurimorum, quos in bello perire contingit, eſt anteponenda vitæ ac ſaluti: famam affectare & illuſtrem ad poſteros ſui memoriam tranſmittere nulli prohibitum, verum licitis id viis efficiatur neceſſe eſt: etiam Heroſtratus ſibi nomen in omnia ſecula duraturum comparere voluit, Epheſinæ Dianæ comburendo templum; ſed condemnata fuit ab omnibus præpoſtera illa & execranda gloriæ captandæ methodus. Neminem occidendum eſſe divinæ voluere conſtitutiones, ſi non in extremâ neceſſitate, & velut inculpatæ tutelæ moderamine. At quis incorruptæ mentis gloriam dixerit eſſe neceſſitatem? ubi, ſi non depugnetur, nulla tamen inde ſupervenit infamia, nullum damnum, nulla injuria; ubi eandem cuncta poſt prælium formam retinent atque conditionem: nec victori quicquam acquiritur, neque

que victo decrescit: sic ut ejusmodi bellis delectari solitos Principes omnem odisse pacem, & nil nisi humanum sitire sanguinem jure suspiceris, dum temerario ausu nihil profuturo in cædes & vulnera ruere festinant, non magis in adversarios, quam in se suosque crudeles. Præterquam quod infelices sæpe, Deo sic disponente, sint ad gloriæ certamina provocantium successus. Amasium contemplemur Judæorum Regem, qui cum per nuncios ab Israelitarum rege desiderasset ad vires ostentandas & explorandam potentiam, ut in prælium descenderet; non victus tantum sed & vivus in adversari devenit potestatem. 2. *Reg. cap.* 14. *vers.* 8.

20. Eodem modo nec, quod ad amplificandos Imperii limites & ad divitias acquirendas infertur, justum dici potest bellum. Petr. Heig. *libr.* 1. *quæst.* 12. *n.* 46. Licet horum gratiâ primum armata exstiterint dissidia. *Quæ tanta vos fert ira, cum una stirps idemque sanguis sitis*, (inquit Seneca controvers. 9.) *vel quæ furiæ in mutuum sanguinem egêre? quod tantum malum humano generi vel sorte vel fato invectum? an ut convivia poculis exstruantur, & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? magna enimvero & laudanda sunt, propter quæ mensam & lacunaria sua potius quam lucem innocentes intueri mâluerint. An ne quid ventri negetur libidinique, orbis servitium expetendum est?* detestati sine fuerunt illud omni tempore optimi quique viri, & ex adverso censuerunt, plus apud omnes bonos pietatis jura, quam imperium & opes valere debere; alias nec piratis, nec latronibus, justa deficiet bellandi causa; non deerit illis speciosum sceleris sui velamen, dum plura quam possident desiderantes rapto victitare solent. Quoscunque igitur non alia quam scelerata res alienas invadendi cupido

cupido ad arma stimulaverit, eos meritò non Principes appellaveris, sed prædones, quo titulo quondam decoratus fuit ille, cui non unus sufficiebat orbis, Alexander.

Illic Pellæi proles versana Philippi,
Felix prædo jacet.

Cecinit *Lucan. lib.* 10. Nec timuerunt eum Latronem vocare Scytharum legati; *tu*, inquiunt, *qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adiisti, latro es Curt. libr.* 7. *cap.* 8. Diximus superius ad belli justitiam requiri, ut ritè quisque illud denunciet, primumque petat, quicquid sibi debitum existimat, antequam ad arma, ad ultimam convolet regum rationem. At quo colore quave fronte urbes & agros poscet alienos, qui solo imperii augendi studio bellare decrevit? quam obsecro debiti causam allegabit? quo titulo in extraneorum opes in possessiones sibi jus vindicabit? justior fuit & observantior æqui Demetrius; occupato namque Syriæ regno, imperii quidem fines ampliare, & finitimis opes augere bellis statuebat; expectabat tamen, donec honestum belli titulum, Orofernis scilicet in regnum restitutionem, nactus fuisset. *Justin. libr.* 35. *cap.* 1. Et certe quicunque legitimam statuere vellet hanc belli causam, eum necesse foret omnem etiam inter homines evertere societatem: tunc enim, quo quis est potentior, eo & in alios plus juris sibi vindicare volet; in armis omnis consistet justitia; æquius id habebitur, quod validus, tollentur imperii prisci limites; antiqui confundentur agrorum termini; actum denique de juris erit præceptis, quibus, ne proximum lædamus, sed sua tribuamus cuique jura, injungitur, eaque inter antiquatas erunt referenda leges.

21. In-

21. Injusta quoque belli causa est religionis inter exteras gentes propagandæ & hæreseos extirpandæ cupido ; justissima vero illorum defensio, qui maximas ad arcendos ejusmodi adversarios intendunt vires, Ajala *de jure & offic. bell. libr.* 1. *cap.* 2. *n.* 28. Bocerus *de bello cap.* 4. *n.* 12. 13. 18. Carpzov. *ad leg. reg. German. cap.* 4. *sect.* 6. *n.* 13. Non enim læditur hæresi societas humana, non violatur illa, quæ homini cum homine debet intercedere communio : non fœdera, non pacem religionis interrumpit diversitas ; ut credibile magis sit, Principes illos speciosum solummodo, quo tegant avaritiam, quærere prætextum. Albericus Gentilis *de jure belli libr.* 1. *cap.* 9. Verum, dicet forte quispiam, hæresi Dei læditur majestas, bellum ei indicitur, negliguntur atque vitupeperantur ejus mandata. At, inquam, crimen illud iis puniendum incumbit, quorum sunt subjecti, non extraneis Principibus, illis quippe extra territorium jus dicentibus impune non paretur *l.* 20. *ff. de jurisdictione.* Quod si & ipsos Principes eveniat sceleris esse participes, in illos sibi soli Deus vindictam reservavit, quisquis illum contemserit non impune feret, nec ultricem ejus evitabit dextram. Præterquam quod verberibus & cruciatibus ad fidem nemo compelli possit ; est namque donum Dei, quod non nisi spiritualibus armis & precibus assiduis impetrari potest: ut frustra quis humano sanguine propagatam cupiat religionem : longe releganda vis omnis atque violentia, & errabimus toto cælo, si quid credimus autoritate Regiâ, potestatis plenitudine, minis, suppliciis, armis promoveri negotium Christi : adhibendus potius Moses & Prophetæ ; sacris instruendi literis, erroris inde convincendi sunt infideles, &, ut inquit Theod. Graswinkel *de prælud. Justitiæ*

&

& juris quæst. 4. *sect.* 4. si promovendus sit Dei cultus, per talia promoveri debet principia, per quæ eundem gloriosissimus Apostolorum chorus, martyrum candidatus promovit exercitus.

22. Verum quid dicendum, si religionis ergo subjectis à Principe vis illata sit? nefas esse censeo parentem eâ de causâ in superiores insurgere: quid enim si Princeps religionem mutans idem suis imperet subjectis, non ideo decidit imperii jure, neque quicquam ejus autoritati fidei detrahet immutatio, nisi quod huic mandato, quod antiqui & veri cultus divini injungit omissionem, non teneantur obtemperare. Magna quidem militat pro Principe ratio; verum illa summa est quæ pro religione facit *l.* 43. *ff. de religios. & sumt. fun.* cum Deo magis quam hominibus oporteat obedire *Act. Apost. cap.* 4. *vers.* 19. *& cap.* 5. *vers.* 29. Atque ita ad edictum Regis Nabuchodonosaris Sadrah, Mesah, & Abednego divino cultu noluerunt adorare supplices auream ejus mandato statuam erectam *Daniel cap.* 3. Neque Daniel obtemperavit isti Darii Regis constitutioni, quâ, ne quis intra dies triginta quid à quopiam vel Deo vel homine præterquam à Rege peteret, sancitum erat, verum nihilominus Israelis Deum ferventibus quotidie precibus venerabatur *Daniel cap.* 6. Et hoc nixa fundamento Antigone apud Sophoclem se Creontis opposuit edicto.

Non summus, inquit, *hæc mihi imperat Jupiter,*
Nec justitia, deos qua habitat apud inferos,
Inter homines qui jura sanxerunt pia,
Nec jussa tanti ponderis tua æstimo,
Mortalis ut perennia deorum queas
Temerare jura insculpta mentibus hominum.

Sophocl.

Sophocl. in Antigon. sic ut Dei jussa Principis postponentes edictis & proprio vim inferant animo & debitam supremo Regum domino detrectent obedientiam : cæteris in rebus ad observandam principis sui majestatem penitus adstricti sunt : monuit nos gentium doctor illo tempore, quo constat omnes vel paganos vel Judæos fuisse populorum præfectos, monuit inquam parendum esse magistratibus non tantum pœnæ formidine, sed & quia juxta conscientiam ad obedientiam sumus obligati. *epist. ad Roman. cap.* 13. exemplo suo illud demonstrarunt innumeri martyres, quævis potius optantes sufferre mala, usque dum frigida mors per extrema cruciatuum, quicquid ipsis vitalis supererat, hauriret, quam ut atrocibus sese principis opponerent edictis.

23. Quid si tamen libera quæ civitas aut provincia eâ sese conditione Principis extranei summiserit imperio, ut liberum retineret religionis arbitrium, & intacta manerent circa Dei cultum jura? Sane, cum & Princeps ex contractu cum subjectis celebrato jure gentium teneatur, & pacta servari justum sit & æquitati conveniens; jure quoque in libertatem vindicare sese poterunt parentes, si fidem datam rumpere Princeps sustinuerit, neque quicquam pensi habuerit interpositas violare conditiones : si enim penitius ejusmodi pactorum scrutemur naturam, quibus alterius imperio sese subjicientes nonnulla sibi jura reservant, animadvertemus, illos eorum contemplatione suam in extraneum Principem non transtulisse majestatem, sed in iis illam illibatam per talia pacta conservare voluisse. Albericus Gentil. *de jure bell. libr.* 1. *cap.* 11. In illis itaque, quos exceperunt, casibus, non ut inferiores, sed ut summi potius sunt æstimandi ma-

magiſtratus, penes quos ſumma reſidet majeſtas; at vero dubium nemini eſſe poteſt, majeſtatem habentibus eſſe quovis jure licitum adverſus inſidiatores & hoſtes ad illam defendendam arma capeſſere. Grotius *de jure belli ac pacis libr. 3. cap. 3. n. 4.* quid ni ergo liceret ipſis etiam illam, quam ſibi reſervarunt, vindicare majeſtatis partem adverſus ejuſmodi Principem, qui, cum in multis ejus ſeſe jugo ſummiſiſſent, iis haud contentus plenum conatur in illos exercere imperium, quamque pro parte acquiſivit, in univerſum ſibi rapere majeſtatem.

24. Quæſitum etiam, num adverſus Principem ſubjectis arma movere de jure conceſſum ſit, ſi pro legitimo imperio meram in illos exerceat tyrannidem? per tyrannum hic intelligo talem exercitio, qui neque finem neque modum facit crudeliſſimorum in immerentes ſuppliciorum, innoxios indictâ causâ ſubjectos condemnans, & prout animus tulerit, quoſdam vitâ, bonis alios, nonnullos famâ & exiſtimatione per fas nefaſque privans; non civium, non patriæ pater, ſed hoſtis potius acerrimus, illud omne ſibi licere putans, quod nec à ſceleſtiſſimis credas abſque horrore poſſe perpetrari. Quod ſi itaque adverſus ejuſmodi tyrannum propriâ privatus quiſpiam autoritate bellum ſuſceperit, ut ad mitius imperium & mores æquiores adigat imperantem; verius nihilominus eſſe puto, illum in perduellionis incidere crimen: eſt enim penes illum ſumma majeſtas, ut penes electum rite ac more majorum conſtitutum legitime regni Principem. Et quamvis iis, quibus imperium adeptus eſt, parere neglexerit conditionibus, & flocci fecerit fundamentales regni violare leges, quibus velut nexu ac copulâ Principi ſubjectos cohærere conſtat;

non

non tamen illico jura principatus amisisse dici potest; difficillimi quippe negotii res est de tirannide judicare, nec privati cujusquam id arbitrio committendum: sic enim misera nimium foret imperantis conditio; sic unus atque alter malâ suâ fortunâ non æqua sorte sibi putans Principis imperia, illico clamaret, in tyrannidem degenerasse principatum, intolerabiles esse Principis injurias, in eoque tollendo, velut in atrocissimâ tirannide extirpanda, seditiose moveretur. Alii benigniorem eum experti magisque benevolum, summis ejus virtutes honoribus prosequerentur, & maximis extollerent ubique laudum præconiis: atque ita infelix, ac summopere Principi perniciosa fæcunditate suâ, disseminaretur discordiarum planta, dum nusquam deficiunt novarum rerum libidine prurientes animi, quidvis in turbandi occasionem ac causam trahentes, & impuri passim reperiuntur artifices, quibus haud difficile foret vel ex dulcissimis favis quasvis elicere virulentias; dum neque optimo Principi de omnibus de singulis bene mereri cupienti sui desunt æmuli, sui desunt invidi: adeo ut ne Titus quidem Flavius Vespasianus Augustus, deliciæ generis humani, odio ac vituperatione publicâ carere potuerit. Sueton. *in ejus vitâ cap.* 1. Hinc est, quod Salvatorem nostrum vidimus, cum indigna multa atque injusta pateretur à populi Principibus illata, æquo tamen illa animo tulisse, nec autoritate privatâ resistere voluisse ipsorum tirannidi. Petrum quin etiam educto gladio ferientem acriter reprehendisse, ut in re versantem prohibitâ *Matthæi cap.* 26. *vers.* 52.

Ut igitur constet omnibus, imperii jure decidisse tyrannum, universi populi, vel eorum qui vice ejus consuli consuevere, majestatemque realem repræsentant, revocationem atque declarationem antece-

antecedere necesse est. Sicut enim donatio non fit ipso jure nulla, si quidem donationi conditionibus adjectis haud paruisse contigerit donatarium; sed revocanda potius & per legitimam judicis rescindenda sententiam, priusquam donatarum rerum dominium possit ad pristimum redire possessorem, *l. fin. C. de revocand. donat.* Zoes. *in comment. ad pandect. de donationibus. n.* 99. Ita nec imperii concessio, quandam præ se ferens donationis speciem, cui jurejurando confirmata solent utrinque interponi pacta atque conditiones, subjectos ad impigre parendum, ad juste imperandum Principem obstringentes, non ante censeri debet evanuisse, quam per revocationem populi totius appareat abunde voluntas. Quod si deinde pristinam regno privatus Princeps non Princeps, solâ jam purpurâ & honoris antiquati vestibus spectabilis, recuperare tentet armorum præsidio majestaten, non secus atque Reipublicæ hostem populus repellere, belloque libertatem defendere justissime poterit, uti quondam adversus ejectam Tarquiniorum familiam fecere Romani. Livius *libr.*

Cæterum in sacris literis hoc modo ereptum tiranno legimus imperium: cum enim Rehabeam Israelitarum Rex juniorum consilia secutus gravissimis populum vexaret oneribus, & se scorpionibus subjectos excepturum palam pronunciasset, non tamen eâ de causâ quilibet in eum irruebat, velut in tyrannum; sed imperio decidisse publicis universus populus palam testabatur clamoribus; *quæ nobis portio*, inquiebant, *in Davide? neque hæreditas est nobis in filio Isai: vade in Tabernacula tua ô Israel.* 1. *Regum cap.* 12. Pari ratione, licet urbis incendum & alia horrenda in cives in exteros scelera Nero perpetrasset, non ante tamen ei Imperii

perii ereptæ habenæ, quam Reipublicæ hostis à Senatu Romano judicatus esset. Sueton. *in Nerone cap.* 49. Et quamvis in Belgium missus ab Hispaniarum Rege Dux Albanorum plus quam belluinâ sæviret in subjectos atrocitate, sic ut memoriæ proditum sit, lentis quosdam carbonibus ustos, candentibus alios forcipibus enecatos, in conspectu maritorum violatas uxores, stupratas parentibus inspectantibus filias virgines, embryones divulsos ex utero materno, in patibulum sublata jam dudum quietè defunctorum cadavera, & innumera alia, quæ animus meminisse horret, quæque passim loquuntur annales & historiæ: usque adeo tamen contra Regem majores arma non sumserunt, ut illius nomine adversus Albanum aliosque, ut in summum affectantes imperium, bella gesserint; donec tandem unanimi Patrum conscriptorum suffragio fæderati Belgii majestate decidisse declaratus fuit Hispanus edicto *anno* 1581. 26. *Julii.*

Neque quemquam hanc ejurandi Principis tyranni viam improbatutum puto, nisi qui subjectis plus quam servilem censuerit imponendam esse conditionem: nam ne ipsis quidem servis, qui jure civili pro nullis habebantur, olim denegatum fuit ad evitandam dominorum sævitiam ad Principum confugere statuas, & de dominis iniquis querelas instituere, quo nimis atroci semet illorum subducerent imperio. §. *fin instit. de his qui sui vel alieni juris sunt.* Si quis legibus solutum dixerit esse Principem; proinde nec subjectis teneri vitæ reddere rationem, omnia Regi justa & honesta esse, & quicquid libuerit, licere, is secum reputet parumper, obsecro, auream illam Antigoni sententiam, qui, asserente aulico quopiam parasito omnia licita Regibus esse & honesta, *per Jovem*, inquit, *Regibus*

bus barbarorum; sed nobis sola honesta sunt honesta. Plutarch. *in Apopth.* Et quamvis Ulpianus Principem dicat esse legibus solutum, ipsa tamen nescia vinci veritas illustrem illam ac cuivis obviam extorsit Imperatoribus confessionem *in l. 4. C. de legibus; digna*, aiunt, *vox est majestate regnantis, legibus alligatum Principem profiteri; adeo de autoritate juris nostra pendet autoritas, & reverà majus imperio est submittere legibus principatum.* Neque dubium est, naturalibus, gentium, fundamentalibus & multis civilibus imperantem legibus ligatum esse, dum id recta nobis dictat ratio, ac vita suâ & moribus humaniores quique Principes monstrarunt. Ut id latè probat p. m. patens Paulus Voet *tract. de jurisprudentia sacra cap. 1. sect. 2.* & ex jure civili adstruxi *in comment. ad pand. tit. de legibus num. 15.*

25. Justa porro belli causa est legatorum violatio: illi namque velut publicæ personæ, Principis ac Reipublicæ vivam ac spirantem repræsentantes imaginem, ab omni tempore etiam inter efferatas aut barbaras gentes sacrosancti fuerunt atque inviolabiles *l. 8. ff. de rer. divisione.* Quo respexisse credo Germanicum, cum Pannonicas in seditionem ruentes objurgans legiones, illas *sacra legationis & fas gentium rupisse* diceret. Tacit. *Annal. lib. 1. c. 42.* Hos quisquis contumeliis asperis impetierit, ipsi Reipublicæ, ipsi Principi, cujus vicem sustinent, injuriam censetur intulisse. At vero illum, penes quem residet majestas, si per extraneæ nationis homines injuriis affectus fuerit, armis admissum posse vindicare crimen, non est quod dubitemus, si legitimis ac sufficientibus ipsi non satisfiat modis ab illâ, cujus incolæ nefarium scelus admisere, Republicâ. Quare, ut evitentur hæ bellorum calamitates, dedendum Pomponius hostibus dicit eum

C qui

qui legatos pulsasset *l. fin. ff. de legationibus* ne Reipublicæ clavo assidentes ejusmodi videantur approbare vel laudare subjectorum facinora. Plurima bellorum exempla nobis exhibent historiarum scriptores, quorum si fontem investigemus atque originem, violata legatorum jura primam illis animadvertemus præbuisse causam. Cum missis ad se Davidis nunciis ad lugendum parentis obitum Hanon Ammonitarum Rex, vestes rescidisset barbamque penitus rasisset, gravia quoque sibi sensit Davidis arma. 2. *Samuel. cap.* 10. Propter interemtos à Macedonibus legatos, validum Megabasus adversus illos misit exercitum. Justin. *lib.* 7. *cap.* 3. Per obscænam turpemque dictu contumeliam violata Romanorum legatio primam Tarentini belli dedit originem. Florus *lib.* 1. *cap.* 18. Acerrimo etiam propter illatam legatis necem Romani cum Fidenatibus prælio depugnavere. Diod. Sicul. *hist. lib.* 12. Pari de causâ motum à Romanis in Illyrios bellum, & strictis in gentis illius Principes securibus, legatorum manibus litatum. Florus *lib.* 2. *cap.* 5. Cumque Tyrii missos ad se Caduceatores indignâ nece peremtos in altum præcipitassent, in eam exarsit iram Alexander, quanquam satis mitis alias ingenii Princeps, ut ab urbis obsidione non ante desisteret, quam undique superba tecta consumsisset incendi strages, plerique ferro periissent urbis incolæ, ac duo millia virorum, in quibus occidendi rabies defecerat, juxta littus crucibus affixa essent. Curt. *lib.* 4. *cap.* 2. 3. 4.

26. Cæterum si subsecuto fœdere sublata semel fuerit ac sopita justa belli causa, aut transactum sit de negotio, quod armorum præbere forte potuisset ansam, liberum cuiquam non amplius est ex obsoletâ illâ atque antiquitatâ causâ denovo bellandi

quæ-

quærere occasionem. Verum quid si dolo quis ad feriendum fœdus fuerit inductus, Josua cum Gibeonitis fraude circumventus pacem iniverit, num, ubi se deceptum resciverit, ex iisdem illis, quæ ante fœdus sufficientes erant, causis bellum decipientibus inferre possit videamus. Nihil in contrahendo magis esse necessarium quam consensum, notius est quam ut probatione egeat: ast ubi dolus est, ibi omnis exulat consensus, omnis ibi cessat conventio ac paciscendi voluntas, sic ut & contractus, & transactiones, quibus causam dolus dederit, aut nullas esse aut rescindendas utique, ac doli infringendas exceptione jura voluerint *l. 7. ff. de dolo l. 16. §. 1. ff. de minoribus l. 3. §. fin. ff. pro socio l. 36. ff. de verb. obligat.* & nullum sit jusjurandum cui dolus causam dedit. Zoes. *ad tit. ff. de jurejur. n.* 73. Unde mihi concludendi fiducia; Josuam jure summo Gibeonitas hostium loco habere potuisse, non obstante fœderis atque juramento vinculo. Et si penitius intueamur facti speciem, non in universum pacis illum conditionibus atque juramento stetisse, percipiemus: cum enim jurisjurandi vis atque efficacia potissimum ex jurantium mente ac verbis æstimetur, nec probabile sit, Israëlitas, cum fœdus ferirent, destinasse Gibeonitas ad durissima ligni cædendi & aquæ hauriendæ servitia, verum non secus, ac quasvis alias longinquas gentes, illos solummodo tributarios efficere voluisse, evidens quoque fit, ad dolum in deditis puniendum illos à jurisjurandi recessisse mente & intentione. Albericus Gentil. *de jure belli lib. 2. c. 5. & lib. 3. cap.* 19. Neque me movent in contrarium allata à Roberto Sandersono argumenta, *tractat. de juramento præfect. 4. sect.* 12. quibus evincere se posse putat, Josuam ritè sanctèque fœdus illud observare

debuisse. Primum namque quod attinet, Deum scilicet egregiam Josuæ concessisse victoriam pro Gibeonitis contra conjuratos in eorum perniciem Reges decertanti; non inde fœderis inferri potest justitia: neque enim propter Gibeonitas fuit impetratus ille de Regibus triumphus; sed potius propter Abrahamo factam à Deo promissionem de dandâ ipsius posteritati terrâ Cananiticâ, quodque dudum ante pactum fœdus iidem illi Reges essent devota capita. Non etiam majores habet alterum stringendi vires; violatum nempe per Saulum fœdus post centum & amplius annos triennii fame & septem ex liberis ejus expiatum fuisse publico suspendio. Saulus namque fœderi, cui dolus causam dederat, non erat alligatus; sed posteaquam dolum Josua novisset, novâ quasi voluntate primum illud innovavit fœdus, additis de ligno cædendo & aquâ hauriendâ conditionibus, priori non insertis *Josuæ cap.* 9. *vers.* 33. 35. cumque jam omnis ab illo longe dolus abesset (sciens enim prudensque nemo fallitur,) etiam procul dubio justum ac legitimum debuit haberi, & ex eo demum Saulus ad fidem Gibeonitis servandam fuit obligatus. Nec quicquam juvat, quod optimates jurasse se per Deum, ideoque nec illos occidere posse deprædicent; in summâ enim populi consternatione ac tumultu non minus incogitanter in hæc verba eruperunt, non consulentes oraculum divinum, qua eodem non requisito fœdus pepigerant. Una restat dissolvenda à Grotio in medium allata difficultas, quâ Josuæ jusjurandum ad obligandum contendit efficax fuisse *lib.* 2. *de jure belli*, *cap.* 13. *n.* 4. puta, quia licet non fuisset deceptus Israëliticus populus, fœdus tamen cum Gibeonitis de vitâ conservandâ feriisset. Rationis reddit rationem, quia lex divina, quæ popu-
los

los illos internecioni devovebat, erat intelligenda, si moniti statim imperata non fecissent, juxta *Deuteron.* 20. *vers.* 10. At ignoscant hic mihi in viri docti verba jurare soliti, si nullius esse momenti dixerim hanc ipsius rationem: non enim locus ille *Deuteron.* 20. *vers.* 10. de devotis & impiis illis agit gentibus; de cæteris, quos extra terram Canaan commorari compertum foret, belli jura Deus ibi præscribit; versu quippe 15. ait; *ita facietis omnibus urbibus quæ longe à vobis dissitæ sunt, quæ non sunt è civitatibus harum gentium.* Versu vero 16. demum de devotarum gentium civitatibus incipit mandata dare; *sed in urbibus* inquit *harum gentium, quas dominus Deus vester dedit vobis, nemini respiranti vitam relinquetis verum omnes perdetis, Hitoæos &c.* Inter quas etiam numeratos fuisse Gibeonitas patet ex *vers.* 16. *junct. Josuæ cap.* 11. *vers.* 19. Quid quod disertis Deus verbis vetuerit, ne cum illis gentibus aut fictitiis eorum diis fœdera ferirent. *Exod.* 23. *vers.* 32. Cujus & edicti non immemores Israëlitæ, Gibeonitis pacem ac fœdus petentibus prudenter respondebant; *fortè in medio nostrûm habitatis: quo pacto igitur fœdus vobiscum ferire possemus?*

27. Quod si ruptis fœderibus, violatâ pace, bellum fuerit à Principe susceptum, legitimam subesse causam eo impellentem præsumi debet, utique à subjectis. Si tamen insontibus illud & immerentibus intulerit, sic ut ne fingi quidem queat aliqua probabilis armorum ratio, & merediano sole clarius unicuique de illius constet injustitiâ; ad operam suam in iniquissimo bello Principi navandam non obligatos esse crediderim subjectos. *Arg. l.* 21. §. 1. *ff. de actione rer. amot.* Si enim servus, animata domini possessio, dicto ejus impiis in facinoribus

ribus audiens esse non teneatur, (qui sensus *d. l.* 21.) multo minus imperantibus opem ferre parentes necesse est in remoto prorsus à justitia & æquitate negotio : idem quippe, si non major, inter dominum & servum, qui inter civem & magistratum, nexus est atque juris vinculum. Quid quod ad rem turpem & injustam nulla per conventionem produci possit obligatio, neque quisquam juris autoritate constringi queat ad peccandum; adeo ut si vel maximè ad iniqua in aliam gentem arma movenda suam opem atque auxilium subjecti promisissent, jure tamen merito possent à temerariis resilire promissis. Rosenthal *de Feudis cap.* 8. *conclus.* 20. *n.* 1. 2.

28. Porro non uno modo Reipublicæ, pro cujus noctes diesque invigilant incolumitate, prodesse, & adversariis inferre damnum satagunt copiarum duces : namque vel armatâ manu & aperto Marte belli solent aleam tentare, vel hostilem fraudis adminiculo subvertere potentiam. Fraus autem alia licita est, alia illicita : licitam appello, quæ fit per stratagemata bellica propriè sic dicta; dolum bonum vocat Jurisconsultus in *l.* 1. §. 3. *ff. de dolo* & simpliciter dolum Tacitus *Annal. lib.* 12. *cap.* 32. *non ausis*, inquit *aciem hostibus*, *vel si ex occulto carpere agmen tentarent*, *punito dolo*. Eumque jure permissum esse docet Augustinus *caus.* 23. *quæst.* 2. *Cum bellum susceperit*, inquit, *utrum apertâ pugnâ, utrum insidiis vincas*, *nihil ad justitiam interest*. Multis aliis id more suo Grotius confirmat veterum sententiis *de jure belli ac pacis lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 6. Et certè, si naturaliter esse licitum contrahentibus in pretio se mutuo circumvenire dixerit Pomponius in *l.* 16. §. 4. *ff. de minoribus*; si permissum sit inter amicos aliqualem adhibere lucri gratiâ calliditatem : quo-

quonam obſecro jure prohibitum erit inter hoſtes uti quibuſdam belli artibus, & ingenii ſolertiâ vel adverſariorum prudenter evitare furores, vel ipſorum negligentiâ ſponte ſemet offerentem arripere rei proſperè gerendæ occaſionem. Sic incolis Haji Joſuam ſtruxiſſe vidimus inſidias, *Joſuæ cap.* 8. *verſ.* 3. *&* *ſeqq.* Sic timorem fugamque ſimularunt Iſraëlitæ, Gibhæ cives extra vallum cupientes elicere, quo poſſent tutius in inſidiis collocati nudatam propugnatoribus occupare civitatem. *Judic. cap.* 20. *verſ.* 29. *&* *ſeqq.* & in excogitandis ac adhibendis piis hiſce fraudibus non minimam militaris peritiæ conſiſtere partem, felicium inde ſecutorum per omne tempus eventuum frequentia docuit.

29. Et quamvis in gloriam, ac minus illuſtrem nonnulli judicent eſſe victoriam, in qua non aperto Marte vel ſolis armorum viribus adverſarii fugâ ſalutem ſibi quærere fuerint compulſi: laude tamen illum majore dignum cenſeo, qui callidis commentis hoſtilem ſuperare noverit exercitum, & aſtu in poteſtatem redigere munita naturâ vel arte loca. Dum enim hiſce belli fraudibus contenditur acerrimè, multùm ferro parcitur & hoſtili ſanguini, quod ſuadet uſque naturalis æquitas, ſuadet illa communis inter homines cognatio: ſociorum atque militum ſaluti conſulitur & incolumitati, dum periculoſis hoſtilium tormentorum ictibus exponere ſeſe non coguntur; ſed brevi paucorum periculo duri ac diuturni redimuntur exercitus univerſi labores atque calamitates, & incruenta ſine luctu victoria paratur: tempori conſulitur, dum unius fortè diei noctiſve ſpatio, perficitur atque ſuperatur, quod annalem alias aut longiorem requireret obſidionem; publico denique conſulitur ærario, dum paucorum impendio præmiorum, quæ viris

fortissimis pro Republica in utrumque paratis erogari solent, ab innumeris liberatur expendendis in obsidiones & alia sumptibus. Quod si nobiliores sint animi quam corporis actiones, si perfectiores & illustriores à mente quam à manu prodeuntes operationes, dubium nulli amplius esse potest, belli stratagemata longè viribus apertis esse præponenda: illis enim hostilem dum infringunt exercitum, magis sese præstant homines, præcipuam humanæ naturæ partem bellicis occupatam cupientes negotiis; cum ex adverso belluinum magis quam humanum liceat in his observare præliandi morem, qui indomitæ fidentes dextræ, non secus ac feroces leones, sine astu sine solertia solis viribus in mutuam ruunt utrinque perniciem.

30. Præter hæc licita & omni jure concessa belli furta, est & alius in hostes dolus, qui cum fœderum, promissorum, jurisjurandi violatione conjunctus est. Ejus exemplum memorabile nobis exhibet Reidanus *histor. lib.* 1. in Ludovico Requesenio Exercitus Hispanici summo Præfecto: is namque Granatenses Mauros induciarum fiduciâ fretos ex improviso concubiâ nocte per centuriones aliquot opprimi curavit: cumque rupta Mauri quærerentur fœdera; ipse velut omnium ignarus eosdem illos, quibus id in mandatis ipse dederat, centuriones ad capitale statim rapi supplicium jussit, commissam perfidiam novo ac crudeli scelere diluturus. Sic quondam Cleomenem, licet paulò subtilius, adversarios circumvenisse legimus: cum enim septem dierum inducias cum hoste pepigisset, tertiâ nocte jurisjurandi fide securos armis oppugnavit, diebus non esse noctes comprehensas inquiens. Plutarch. *in apophț.* Plura refert Alberic. Gentil. *lib.* 2. *cap.* 4. Ajala *de jure & offic. belli*

lib.

lib. 1. *cap.* 6. *n.* 4. 21. Existimarunt fortè duces illi cum Lysandro, *pueros quidem talis decipere oportere, sed viros jurejurando.* teste Plutarch. *in Apopht.* Interim fraudes ejusmodi moratiorum ferè gentium execrata est consuetudo, & detestandum censuit esse scelus, neglectâ jurisjurandi religione, violatâ fide quemquam decepisse, vel insidiis oppressisse deceptum. Bocerus *de bello cap.* 13. *n.* 18. *ibique DD. citati.* Grave scilicet est fidem fallere *l.* 1. *ff. de constituta pecun.* Durum & injustum adversus sua pacta vel promissiones venire *l.* 19. *C. de pactis.* Iis quippe conservatur atque fovetur humana societas; iis abuti si jure permissum foret, & impunitum, omne statim turbaretur inter homines commercium, periret omnis fœderum, omnis evanesceret conventionum usus, nec ullum amplius sacramenti præstiti vinculum constringere posset.

31. Cum autem illicitus sit omnis conjunctus cum fidei violatione dolus, quæsitum, num adversus hostes uti jure liceat proditorum operâ? negandum illud fortè quispiam existimet: cum manifestum sit, in proditione ruptam concurrere fidem; justè proindè ac generosè fecisse Camillum, cum perfidum in urbem remitteret unà cum impuberibus Faliscorum pædagogum, eos in Romanorum castra ducentem, nec ab ejusmodi sibi temperaret elogio; *eos tu, quantum in te fuit novo scelere vicisti. Ego Romanis artibus, virtute, opere, armis sicuti Vejos vincam.* Livius *lib.* 5. Rectius tamen Grotium distinguere censeo *lib.* 3. *de jure belli ac pacis cap.* 1. *n.* 21. 22. Videndum inquit, num quis subjectum ad violandam impellat Principi suo datam fidem; num verò sponte sese quis obtulerit. Neminem dicit ad illicitum stimulari debere negotium, adeoque nec ad proditionem; cum non minùs

nùs ille delinquat, qui ad enorme crimen aliquem commoverit, quam si illud ipse commisisset, ad quod perpetrandum instigasset alium. At oblato spontè, non experito proditoris auxilio, commodam inde captare prosperi successus occasionem non divinis legibus inhibitum, non improbatum populorum consuetudine: quisquis enim absque præviis ad prodendum stimulis, solummodò perduellis è scelere sibi commodum quærit, nec inde subsecutam adversariis inferendi damni præterire sinit occasionem, is non proditionis autor est, non laudat illius, qui patriæ, qui Principis sui sese hostem profitetur, non approbat perfidiam. Atque ita optimo jure captivos Camillus detinere potuisset Faliscorum pueros, quos nullo suo scelere, nullis artibus adhibitis, in castris reperisset. Non esse confiteor facienda mala, ut inde quid boni prosilire posset; quominùs tamen sine bono, artibus licet sinistris per alium sine facto meo comparato, velut viâ ad ulteriorem finem ducente, uti mihi liceat, nullâ ratione prohibitum, nulloque jure negatum puto, non magis, quam si prudenti quis ac strenuo duci nefas esse duceret, tumultu plenam & seditione divisam inimicorum oppugnare civitatem, vel debilitatâ militum dissensione superare castra; ne crimen illorum in rei feliciter gerendæ occasionem videretur arripuisse.

32. Vidimus hactenus, quæ licita, quæ jure prohibita sit in armis fallacia: ardua satis una discutienda superest controversia, utrum ad pias & justas, an ad impias potius fraudes referendus sit dolus, non fœderis quidem vel datæ fidei violationem, mendacium tamen, non secus atque comitem ac pedissequam, conjunctum habens, veluti si sciens volens ejusmodi quis verba protulerit, quæ nullam
aliam

aliam ex usu communi recipere queunt interpretationem, quam quæ fuerit directo veritati contraria, quo posset irritos ac frustraneos hostium efficere conatus? & nullo jure vetitum statuunt ejusmodi falsiloquium Grotius *de jure belli ac pac. lib. 3. c. 1. n. 17.* & Alberic. Gentilis *de jure belli lib. 2. cap. 5.* atque ita passim observatum probant, adductis in medium & virorum pientissimorum autoritatibus, & plurimis illustrium belli ducum exemplis. Verum si cuncta libeat æquâ trutinare lance, & postpositis rationi factis accuratius perpendere, non quid Romæ fiat, sed quid fieri justum sit & honestum, veritati congruum magis esse animadvertemus (ut ut quotidiana nobis adversati videatur in castris experientia) illicitas has esse in bello fraudes, nec impunè falso apud hostes jure divino quemquam uti posse sermone. Conservandos quidem fateor esse socios, procurandam Reipublicæ salutem, evertendas hostium vires, eludendos ipsorum conatus; at licita & divinis probata legibus adhiberi remedia fas est. Peccato namque, juxta summi Doctoris admonitionem, non indulgendum ad captandum sibi suisque proveniens inde commodum. *Epist. ad Roman. cap. 3. vers. 8.* Ast quisquis consulto veritati contrariam effutierit sententiam, delicti reus est; *tu perdes omnes qui loquuntur mendacium*, inquit Propheta David *Psalm. 5. vers. 7.* Hæc certa & indubitata est à Justitiâ divinâ profecta regula, cui cum in omnibus aliis locus esse debeat, quo minùs & huic nostro sit applicanda casui, nullam video prohibere rationem, præsertim cum vulgatum sit, fixam & immotam quamque stare regulam, donec vel disertis exceptio sit demonstrata legum verbis, vel justa possit atque sufficiens ejus allegari causa. Quod si non possit ad detegendas & exstirpandas hære-

hæreſes, adhiberi mendacium, ſi ad convertendos & reducendos aberrantes à veritatis tramite mortales non ficta vel menti contraria ferat Deus à fidelibus adinveniri verba, uti luculenter illud & evidentibus ab Auguſtino probatur argumentis, libro contra mendacium *cap.* 6. 7. Multò minùs ad civilem hanc conſervandam in hoc vitæ curriculo felicitatem, falſas citra vitium licebit adverſariis obtrudere ſententias, aut excogitare veritati contrarias enunciationes. Si quis, cum in hoſtes incidiſſet, eo neceſſitatis ſeſe redactum videat, ut aut perdere reſponſo vero ſocios, aut hoſtes circumvenire mendacio cogatur, neque verbis poſſit ambiguis dubios illos & animi pendentes efficere, Firmi Tagaſtenſis Eccleſiæ Epiſcopi generoſam imitetur conſtantiam; quem, cum alium ad ſe confugientem maximâ diligentiâ occultaſſet, quærentibus ab ipſo Cæſaris apparitoribus, ubinam delicti reus eſſet, reſpondiſſe memoriæ prodidit Auguſtinus *d. lib. contra mendacium cap.* 13. *nec mentiri ſe poſſe, nec hominem prodere*, eâque de causâ diros & horrendos ſtupendâ magnanimitate perpeſſum eſſe cruciatus. Neque refragantur hiſce producta è ſacro codice Rachabæ & Eliſæi exempla, è quibus evidens eſſe putant opinionis adverſæ patroni, licitum eſſe jure divino & laudabile mendaciis hoſtem fallere; non Rachabæ factum, nam verum quidem eſt, illam ad liberandam ab interitu ſpeculatorum vitam verba dediſſe quærentibus, ſed & firmum eſt, illam, cum mentiretur, à peccato non immunem extitiſſe. Neque quiſquam dixerit, eam omnemque familiam beneficiis in mendacii remunerationem fuiſſe cumulatam: non enim ei pepercerunt Iſraelitæ, quod falſo ſermone fruſtraneam effeciſſet inimicorum in quærendo diligentiam; ſed
quod

quod illos summâ curâ viros occultasset: non propter sinistras ad finem bonum tendentes artes, sed ob ipsum felicem, viâ licet illicitâ quæsitum, finem & eventum: quomodo & in Egypto constat à Deo benedictas Israelitarum obstetrices. Elisæum vero quod attinet, non hostes ab illo per mendacium aversos ab urbe puto, cum enim diceret; *hæc non est via, hæc non est urbs, ducam vos ad eum quem quæritis*; lumine captus erat universus Assyriorum exercitus, & noverat propheta, non ante pristinum recepturos illos oculorum usum, quam Samariam intrassent; sic ut absque mendacio, dono Dei jam certior factus, illos eum non nisi intra Samariæ muros videre vel intercipere posse, dixerit; hæc non est via &c. Ubi scilicet videre vel intercipere possitis illum quem quæritis.

33. Bellum denique aliud terrestre est, aliud maritimum: & quamvis utrobique iisdem ferè res geratur armis viris & animis, duriora tamen & horrenda magis esse navalia certamina docet abundè quotidianus usus: præter eosdem enim adversarios etiam quandoque, casso fractoque tormentorum ictibus aut ventorum furore navigio, irati maris insaniam, quandoque contumacem flammarum rabiem, & incendii miserias experiri coguntur; sic ut illos sæpè, quibus hostium pepercere tormenta, consumat ignis, aut incendii jam periculo subductos aquarum tamen absorbeat impetus. Quæ licet viros strenuos periculi magnitudine terrere potuissent; navalibus nihilominus præcipuè præliis hæc nostra Respublica summum ad honoris & gloriæ fastigium ex parvis ac propè contemnendis evecta fuit initiis, & usque adeo temporis successu adaucta majestas ejus & opes, postquam prima castellis aquaticis libertatis nostræ fuerunt extructa fundamenta,

menta, ut divinâ favente gratiâ non hodie cujusquam formidare teneamur vim atque potentiam. Unde datum quondam Atheniensibus ab Apolline Pithio oraculum, *ut muris ligneis salutem tuerentur*, non immeritò fœderatis quis applicuerit Belgii Provinciis.

CAPUT II.

De Militiâ, qui, quales & quomodo in militiam sint adscribendi.

1. *Variæ enumerantur Militiæ significationes.*
2. *Militis definitio & etymologia proponitur.*
3. *Non sufficit ad id ut quis miles dicatur, quod solummodo matriculæ militum inscriptus sit.*
4. *Quid sit in numerum relatio?*
5. *Quæ ejus requisita?*
6. *Olim inviti in Militiam adscripti milites.*
7. *Quomodo Milites tam Pedites quam Equites apud Romanos lecti fuerint?*
8. *Milites lecti probabantur ac stigmate notabantur.*
9. *De Sacramento Militari ejusque necessitate & utilitate.*
10. *Quid sit Cingulum Militare?*
11. *Post relationem in numeros demum cincti Milites, non ante.*
12. *Quo pacto hodie penes nos conscribantur milites?*
13. *De stipendio militum, ejus definitione, origine & augmento.*
14. *De vestibus & annonâ militum.*
15. *Ante alios eligendi militum filii.*
16. *Pauperibus anteponendi ditiores.*

17. A

17. *A militiâ arcentur fœminæ.*
18. *Ut & Clerici seu Ecclesiasticæ personæ.*
19. *Naturâ insuper aut captivitate servi & his similes.*
20. *Non eligendi impuberes, ubi de justâ ad militiam ætate.*
21. *Nec infamiâ notati, ob atrox scelus damnati, criminis capitalis rei.*
22. *Nec hæretici.*
23. *Nec surdi, muti, cæci.*
24. *Nec castrati.*
25. *Nec in armis tractandis imperiti.*
26. *Nec coloni, saltuenses, negotiatores.*
27. *Nec timidi aliique his affines.*
28. *Nec luxuriæ ac voluptatibus dediti.*
29. *Rustici urbanis præferendi.*
30. *Juvenes etiam anteponendi senibus, si de gregariis quæstio sit, non item si de ducibus.*
31. *Utrum expediat ex unâ gente, an verò variis è populis conflatas ducere copias.*

1. EXpositâ paucis belli naturâ, primum sibi locum vindicat apti bello militis electio; certum quippe, sine milite non commodè tentari posse Martis aleam, nec populationes & infestas inimici exercitus impediri rapinas. Varias autem nobis exhibet jus nostrum militiæ species: neque enim soli militant, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur, verum aut civilis est, aut togata, aut armata: civilis mentionem facit Imperator in *l. 5. C. qui militare poss.* atque hæc pretio vendi potest, & liberis in legitimam solet imputari *l. 30. in fine C. de inoffic. testam.* ac communia quædam cum armatâ militiâ jura sortitur, veluti quod utramque nulli gerere possint negotiatores, neque duas quis-

quisquam queat eodem simul retinere tempore, & alia *l. unic. C. negotiat. ne militent.* Togata advocatorum est & juris peritorum; militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam & posteros defendunt *l.* 14. *C. de advocat. diversor. judiciorum.* Et hujus cum armatâ convenientiam bellissimè depingit eloquentiæ parens, in oratione pro Murenâ. *Vigilas tu de nocte*, inquit, *ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut quo intendit, maturè cum exercitu perveniat; te gallorum, illum buccinarum cantus exsusciat; tu actionem instituis; ille aciem instruit; tu caves, ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur; ille tenet & scit ut hostium copiæ, tu, ut aquæ pluviæ arceantur; ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.* Est denique armata militia, per excellentiam quandoque militia simpliciter dicta, de qua paucis tractare nostri propriè hic est instituti.

2. Miles est, qui in numerum relatus sub armatâ militiâ stipendia meret. *p. m. Parens ad princip. instit. de testam. militis n.* 2. sic appellatus à militiâ, vel à multitudine, vel à malo quod arcere solet, vel à numero mille hominum, quasi millesimus aut inter mille lectus, ut disputat dubius ac vix sibi constans Ulpianus in *l.* 1. *ff. de testam. milit.* Licet postremam magis probare videatur opinionem, diutius ei quam cæteris inhærens; præsertim cum plures enumerans eodem de negotio sententias, elegisse præcipuè postremam videatur *arg. l.* 10. *in princip. vers. potius enim hoc. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Bocerus *de bello cap.* 6. *n.* 7. & certè maximè probabilis illa militis est etymologia: sicut enim *tribus* Romæ dictæ sunt, quod initio tres tantum essent à Romulo institutæ, quarum ille singulis

gulis virum clarissimum præfecerat. Dionys. Halicarn. *Antiquit. Romanar. lib.* 2. Quæ licet invalescente Republicâ ad triginta quinque tandem numerum accreverint: antiquum tamen nomen primitus impositum constanter usque retinuerunt. Sic quoque, cum initio rei Romanæ ex unaquâque tribu mille tantummodo viri mitterentur, quisquis inter illos mille lectus esset, militis nomen sortitus est. Connan. 9. *comment. jur. civil. cap.* 5. *n.* 1. Et quamvis postea, præmentibus undique copiis hostilibus, non observatus fuerit ille solitus ex quâque tribu dari numerus; usu tamen inveterato probatum mansit assiduè militis nomen. Ad illud igitur, ut miles armatus quis esse queat, duo de necessitate requiri puto; primò, ut in numerum relatus sit. Secundò, ut stipendia mereat.

3. Cum militem in numeros dico referendum, nullo modo sufficere censeo, nomen ejus inscriptum esse matriculæ, verùm illud insuper desiderari puto, ut in ordinem aliquem referatur aut classem, certisque sub signis sit. *L.* 4. *l.* 38. §. 1. *l.* 42. *ff. de testam. militis. l.* 31. *C. locati. l.* 15. *C. de re militari.* Quoscunque enim matriculæ solummodò inscriptos esse constat, eos sacramentum nondum præstitisse, Vegetius autor est *lib.* 2. *de re militari cap.* 5. sic ut hic numeri vocabulum non aliud designet quam ordinem seu militum collectionem, quales sunt cohortes, centuriæ, contubernia, turmæ, alæ, cunei &c. *l.* 2. *in princ.* & §. 1. *ff. de his qui notantur infam. l.* 4. §. 10. *ff. de re militari. l.* 31. *C. locati.*

4. In numeros autem relatio actus est, quo lecti, probati jurati milites ad certa signa vel exercitûs partem referuntur. Bocerus *de bello*, *cap.* 10. *n.* 1. eoque segregantur à militibus tyrones, qui, quamvis & lecti sint, & iter publicis faciant impensis, mi-

litum tamen non continentur appellatione, neque militaribus ante gaudere queunt prærogativis, quam certos in numeros relati sint. *L.42. de testament. milit.* Cognatus noster Stewech. *ad Veget. de re milit. lib. 2. cap. 5.*

5. Ut verò partibus omnibus absoluta atque perfecta dici valeat in numerum relatio, varias solennitates antecedere necesse est: milites namque primò legi, lectos probari, probatos sacramenti religione semet obstringere, tum demum in numeros referri decet; qui quidem ultimus in illis constituendis actus est ex non milite militem efficiens, & omnia militaria jura tribuens atque privilegia. *d. l. 42. ff. de testam. milit.*

6. Inviti quondam penes Romanos electi milites; & usque adeo impositam suscipere coacti militiæ conditionem, ut si lecti non respondissent, pro proditoribus haberentur & capitali plecterentur supplicio. *L.4. §.10. ff. de re militari.* Si verò pater militiæ filium subtraxisset, in pace quidem fustibus cæderetur, belli tempore bonorum parte mulctaretur & exilio; ipse autem filius in deteriorem daretur militiam *d. l.4. §.11.* Sed immutatus postea fuit ille militiæ status, & voluntario milite plerunque novo jure numeri suppleri ceperunt. *d.l.4. §.10.*

7. Ut autem gloriæ æmulatione ducta quæque legio promtius in hostes moveretur in prælio, neque posset speciosum, quo minus virtute cæterarum res gestas adæquaret, adinvenire velamen, summâ illud diligentiâ curarunt usque Romani, ne virorum præstantiâ vel numero alia aliam superaret; verum, ut in unâquâque æquales essent robore milites, pares ferè ætate, majestate, ac peritiâ Duces, effecerunt. Consules eâ de causâ diem certum constituebant, eoque præsto jubebant esse Romanam

manam

manam in Capitolio juventutem: ubi dies præfixus illuxisset, oblatis tot simul peditibus, quot legiones conscribere destinassent, ex oblato primo numero primi virum accipiebant legionis primæ tribuni; dato secundo totidem juvenem numero, ex eo primi sibi militem sumebant legionis secundæ Præfecti; è tertio legionis tertiæ Ducibus ante cæteros optio dabatur, atque ita mutuâ vicissitudine primi mediis, medii ultimis, ultimi primis principem concedebant in eligendo locum, donec legitimus repletus esset legionum numerus. *Polyb. lib.* 6. Equites seorsim à censoribus electi, qui etiam vel nimis obesos, vel nimium macilentum equum habentes, velut indignos, equo privabant. Gellius *lib.* 4. *noctium Attic. c.* 12.

Eâ, quâ dictum, methodo cooptati milites, per quatuor mensium spatium vel ampliùs solebant exerceri, quo commodè cognosci posset, utrum tanto operi pares essent & idonei; & minus apti bello repudiarentur ut inutiles, fortioribus aliis in illorum locum substitutis.

8. In certum deinceps ac patentem convocati locum probabantur à Tribunis, Polyb. *lib.* 6. posterioribus temporibus à militum magistris; unde & in *l.* 1. *C. qui militare possunt*, milites offerre sese jubentur his qui probandi jus habent: jure tamen novo non Tribuni, non Duces, non equitum Magistri, sed solus Imperator, ex Zenonis constitutione, probatoriam militum faciendi potestatem sibi vindicavit. *L.* 17. *C. de re militari.*

Probatorum autem brachiis stigmata seu notæ publicæ infligebantur, partim ut de probatoriâ constaret, partim ut latitantes vel aufugientes è notis istis facilius cognosci possent & meritis pro delicti gravitate subdi suppliciis, *l.* 3. *C. de Fabricensibus.*

Veget. *de re milit. lib.* 1. *cap.* 8. Neque enim ejusmodi imposita cuti puncta, ullâ humanâ arte ita deleri poterant, quin perpetuo brachiis aliquod ipsorum adhuc inhæreret vestigium, unde *victuris in cute punctis milites scriptos* dicit Veget. *lib.* 2. *de re milit. cap.* 5. *ex Stewechii emendatione.*

9. Postquàm ita notati essent, sacramentum militare præstare cogebantur. Quod quidem nihil aliud erat quam solennis verborum conceptio, quâ sese Ducibus obtemperaturum, eorum mandato pro viribus executurum, neque deserturum militiam, neque mortem recusaturum pro Republicâ miles promittit. Eligebatur autem è legione juvenis maxime idoneus, & concepta per Tribunos verba proferebat: reliqui omnia, quæ primus ille, se facturos, promittebant. Polyb. *lib.*6. Et illud quandoque strictis gladiis cervicibusque admotis dictum fuisse, testis est Ammianus Marcellin. *lib.* 21. Initio autem Reipublicæ Romanæ jurejurando confirmatum non fuit apud Tribunos sacramentum militare; sed equites decuriatim, pedites centuriatim voluntarium præstabant inter se jusjurandum: bello demum Punico secundo L. Flacco & C. Varrone (uti Frontinus ait *lib.* 4. *stratag. cap.* 1. *n.* 4.) seu potius L. Emilio Paulo, Terentio Varrone consulibus, jurejurando à Tribunis adacti milites, jussu Consulum se conventuros, neque injussu abituros. Livius *lib.* 22. Alia proponuntur in formulis ab A. Gellio *lib.* 16. *noct. Attic. cap.* 4. & Vegetio *de re milit. lib.* 2. *cap.* 5. exhibitis. Cæterùm annis singulis, Kalendis scilicet Januariis, jurare milites cogebantur. *Kalendis Januariis*, (inquit Sueton. in vitâ Galbæ cap. 16.) *adigi Sacramento nisi in nomen Senatûs, recusarunt.* Quòd si repentinus suboriretur tumultus, sic ut solenni more cuncta peragi non ferret

ferret temporis angustia; non singuli sed simul omnes conjurationem instituebant; exercitum namque ducturus in capitolium adscendebat, & prolatis duobus vexillis, roseo ac ceruleo, illo pedites, hoc equites convocabat, edicebatque, ut quisquis salvam vellet Rempublicam, se Ducem sequeretur. Quotquot igitur ei sese comites adjunxissent, simul jurabant. Nonnunquam etiam ad singularia quæpiam jurejurando promittenda milites à Ducibus coactos fuisse fides historiæ abundè probat. Supplicii comminatione, mortisque metu compulsi à præfectis suis Samnites, ut diro carmine sese devoventes jurarent, ex acie se non fugituros, aut extemplo occisuros eum, quem è prælio fugientem vidissent. Livius *lib.* 10. Et Petrejus exercitui Pompejano Præpositus, eo suos milites adduxit, ut jurejurando promitterent universi, se Duces, exercitumque non deserturos, neque prodituros, neque separatim à reliquis sibi capturos consilium. Cæsar *lib.* I. *de bell. civil. cap.* 76. Adeo autem necessaria fuit hæc in milite Sacramenti dictio, ut, etiam si quis in exercitu vagaretur, absque eâ tamen adversarium ferire nefas illi esset. Plutarch. *problem.* 38. Eum enim, qui non præstito jurejurando in hostem ruit, non tam Reipublicæ causâ illud agere, quam suæ servire libidini & crudelibus indulgere velle affectibus, veteres crediderunt. Ubi vero sese sacramenti fide milites obstrinxissent, tanto quandoque illius injectâ solummodo mentione illos in prælium ardore concitatos fuisse constat, ut Duces optimi turpem sæpe stiterint & infamem suorum fugam. De M. Fabio testatur illud Livius, *lib.* 2. *n.* 46. *Marcus*, inquit, *Fabius Consul transiliit jacentis* (Quinti nempe Fabii in prælio interemti) *corpus, objectaque parma; hoc jurastis*, inquit, *milites. Fugientes*

vos in castra redituros? adeo ignavissimos hostes magis timetis, quam Jovem, Martemque per quos jurastis? At ego injuratus aut victor revertar, aut prope te hic Q. Fabi dimicans cadam. Quibus auditis in hostes ilico cum Consule conversus universus exercitus acerrimè prælium redintegrabat, & timoris ignominiam novo virtutis specimine diluere nitebatur.

10. Post dictum denique ritè sacramentum milites in numerum relati; atque ut de eo palam omnibus constaret, militiæ cingulo consuevere cingi. *L.* 25. *l.* 38. §. 1. *l.* 43. *ff. de testam. militis.* Neque penes solos Romanos, sed & apud alias gentes hæc observata fuit cingendi consuetudo; nam & Moabitæ cum Israëlitis prælio decertaturi, omnes illos convocasse dicuntur, qui cingulo, velut insigni militiæ, semet accingebant, 2. *Regum cap.* 3. ℣. 21. Et in sacro codice passim cinxisse sese perhibentur expeditionem in hostes facturi. Est autem cingulum militare Zona, quâ milites prius probati & in numerum relati in militaris ordinis insigne cingebantur. Connan. 9. *comment. cap.* 5. *n.* 8.

11. Et quanquam Bocerus existimat, militare cingulum antecessisse in numerum relationem, *tract. de bello cap.* 9. *n.* 3. cum Hotomanno tamen *disput. feud. cap.* 23. post relationem in numerum cinctos demum fuisse puto milites, hoc præsertim motus argumento; quod in *l.* 42. *ff. de testam. milit.* testari posse militari jure miles dicatur cum in numerum relatus est, non ante. In lege vero 43. *eod. tit.* Papinianus responderit cingi confestim jussum testari posse: si itaque cingulum antecederet in numerum relationem, cum cinctus testamentum facere possit, juxta *d. l.* 43. etiam miles ante relationem in numerum more militari posset ultimum condere elogium contra genuinam legis 42. mentem.

21. Hodiernos quod attinet in milite conſcribendo mores, ſolent apud nos ad Tympani vel tubæ ſonitum non inviti ſed ſpontè legi milites; ſic ut quicunque nomen militiæ dare voluerint, Centurionem vel alium, cui id in mandatis datum, adire teneantur, ibique nomen ſuum profiteri & in arma ſtudium, atque ubi militum fuerint inſcripti matriculæ, jurare, militiam ſe non deſerturos, fidelitatem præſtituros Ordinibus generalibus, unionem ac religionem reformatam tutantibus, ut & uniuſcujuſque Provinciæ Ordinibus, civitatis inſuper illius Magiſtratibus, ubi præſidii causâ conſtituti ſunt, ſub Ducum auſpiciis gnaviter obtemperaturos, leges militares obſervaturos, nec ullum ſubjectis illaturos incommodum, ut id clarè patet ex notiſſimis ſacramenti formulis.

13. De primo diximus hactenus in milite requiſito, alterum eſt, ut ſtipendia mereat: eum enim, qui pro Reipublicæ pace ac civium ſalute excubias agit, è publico quoque nutriri oportet. *L. 31. C. locati. l. 15. C. de re milit. tit. C. de erogat. milit. Annon. & de militari veſte.* Appellatum autem eſt ſtipendium à ſtipe, quod per ſtipes, id eſt modica æra colligatur. *L. 27. §. 1. ff. de verbor. ſignif.* Illudque Puteanus ait eſſe *æs militare*, *mercedem militarem, quâ anima & corpus æſtimatur. Syntagm. de ſtipend. milit.* Verùm minus accuratè: neque enim ſtipendio propriè corpus & anima militis æſtimatur, non miles animam vendit, non libertatem, non corpus in bello venale circumfert; operam ſolummodo ſuam Reipublicæ neceſſariam elocat. Rectius igitur ſtipendium quis dixerit eſt ſalarium, quod militibus erogari ſolet in laboris & periculorum remunerationem. Et primis quidem Romanæ Reipublicæ temporibus propriis quiſque ſumtibus ar-

ma pro salute publica ferre cogebatur; unde evenit, ut, cum Servius Tullius, sextus Romanorum Rex, juxta censum seu divitias in sex populum classes divisisset, sextæ cives utpote omnium pauperrimos militiæ oneribus exemerit: *hoc minor census*, inquit Livius lib. 1. n. 43. *reliquam multitudinem habuit, inde una centuria facta est immunis militia.* Anno demum ab urbe condita trecentesimo quadragesimo septimo peditibus assignata stipendia; triennio post equitibus quoque salarium è publico dari cœptum. Putean. *Syntagm. de stipend. milit. c.* 4. Longè tamen ante, Servii scilicet Tullii tempore, impensis alienis equitibus equi dati ac nutriti, cùm primùm populus in certas classes divisus esset. Sic enim Livius *lib.* 1. *n.* 43. *equitum ex primoribus civitatis duodecim scripsit centurias. Sex item alias centurias, tribus ab Romulo institutis, sub iisdem, quibus inauguratæ erant nominibus fecit. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data; & quibus equos alerent, viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos singulos penderent.*

Non unus autem fuit usque stipendiorum modus; in prima enim illa veterum paupertate, tres in singulos dies asses sufficere visi fuere: crescente publicâ potentiâ quinque dati: à Cæsare decem: tredecim cum triente à Domitiano, quibus diu multumque inhærere non hujus est loci; altius hæc & accuratius si quis inquirere desideret, Puteani consulat doctissimum de militari stipendio syntagma, singula demonstrata inveniet augmenti tempora & refutatos aliorum errores.

14. Porrò datæ quidem militibus præter stipendium etiam vestes, arma, frumentum, unde tituli Codicis *de erogat. milit. annonæ de milit. veste &c.* non tamen hæc iis gratuita fuerunt; sed certa horum omnium pretia de stipendio à quæstore deduc-

ta. Cajus Gracchus omnium primus de vestibus publicè militibus dandis sine stipendiorum diminutione legem tulit, cum prius effecisset, ut vestem militib. civitates spontè donarent. Plutarch. *in vitâ Cajici Gracchi.* Verùm aucto per Cæsarem stipendio in desuetudinem videtur abiisse hæc Gracchi rogatio: milites utique apud Tacitum *Annal. lib.* 1. *cap.* 17. militiam queruntur *gravem & infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria; hinc sævitiam centurionum & vacationes munerum redimi.* Posteriorum tamen Imperatorum seculis, iterum militibus præter stipendia chlamides datæ, vel earum pretium, *l.* 2. 3. *C. de militari veste*, etiam singulis diebus annona attributa. *l.* 6. *l.* 7. *C. de erogat. milit. annonæ.*

15. Cum autem non omnes promiscuè militiæ reperiantur idonei, despiciendum ulterius, qui potissimum in milites eligendi, qui à belli muneribus removendi sint. Legendos esse viros honestos, vegetos, ingenuos, nemo dubitat; anteponendos aliis militum filios, eorum præsertim, qui rebus strenuè gestis perenne sibi quæsivere nomen, Imperatores censuerunt, *toto tit. C. de filiis official. milit. qui in bello moriuntur. Arg. l.* 13. *C. de advocat. diversf. judic.* Fortes enim sæpe fortibus creari, contingit, & genitoribus præsumuntur haud dissimiles futuri nati, atque ut illorum vitia sic quoque virtutes imitaturi, *arg. l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest.* Quod si tamen heroum filii noxæ sint, si ignavi & socordes, propter solam parentum fortitudinem aliis anteferri desiderent, ac solâ majorum illustrium serie tumentes affectent militiæ dignitatem, obstabit illis Antigoni Regis effatum, qui pari in causâ, *ô adolescens*, inquit, *apud me virorum, non parentum virtutibus præ-*

præmia sunt. Plutarch. *de vitiosa verecundia.* Scilicet non solæ posteros bello utiles efficiunt fumosæ majorum imagines, non stantes in curribus Æmiliani: non aliena sed propria maximè spectatur ac colitur in militia fortitudo: unde Marius apud Sallust. *de bello Jugurt. cap.* 85. *non possum*, inquit, *fidei causâ imagines, neque triumphos, aut consulatus majorum meorum ostentare; at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc nobilitas....* Hæc digna strenuo ac generoso milite oratio: optimus nihilominus & omnibus præponendus ille, qui cum virtute propria conjunctam possidet majorum nobilitatem, & longam valet triumphorum, ope ipsorum ac consilio impetratorum, enumerare seriem. Impellunt namque ad similia audendum, ad illustrem posteris sui memoriam relinquendam, prædecessorum exempla. Sic summum in monomachiâ cum Turno discrimen subiturus Æneas, Ascanio, ut consanguineorum solummodo fortia sibi facta proponeret, præcepit.

Tu facito, mox, ait, *cum matura adoleverit ætas,*
Sis memor: & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector. Virgil. *libr.* 12. *Æneid.* v. 438.

Et Andromache de Ascanio puero Æneam interrogans

Ecquid, inquit, *in antiquam virtutem animosque viriles*
Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector? *libr.* 3. v. 342.

16. Ditiores quoque, quantum fieri potest, præcipuè conquirendi, nec admittendi minus opibus pollentes, quamdiu suppetit aliorum copia; quanto enim

enim majorem quis novit amissâ patriâ sese patrimonii jacturam facturum, tanto etiam majoribus animis ac constantiâ pro Reipublicæ salute dimicabit, & diligentius pro ipsius invigilabit incolumitate. Cum ex adverso paupertino nihil possidenti ubique terrarum æquè commodus sit habitandi locus; sic ut, pereat an salva maneat Respublica, flocci pendat, modo liceat integrum inde corpus deducere. Unde Servius Tullius immunem militiâ sextam jussit esse Romanorum classem, plus opis & in patriam amoris à potentioribus exspectans. Quamvis non negaverim, reperiri quandoque pauperes affectione in natale solum, & erga Rempublicam fide, nullis ingentium bonorum possessoribus secundos.

17. Ut autem magis constare possit, quales in militiam præcipuè sint adscribendi, paucis non idoneos enumerabo; quibus cognitis, facile, quinam *admittendi sint*, quisque percipiet.

Et primo quidem ab armorum strepitu longè remotas esse fæminas oportet, si enim ab omnibus civilibus arceantur officiis, *l. 2. ff. de regul. jur.* Multò minùs militaria poterunt obire munera, in quibus præsertim, si uspiam alibi, summa requiritur animi constantia, argoris, æstus & inediæ patientia, & sufficiens ad onera ad arma ferenda corporis robus; quæ quam raro in feminea soleant reperiri turba cuique notum est. Unde Turnus uni ex furiis infernalibus in aniles transformatus vultus, ac bellum suadenti respondit;

Cura tibi, Divûm effigies & templa tueri:
Bella viri pacemque gerant, queis bella gerenda.
Virgil. *lib. 7. Æneid.* v. 443.

Telam itaque tractent ac colum mulieres; stamina pollice torqueant, ancillas & domestica curent negotia.

gotia. Bello tamen illustres quandoque extitisse fœminas, in opprobrium ferè virorum natas, historiarum monumenta testantur. Non dubitarunt Amazones acriter in populos vicinos arma movere, vel ingentibus animis illata repellere. Et eximia fortitudinis suæ documenta dedit in obsidione Troyæ illarum Regina Penthesilea. Justin. *lib.* 2. *cap.* 4. Quam & ea de causa Martiam Virgilius appellavit *lib.* 11. *Æneid.* Interemit Camilla, teste *Virgil. lib.* 11. fortissimos quosque Troyanorum Duces. Cyrum, Regina Tamyris exercitum ipsa ducens, internecione delevit. *Justin. lib.* 1. *cap.* 8. Cievit inter primos acerrimè prælium contra Græcos, Arthemisia Halicarnassi Regina. *Justin. lib.* 2. *cap.* 12. Varias Semyramis ipsa fecit in hosticum expeditiones, per rupes & avia loca enitens munitissimam naturâ Bactrianorum expugnavit arcem. Diod. Sicul. *Histor. lib.* 2. Inter primas acies in cruento adversus Burgundiæ Ducem prælio perpetuo abequitans Jacoba Hollandiæ Comes, vires & animum suis inspiravit. *Bataviſche Arcadia sub fin.* Ut sicco pede transeam Thelesillam, Teucam, Candacen, Elisabetham Angliæ Reginam, & innumeras ferè alias rerum in bello gestarum magnitudine celebres. Apud Laxamatas Scythicam gentem, adeo necessaria fuit in muliere belli peritia, ut nuptui dari virginem, quæ hostem non interfecisset, illicitum fuerit. Alex. ab Alexandro *gen. dier. libr.* 1. *cap.* 24.

18. Eximendi etiam belli muneribus Clerici seu Ecclesiasticæ personæ, ne à cælesti militia avocentur: unde & si quis ad Ecclesiasticum sese munus applicuerit, & Christi fuerit miles factus, statim desinit esse miles sæculi. *Tit.* 21. *lib.* 2. *feud.* Quòd si magna tamen urgeat necessitas, & virorum penuriâ Respublica laboret, ipsos quoque tela vibrare,

in

in acie ſtare, hoſtes pellere, excubias, ſtationes agere, & alia militiæ incommoda ſuſtinere poſſe & debere Eccleſiaſticos, abſurdum non eſt. Lege quondam cautum fuit apud Romanos, ut Sacerdotes à militiâ immunes eſſent, niſi Galli irruerent. Plutarch. *in vitâ Camilli ſub fin.* Cum enim eo caſu de vita agatur, ſic ut, niſi & Sacerdotes arma capiant, actum ſit de Reipublicæ ſalute, non tanquam milites arma gerunt, verum ut in ſtatu naturali conſtituti vim vi repellere conantur, & à corpore ab aris ac laribus domeſticis injuriam juxta rectæ rationis dictamen arcent, ſui ipſorum alias homicidæ futuri ac latrones, ſi non omnibus modis ab hoſtibus intentatas repulerint violentias ac mortis periculum. Et quamvis ſub veteri Teſtamento rariſſimè arma geſtaſſe Dei Sacerdotes manifeſtum ſit; eos tamen militiæ muneribus non penitus exemtos fuiſſe abundè conſtat: in caſtris enim verſari, cum parte copiarum expeditionem ſuſcipere, claſſicum in acie canere, & ad acriter depugnandum tubarum ſeu cornuum clangore ſolebant inſtigare, deſcendentibus inſuper in prælium militibus ac in procinctu ſtantibus animum concione adverſus hoſtium firmare multitudinem. *Numeror. cap. 31. verſ. 6. Deuteron. cap. 20. verſ. 3. &c. Joſuæ cap. 6. verſ. 2. &c. 2. Chronic. cap. 15. verſ. 12.*

19. Inſuper in militiam non eligendi ſervi, vel qui ſtatus controverſiam patiuntur. *L. 8. l. 11. ff. de re Milit.* Nec ab hoſtibus redemti, niſi prius ſeſe purgaverint, ſeque non ignaviâ vel culpâ ſuâ, ſed hoſtium nimio oppreſſos ac captos eſſe numero docuerint. *D. l. 8. ff. de re Milit.* Generoſi namque requiruntur in milite ſpiritus, animus ad ſublimia quæque tendens, & natalis ſoli flagrans amore, neque renuens glorioſam pro Republica mortem oppetere.

oppetere. At quisnam hæc reperiet in servis? quis obsecro viri fortis exspectet actiones & effectus ab illis, qui servilibus usque negotiis intenti, sordidisque assuefacti operibus, dominorum solummodo nutus observare norunt & imperia, ac humiles & omni libertatis spe destituti ne cogitando quidem ad altiora grassari solent; atque serviles plerumque pœnas ante oculos habentes, vel ad flagri sonitum, lorive strepitum visceribus ingentem concipiunt illico timorem; adeò ut Scythæ servorum arrogantiam non valentes armis reprimere, flagrorum eos solo conspectu subegerint. Præcipuè verò in illis sinceram ac candidam licebit in Rempublicam desiderare fidem, studium & affectum, sine quibus tamen nemo bonus esse potest Reipublicæ miles: cum enim exteræ sint nationis homines, utpote in bello servati, §. 3. *Inst. de Jure Natur. Gent. & Civil.* Quis non jure merito suspicetur, eos levissima de causa desertis castris, relictis belli sociis, turbatis ordinibus, ad hostes signa translaturos, ut hoc pacto possent atroces ulcisci dominorum injurias, & diuturnas duræ servitutis vindicare calamitates: quæ & ratio fuit, quod antiquitùs Romani capitalem decreverint in servos pænam, militiæ semet offerentes, *lib.* 11. *ff. de re Milit.* Cujus tamen legis per Justinianum mitigata sævitia in *l. 6. C. qui militare poss.* cautum enim, ut si militiam ignorante domino servus meruerit, pristinæ ad domini querelam servituti quamprimùm restituatur; sin vero permittente vel jubente eo fuerit in numerum relatus, liber habeatur, militiæ tamen cingulo privatus, nisi fortè bello satis visus fuerit idoneus. Quod si contigerit, servili dedecore militarem commaculari dignitatem, dum miles in servum venire sese patitur, hunc ut indignum ac degene-

degenerem ultimo supplicio censuerunt è medio tollendum, *l. 14. ff. de pœnis.*

Si vero talis sit ingenuorum in civitatibus inopia, ut è liberis capitibus conscribi nequeat ad propellendos impetus hostiles sufficiens exercitus, quis adeo foret mente captus, ut Rempublicam pessum ire potius pateretur, quam armatam è servorum numero congregare manum: ne servi legantur suadet quidem gloria; at aliud quandoque cogit haud legis patiens necessitas; expedit sane magis quibusvis moraliter licitis libertatem conservare viis, quam morosâ legum civilium observatione & inani gloriâ nihil profuturâ perire; præstat parumper servis misceri, quo dura Principis externi evitetur dominatio, quam virium defectu perpetuum experiri servitutis jugum. *Cedit* scilicet *interdum generosus spiritu utilitati* (ut inquit Valer. Maximus lib. 7. cap. 6. n. 1.) *& fortuna viribus succumbit, ubi, nisi tutiora elegerit consilia, speciosa sequenti concidendum est.* Priusquam tamen militum in numerum servi cooptentur, eos libertate donari fas est, ut ejus memores, tanquam reviviscentes videantur pro novellâ decertare patriâ, & pro propriis pugnare focis. Illud summas ad angustias redacti fecere Romani, multiplici clade deficiente sanguine ingenuo: *arma non erant*, inquit Florus lib. 2. cap. 6. *detracta sunt templis; deerat juventus, in Sacramentum militiæ liberata servitia.* Hoc ipsum in feralibus Cæsaris ac Pompeji fuit actum diffidiis. Cæsar *lib. 3. de Bello Civil. cap. 9.* Et inopiâ militum laborantes Spartani, non liberos tantùm esse servos jusserunt, sed &, quo magis novorum civium ad audaciam accenderent animos, iis in matrimonium polliciti sunt interfectorum uxores. Justin. *lib. 3. cap. 5.*

Quam-

Quamvis autem nulla penes nos hodie conspiciantur nativitate vel bello capta mancipia; certum tamen est, quosdam reperiri natura servos, quorum menti vix ulla generosi spiritus insidet scintilla, quos nihil ad fortitudinem movere valet amor patriæ, nihil natalis soli dilectio; quibus arridet facile quivis Princeps, exteri cujuslibet non displicet dominatio; hos igitur non secus atque servos aut ignava pecora militiæ dignitatibus excludi necesse est.

20. Impuberes quoque, cum armis ferendis vires non sufficiant, ad belli munera temerè non admittendi. Hotomann. *disput. feud. cap.* 14. Propter egregia tamen parentum in Rempublicam merita quandoque in militum Tribunos electos fuisse penes Romanos impuberes, liquet ex *l. fin. C. de Testament. Militari.* Licet hi militiæ non cogerentur onera subire, sed velut honorarii ac nomine tantum tenus haberentur Tribuni; ac proinde nec ultimum propter mentis inconstantiam conderent elogium, nec militaribus gauderent prærogativis, *d. l. fin.*

Justa autem militiæ ætas pro regionum ac Rerumpublicarum diverso situ discrepare solet. Israëlitis ad arma ferenda constitutus erat annus vigesimus. *Exod. cap.*20. *vers.* 14. *Numer. cap.*1. *vers.*3. Unde & illi tantum numerati, qui vigesimum implevissent ætatis annum, si quidem iis animus esset suas inquirere vires & armatorum multitudinem. Moris fuit penes Athenienses, ut quicunque decimum octavum attigissent annum, militari sese Sacramento obstringerent. Carol. Sigon. *de Republ. Atheniens. lib.* 4. *cap.* 5. Justa Romanis ad expeditiones suscipiendas ætas fuit annus decimus septimus; primum illud à Servio Tullio fuit introductum. A. Gellius *lib.*10. *noct. Attic. cap.*28. Legem postea

postea tulit C. Gracchus de minoribus decem & septem annis ad militiam non cogendis. Plutarch. *in vita Caji Gracchi.* Alex. ab Alexandr. *gen. dier. lib.* 1. *cap.* 20. Aliquando tamen septendecim annis minores ad obeunda belli munera lectos fuisse, docent Ajala *de Jur. & Offic. Bell. lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 14. Perez. *tit. C. de Tyronibus n.* 1. Manlium Capitolinum ante annum decimum septimum bina ex hoste spolia cepisse, Plinius autor est: *lib.* 7. *histor. natur. cap.* 28. Et quondam ante Servii Tulli tempora omnes apud Romanos anno decimo quarto stipendia fecisse, patet ex Vegetio *de re milit. lib.* 1. *c.* 4. *Et quidem*, inquit, *si antiqua consuetudo servanda est, incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat.* Ad illud enim sæculum hic respexisse Vegetum inde mihi persuadeo, quod de antiqua populi Romani loquatur consuetudine. At non nisi ante Servium Tullium fuisse consuetudinem, ab eodem autem hanc in perpetuo valituram mutatam fuisse constitutionem, ex Gellio *d. cap.* 28. *lib.* 10. manifestum est.

21. In militiam præterea non assumendi infames, ex atroci scelere ad bestias damnati, in insulam deportati, vel criminis capitalis rei, *l.* 4. §. 1. *& seqq. ff. de re militari*: adeò ut si miles adulterii fuerit damnatus, ipsa quoque in illum lata sententia ignominiæ causâ, Sacramento solvat: *l.* 2. §. 3. *ff. de his qui notant. infam.* Ubi enim vel minimum criminis commissi sensibus offertur signum, ubi perpetrati delicti species aliqua & imago oculis obversatur, facti statim conscientia timorem incutit. Unde nec in acie stare, nec hostium impetum, vix conspectum ferre valent, & tanquam victi arma abjiciunt, ubi de victoria maximè foret cogitandum. Philippus proinde Macedo cum Phocen-

ſibus prælio decertaturus, qui templum Delphicum ſpoliaverant Apollinis, eoque nomine ſacrilegii erant impliciti crimini, milites ſuos omnes ex lauro, Dei inſigni, coronas imponere capitibus juſſit; quo viſo, metu ſtatim perculſi Phocenſes, ac ſceleris conſcientia territi, in fugam armis abjectis ſeſe conjecerunt. Juſtin. *lib.* 2. *cap.* 8. Cumque invicti forent Scytharum ſervi, bella dominis moventes, loris conſpectis, ilico non ſecus ac fugitiva cohors terga dederunt. Non tamen in ipſa militia factus infamis ex delicto militari, ſecutâ ſententiâ, numeris eximitur, modò ſacramenti non ſit rupta fides. *Arg. l.* 6. §. 6. *ff. de injuſt. rupt. irrit. facto teſtam. l.* 11. *ff. de teſtament. milit. l.*22. §. 1. *ff.* 3. *de legat.* Si enim miles, ubi ex militari condemnatus eſt delicto, poſſit nihilominus ultimam militari jure condere voluntatem, eum poſt ſententiam adhuc in numeris manſiſſe neceſſe eſt; cum nullus niſi in numeris ſtipendia merens, militum more teſtari valet. *L.* 42. *ff. de teſtam. milit. Tiraquell. de Nobilitate cap.* 8. *n.* 7.

22. Cùm autem in Hæreticis eadem, quæ criminis in reis, ratio militet, illos quoque in numerum militum referri vetuerunt Imperatores Valentinianus & Martianus, *l.* 8. §. 4. *de Hæret. & Manichæis.* Sic ut in militiam non ante quis fuerit aſſumendus, quam ſacroſanctis propoſitis evangeliis teſtificatus fuiſſet coram tribus apud acta, ſe Chriſtianum orthodoxum eſſe, ſub decem librarum multa & cinguli privatione. *L.* 20. *C. de Epiſcopali audientia.*

23. Adhæc arcendi bello ſurdi & muti, *l.* 4. *ff. de teſtam. milit. arg. l.* 10. *C. qui teſtam. facere poſſ.* Neque enim talis militare valet præſtare ſacramentum, ſine quo tamen hoſtem ferire nefas olim fuit,

ut

ut ante dixi ; neque ad confligendum idoneus esse potest, qui tubarum sonum, vel Ducis sui nequit exaudire imperia, non ad illius mandata cedere, instare, urgere, non ad interrogata commilitonum aptè respondere : qui clypeum petenti socio, gladium vel hastam porrigeret: merito proinde talem mortuo similem dixit Justinianus, *l.* 29. *C. de testamentis.* Et quamvis cæcus hæc omnia commodè satis percipere valeat, quia tamen executioni mandare nequit Imperatoris jussa, ignarus quem feriat, hostemne an amicum, ideo & hunc ut ineptum removendum censeo. Quod si igitur ex accidenti aliquo quis mutus, surdus, aut cæcus dum stipendia meret, factus fuerit, causariâ missione domum remitti debet, ut bello minùs idoneus, *d. l.* 4. *ff. de testam. milit.* Licet hæc vitia fuerint discreta, id est, ut ex morbo vel vulnere aut surdus devenerit aut mutus. Quominus tamen posset ultimum condere elogium, nulla lex prohibet, disertis contra verbis Imperator illud concessit, *l.* 10. *C. qui testament. facere poss.* cum testamentum fieri facilè scripturâ possit, si vox articulata vel auditus casu defecerit, *d. l.* 10. Notandum hic obiter, existimasse Justinianum *in d. l.* 10. aliquem posse naturâ surdum esse, qui tamen non usque mutus sit : verùm explosa jam dudum fuit illa sententia, & ut erronea à peritioribus rejecta ; naturâ namque surdus sonum quidem edere potest ac vagitum, ad instar animalium rationis expertium & infantum, *l.* 7. §. 2. *ff. de suppellect. legat.* nemini tamen natura vocem concessit articulatam, eam quippe continuo usu ac crebrâ ejusdem soni repetitione comparandam esse, quotidiana docet experientia.

24. Non minùs rejiciendi duobus orbati testiculis ac castrati; Ovid. lib. 2. amor. eleg. 3.

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis:
Bellica non dextræ convenit hasta tuæ
Ista mares tractent: tu spes depone viriles.
Sint tibi cum dominâ signa ferenda tuâ.

Hos enim fæminarum magis quam virorum gregi annumeraveris, cum ejusdem ferè cum illis sint temperamenti ac frigiditatis: unde & exiguæ plerumque ac acutæ reperiuntur esse vocis, & caloris defectu non facilè barbam nutrire queunt. Cælius Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 13. *cap.* 29. Ut autem fœminas, sic & castratos quandoque contigit esse in bello strenuos, Aristonicum, Ptolomei Regis Egypti, Eunuchum ingenio militari & armis potentem fuisse, testis est Suidas. At si quis uno natus fuerit testiculo, eum jure militaturum Arrius respondit ex Trajani rescripto: nam & Duces Sylla & Cotta memorantur eo habitu fuisse naturæ, *l.* 4. *ff. de re militari.* Et sanè meritò nemo viros illos esse negaverit, quos generare posse constat, *l.* 6. §. 2. *ff. de edilit. edict.* Quare nec spadonem ab ordine militiæ removendum esse censeo; ei quippe leges omnia concedunt, quæ reliquis solent indulgeri masculis. Hinc adoptare potest, *l.* 40. *ff. de adoptionibus.* Tutor, curator esse *l.* 1. *C. de excusat. tutor.* Matrimonia contrahere *l.* 39. *ff. de jure dot. l.* 14. *ff. de manumiss. vindicta.* Et Narseten Justiniani in exercitu præfectum spadonem fuisse constat; refertque Marcellinus *histor. lib.* 27. præliando periisse natum quendam spadonem, exercitus ita bellatorem, ut Sicinio veteri compararetur & Sergio.

25. Frustra quoque militiæ quis adscripserit in armis tractandis prorsus imperitos: rudis enim multitudo cædibus semper est exposita, & minima quæque formidans, fugam magis quam gloriam mediatur: Veget. *de re milit. lib.* 1. *cap.* 1. Cum ex

adverso

adverso rei bellicæ scientia dimicandi nutriat audaciam, & exercitata paucitas ad victoriam promtior sit. Miltiades undecim solummodo millium stipatus exercitu fudit immensas in prælio Marathonio Persarum copias, Justin. *lib.* 2. *cap.* 9. Exiguam lectissimorum virorum manum ducens Alexander, universam brevi tempore domuit Asiam. Quapropter non lecti statim tyrones apud Romanos in militum poterant referri numerum, *l.* 42. *ff. de testam. milit.* verùm in scholis ante militaribus erant exercendi, *l.* 3. *C. de tyron.* ac anno sæpè integro tyrocinii gravissima cogebantur onera sustinere, Stewech. *ad Veget. lib.* 3. *cap.* 10. Per turmas hinc inde quotidie concurrere, in orbem sese colligere, phalangem, cuneum facere, decurrere, clamare, cedere, instare; sæpe sexaginta librarum gestare molem, quo magis oneribus assuescerent, si fortè annonam simul & arma portare necesse foret; Veget. *de re milit. lib.* 1. *cap.* 19. Ut enim cæteræ artes, sic præsertim militaris continuâ exercitatione proficit scientia: paucos viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria. Quæ ratio est, quod & ipsi militiam jam edocti mane & post meridiem locum tenere, signa sequi, ordines servare, vallum figere, militari gradu incedere solerent, Alexand, ab Alexandr. *gen. dier. lib.* 1. *c.* 20. Quo suos usu continuo quisque dignosceret ordines, ut licet imi summis, primi ultimis, ultimi mediis, medii primis essent permixti, quisque tamen suum in ordine locum statim reperire posset. Assiduis exercitiis Iphicrates Atheniensis in eam milites adduxit peritiam, & consuetudinem, ut, cum prælii signum esset ab Imperatore datum, sine Ducis opera sic ordinati consisterent, ut singuli à peritissimo præfecto dispositi viderentur, Æmil.

Probus *in vitâ Iphicratis.* Quo autem major esset discentium erga docentes reverentia, non è vulgo quæsiti ad erudiendos tyrones, non ex imâ plebe lecti in scholarum magistros; sed Equitibus & Senatoribus illa Provincia demandata fuit. Testis ejus rei Suetonius *in vita Cæsaris cap.* 26. *Tyrones*, inquit, *neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per Equites Romanos, ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat, precibus enitens, quod ex epistolis ejus ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dictata exercentibus darent.* Hoc ipsum munus volentes quandoque, ac spontè Romani subierunt Imperatores, & Spartianus Hadrianum commemorat rei militaris scientissimum gladiatoria quoque arma tractasse.

26. Prohibentur insuper adscribi militiæ coloni, saltuenses; ne, dum bello fortiter operam navare cupiunt, deseratur penitùs agrorum cultus, adeoque & paganis & militibus necessaria tandem deficiant alimenta, *l.* 3. *C. qui militare poss.* Quod tamen hodie non servatur, in tantum, ut teste Manzio *in comment. ad* §. 12. *instit. de rer. divis. num.* 45. coloni ac rustici sæpe dolo, aut metu, quandoque in crapula, dum ebrii sunt, nomen militiæ dare compellantur. Milites etiam esse nequeunt negotiatores: *l. un. C. negotiatores ne milit. l.* 31. *C. locati, l.* 15. *C. de re milit.* Neque enim duobus toto genere diversis unus sufficere visus fuit officiis, unde contingeret, ut lucri bono stimulatus odore militaria quandoque munera negligeret, ac contemneret disciplinam castrorum: cum tamen jugiter signis inhærere, propriis insudare militiæ muniis, & Rempublicam, à qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendere milites oporteat. Cæterùm non leges cuiquam lucri faciendi præripere

pere cupiunt occasionem, modo non inde quicquam Respublica detrimenti capiat, *arg. l. fin. §. fin. C. de re milit.* Neque militiam negotiatoribus interdixissent Imperatores, nisi possibile vix esse censuissent, emendi, vendendique commercia quemquam exercere, & inimicos pariter oppugnare; de institorum simul & castrorum causis sollicitum esse; eodem tempore rationes suas privatas procurare, & excubias agere: Coteræus *de jure milit. lib.* 1. *cap.* 8. Unde & armorum negotiationem à militia non penitùs abhorrere animadvertens Justinianus, his solis milites esse permisit; adeo ut & armorum mercaturam exercere, & armatam nihilominus militiam retinere valeant, *d. l. un. C. negot. ne milit.* Hodie vero non minus negotiatoribus quam quibusvis aliis libera concessa militandi facultas, modo veniam à castrorum præfecto ad illam impetraverint negotiationem; *instruct. milit. art.* 79. & cohortem, sub qua stipendia merent, quacunque sequantur, neque commissas sibi negligant aut deserant stationes. Dignitatem tamen civilem cum militari retineri vix posse putem, veluti ut magistratum quis gerat & in numerum militum pariter relatus sit, eadem de causa, qua Decurionibus quondam armatam arripere militiam prohibitum, *l.* 4. *C. qui milit. possunt.*

27. Ulterius in milites non eligendi naturâ timidi, & animis infirmi: Bocerus *de bello cap.* 7. *n.* 5. Quam enim obsecro ab ejusmodi viris expectes victoriam, qui terga & cæcas corporis partes, armis manibusque destitutas, hostibus fugiendo obvertunt, nec à dextris armatis sed à pedibus omne sibi quærunt præsidium; qui cæteris ad res strenuò gerendas paratis incutiunt timorem, omnes ferme turbant ordines, & universum formidine replent exer-

 citum,

citum, dum pessimos quosque vaticinantur fore præliorum eventus, & ipsâ fronte pallidâ metum prodentes, non felix faustumve quicquam, sed imminentia sola vulnera mortemque funesto dispergunt omine. Quamobrem Israelitarum quoque Primores ante pugnam publicè denunciare solebant, ne quis metu correptus in exercitu præliantium sese misceret ordinibus, ne forte animi inconstantiâ bellicosa secum raperet in fugam agmina. *Deuteron. cap.* 20. *vers.* 8. Unde & Atheniensium Dux Phocion, cum nonnullus è militibus suis ad castra perculsos confugere vidisset, cæteros, ne rem segnius gererent, hortatus, *fugaces illos, si cum hoste conferendum fuisset, non modo non utiles, verum etiam forti cuique ac strenuo impedimento fore*, dicebat. Plutarch. *in vita Phocionis.* Præsertim autem meticulosis annumerandi Thrasones illi Terentiani, vel Plautini Polymacheroplacidæ, qui de præliis loquuntur, quasi non exiguum victoriæ momentum attulissent, & multa gloriose ac magnâ pompâ blaterant; cum tamen cæteris maximè pugnantibus illi fugerent maximè, vel post principia latentes existerent otiosi tragediæ spectatores; qui solent ante focum acies instruere, & inter pocula ridiculo hostes debellare conflictu, vel ipsum Alexandrum, si verbis negotium perpetrari posset, jactabundis oppressuri vocibus; quorum tunc humerus est aries, balista pugnus, cubitus catapulta; quivis denique debellatis demum hostibus in audaciam exardescentes, quibus interim frigida bello dextera, & ut inquit Euripides *in Phæniss.*

Ferox est lingua, cor pavitat metu.

Tales potius conquirendi, qui facta solent dictis conjungere, hostes ferire, præsidia agitare, nihil metuere cupiunt, nisi turpem famam; quibus pugnare,

nare, non fugere propositum, nec in pedum alacritate, sed solis lacertorum viribus, omnis consistit fiducia, quibusque non aliter, ac quondam Alceidæ pueris, teste Hesiodo *in scuto Herculis vers.* 114.

Bello certamen instituere res multo gratior quam epulæ.

28. Quia verò mollitiem plerumque comitatur timiditas, etiam effæminatos, belluarum ritu quasvis voluptates & libidinum sectantes illecebras, & in omnibus animo indulgentes, removendos è castris censeo: periculosissimum enim ejusmodi hominum confidere fortitudini, qui, ubi ventri solummodo bene est, de cæteris securi sunt, & facili negotio media in luxurie possunt ex improviso superari. Sic Tamyridis Scytharum Reginæ filius, ubi derelicta Cyri castra occupasset, & mero suos sese replere milites pateretur, eâdem nocte internecione deletus est, Justin. *lib.*1.*cap.*8. Somno ac vino sepultam Græci invasere Troyam. Non ante Sardanapalus, vir muliere corruptior, voluptatum intermisit usum, quam per illas victum sese & omnia perdita videret. Diodor. Sicul. *Histor. lib.* 2. Nec felicius cessit Atepomani Gallorum Regulo fæda spurcities & flagitiosus libidinis æstus; cum enim bellum Romanis inferens, tunc demum cessurum se dixisset, cum conjuges suas Romani ad coitum Gallis exposuissent; illi missis ancillis habitu matronali Gallos venere lassos & oppressos sopore facile profligarunt. Plutarch. *in parallel. n.*57. Licet autem nonnunquam eveniat, luxuriosos istiusmodi milites fortia quædam edere facinora; id tamen desperationi magis aut alii casui, quam ipsorum virtuti tribuendum est. Julianum audiamus in orat. panegyric. de Constantini rebus gestis hac de re differentem: *ejusmodi vero homines*, inquit,

quit, *ne fortes quidem prudens ullus appellaverit, tametsi in eorum factie magnitudo quædam appareat atque elucescat; talis enim ille solus est, qui cum virtute fortis est & magnificus: at qui voluptate vincitur, quique iracundiam & omnia cupiditatum genera cohibere non potest, adeo ut etiam à minimis oppugnatus prosternatur & deficiat, hic nec robustus nec fortis humano quidem genere dicendus est.* Et certè invictos ante populos, bellicosos exercitus, sola sæpè corrupit luxuria. Indomitas Hannibalis copias Campanæ subegêre deliciæ & tepentes fontibus Bajæ, ut verè dictum sit Capuam Hannibali Cannas fuisse. Florus *lib.* 2. *cap.* 6. Quamdiu Milesii voluptates contempserunt, Scythas superarunt; at postquam mollitiei succubuerunt, usque adeo evanuit avita fortitudo, ut in proverbium abierit; *strenui olim Milesii.* Athenæus *lib.* 12. Unde nec aliam graviorem Cyrus Lydiis rebellantibus imposuit pœnam, quam ut equis & armis ademtis, cauponas & ludicras artes & lenocinia exercerent; ita fore ratus, ut gens industria quondam potens & manu strenua, effæminatâ mollitie virtutem pristinam perderet, & quos ante invictos bella præstiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidia superaret. Justin. *lib.* 1. *cap.* 7. Atque illud haud ignorantes sapientissimi quique Duces, omnes è cadris exulare longe jusserunt voluptatis illecebras, ut capitales fortitudinis hostes. Cretenses, Lacedemonii, Carthaginienses ex instituto Platonis in omni militia vini potum ut noxium interdixerunt. Alexander ab Alex. *gen. dier. lib.* 3. *cap.* 11. Unde & Antigonum quosvis legimus ab ordinibus removisse luxuriæ deditos; cum enim milites loricatos pilâ ludentes invenisset, Duces verò mero semet in popinâ saturantes, ademtos iis honores mili-

militibus assignavit. Plutarch. *in Apopht.* Nec aliud quicquam Scipionem movit, ut in diuturna illa Numantiæ obsidione meretrices universas exercitu pelleret, quàm ne luxuriâ militum frangerentur animi. Florus *lib.* 2. *cap.* 18. Et eum imitatus Pescennius Niger omnia argentea vasa, velut luxuriæ signa, ab expeditionum usu removeri, & eorum loco ligneis milites uti jussit; vinum etiam iis dari prohibuit, aceto contentos esse cupiens. Spartian. *in vita Pescennii.* Neque enim olim in castris Romani vino sitim sedabant, sed communi cum servis utebantur potu, quem poscam dixerunt, è vini fæce seu aceto confectam & aquâ. Taubmann. *in comment. ad Plaut. milit. gloriof. act.* 3. *scen.* 2. Et ad illam veterum respicientes in castris frugalitatem Imperatores, fluvium *commune militum* appellavêre *poculum*, *l.* 12. *C. de re militari.*

29. Quapropter bello nullos aptiores esse, quam rusticos, & urbanæ plebi in electione longè præferendos, manifestum est: illi namque nocturnum frigus, diurnos æstus, inediam, vigilias pati consueverunt, sub dio, in opere nutriti, umbræ negligentes, balnearum nescii, deliciarum ignari, parvo contenti, ad omnem laborum tolerantiam duratis membris, sudorem ac pulverem campestribus collectum exercitiis, in flumine nando abluere soliti. Veget. *de re milit. lib.* 1. *cap.* 3. Hinc est quod ab aratro nonnullos in exercitum Duces evocatos quandoque fuisse videamus, ac sublatâ stivâ sceptrum iis & imperii habenas ad moderandum esse datas: T. Quinctium dictatorem Romani renunciantes legati, nudatum eum & aratro sulcos ducentem invenerunt. Livius *lib.* 3. Florus *lib.* 1. *cap.* 11.

30. Denique non senes facile sed juvenes potius in numerum militum referendi sunt; proinde, cum Ser-

Servius Tullius populum in juniores ac seniores divisisset, juventuti bella foris gerenda mandavit. Livius *lib.* 1. Quod de vulgaribus tamen solummodo militibus statuendum censeo: Duces enim quod attinet, illos potius ætate conspicuos esse decet, vel, ut L. Paulus inquiebat (teste Frontino *de stratag. lib.* 4. *c.* 7. *n.* 3.) si non annis, moribus tamen utique senes: senectus enim seduci nescia, stata, judicio firmato, salubri ac prudenti prædita consilio. p. m. parens Paulus Voet, *in comment. ad princip. proœm. instit. n.* 9.

----generosâ ut præditus equus indole,
Et si gravetur debili senio, tamen
Non rebus abjicit animos in asperis
Sed acer arrectis stat auribus: ita tu
Nos excitas, interque primos is comes;

Inquiebat prædagogo suo Orestes apud Sophocl. in Electra. Eaque de causa laudatum constat Alexandri Magni exercitum, quod ibi ordines nemo nisi sexagenarius duxerit, ut, si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ Reipublicæ videre diceres. Justin. *lib.* 11. *cap.* 6. Et Hadrianum extollit Spartianus, quod nullum Tribunum nisi plenâ barbâ fecisset, aut ejus ætatis, quæ prudentiâ & annis tribunatus robur impleret. Neque florente Romanâ Republicâ juvenes in exercituum Duces assumtos fuisse liquet, eo quod iidem plerunque & legiones in bellum educerent, & consulatus essent honore conspicui: cum tamen iis temporibus ad summam hanc in Republica dignitatem regulariter non admitteretur, qui non quadragesimum tertium attigisset ætatis annum. Et certè libentius senis venerandi dictis & imperiis obtemperare solent feroces in armis milites; cum plerumque quandam sui reverentiam cani juvenum in

animis

animis gignant capilli, ac velut de composito majestatem præ se ferat ut plurimum annorum series.

31. Utrum autem utilius sit exercitum alere variis conflatum è nationibus, an vero ex una tantum gente conscriptas habere copias, satis à multis agitata est controversia. Et quamvis pro diversis alii militent nationibus, aliis magis ex uno lectus populo placeat exercitus: non tamen certi quicquam hic facile determinari posse puto; verum id Ducis providi prudentiæ penitus & arbitrio committendum esse, qui, habitâ circumstantiarum, loci, temporis, personarum ratione, nonnunquam unius, plurium aliquando gentium coget exercitum; cum utrumque sua diverso respectu commoda ferat & incommoda; ubi enim plures contingit in iisdem castris stipendia merere populos, ingens plerunque tumultuum ac seditionum imminet periculum, dum ad injuriam uni ex sociis illatam ulciscendam facili de causâ sæpè districtis mucronibus universa natio concurrit. Quapropter etiam prudenter apud nos, ubi solent sub eodem Imperatore diversæ militare gentes, in instruct. militari, *artic.* 39. cautum est, ne quis in rixâ vel pugnâ vel aliâ quâcunque de causâ nationem suam in auxilium advocet, strangulationis pœnâ in constitutionis hujus transgressores propositâ. Id vero commodi plerunque producit è diversis populis collectus exercitus, quod ad obtinendam victoriam longè promptior inveniatur & aptior; ubi enim collatis signis cum hostibus depugnatur, sub vexillis suis ac Ducibus redactæ singulæ nationes laudabili quâdam gloriæ cupiditate & æmulatione concitatæ, summis viribus alienæ gentis commilitones peritiæ & fortitudinis militaris laude superare contendunt, adeoque ardentioribus ruunt in hostes animis, quam si ex unâ solum-

ſolummodo natione conſtet exercitus; in quo tamen ex adverſo non eadem facile metuenda ſeditionum calamitas.

CAPUT III.

De variis militum gradibus & ſpeciebus, præſertim de exercitûs Imperatore ejuſque requiſitis.

1. *Milites vel voluntarii ſunt vel inviti.*
2. *Equites vel pedites, & equites peditibus honoratiores.*
3. *Limicanei vel comitatenſes.*
4. *De cohortibus prætoriis & eorum ſtipendiis.*
5. *A diverſis armorum generibus diverſa milites nomina ſortiti ſunt.*
6. *Qui fuerint equites cataphracti?*
7. *Qui velites ac pilani?*
8. *Qui haſtati, principes ac triarii?*
9. *Enumerantur machinæ bellicæ majores.*
10. *Quid ſit exercitus?*
11. *Quæ legio, & quæ ejus partes?*
12. *Quid per legionem, quid per vexillationem deſignetur, ſi hæ inter ſe opponantur?*
13. *Cujacii ſententia refellitur.*
14. *Ut & Turnebii opinio.*
15. *Proponitur autoris opinio.*
16. *De legionis & partium ejus præfectis.*
17. *De hodiernis exercitibus.*
18. *De nitri-pulveris præſtantia, cujus primus autor defenditur adverſus atroces nonnullorum calumnias.*
19. *In exercitu penes unum, non penes plures ſummum reſidere debet imperium.*

20. *Op-*

20. *Optimus quisque in belli Ducem eligendus.*
21. *Ab exercitûs imperatore maxima dependet ejus salus & felicitas.*
22. *Requiritur in supremo Duce maxima rei militaris peritia.*
23. *Illa lectione & experientiâ acquiritur.*
24. *Præter rei militaris peritiam, etiam aliarum artium ac disciplinarum scientia in Duce necessaria, rejectâ Naudei sententia.*
25. *Ante omnia in imperatore pietas in Deum requisita.*
26. *Etiam in eo necessaria est fortitudo, & ut exemplo suo milites ad ea, quæ imperat, peragenda stimulet.*
27. *Spem vultu simulare debet imperator, & premere corde dolorem, si quæ adversa videantur imminere.*
28. *Summa requiritur in eo prudentia ad procurandum ad exercitûs salutem necessaria, præsertim ut crebro milites exerceat.*
29. *Expeditum ducere debet exercitum sarcinis non onustum.*
30. *Non temere fides adhibenda transfugarum dictis ac consiliis.*
31. *Non intercludenda hostibus fugæ via; sed propriis potius Militibus imponenda confligendi necessitas.*
32. *Nec in superatos hostes gravi sæviendum supplicio.*
33. *Requiritur etiam in imperante autoritas.*
34. *Eamque maxime conservabit illæsam, si curet ne differatur stipendii solutio.*
35. *Omnis Imperatori evitanda occasio, quâ collusionis cum adversariis incusari vel sinistra de ipso concipi posset opinio.*
36. *Autoritatem Imperatori conciliat, & perquam necessaria est, comitas & affabilitas.*
37. *Ut & eloquentia militaris.*
38. *Anniti debet Imperator, ut vitia quæcunque, quan-*

quantum per humanam infirmitatem licet, evitet.

39. *Multum prodest in acie imperator in præliis felix.*

40. *Non tamen ex præliorum eventu semper de imperantis prudentiâ vel peritiâ judicandum est.*

DIximus hactenus, qui & quales debeant esse milites, exigit deinceps instituti ratio, ut varias exhibeamus illorum divisiones, quas quidem enumerant amplissime rei militaris scriptores; eas vero quatenus nostro queunt inservire proposito, cursim tantum libare nobis animus est.

1. Alios itaque voluntarios Romani milites appellarunt, qui proprio animi motu militiæ semet offerunt, alios compulsos seu coactos, quibus invitis expeditionum imponitur onus, *l.* 4. §. 10. *ff. de re militari.* Communi tamen invaluit hodie loquendi usu, ut illi soli dicantur voluntarii, quibus ex ærario stipendia non numerantur, quique propriis impensis in bello Reipublicæ sub certis ordinibus operam navare solent.

2. Insuper alii pedites sunt alii equites. Quod si quæras, utrum militia pedestris equestri an vero hæc illi præponenda sit; equites dignitate peditibus antecellere communem ferè omnium opinionem esse respondeo. Disertis verbis apud Livium *lib.* 3. nobis illud dictat ad equites verba faciens Consul Valerius; *agite*, inquit, *juvenes*, *præstate virtute peditum*, *ut honore atque ordine præstatis.* Quapropter & Maximilianus, secundus Germanorum Imperator, *instruct. milit. art.*51. præcipit, ut equiti in castris vel præsidiis occurrens pedes de viâ paulum recedat. Divisi iterum equites in alares & legionarios: alares sunt, qui utrumqne protegunt exercitus latus. Alæ autem ideo dictæ, teste A. Gello *lib.* 16. *cap.* 4. Quod equitum ordines circum legiones

giones dextrâ siniſtrâque tanquam alæ in avium corporibus locarentur. Legionarios verò equites illos eſſe dicit Vegetius *de re milit. lib.* 2. *cap.* 1. qui ſingulis ſunt connexi legionibus.

3. A diverſis præterea locis, ubi militiæ ſolent obire munera, vel comitatenſes dicti milites vel limitanei, *l. fin.* §. 8. 9. *C. de offic. præfect. prætor. Africæ.* Comitatenſes ſunt, qui perpetuò in expeditione verſantes ubique caſtra ſequuntur, *d. l. fin.* §. 8. Unde & comitatenſes legiones Arcadius & Honorius Imp. illas appellarunt, & riparenſibus quæ longe à patriâ ac velut in hoſtico cum exercitu degebant, adæquarunt in *l.* 14. *C. de re militari.* Quandoque tamen & illi comitatenſes dicti numeri, qui præſenti Principis obſequio deſtinati ſunt, & in ejus perpetuo agunt comitatu, palatinis ſimiles militibus, *l.* 13. 14. *in princip. C. de re milit.* Cæterùm hic obſervandum, præter hos etiam alios ad Principis cuſtodiam fuiſſe lectos: Romulus namque trecentos olim ex omni populo delegit equites, celeres appellatos, quod pernicibus veherentur equis, eoſque tam pacis quam belli tempore ſecum in corporis tutelam circumduxit. Liv. *lib.* 1. Et hunc imitatus Imperator Galba, teſte Suetonio in ejus vitâ *cap.* 10. ex equeſtri ordine ſibi juvenes aſſumſit, qui vice militum excubias circa cubiculum ejus agerent, & evocatorum nomen iis impoſuit. Verùm hæc obiter, ad inſtitutum revertamur; limitanei ſunt, quibus & caſtrorum defenſio, & civitatum limitanearum demandata protectio, &, quod in his ſingulare, agrorum conceſſus impune cultus, *l. fin.* §. 8. *C. de offic. præfect. prætor. Africæ.*

4. Ad hæc in exercitu repertæ plerumque cohortes prætoriæ ſub legionibus non comprehenſæ, electa ſcilicet fortiſſimorum militum ac Ducis fa-

miliarium manus, circa illum usque pugnare, & ubique eum comitari solita, Valtrinus *de re milit. lib.* 3. *cap.* 7. Hi dignitate supra alios eminebant gregarios, & sesquiplex accipiebant singuli stipendium, uti id ex Festo probat Stewech. ad Veget. de re milit. *lib.* 2. *cap.* 2. adeo ut toto cælo dicendus sit errasse Christinæus, cum *tom.* 5. *decis.* 163. prætorianos sextuplex asserit meruisse stipendium. Non eum tamen falli putem, qui duplex illos Augusti & Tiberii temporibus statuerit habuisse stipendium: apud Tacitum namque *annal.* 1. *cap.* 17. Percennius, cum concionabundus dixisset denis in diem assibus animam & corpus gregariorum æstimari, tandem subjungit; *an prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sexdecim annos penatibus suis redduntur, &c.*

5. Cum verò penes Romanos hæc observata fuerit consuetudo, ut milites electos inermes domum remitterent, renunciato solummodo ac constituto certo die, quo in unum jubebantur convenire locum, ubi sua singulis à Republicâ distribuerentur arma, Polyb. *lib.* 6. *l.* 15. *C. de re militari.* Factum est, ut à variis armorum generibus varia quoque nomina iis imponerentur; adeoque nonnulli cataphractarii, aliqui velites, pilani alii, quidam hastati, pars principes, reliqui triarii dicerentur, qui omnes quantum à se invicem differant, ex singulorum armis poterit dignosci; quapropter ea paucis expediam.

6. Cataphracti seu cataphractarii erant à capite ad calcem armati equites, equis insidentes, quibus imposita lintea operimenta ferreis vel æneis contecta laminis ad instar plumarum: unde non secus, ac si Stygiâ penitus essent tincti palude, invulnerabiles sine metu in confertissimas hostium ruebant turmas, perrumpentes quicquid esset obvium; hoc

tamen

tamen uno laborantes incommodo, quod in hostium facile pervenirent potestatem, propter immensum armorum pondus, quo pressi, si quidem à repente pedite interemtus esset equus, immobiles fermè efficiebantur. De his latius vide Veget. *de re milit. lib.* 3. *cap.* 23. *ibique Stewech.* Non omnes autem penes Romanos cataphractarii fuerunt equites; sed & alii loricâ, scuto, gladio & hastâ solummodo muniti.

7. His vero, ubi in prælio manus cum hoste forent conserendæ, velites adjungebantur, scuto, gladio & hastâ seu pilâ armati, ac è natu minimis & tenuis fortunæ conscripti civibus, Polyb. *lib.* 6. sic dicti quasi volites id est volantes: eo quod ad depugnandum essent omnium maxime expediti: veloci enim sese saltu jungebant equitibus, & unà cum iis in medios invecti hostes, pedestre inter equites tentabant certamen, atque ita facili negotio equos pariter confodiebant & eorum rectores, Valer. Maximus *lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 3. ubi & eorum exhibet originem. Cæterùm velites, si equitibus non miscerentur, pilanos appellatos esse puto, cum Polyb. *lib.* 6. illos ex ejusdem conditionis viris lectos, iisdem indutos armis asserat.

8. Hastati pilanis erant adultiores, clypeo, ense Hispaniensi ancipite, galeâ, crurum tegmine, & duobus verutis utentes; & hi olim in prima solebant acie collocari; quorum ordo, si hostili fuisset impetu turbatus, inimicorum vim excipiebant principes, viri ætate ac robore præstantes, & iisdem, quibus hastati, rem armis gerentes. Ultimum obtinebant in acie locum triarii, omnium maximè ætate provecti, eodem quo principes armorum genere depugnantes, nisi quod pro verutis hastas vibrarent. De his latius Polyb. *lib.* 6. Postea tamen

hic quoad militum in acie dispositionem mutatus ordo, ac in ejus locum successit ille quem exhibet Veget. *de re militari. lib.* 3. *cap.* 14. De armorum interim forma, magnitudine, latitudine, longitudine, si quis latiorem quærat interpretationem, de iis satis luculenter disseruerunt Valtrinus *de re milit. lib.* 3. *cap.* 12. Panciroll. *rerum memorabil. part.* 1. *tit.* 24. *ibique Salmuth. in comment.*

9. Fuerunt autem præter arma etiam aliæ (ut hoc paucis moneam) ad urbium expugnationes comparatæ machinæ, unà cum exercitu in expeditionibus circumvehi solitæ, veluti arietes, testudines, vineæ, plutei, musculi, turres, balistæ, scorpiones, catapultæ, quæ omnia, ne tædium æquo lectori pariam, delineare supersedeo; de his latè scripserunt Veget. *de re militari lib.* 4. *cap.* 15. 16. 17. 18. *&* 22. Panciroll. *in tract. de rebus bellicis impresso post comment. ad notit. utriusque imperii.* Valtrin. *de re milit. lib.* 5. *cap.* 6. Rosin. *antiquit. Rom. lib.* 10. *cap.* 16.

10. Porro ingens militum multitudo si congregata fuerit, exercitum constituit; est enim exercitus compositus ex numeris multis militum, *l.* 2. §. 1. *ff. de his qui notant. infam.* & plerumque constat ex legionibus, quæ milites Romanos, & optionibus, quæ sociorum auxilia complectuntur, *l. fin. C. locati.* Quanquam dubium non est, quin & ex una legione cum suis auxiliis formari possit, *d. l.* 2. §. 1. *ff. de his qui not. infam.*

11. Legio autem in varias partes dividitur: habet enim cohortes, habet centurias, habet decurias, *l.* 2. §. 1. *ff. de his qui notant. infam. l.* 2. *C. de hæreditat. decurionum &c.* At huic legionis in cohortes distributioni non parum adversantur ea, quæ Diocletianus & Maximinus Impp. rescripserunt in

l. 3.

l. 3. C. de his qui non implet. stipend. ubi legioni cohortem videmus oppositam: ut absurdum videri posset, hanc illius velle partem constituere: sic enim inquiunt; *veteranis ita demum onerum & munerum personalium vacatio jure conceditur, si post vigesimum annum militiæ, quam in legione vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur; unde, cum te in cohorte militasse commemores, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare.* Verùm si accuratius posteriora legis verba trutinentur, non ineptè cum Bartholo *ad d. l. 3.* hic verus dici poterit illorum sensus, supervacuo scilicet illum petere vacationem, qui in cohorte se militasse commemorat, cum ipso jure à muneribus immunis sit, & veteranorum gaudeat prærogativis, modo de viginti constet stipendiis; quia sub legione militantes vacationem habent: at verò certum est, illum qui in cohorte militavit, etiam ad aliquam pertinuisse legionem. Vel secundo responderi potest, per cohortem in *d. l. 3.* non intelligendam esse legionis partem, sed aliam quam militiam cohortalem designari, quæ in *l. 4. C. qui militare poss.* armatæ oppinitur: cohortalis enim conditionis homines præsidis erant apparitores, in provinciis perpetuò commorantes, & per omnem vitam huic ministerio obnoxii: ut hi frustra vacationem peterent. Cujac. *ad tit. Cod. si quis decuriali vel cohortali aliave condit.*

12. Non immeritò etiam hic quispiam quæsierit, quid per legionem. quid per vexillationem denotetur, si contigat hæc inter se opponi, & in legione militantem distingui ab eo qui militat in vexillatione, ut *in l. 2. C. de hæred. decurion. l. fin. C. de his qui non implet. stipend. l. 9. C. quando provoc. non est necesse.* Non una enim hac de quæstione

 docto-

doctorum opinio: Cujacius *ad d. l. fin. C. de his qui non implet. stip.* existimat, per vexillationem designari numerum, numerum à legione separati.

13. At veniam mihi dari desidero, quod summi viri responso nequeam acquiescere: quo minus enim id possim, prohibet generalis illa numeri significatio, quâ tantum abest ut à legione numeri separentur, ut etiam legio numeri veniat appellatione *arg. l. 42. ff. de testament. milit.* ubi nulli militaribus frui dicuntur prærogativis, nec milites esse, nisi postquam in numeros relati sunt: extra omnem vero dubitationis aleam est constitutum, milites in legione stipendia merentes omnibus militaribus gaudere privilegiis, proinde & in numeris esse; unde manifestum est, & legiones esse numeros.

14. Adrianus Turnebius *adversar. lib. 5. c. 2.* vexillationes putat esse milites veteranos exauctoratos, id est, missos quidem; sub signis tamen retentos, donec præmia & agros acciperent. Verum nec huic viri litteratissimi facile subscripserim sententiæ; obstat enim *l. 9. C. quando provocare non est necesse* ubi *veteranis*, inquiunt Impp. *qui in legione vel vexillatione militantes post vicena stipendia honestam vel causariam missionem consecuti sunt &c.* è quibus apparet, milites, & antequam missionem impetrassent, sub vexillatione militasse æque ac sub legione: proinde non solis vexillationem veteranis esse propriam. Verum quidem est, ex Tacito constare, veteranos adhuc apud vexillum retentos fuisse; non liquet tamen uspiam, numeros illos speciali nomine vexillationes appellatos.

15. Ut igitur quæ mea sit sententia paucis exponam; salvo doctiorum judicio duplicem vocabuli vexillationis esse censeo significationem, strictam, & latam: quod si illud strictè velimus interpretari, nihil

nihil aliud designabit, quam equites alares: ita enim Veget. de re militari lib. 2. cap. 1. *equitum Alæ dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegant acies, quæ nunc vexillationes vocantur.* Turnebius *d. loco.* Si vero in latiori accipiatur significatione, omnes omnino legionis centurias ac cohortes appellari posse puto vexillationes, eo quod unaquæque centuria proprium habuerit vexillum, cui cohortis & centuriæ numerus inscriptus erat, ut ita dispersi ac disjecti in prælio milites facilius ordines repetere, ac pristinum in illis locum recuperare possent. Veget. *lib. 2. de re milit. cap.* 13. Sic ut tunc idem vexillatio denotet quod numerus, & utrumque æque latè pateat. Nec leve huic vocis interpretationi momentum adfert, *l.* 8. *C. de erogat. milit. annonæ*, ubi numeri vocabulum per vexillationem explicatur; sic enim inquiunt imperatores, *omnium itaque numerorum sive vexillationum, aut etiam scholarum tribunos &c.* & ex Tacito *histor. lib.* 2. *cap.* 18. constat abundè, vexillariorum nomine simpliciter appellatos pedites; *mille*, ajit, *vexillarios cum paucis equitibus veterano exercitui objicere.* Quoties autem in legione militantes secernuntur à militantibus in vexillatione, nec legis sensus admittit, ut per vexillationem equitum designetur ala, sicut id respuit *l.* 9. *C. quando provoc. & l.* 3. *C. de his qui non implet. stipend.* Tunc, si quidem conjecturis indulgere liceat, militantes in legione per excellentiam appellatos censerem primæ solummodo cohortis in unaquaque legione milites, eo quod hi totius legionis signum commune, aquilam scilicet, custodirent, & Imperatorum effigies ac præsentia signa venerarentur; quodque numero & dignitate cæterarum cohortium milites longè superarent, & majoribus

 quam

quam reliqui gauderent privilegiis, Veget. *de re milit. lib.* 2. *cap.* 6. In vexillatione verò militantes dictos cæterarum cohortium milites, quibus præter vexillum cohortis & centuriæ nomine notatum, nulla alia signa ad custodiendum data erant.

16. Cæterùm in legione cohortes erant decem, manipuli triginta, centuriæ sexaginta, A. Gellius *lib.* 16. *cap.* 4. tribus cohors constabat manipulis, sex centuriis, & hæ iterum in decurias distinctæ. Omnibus verò & singulis hisce exercitûs partibus suos esse Duces necesse fuit: uti enim magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia (ut *ait Cicero* 3. *de legibus*) civitas esse non potest; ita sine Ducibus exercitûs compages consistere nequit: si non essent in exercitu tam præpositi quam parentes, tam Duces quam milites, mera statim oriretur confusio, & omnia ad intricatissimum redigerentur chaos, ubi cunctâ perenni committerentur contentione. Qua de causa decuriis præerant Decani, manipulis singulis duo centuriones, quorum si alter abesset, alter universo imperitabat manipulo; atque hi ordinum dicebantur ductores, sibique totidem eligebant tergi-ductores: universæ legioni præpositi Tribuni, qui non peditibus tantum, sed & legionis suæ equitibus Imperatoris quotidiana exhibebant mandata. Per Duces autem hos subalternos supremo sociantur præfecto milites vulgares, & eorum adminiculo summi copulantur imis; ab Imperatore mandata recipiunt legionum præfecti; eadem ab his per inferiores ad omnes tandem derivantur milites, atque ita in exercitu cuncta legitimâ cohærere videmus harmoniâ: testis hujus rei Polyb. lib. 6. *Equites*, inquit, *ordinumque ductores omnes oriente luce accedunt ad Tribunorum tentoria, Tribuni ad Consulem; ille quod instat agendum*

dum Tribunis edicit; Tribuni equitibus ordinumque ductoribus; ii multitudini promunt tempore opportuno.

17. Hodiernos quod ſpectat exercitus, illi legionibus conſtant equitum, & legionibus peditum; non equitum pedites, nec equites peditum legioni miſcentur, & vulgò vocantur regimina: equitum legio ſecatur in turmas; peditum in cohortes dividitur, Bocerus *de bello cap.* 10. *n.* 11. De quorum ordinatione legitimâ ac diſpoſitione, linguâ Belgicâ ſcripſit inter noviſſimos Gerard. Melder *tract. de fortificat. part.* 3.

18. Longè enim alia hodie præliandi, aciem inſtruendi, milites diſponendi ſervatur ordo, poſtquam pulveris pyrii & tormentorum conficiendorum fuit à Germano quopiam, uti ferunt, Monacho methodus excogitata circa annum 1378. aut paulò antè: de quo latè Panciroll. *rerum memorabilium part,* 2. *tit,* 18. *Ibique Salmuthus.* Philip. Camerar. *oper. ſubciſiv. part.* 2. *cap.* 28. *& part.* 3. *cap.* 82. 83. p. m. parens Paulus Voet *diſputat. phyſica prima de nitri pulvere.* Evanuit ex illo tempore Romanorum militum vetus armatura, nulla ferè clypeorum, nulla arcuum remanſit utilitas, periit baliſtarum, catapultarum, ſcorpionum, arietum uſus, neque quicquam commodi affert eorum uſque adeo laudibus apud veteres elata vis atque violentia. Quod ſi reviviſcerent antiqui Heroes, ſi prodiret Alexander, ſi Cæſar reſurgeret, ſi redirent Scipiones, gemina illa belli fulmina, quot unuſquiſque illorum ad horrendos harum machinarum ſtrepitus non ſummo foret animi ſtupore correptus? Non fulguris ac terreſtrium tonitruum miraretur efficaciam? non beatum denique prædicaret ſeculum, quo novellum hoc ad res ſuas repetendas, & propulſandas injurias adinventum remedium?

medium? Sic ut tolerandi minimè ſint, qui inſigne hoc inſtrumenti genus unà cum autore ſuo deteſtantur, & diris perſequuntur execrationibus; orbis luem, monſtrum, Stygium magiſtrum vocitantes, dignum, qui, ut olim Perillus taurum æneum, ita & ipſe tormentum hoc primus experiretur, natum in generis humani perniciem, dæmonem habuiſſe magiſtrum, & innumera alia, de quibus Salmuth. *ad Panciroll. d. tit.* 18. Eos enim, cum in immerentem tantis baccharentur furoribus, invidiæ ſtimulis, ne quid ſequius dicam, agitatos, & accuſandi magis vel inſaniendi libidine, quam animo rectè judicandi inſtigatos fuiſſe credibile eſt, id unicum ægrè admodum ferentes, alterius induſtriâ in eruendis abſtruſis naturæ miraculis ſeſe ſuperatos eſſe. Enimvero, ſi egregium ſemper habitum fuerit, omnium rerum naturam, vim & effectus anxius ſcrutari, ſi laudabile ſit univerſas ingenii vires intendere ad exhibendum orbi, quicquid hactenus hominum ſocordiâ vel negligentiâ fuit reconditum; quid in eo culpandum, qui novum ac ne ſperatum quidem ante à quopiam excogitavit ſimplicium temperamentum ac mixturam? quodnam ille crimen commiſit, aut quid tam acroci injuriâ dignum perpetravit, qui curioſum ſolummodo ſeſe profeſſus eſt cauſarum naturalium indagatorem? Si in exitium virorum fortiſſimorum è latebris eductam hanc dicas à Monacho machinam; omnis iræ æſtus & impetus in reliquorum prius armorum architectos erit excutiendus; criminationibus inceſſendi prius, qui ante hunc catapultas, tela, baliſtas, cæteraque belli adinvenerunt inſtrumenta; accuſandi magis forent qui in hominum perniciem tormentorum dirigunt ictus, quam primus illorum fabricator.

Tan-

Tantùm autem abeſt, ut juxta quorundam opinionem interiiſſe dici poſſit hoc commento viri virtus, ut eam potius auctam eſſe non dubitem aſſerere: cum enim non à corpore, ſed ab animâ virtus dependeat & ducat originem, tormentis hiſce effectum, ut generoſos ab ignavis facili negotio milites ſecernere liceat, dum omnibus minitatur æqualiter idem ineluctabile fatum: unde contingit, ut illi, qui pericula vulnera mortemque metuunt, quanquam corpore robuſti, non ſponte tamen primam in acie ſibi quærant ſtationem, ſed ſeceſſum potius, viris ſtrenuis & animis ingentibus, tanquam vallo vel clypeo adverſus hoſtium utentes impetum, & aſſiduo poſt eorum terga latentes.

19. Denique cum ex legionibus cogatur exercitus, ut ante dixi, in eo quempiam ſummum expedit obtinere imperium: exercitus quippe ſine Duce nihil aliud eſt quam corpus ſine capite, vaſta, ſed imperfecta quæpiam, mutila ac manca moles, quæ illico in partes ſcinditur, ac monſtroſa efficitur ſine artuum ac membrorum diſcretione. Unum autem, non plures eſſe uno in exercitu rationi magis conveniens eſt, & Reipublicæ maximè conducit: uti enim orbis ferre duos ſoles nequit juxta Alexandri magni effatum; ita quoque unus exercitus ſummos vix patitur duos Imperatores; atque uti monſtrum horrendum eſt corpus duobus eminens capitibus, ſic etiam uni exercitui præeſſe duos dignitatis æqualis ſummos Duces prodigii ſimile eſt: ſocietatem ſcilicet non ſuſtinet dominatio, & omnis conſortis impatiens poteſtas, neque parem ferre potuit Pompejus. Et certe, ſi æquâ hæc falce putemus, multa videbimus à duobus in eodem exercitu pari poteſtate præditis, nec ibi ſuperiorem agnoſcentibus, imminere plerumque Reipublicæ incommoda; vel

enim,

enim, dum uterque ſedulò curare creditur ea, quæ bono publico inſerviunt negotia, neuter ſæpè curat. Vel ſi communis uterque quærat emolumentum & ſalutem patriæ, quandoque fit, ut inter ſe mutuo ſententiis diſſideant Imperatores, &, dum rixando tempus teritur, nec alter in alterius tranſit opinionem, optata rem proſperè gerendi elabatur occaſio. Quid enim ſi contrarius in negotiis agendis utrique ſit animus; alter in aciem educendum, vallo continendum alter cenſeat exercitum, exiguis hic copiis, omnibus ille viribus decertandum exiſtimet, quiſnam obſecro litem hanc dirimet? niſi fortè novus utriuſque conſenſu conſtitutus fuerit arbiter, ſuam interpoſiturus autoritatem. Quid quod omni tempore docuerit experientia, non ex animi ſententiâ, vel quod illud, quod urgent, optimum factu putent, ſed ſummo plerunque invidiæ ardore, ac contentionis ſtudio, mutuâque diffidentiâ agitatos à ſe invicem diſcrepare, & in contrarias opiniones ire in pari dignitatis gradu conſtitutos; quos & in eodem exercitu mutuis vidimus & implacabilibus concitatos odiis atrocia in ſe invicem diviſis copiis moviſſe bella. Alexandri magni ſucceſſores ſolummodò contemplemur, qui cum in eodem omnes apud Regem eſſent honore habiti, nec ille quemquam ex iis regni deſignaſſet heredem aut tutorem; aſperrimis primum dictis, mox armis inter ſe contenderunt; unde evenit, ut ampliſſima monarchia vixdum enata & adhuc primam gentes inter infeſtas ætatem agens, in varias ſcinderetur partes, & exiguo temporis ſpatio vix ulla florentiſſimi, ac ſummâ virtute parti principatûs apparerent veſtigia. Quod & olim metuentes Romani, non ambos uni exercitui præpoſuere conſules; verùm ſuas ſingulis tradidere legiones, ſua ſingulis auxilia

aſſigna-

assignarunt. Quod si urgente necessitate propter hostium forte formidabilem potentiam consules duo castra jungerent, non penes utrumque simul summum residebat in milites imperium; sed alternis singuli diebus imperitabant, alternis parebant, ad instar Castoris & Pollucis. Id manifestè nobis declarat Livius lib. 31. *Ut eo modo*, inquit, *una causa, ne extemplo flumen transirent, tenuerit Romanos, quod summa imperii eo die penes Paulum fuerit; itaque Varro postero die, cui sors ei diei imperii erat, nihil consulto collegâ signum proposuit.* Quamobrem & in rebus arduis, dubiis & ancipitibus, ne consules pari Romæ dignitate dissentiendo perire finerent Rempublicam, Dictatorem cum libera potestate creare solebant. Ajala *de jur. & offic. bell. lib. 2. cap.* 3. *n.* 2. 3. ubi plures enumerat dictaturâ functos.

20. Non quilibet autem indistinctè præponendus exercitui, verum optimus in militiæ Ducem eligendus; *naturæ enim est*, ut inquit Seneca epist. 90. *potioribus deteriora submittere, mutis quidem gregibus aut maxima corpora præsunt, aut vehementissima: non præcedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine ac toris cæteros mares vicit, elephantorum gregem excellentissimus ducit.* Omnis enim ferè ab Imperatore dependet exercitûs fortuna ac virtus; si Dux bonus fuerit, non deerunt Duci boni comites, non strenui milites. Non illum tamen optimum statim dixeris, utique non hodie postquam tormentorum invaluit usus, qui cæteros corporis mole superat, non Imperatori quicquam commodi tribuit, quod inter alios toto vertice emineat, quo nomine laudatus quondam Saulus, Turnus, Porus, aliique, qui vel solo poterant aspectu metum suis incutere adversariis: cum enim hodie contra tormentorum ictus invulnerabilem sese ar-

morum

morum munimentis nemo queat efficere, robusti satis sunt, qui laborem, frigus, æstum, vigilias, in milite requisita ferre possunt: neque quisquam prodigiosas formidat in inimico corporis vires, & flocci fiunt monstrosa Goliathi ac similium quondam Heroum pondera: nunc hominis pars melior præcipuum in bello obtinet usum; animis opus est, & qui summam in mentis constantia ponunt confidentiam, fortissimorum nominibus insigniuntur; intrepidi, licet exiguæ staturæ viri, maximè laudantur, qui non temerè, sed judicioso circumstantiarum habito discrimine, caput objectare periculis usque parati sunt, nec gloriosam pro patriâ mortem oppetere detrectant: qui in summis periculis, & circumvolantibus undique mortiferis globis, mentis sunt benè compotes, imperterrito vires inimicas lustrantes oculo; & sedato ac ab omni iræ, metus, odii, cæterarumque affectuum æstu alieno inter hostium agmina versantur animo, non magis in atrocissimis adversariorum furiis turbati, aut morientium consternati gemitibus, quam si festivis interessent conviviis, & amicæ familiarium indulgerent confabulationi.

21. Non hic lectori benevolo nauseam me pariturum spero, si perfecti Ducis aliquam proponam delineationem, & paulò latius ejus exhibeam ideam; præsertim cum pleraque nutui ejus & imperio subjecta sint, & in eo consistat omne exercitûs robur: verè namque proditum esse inquit Florus *lib.* 2. *cap.* 18. *tanti esse exercitum, quanti Imperatorem.* Et unius Alexandri sese spiritu vivere palam professi sunt in expeditione Macedones. Curt. *lib.* 9. *cap.* 5. Unde & merito, cum iidem illi invito Rege in patriam redire & domesticos desiderarent invisere lares, erupit in hæc verba Pellæus juvenis; *jam*

jam scietis, & quantum sine Rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit. Curt. *lib.* 10. *cap.* 2.

Non autem speciatim hic determinabo casus, non singula, ad quæ Ducem attendere fas est, examinabo; id in bello nutritis relinquo; generales tantum in eo requisitas enumerabo virtutes, Ciceronis summi illius oratoris imitatus exemplum; is enim in oratione pro lege Maniliâ; *in summo Imperatore quatuor hæ virtutes inesse debent, scientia rei militaris, virtus, autoritas, felicitas.*

22. Primùm itaque summa requiritur in Duce rei militaris scientia; quo enim pacto posset aliis imperare, qui rerum penitùs ignarus est? qui militibus mandata dare, qui quid fieri debeat ipse nunquam didicit? addit confidentiam peritia, dimicandi nutrit audaciam scientia rei bellicæ, ut inquit Veget. *de re militari lib.* 1. *cap.* 1. neque quisquam facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Quadragesimum stipendium Cæcinna parendi aut imperitandi habebat, *secundarum ambiguarum rerum gnarus*, teste Tacito ann. 1. c. 64. *eoque interritus.* At qui in tantâ re omnium imperitus est, trepidat, festinat, sic ut, si non aliquem sumserit è populo officii sui monitorem, ac imperare jussus alium sibi quæsiverit Imperatorem, ferretur equis auriga, nec audiret currus habenas, ac præter generis suis naturam consternati milites in præcipitium ruerent. Neque aliud quicquam Phaëtontis infortunio designare voluit sub fabularum involucris veritatem occultare solita veneranda antiquitas, dum fingebat, eum solis currum moderantem non sibi tantum & universæ huic mundi compagi, sed & ei, qui frenum ipsi commiserat, ferè exitium intulisse. Bellicosissimos sanè Ducis imperitia sæpè perdidit exercitus; imperantis amentiâ è fortissimis con-

scriptæ

ſcriptæ copiæ militibus in fugam verſæ. Quot non demiſit ad orcum viros ſtrenuos Præpoſiti veſania? Quis omnes illos illuſtres enumeret heroas, qui Imperatoris inſcitiâ inevitabile ſubiere fatum? Pleni ſunt annales, plenæ omnium temporum hiſtoriæ exemplis calamitatum, quibus occaſionem præbuit exercitum regentis imperitia. Nunquam internecione cæſus à Cyro fuiſſet Tomyridis Scytharum Reginæ filius, ſi hoſtium in proximo commorantium metuere didiciſſet inſidias, Juſtin *lib.*1.*cap.*8. Et interiit inde cum iis, quos ſecum in prælium eduxerat, Sardanapalus, nihil aliud agere, quam inter mulierum gregem purpuram colo nêre, penſa inter virgines partiri, fucis ſemet exomare, & corporis habitum ac ætatem mentiri ſuetus. Athenæus *lib.* 12. Longum nimis eſſet Xerxis in Græciâ, Publii Æmilii & Varronis apud Cannas, & aliorum commemorare clades & interitus ex nimia ipſorum ignorantia ſecutos.

23. Duplex autem præcipuè reperitur acquirendi ſummam in bello peritiam methodus, experientia ſcilicet, & eorum ſedula lectio autorum, qui de rei militaris uſu ac ſtratagematibus ſuas in lucem edidêre lucubrationes, quos ſummâ curâ collegit & enumeravit Naudæus *de ſtudio militari lib.* 2. *cap.* 4. Et maximè quidem lectio ad formandum conducit Imperatorem; licet enim experientia ſit optima magiſtra, ac præſens conſpicuumque exhibeat rei ſpecimen, cujus in libris ſola reperitur idea: quia tamen in bellis quotidie novæ ſolent excogitari machinationes, & rariſſimè bis eadem numero Duci offertur occaſio, etiam vitæ breve curriculum, ac belli calamitas vix milleſimam eorum, quæ in præliis contingere poſſunt, partem permittit experientiâ cognoſci; legendo potius pleraque ſunt addiſcenda;

ſic

ſic enim intra exiguum temporis ſpatium illorum omnium perfecta poterit acquiri notitia, quæ illuſtribus unquam moratiorum gentium evenere Ducibus, adeoque vel aliorum periculo cautior fiet Imperator, vel illorum proſpero motus ſucceſſu in arena ſimile quid perpetrandi conſilium capere facile poterit. Inſigne nobis Cicero prodidit hujus rei exemplum in Lucullo, quem *lib.4. Acad. quæſt.* memorat ad Mithridaticum bellum à Senatu miſſum, rudem rei militaris Româ profectum, percunctando & legendo res aliorum geſtas in itinere, cùm in Aſiam perveniſſet, inter ſummos jure relatum fuiſſe Imperatores.

24. Quæri poſſet, an & aliarum rerum ſcientia quædam Duci neceſſaria ſit ad id, ut rei bellicæ peritiâ clarus dici poſſit? Naudæus *lib. 1. de ſtudio milit. cap. 2.* eruditione ac multijugâ lectione conſpicuos falsè ridens viros, exiſtimat, aliarum artium ac ſcientiarum cognitionem non modo nihil prodeſſe Duci, verum ex adverſo veræ militari plurimùm nocere fortitudini, his præſertim, ut ait, motus argumentis; quod Proclus è Platonis academiâ philoſophus inſignis magiſtratui prudentiam, militi fortitudinem, civibus opulentis injungat temperantiam: quod Ciceronis opinio ſit, pro temporum mutatione armis vel legibus incumbendum eſſe: quod dum alia multa ſcire deſiderant, ne ea quidem, quæ neceſſaria ſunt, ſcire videantur; quod unius mens non ad omnia munera ſit idonea, nec tantæ molis capax: quod viri robuſti, corpore vegeti requirantur ad militiam, hi autem hebetiore ſint animo, nec illas percipere queant ſcientias, quæ acrius ingenium, majorem induſtriam, conſilium prudentius requirunt: quod ſtudia receſſum & otia quærant armorum ſtrepitibus contraria,

doctrina conjunctam habeat timiditatem, literatos comitetur φιλοψυχία, quod Gothi & Barbari literas oderint, Turcæ, Tartari adhuc hodie contemnant, Græci literarum professores finibus expulerint: denique, quod viri docti militiæ operam dantes in enormia sæpè vitia lapsi fuerint. Verum his non obstantibus verior est illorum opinio, qui reliquas artes plurimum censent ad militaria conducere negotia, & optimum eum ducunt Ducem, in quo cum rei militaris peritiâ juncta reperitur aliarum scientia disciplinarum, & belli artibus miscetur eruditio: acuunt enim ingenium, promtum reddunt, & exercent, ut facilius novos astus Imperator, nova adversus illos remedia possit excogitare, in quo præcipuum ejus consistit officium, eoque inter alios emineat necesse est. Præterquam quod adeò arctè pleræque cohæreant inter se artes, ut vix per se singulæ subsistere vel cognosci queant absque cæterarum adminiculo, neque quisquam in una possit excellere, qui non aliquem perceperit aliarum gustum. Quod si exemplis contendere libeat, vix ullum constabit illustrem inter Græcos repertum Ducem, qui non Musarum quoque sacris initiatus fuerit. Epaminondas, Phocion, Pericles, Themistocles, Alcibiades, Dion, non Græcorum minùs instructi fuêre sapientiâ, quam rei militaris gloriâ claruerunt. Institutus salutaribus Epaminondæ monitis Philippus: Alexander sub Aristotele per integrum decennium philosophiæ præceptis incubuit; & hi fortitudine suâ summum à Persis ad Græcos orbis transtulerunt imperium. Quòd si Romanorum Rempublicam, in eaque generosos heroas contemplari juvet, nec hos Sophiæ aspernatos fuisse sacra patebit, verùm militari studio rerum aliarum junxisse peritiam. Ut silentio

silentio transeam Scipionem, Lucullum, Fabium, Decium Murem, Marcellum, aliosque doctrinâ pariter & armorum usu conspicuos, Cæsarem solummodo Pompejumque intueamur, propter incredibilem fortitudinem & innumera ferè strenuè feliciterque confecta bella famam astris terminantes; quorum hic Cratippi frequentavit auditorium, ille Aristonis institutione, ac perpetuò librorum, quos ubique secum in expeditionibus habebat, usu in hanc evasit literarum peritiam, ut ipse luculentâ oratione ac stilo nulli secundo proprias posterorum memoriæ tradiderit res in Gallia alibique gestas. Neque recesserunt ab hâc opinione nostrorum temporum excellentissimi Duces ex illustri Nassoviorum oriundi familia, qui, quamvis hostibus undique semet armis efficerent formidabiles, neutiquam tamen humaniores contemsere literas. A Musarum cultu accersitus, & in exercitûs Ducem communi Ordinum electus suffragio, Gloriosæ memoriæ, Mauritius Arausionensium Princeps. Henricus Comes Nassovius, Frisiorum Gubernator, cujus fortitudinem non amici tantùm & socii, sed ipsi quoque hostes & exteri mirabantur, præter vernaculam etiam Latinam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Hispanicam fertur calluisse linguam, & plerasque sibi familiares habuisse liberaliores artes ac scientias. Et in bello quoque utilem doctrinam facto suo demonstravit abundè Alexander Severus Imperator; si enim de re militari agendum esset, veteranos milites, & literatos omnes ac historiarum peritos convocabat. Ælius Lamprid. *in vita Alexandri Severi ferè in principio.* Quo etiam respexisse quondam videntur Romani, qui Herculi ac Musis commune ex censoria pecunia erexerunt templum, & Minervam belli pariter ac sapientiæ

finxere Deam, eamque armatam è Jovis cerebro prodiisse. Armis scilicet literas sociari voluerunt, & indissolubili sibi invicem nodo jungi.

Neque quicquam adversantur à Naudæo cuneatim in contrarium adductæ rationes, quarum ridenda prorsus impotentia vel primo poterit unicuique innotescere intuitu; neque enim vel Proclus vel Cicero militibus ullam censent interdicendam humaniorum artium notitiam, alias nec in iis requisita foret temperantia, quod eam Proclus civibus tantum injungat opulentis: verum primario studio militari censent incumbendum militi, quod si variis juvetur disciplinis, non improbant, & multo sanè nobilius apparebit atque perfectius. Mirari verò non satis possum, eo dementiæ processisse virum doctum, ut asperum Gothorum ac Barbarorum literas contemnentium, & solo bello semet exercentium, institutum cultis prætulerit Græcorum ac Romanorum moribus: nam artes cæteræ, quantum adferant in bello emolumenti, satis docuerunt graves Barbaris illatæ clades. Fusa fugataque sæpius ab exiguis Alexandri copiis sexcenta Persarum millia. Gallos ac Germanos incultas & frondibus hirsutas colentes silvas, ac latrociniis vias infestare suetos, minoribus viribus suffultus Cæsar terga sæpe dare coëgit, & eos, à quibus numero ac corporis robore vincebatur, ingenii solertiâ & astu superavit. Studia insuper, inquit, secessum & otia quærunt; non equidem diffiteor: illud tamen non impedit, quo minus alternis vicibus armis liceat & literis semet addicere. Viros autem doctos pericula mortemque metuere quisquis asserit, ne ille vim veritati infert quam insignitissimam; longè aliter existimavit olim studiosus sapientiæ Seneca: cum enim ei Neronis mandato

Jugu-

lugubre mortis afferretur nuncium, non metu victus, non sævâ mortis instantis stupefactus imagine, sed imperterritâ mente præsentes consolatus est amicos: *ubi*, inquit, *præcepta sapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversus imminentia?* Tacitus *Annal. lib.* 15. *c.* 62. Per philosophiam scilicet adversus malignos quosvis sese muniverat intonantis fortunæ impetus. Pari Socrates animi constantiâ mortem, quamquam injustè illatam, velut donum amplexus est; orationem ejus ad judices, à quibus supplicio fuit addictus, Cicero exhibet *Tuscul. quæst. lib.* 1. *sive de morte contemnenda, sub fin.* Cæterùm quicquid de debilioribus nugatur corporibus studio literarum magis idoneis, robustis hebetioribus, & ejusdem farinæ alia refutare piget, quorum falsitatem, si ad ea solummodo, quæ antea produxit, respicere voluisset exempla, facilius animadvertere potuisset, quam cum sudum est solis radios.

25. Rei militaris scientiam virtus excipit; quæ quidem à cultu religioso ac pietate erga Deum inchoanda; quanto enim magis Imperator exercitûs, quam cæteri, vitæ discrimen adit, tanto quoque ardentius sibi Numinis conciliet benevolentiam fas est. Illud vel ipsi exemplo suo docuerunt Gentiles: expeditionem cum legionibus suscepturi Consules Romani Jovis optimi maximi adire templum, Junoni Sospitæ, ac Jovi Latiali sacra facere solennia, votisque nuncupatis iter prosperum ac reditum felicem ab iis postulare solebant. *Alexand. ab Alexandr. Genial. dier. lib.* 3. *cap.* 3. Unde & Æneam stirpis Romanæ conditorem Virgilius velut omnibus numeris absolutum dum exhibet in bello Ducem, passim eum pietate dixit insignem & armis, quo non alter erat aut pietate justior aut

bello major: nempe non ignari erant ethnici, ſine ſummi rerum moderatoris auſpiciis, ope, honore, nihil ritè, nihil providenter geri, p. m. Parens Paulus Voet. *tract. de Juriſprudent. Sacra cap.*1. *ſect.*1. *in princip.* Et optimi quique à Deo victoriam proficiſci faſſi ſunt Chriſtianorum Principes; illuſtris illa eſt ac memoratu digna Alphonſi Arragonum & Siciliæ Regis ad filium, quem contra Florentinos mittebat, oratio; *Victoria*, inquit, *non ex hominum conſiliis, ſed ex ſummi Dei voluntate ac poteſtate proficiſcitur: tum denique tibi militares artes profuturas ſcito, cum Deum tibi pietate ac juſtis factis propitium reddideris; eum igitur, ſi vincere expetis, purâ mente colito, ſpemque omnem victoriæ in eo reponito.* Sic ut ultra Sauromatas & glacialem oceanum releganda ſit impia illa ſtolidi quondam & arrogantis Ajacis opinio: patri quippe monenti, ut virtute vinceret verum non abſque Dei auſpiciis, reſpondit;

---- adjuvante, mi pater, Deo
Victoriâ potitur ignaviſſimus.
At deſtitutus etiam ope Deorum ſcio
Bellique confido me adepturum decus.

Sophocles *in Ajac. flagellif. ex verſione Ratalleri.*

Atque hiſce ſimillima Divûm contemtoris Mezentii, hæc dictu nefanda proferentis.

Dextra mihi Deus, & telum, quod miſſile libro,
Nunc adſint......

Virgil. *lib.* 10. *Æneid.* v. 773.

Quorum ſcelerata dogmata quamvis eſſent à moratioribus rejecta ac protrita, ea tamen non dubitavit auſu giganteo ab inferis revocare Florentinus Politicus, ea de cauſa à Naudæo *de ſtudio militari lib.*1. *cap.*21. *n.* 3. jure merito notatus ac refutatus.

26. Cæterùm præcipuam virtutis in Imperatore par-

partem constituit fortitudo, & imperterrita in periculis animi constantia; mollis enim si fuerit & effœminatus, non etiam milites suos ad discrimina præliorum subeunda promtos inveniet aut paratos.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.
Utque Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Inquit Claudian. *in laud. Stilicon. lib.* 1.

Proinde, si quicquam à militibus exigat, ipse bono præcedat exemplo, facto proprio illos excitet ad virtutis officia: Cùm ad iter perpetuis obsitum nivibus venisset Alexander, & locorum squallor ac solitudines militem deterrerent, ipse equo desiliit, pedesque per nivem concretam ingrediens ac dolabrâ glaciem perfringens, iter sibi fecit; quo factum, ut primùm amici, omnes deindè milites non sequi Regem erubescerent, Curtius *lib.* 5. *cap.* 6. Si laboris & inediæ, æstûs ac vigiliæ patientes desideret milites, non ipse genio indulgeat, dum reliquos urget inopia. Non solus bibere sustinebat Alexander, oblato ei aquâ repleto poculo, dum universus aquarum penuriâ extabescebat exercitus, Curtius *lib.* 7. *c.* 5. *Non illos* (milites scilicet) *arctè colam, me opulenter*, inquiebat Marius apud Sallust. *de bello Jugurth. cap.* 85. Corbulonem Tacitus testatur cultu levi, capite intecto, in agmine in laboribus frequentem adfuisse, laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendisse, *Annal. lib.* 13. Idem Titum Cæsarem memoriæ prodidit in opere in agmine gregario plerunque militi mixtum, *Histor. lib.* 5. Antoninum Imperatorem unà cum exercitu pedibus incedere, & graviora militibus arma portare solitum fuisse, testis est Herodianus *lib.* 4. *Hist.* Unde eum exercitus ut hominem militarem diligere, & ut virum fortem mirari cæpit. Marium autem similesque Du-

ces ante oculos habens Pescennius Niger, semper ante papilionem militarem cibum sumsit, nunquam adversus solis æstum umbræ solatium, nunquam adversus imbrem tecti quæsivit suffragium, & tantum ipse sibi, quantum reliqui milites, usque portavit. Quin & in concione juravit, quamdiu in expeditionibus fuisset essetque adhuc futurus, se non aliter esse acturum quam militem. Spartian. *in ejus vita.* Quod si fortitudinem in illis requirat, ipse exemplo suo illos provocet ad edenda præclara ingentis animi specimina; cum in aciem educitur exercitus, cum in hostes signa moventur, ipse principiis frequenter intersit, *l.* 12. §. 2. *ff. de re militari.* Atque tunc facilem sibi poterit triumphum spondere: urget scilicet præsentia Turni, sic ut ante oculos sui quisque Ducis mortem occumbere ducant egregium; nec exiguum militibus addit animum, quod Ducem propriis videant parere mandatis, & eadem pericula, eadem bellorum incommoda sustinere: neque adeo sensus humanos flectere queunt edicta & pœnarum comminationes, quam quidem vita regentis; quæcunque exemplis ostenduntur, his amice milites obsecundant; at quæ mandatis injunguntur, si ardua sint & periculi plena, non sine indignatione iis obtemperant militares animi: *si quid injungere inferiori velis*, (inquit Livius lib. 26.) *id prius in te ac tuis si ipse statueris, facilius omnes obedientes habeas:* spontaneam enim hæc efficiunt submissionem, & innatam ultrò virtutem excitant; cum ex adverso invitos ad obedientiam ferè mandata constringant, & pœnarum magis formidine, quam Ducis vel virtutis amore, nolentes ad fortia facta impellant. Proinde, si Duci modo turpe fuerit antiquorum more Germanorum (uti tradit Tacit. *de mor. German.*

man. cap. 14.) in acie virtute vinci, turpe quoque comitatui erit Ducis virtutem non adæquare; si pro victoriâ pugnet Imperator, Imperatoris pro salute comites adversis in hostes ruent pectoribus; atque ita virtuti non deerit successus, & generosis conatibus felix comitabitur eventus. Neque illud ignorarunt fortissimi quique Duces, quos & ea de causa cernimus ante signa sæpe in prima adversus hostes acie dimicasse, & dextrâ propriâ sibi quæsivisse triumphi decus. Inter primos junctis agminibus propè Darii currum cum Persarum lectissimis conflixit Alexander, primus in obsessa mænia desiliit armatus, inter primos fugientem insecutus est Indorum Regem Porum; si flumen esset trajiciendum, cujus ulteriorem ripam hostes obsiderent, primus in scaphas sese conjecit, primus solvit, primus appulit, primus in adversarios arma convertit; de quibus passim Curtius & alii in ejus vita. Scuto militi detracto Cæsar in prima constitit acie, eoque modo suorum, jam fugam magis quam prælia meditantium, confirmavit animum. Cæsar *de bell. Gall. lib.* 2. *cap.* 25. Quandoque, ne quid à Gregario differret, etiam equum ablegavit, pedesque inter prima procurrit agmina: sic ut meritò Florus diceret, *multum in præliis fuisse Cæsarem, mediumque inter Imperatorem & militem.* Florus *lib.* 4. *cap.* 2. Posthumius Dictator, Ebutius Magister equitum & Tarquinii summi copiarum Duces, teste Livio *lib.* 2. non ad regendam modo consilio rem adfuere, sed suismet ipsis corporibus dimicantes miscuêre certamina. Et ad idem agendum, se mutuò instigarunt duo Fabii: *Nos*, inquit alter, *ut decet proceres, ut Fabio nomine est dignum, pugnando potiùs quam adhortando accendamus militum animos*; nec mora, infestis hastis in

in hostes ambo provalabant, & trepidantem universum secum movebant exercitum, Livius *lib.* 2. Commendatus hoc nomine à Polybio Rex Antiochus!, Polyb. *lib.* 10. *in fin.* Laudatus eadem de causa conjurationis princeps Catilina, Sallust. *in fin. belli Catilin.* Neque dubitavit illud ipsum Marius iis, quibus imperabat, promittere militibus; *Egomet*, inquit, *in acie*, *in prælio consultor idem*, *& socius periculi vobiscum adero*, Sallust. *in bell. Jugurth. c.* 85. Ubi verò Duces spectatores tantùm, non autem præliorum sunt actores, nec unà cum victoribus victoriæ cupiunt autores esse, milites plerunque reperiuntur in hostem segnes, & ad minima quæque metu ac stupore correpti, sic ut ilicò de vita ac salute soliciti, vix primum sustineant adversariorum impetum: Quis satis exprimat tristes omnes & infortunatos præliorum eventus, quos post se traxerunt ejusmodi Imperatorum vitia? Quis memoret infandas, quæ integris inde exercitibus supervenêre, calamitates? Dum suos adversus exiguam Græcorum classem dimicantes eminùs tranquillo Xerxes intuetur oculo, immensus illius evanuit belli apparatus, & tremendæ temporis momento fuerunt eversæ copiæ navales, Justin. *lib.* 2. *cap.* 12. Nec alia res Antonii magis acceleravit interitum, quàm quòd militibus acriter adversus Octavium prælia capessentibus, ipse Cleopatram fugientem prosecutus acie excederet, & detracto capite solos relinqueret in certamine milites: Patercul. *lib.* 2. *c.* 85.

27. Illa quoque non exigua virtutis in Imperatore requisitæ pars est, quod in dubiis & ancipitibus meliora sperare non desinat, & de summa rei benè ominetur; vel si justa fortè causa timoris appareat, non tamen militibus metum prodat: illud quippe

quippe præliandi illis adimit ardorem, & certissimæ ferè cladis præsagium est: quid enim, obsecro, de trepidante ac propinquæ mortis exspectatione pallente sperandum exercitu? altum potius corde premat dolorem, & spem interim vultu simulet, acsi nec malis cedere cuperet, nec hostium formidaret potentiam

---- *Ducis hoc boni est*,

Læta palàm habere, infausta premere silentio,

Juxta Sophoclem in Oedipo Colon. *Crescit enim animus adhortatione Ducis, si nihil ipse timere videatur*, inquit Veget. *de re milit. lib.* 3. *cap.*9. Sic, referente quopiam, sagittis Persarum solem obscurari posse, quamvis instans grave novisset periculum Epaminondas, attamen ut flocci pendere, videtur hostium numerum: *benè narras*, inquit, *in umbra enim melius præliabimur*. Valer. Maximus *lib.* 3. *c.* 7. *in fin.*

28. Referenda huc etiam Ducis prudentia, quâ omnia illa procurare solet, quæ ad exercitûs conducunt conservationem, & in hostium tendunt exitium; quâ, quid in rem futuram utile, in præsentem commodum vel noxium sit, æstimat; aptum rebus agendis eligit tempus, & extemporanea rebus arduis & inopinis adhibet remedia, adeoque maturo cuncta ac deliberato perficit consilio: ut non abs re dixerit Horatius Consul, de relata per collegam ab hoste victoria verba faciens; *consilio collegæ, virtute militum victoria parta est*. Liv. *lib*. 3. Et certè, non aliam ob causam in altiori honoris fastigio tanquam in specula constitutus est exercitus Imperator, quam ut oculorum acie pervigili atque indefesso labore in omnium militum salutem incumbat; quam tutari commodè non poterit, nisi suas pariter & hostium compertas habeat vires;

vires; annonæ, armorum, castrorum, munitionum solicitè curam gerat, præcipuè verò milites, ne diuturnâ quiete in ignaviam & alia vitia dilabantur, ad exercitationem crebro producat. *L.* 12. §. 2. *ff. de re milit. l.* 4. *C. de offic. judicis milit. l. fin.* §. 9. *Cod. de offic. Præfecti Prætor. Africæ.* Exercitus enim labore proficit, otio consenescit; & uti frustrà quis ab equo stabulis, non oneribus assueto, ingentem ac diuturnum exigit primâ vice laborem, sic quoque voti carebit eventu, quisquis ab armatis dudum desidiæ & otio litantibus eximiam velit expectare in bello fortitudinem; corpora namque languidiora redduntur, animisque decrescit vivus ille vigor, atque ut gravi squallent odore stagna, færentque putredine stantes aquæ, adeo ut nulli queant usui inservire, ita quoque longâ quiete torpet universus exercitus, sic ut Reipublicæ vix quicquam possit afferre commodi, sed sæpe ubi hostis adest, & ut ajunt, Hannibal ante portas, per fas & nefas prælia declinare, & adversariorum studeat effugere conspectum; vel in seditionem adversus Imperatorem suum erupturus, si hac viâ pugnam evitare se posse speret. Unde & memoriæ proditum, plus molis adversus militum ignaviam fuisse Corbuloni, quàm contra hostium perfidiam, cum in ipsius castris reperirentur veterani, qui nunquam stationem, non vigilias inverant, & vallum, fossamque quasi nova & mira visebant. Tacit. *Ann. lib.* 13. Ut igitur hanc ab exercitu suo pestem averteret Galba, *veteranum ac tyronem militem opere assiduo corroboravit*, Sueton. *in ejus vitâ cap.* 6. Ac ne desidia marcescere milites & ad illicita quæque dilabi sinerent optimi quique Romanorum Duces, in stativis etiam circa necessitatem eos fossas ducere, vallo castra cin-

gere,

gere, flumina jungere fluminibus jubebant; vel si nihil horum iis injungeretur, ad palos utique illos, in castris ea de causa erectos, semet exercêre cogebant, in palum ut in adversarium dirigentes ictus, Veget. *de re milit. lib. 2. cap. 23.*

29. Cùm autem omnium seculorum docuerit experientia, non esse cunctandum in iis quæ deliberato consilio visa fuerint ingens allatura Reipublicæ emolumentum, sic ut nihil esse procrastinandum, verùm celeriter omnia executioni mandanda Africanus superior Cæsarque censuerint, teste Cicerone 7. *in Verrem*, & *pro Marcello.* Cuncta etiam superflua removenda erunt impedimenta, ne gravis iis motuque difficilis fiat exercitus, & procurandum præcipuè, ut ducatur *agmen & stare paratum & sequi, nec turbâ nec saccinis prægrave, intentum ad Ducis non signum tantum, sed etiam nutum.* Quo nomine quondam laudavit Alexandri copias, Curtius *lib. 3. cap. 3.* Ita enim idem eveniet hostibus quandoque, quod olim Hannibali, qui non ante Claudii Neronis Consulis expeditionem, quam reditum, fratrisque sui Asdrubalis interitum intellexit, licet non longè abesset, Frontin. *de stratag. lib. 1. cap. 1. n. 9.* Neque quicquam magis adversus formidabilem Hispanorum potentiam profuisse nostratibus testantur earum rerum periti, quam quod illustrissimus Princeps Mauritius, Cæsarem & Alexandrum imitatus, levem plerunque duceret exercitum, ut celeri copiarum motu posset hostium eludere conatus, & festinando prosperos eorum successus impedire: nam & Alexander in Indiam expeditionem suscepturus, cùm videret agmen spoliis, apparatuque luxuriæ grave, ne eorum onere impediretur in fugam actos hostes expeditâ militum manu persequi,

suas

suas primum, dein universi exercitus sarcinas incendio consumsit, nemine sanguinis pretium audente deflere, cum regias opes idem ignis exureret, Curt. *lib.* 6. *cap.* 6. Parique de causa P. Decius milites, ut omnem venderent vicinis prædam, adegit, Livius *lib.* 10. Cæsar verò ex Sicilia in Africam ità exercitum transportavit, ut præter ipsum militem & arma, neque vas, neque mancipium, neque ullam rem, quæ usu militi esse consuevit, in naves imponi pateretur, Pansa *de bello Afric. cap.* 47.

30. Illud quoque Ducis prudentis est, ut suspecta habeat transfugarum consilia, suspecta inimicorum dona, neque facile delationibus ipsorum fidem adhibeat: timendi scilicet Danai & non carentia dolis dona ferentes: uti enim Sophocles inquit in Ajace Flagellifero ex versione Ratalleri,

Verum vulgò est quod ferunt proverbium;
Data ab hoste dona non esse dona, sed graves
Secum usque trahere inauspicata noxias.

Hostes sæpè prodigè fidem & lætitiam frontis præ se ferunt, interim dum detestandas struunt incautis insidias & enormia scelera machinantur. Nunquam Trojanum Græci perpetrassent excidium, si quidem, fraudulento perfidi Simonis consilio de recipiendo intra mœnia fatali equo Teucri, non auscultassent. Capta non fuissent Sabini Cottæque castra, si dolosam contemsissent Ambiorgis orationem, qui uno die omnia Romanorum castra, ne legio legioni suppetias ferret, simul oppugnatum iri asserebat, Cæsar. *lib.* 5. *de bello Gallic. cap.* 27. *& seqq.* Non Babiloniam in potestatem suam redegisset Darius, nisi ejus incolæ Zopyri transfugæ laniato decepti corpore, exercitum ei credidissent: cum enim parvâ primum manu semel atque iterum feliciter Persas de composito cedentes fugasset,

fugasset, eoque modo fide sibi conciliatâ factus esset exercitus universi præfectus, urbem & milites Dario proditione tradidit, Justin. *lib.* 1. *cap.* 10. Atque hinc est, quod Philistæorum Principes adversus Saulum dimicaturi, ab Achide Rege postularunt, uti Davidem castris excedere juberet, nec permitteret ipsum unà cum iis adversus Israëlitas in prælium descendere, *ne*, inquiunt, *in prælio nobis sit adversarius: in quo enim placebit hic domino suo? an non in capitibus virorum istorum?* 1. *Reg.* 29. *v.* 4. Proinde Romani, tot aliorum edocti calamitatibus, transfugas omnes detractis armis in postrema collocarunt acie, ne aliàs simulatâ fortè fugâ molirentur insidias, Alex. ab Alexandr. *gen. dier. lib.* 4. *cap.* 7.

31. Denique summoperè victori Duci conducit & exercitui, si in fugam versis hostium copiis omnis elabendi non intercludatur occasio, *Nullus perniciosior hostis est*, ait Seneca lib. 2. natur. quæst. cap. 59. *quam quem audacem angustiæ faciunt*, & uti maximè mortiferi sunt morientium bestiarum morsus, sic quoque plus negotii cum iis est, quibus imposita moriendi necessitas: ubi enim omnis salutis spes est sublata, sæpe debellatis in præcordia redit conscia virtus, aut in desperationem metus convertitur, & furentibus simillimos, velut densâ venantum coronâ septas aut inclusas ac concitatas in circo feras, ad quidlibet audendum, ad obvias quasque difficultates superandas paratos efficit, sic ut omnes irarum laxantes habenas, quà tela vident densissima, tendant, & hoc unicum in extremis quærant solatium, ne, si pereundum omninò sit, inulti saltem vel absque fortitudinis laude cecidisse videantur; sed ad instar apium potius in adversariorum vulnere ponant animas. Neque mirum

rum illud cuiquam videri debet, *necessitas enim* (ut inquiebat Messius Vectius, undique Romanorum cinctus agminibus, referente Livio lib. 4.) *ultimum ac maximum telum est*, & verissimum illud Poëtæ;

Una salus victis nullam sperare salutem.

Tunc nihil ipsis apparet arduum, nihil insuperabile, per avia viam quærunt, & quoquo modo conantur evadere. Demetrius Rex omnibus destitutus vivendi adminiculis, & pestiferâ lue contritus, missâ supplicum more miserandâ epistolâ Seleuci imploravit auxilium: cum vero non tantum nihil eorum, quæ peteret, impetrasset, verum insuper hostilibus undique circumdatum se cerneret præsidiis, & ademtam in regnum remeandi potentiam, in rabiem actus, quod precibus efficere nequibat, desperatione & armis effectum reddidit. Seleuci namque exercitum fugam capescere coëgit, & ipsa finibus expulit præsidia, Plutarch. *in vita Demetrii.* Thuscis omnem Manlius Consul interclusit exitum, quo factum, ut de salute desperantes, post tentatum aliquoties frustra transitum, in ipsum tandem Consulem impetum facerent; nec vis sustineri potuit, cecidit ipse Manlius, cecidisset luctuosâ clade, ni properè porta fuisset inclusis aperta, universus cum Ducibus Romanorum exercitus, Livius *lib. 2.* Alcmariæ cives, hostem appropinquare videntes, ad aversam sese conferebant portam, certo urbis deferendæ proposito; ast cum & illam cinctam animadverterent, metu protinus in furorem converso, magnis animis acerrimum hostium sustinuerunt impetum, eorumque frustraneos effecêre conatus. Sande *Histor. lib. 1. Multos scilicet perituros parati ad pereundum animi ipsa admiratio eripuit, & causa illis vivendi fuit fortiter mori,*

mori, teſte Senecâ Suaſor. 7. Quod ſi, quacunque viam virtute petunt, ſucceſſus deficiat, neque videant amplius, quo ſemet eripiant, aut quâ vi tendant in adverſarios, eo tandem deſperationis adiguntur, ut ſe ſuaque ſponte perdere, & unâ veluti ruinâ pariter involvere, quam hoſtium arbitrio committere malint. Numantini poſt perpeſſam quatuordecim annorum arctiſſimam obſidionem, & ſpecioſis multis facinoribus monſtratam induſtriam, cum nec Romani illos in deditionem eâ vellent recipere conditione, ut digna viris paterentur, nec inimicorum poſſent concutere caſtra, profundâ foſsâ circumſepti, urbem & quicquid in eâ repertum, ſeque quaſi Vulcano ſacrum facturi, igne cremabant, nil præter inane nomen & felicis quondam Numantiæ (quæ ſummum, ſi viros æſtimes, Hiſpaniæ decus erat) ruinas ac fumantia rudera, & commune civium fortiſſimorum buſtum, victori populo relinquentes, Florus *lib.* 2. *cap.* 18. Quin & ipſe Sardanapalus, omnium quos terra ſuſtinuit hominum effæminatiſſimus, ubi nullâ impunitatis ſpe affulgente pereundum ſibi vidit, una cum regiâ gazâ, ne quid hoſtibus relinqueret, ſeſe combuſſit, Juſtin. *lib.* 1. *c.* 3.

Rectius igitur ac prudentius egêrunt Cæſar, Ageſilaus, Antigonus, Pirrhus, Hannibal, aliique quos narrat Frontinus, *lib.* 2. *ſtratag. cap.* 6. ubi incluſos adverſarios ex deſperatione vires reſumere cernerent, laxatis ordinibus eis evadendi conceſſiſſe viam, ac fugientium demum tergis acriter inhæſiſſe. Dignus laudum præconio Themiſtocles, qui, cum Græcis ſententia ſtaret interrumpendum pontem, ut ita victo Xerxi redeundi via adimeretur, veritus, ne iter, quod aliter non pateret, ferro ſibi aperirent, ſuffragiorum interim numero

superatus, ad Xerxem suorum detulit consilium, utque maturatâ fugâ transitum occuparet, ei autor fuit, Justin. *lib.* 2. *cap.* 13. Quapropter etiam, ut ignavos unà cum strenuis ad fortiter præliandum constringerent Romanorum Duces, & eandem omnibus imponerent confligendi necessitatem, in locis hostium præsidio clausis quandoque suas acies instruxerunt, sic ut in fugâ nullam possent sibi quærere salutem, verum aut vincere cogerentur aut mori. Testes ejus rei Fabius, Hannibal, Cato, aliique, quos enumerat Ajala *de jure & offic. belli lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 1. 2. 3. Testis patrum nostrorum memoriâ, Princeps Arausionensium Mauritius in memorabili illo inter Hispanos ac Belgas fœderatos in Flandriâ prælio, ubi omnes à littore in altum sese naves recipere compulit, quo nullam suis nisi in victoria spem superesse monstraret, *Reidan. Annal. lib.* 17.

32. Neutiquam vero in superatos ac dedentes sese sæviendum hostes; eo namque fit, ut alii, deditorum edocti casu, potius extrema quæque tentare malint, quam adversarii sese committere clementiæ. Neque quicquàm magis (referente Sande *Histor. lib.* 1.) motuum Belgicorum initio civitatibus Hollandiæ salutem attulit, quam atrox illa in Sutphaniæ ac Nardeni incolas ab Hispanis patrata crudelitas. Animadvertebant scilicet, sive dederentur, sive vi subigerentur, nihilominus sibi pereundum esse; ac proinde gloriosum mortis genus infami præferendum censebant. Parcendum potius est debellatis; suffecerit illos sese victor confiteri, quamvis etiam acriter semet ante victoribus opposuerint; cogitent Duces, sine summo scelere facili de causâ neminem loco cedere, vel dedere sese posse: pulchrum quidem armatâ manu validas hostium

tium superare copias; at erigere, servare, parcere mansuetudinis est ac clementiæ & moderationis, iram concitatam domare, reprimere æstuantes affectus, id vero generosum, id demum imperatorium est. Nempe ut Ovidius inquit *lib.* 3. *Trist. eleg.* 5.

Quo quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus ursi,
Et quæcunque minor nobilitate fera est.

Porum Indiæ fortissimum Regem pertinaciter pro regni conservatione depugnantem, simul ac sese fassus est inferiorem, Alexander non vitâ tantum donavit, sed & inter amicos recepit, Curt. *lib.* 8. *in fin.* Perpendant insuper, in eandem exiguo temporis intervallo mutato fortunæ vultu sese posse calamitatem incidere, adeoque quicquid in alios statuerint idem & in se tunc experturos: sæpe enim teste Seneca Tragico in Thyeste *vers.* 612.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem;
Nemo confidat nimium secundis.

Fragilis quippe & caduca felicitas est, inquit Seneca philosophus controv. 9. *& omnis fortunæ blandientis speciosus cum periculo nitor & sine causâ sæpe fluit, & sine ratione destituit. Vidi ergo magni exercitus Ducem sine comite fugientem; vidi ambitiosa turba clientum limina deserta....* Quod & Porus, jam captivus, Alexandrum admonuit; interrogatus enim, quid ipse victorem statuere debere censeret, prudenter respondit, *quod hic dies tibi suadet, quo expertus es quam caduca felicitas esset*, Curt. *lib.* 8. *in fine.* Atque ita de Regulo

verba faciens Polyb. lib. 1. *qui paulo ante*, inquit, *nullum misericordiæ locum dabat*, *neque ullam afflictis veniam concedebat, mox ductus ipse est iisdem pro salute supplicaturus.* Ut meritò Virgilius, postquam Turnum interfecto Pallanti arma auferentem & petulantius insultantem exhibuisset, exclamet; *lib.* 10. *v.* 501.

Nescia mens hominum fati sortisque futuræ,
Et servare modum, rebus sublata secundis!
Turno tempus erit, magno cum optaverit emptum
Intactum Pallanta; & cum spolia ista diemque
Oderit.

33. Tertium, quod in summo Duce Cicero requirit, est autoritas, sic ut vel nutu posset imperare, ac solâ frontis reverentiâ dare mandata: si namque majestas ejus apud milites contemnatur, si vilis iis & projecta fiat Imperatoris autoritas; ingens sæpe periculum imminet, ne à propriis aliquando militibus opprimatur, & velut alter Actæon ab iis, quibuscum feras in silvis agitare consueverat, devoretur canibus.

Ut igitur illa Duci sarta tecta conservetur, illud ante omnia curet, ne differantur stipendiorum solutiones; Julius Ferretus *de antiq. instaurand. & illustrand. milit. pag.* 48. *n.* 29. Ære quippe deficiente, satis omnium temporum evincunt exempla, frequens Regibus, frequens Imperatoribus malum seditiones militares evenisse. Adversus Timoleonta propter stipendia dilata tumultum concitavit exercitus, adeò ut ægrè tandem multis pollicitationibus exorari sese passus sit, & expeditionem cum Duce susceperit, Diod. Sicul. *Hist. lib.* 16. Ac parum opis aut utilitatis in civibus suis invenêre Romani, non dato ære; unde contigit, ut sum-

summâ auri argentique laborantes penuriâ, ne militibus stipendia deficerent, Senatus-consulto non dubitarint aurea atque argentea templorum, quæ Numa Pompilius diis dicaverat, ornamenta conflare, & inde militi debitam persolvere pecuniam, Valer. Maximus *lib.* 7. *cap.* 6. *n.* 4. In exercituum Præfectos sæpe rebelles extiterunt, hac de causa nostris temporibus Hispani milites, duæ legiones ad Paulinum fanum viginti-duos menses in seditione transegerunt: Mille equites, mille ducenti pedites, occupato Sichemo oppido, ferventem adeo concitarunt tumultum, ut ne oblatis quidem stipendiis & honestâ missione sedari potuerit. Pari ratione Præfectum ac Duces suos expulerunt Dunquercæ præsidiarii, Reidan. *Annal. lib.* 11. Hamondam, Diestamque peditum tria millia, equites mille, stipendiis frustrati secessum fecerunt, Reid. *Annal. lib.* 17. Eadem de causa Ducibus Hispanorum parere detrectarunt Hoochstratani milites, Meteren *Histor. lib.* 24. Ac post sedatas sæpè primas turbas identidem in novas, easque longè quam ante atrociores, prorupêre seditiones, Sande *lib.* 3. *Histor. ad annum* 1602. & 1606. Quid quod & alia multa soleant ex stipendiorum dilatione provenire mala; milites enim ut inopiam sustineant, & fame latrantem queant sedare stomachum, ad diripiendas civium domos, ad agrestium populanda prædia, ad abigendos pecorum greges & armenta dilabuntur, ad omnem denique in amicos in socios vim atque injuriam perpetrandam ruunt: non igni, non ferro abstinetur, soluta legibus scelera sunt: tunc nihil adeò sanctum, nihil adeò inviolabile jura voluerunt, quod non aliquando militum immanem experiatur rabiem, eorumque furoribus sit expositum; nec religio quidem, quæ

inter arma hostilia supplices texit, ullum impedimentum est in subjectorum direptiones provolantium, hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic ex sacro rapit; hic effringit, hic transilit, & in lucrum venit sociorum ruinâ; sic ut prædonum magis quam militum, hostium quam amicorum videantur induisse naturam. Undè & affectionis in locum plus quam Vatinianum in illos succedit odium, pro reverentiâ Duci ab incolis debitâ passim contemtum grassari videas ac criminationes, & intolerabili atrocitate tandem ad desperationem compulsos cives, novos sibi quærere dominos, sub quorum auspiciis & mitiori imperio pacatam possint, excusso duro jugo, transigere vitam.

35. Insuper si intactam penes milites suam desideret Imperator autoritatem, omnes prorsus collusionis cum adversariis suspicionem evitet, quasvis cane pejus & angue fugiat occasiones, quibus sinistra quæpiam de eo concipi posset opinio: vix enim unquam deficiunt invidi alienæ fortunæ homines atque malevoli, quibus in more positum, illustrium Heroum deprimere ac obscurare gloriam, & malignis interpretationibus in pessimam quasque res eorum gestas detorquere partem. Quod si veri speciem aliquam præ se ferentem, licet re ipsâ falsam, possint eorum, quæ audacter asserunt, allegare rationem, actum statim est de Ducis imperio: siquidem, ut Sophocles inquit in Ajace flagellif.

Magnos quisquis jaculis
Animos petit, haud facile errat;
Summa ferit livor.

Quicquid lævo rumore de Duce spargitur, facilem penes milites fidem invenit, & insidias ac proditionem

tionem metuentes illico ab Imperatore gregarii, ejus ſeſe ſubducunt obſequio, mandata illius neglexiſſe flocci pendunt. Quapropter & ipſos hoſtes nihil intentatum relinquere cernimus, quo ſperant in criminis alicujus ſuſpicionem vocari poſſe Ducem. Verum nec dubitarunt Imperatores ſapientiſſimi, vel cum proprio damno ac privati jacturâ patrimonii ſiniſtram à ſe longè famam removere, & impendio privato publicam exſolvere fidem. Pericles Athenienſium Dux fore ſuſpicatus, ut hoſtes in agrorum populatione ipſius inviolata relinquerent prædia, quo vel ex invidia periculum, vel ex ſuſpicione proditionis ei moverent infamiam, id populo prædixit, & ad invidiæ declinandum impetum illa Reipublicæ donavit, Juſtin. *lib.* 3. *cap.* 7. Hujus autem inſtitutum laudabile imitatus eſt Fabius exercitus Romani Præfectus; intactum namque ab Hannibale agrum miſſo Romam filio vendidit, & quicquid inde nummorum proceſſerat, in captivorum impendit redemtionem, Livius *lib.* 22.

36. Multum quoque ad conciliandam exercitûs Imperatori autoritatem tribuit ejus erga milites comitas & affabilitas, quâ non aliud quicquam magis efferatos emollire valet militum mores, nihil facilius motos componere tumultuantium fluctus ac ferociam. Blanda ſæpe oratio deviâ mente turbatas legiones, in mutua funera ac perniciem ruentes, & in Ducum ſuorum conſpirantes interitum, ab impio revocare valet propoſito. Germanicus ſeditioſos in Germania milites ad priſtinam Imperatori ſuo debitam redigere cupiens obedientiam, primùm iis jam Ducum ſuorum necem meditantibus, admiſſam turpe paucis explicuit, mellitis mox verbis, ut ab incepto ſcelere deſiſterent hortatus eſt: quibus adeo ſine morâ converſi illorum

animi, conversus omnis impetus, ut ipsi nocentes punivcrint tumultûs auctores, & delicti veniam supplices ab Imperatore petierint, Tacit. *Annal. lib.* 1. *c.* 42. *& seqq.* Nihil quoque magis erga Ducem militum suscitat & inflammat armorem ac benevolentiam. Non Pisonem illud latuit, qui milites in palatio stationem agentes in suas trahere partes annitens, identidem commilitonum titulo salutavit, quo non aliud amantius à Duce militibus noverat imponi posse nomen, Tacit. *Histor.* 1. *cap.* 29. Et militares Otho mulcêre cupiens animos, in itinere, in stationibus vetustissimum quemque militum nomine vocabat, memoriâ Neroniani comitatus contubernales appellabat, alios agnoscebat, quosdam requirebat, ad conservandam delatam Imperatoriam majestatem pro vallo castrorum omnes commilitones dicebat, *idem Histor. lib.* 1. *cap.* 37. 83. *& alibi.* Ut absque internunciis quosvis interpellare posset exercitus sui milites, viginti duarum gentium linguas industriâ summâ Mithridates familiares sibi reddidit. Et omnia memoriæ mandavit eorum quos in castris secum ducebat nomina, quo singulos posset absque nomenclatore compellare, Valer. Maxim. *lib.* 8. *cap.* 7. *n.* 16. Nihil denique magis in adversis ægros militum solatur ac confirmat animos. Alexander immani tempestate vexatus, suos malo jam cedentes circuibat milites, contrahebat dispersos, prostratos allevabat, eaque sola res iis saluti fuit, Curt. *lib.* 8. *cap.* 4. Et Germanicus, ut cladis memoriam etiam comitate leniret, circumibat saucios, facta singulorum extollebat, vulnera intuens alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ sibique & prælio firmabat, Tacit. *Ann. lib.* 1. *c.* 7. Contrà verò nihil certius est, quam truces & superbas fron-

frontes odium magis quam amorem in militum generare pectoribus; *Nocuit antiquus rigor & nimia severitas*, inquit Tacit. histor. 1. cap. 18. Cumque pro æquitate ac comitate libido dominatur atque superbia, fortunam unà cum moribus mutari necesse est: detrectant plerumque milites austeri Ducis parere mandatis, nec ad ejus imperium in hostes signa movere parati sunt. Cum ad Romanorum castra Samnites instructâ processissent acie, neque dubius esset Samnitum interitus, si Ducis consilia subsecutus fuisset militum favor, asperitatis tamen ipsius memores cessarunt, & de industria, ut obtrectaretur laudibus Ducis, impedita victoria est; igitur *sensit* (inquit Livius lib.8.) *peritus dux, quæ res victoriæ obstaret, temperandum ingenium suum esse & severitatem miscendam comitati:* eoque statim omnes militum, Præfectorum omnes sibi devinxit animos. Ne tamen nimiam affectando comitatem contemptus sui Dux præbeat occasionem, verum Titi Romanorum Imperatoris imitetur exemplum, qui *decorum quidem se promtumque in armis ostendebat, comitate & alloquis officia provocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupo tamen Ducis honore*, Tacit. *Histor. lib. 5. cap.* 1.

37. Non multùm à comitate vi & efficaciâ suâ militaris distat eloquentia. Hæc furentes ac bacchantes per castra potest sedare milites. Multa dicendi arte Blæsus turbatas seditione Pannonicas legiones mitigavit, *Tacit. Annal.* 1. *cap.* 19. scilicet ut Virgilius cecinit, lib. 1. Æneid. v. 152.

---- *Magno in populo cum sæpe coorta est*
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem

Con-

Conspexêre, silent, arrectisque auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Hæc tantos in præliantium animis valet excitare motus, tantamque iis inspirare fortitudinem, ut damâ alioquin fugaciores, tunc salutis immemores tanquam ferocientes leones in confertissimos hostium cuneos ruere dulce censeant ac decorum, neque pro Republica vitæ renunciare recusent. Tyrtæus, veluti per ludibrium, Lacedemoniis in belli Ducem missus ab Athenarum patribus, quippe claudus & ad Martia facinora parùm idoneus, versibus tamen, quos de virtutum hortamentis & damnorum solatiis conscripserat, pro concione recitatis, usque adeo præliandi ardorem in militibus concitavit, ut non de corporis incolumitate, sed de sepultura tantùm solliciti, postquam iterum ac tertium superati essent, victores suos cruentâ cæde debellarent, Justin. *lib.* 3. *cap.* 5. Unde & Galli quondam, Luciano teste, Herculi, viro perpetuo bellis innutrito, acceptam tulerunt eloquentiam, eaque de causa leonis quidem pelle redimitum, & dextrâ clavam, arcum lævâ tenentem finxerunt; verum & ex ore catenulas tenuissimas extremo linguæ apici annexas prodire dixerunt auro electroque puriores, quibus ingentem mortalium turbam summis suspensam auribus ad se alacrem neque reluctantem pertraheret; non aliud quicquam designare volentes, quam singulari quapiam dicendi facultate milites ab Hercule ad longinquas expeditiones & durissimos labores suscipiendos fuisse motos, eumque suadendi magis copiâ, quam armis ac terrore, feros plerosque domuisse & imperio subjecisse populos externos.

38. Tandem, ut omnia, quæ possunt illibatam conservare Ducis autoritatem, in unum constringam

gam fasciculum, à luxu, libidine, avaritia, cæterisque temperet sibi vitiis, Julius Ferrettus *de antiq. instaur. & illustr. militia pag.* 21. & *seqq.* Vix enim quicquam Duci proderit, quod collatis signis hostium exercitus superare possit, nisi idem ille à sociorum uxoribus, pecuniis, auro & gazâ, manus ac animum cohibere queat. Quapropter etiam merito Severus Rogonio Celso Gallias regenti in hæc verba rescripsit; *scias, militem timere non posse, nisi integri fuerint Tribuni & Duces militum. Spartian. in Pescennio Nigro.* Idem illud innuit Jurisconsulti responsum *in l.* 12. *de re militari*; exercitum nempe regentis officium non in danda tantùm, sed in observanda quoque disciplina consistere.

39. Ultimum quod in Imperatore desiderat eloquentiæ parens, est felicitas. Multùm apud hostes, apud socios valet Ducis de belli peritia fama; cum vel ad nudum & imbelle nomen ejus aut conspectum metu corripiantur adversariorum agmina: Achillis solummodo indutus armis, ac sub ejus imagine tutus Actorides, à carinis longè repulit Trojanorum fortissimos: & bella plerunque famâ quondam profligasse Germanos, testatur Tacitus *de mor. Germ. cap.* 13. Socii contra sub felicis Præfecti prælliantes auspiciis audaciores in adversarios impetu facto ruunt, dum cogitant, ejus sese parere mandatis, quocum triumphare consueverunt.

40. Neque quisquam negaverit, felicitatem quidem magnanimum sæpè peritum prudentemque comitari virum; nempe juxta illud Sophoclis in Oedip. tyrann.

---- Omnes ferè
Prudentum consilia successus regunt,
Mutantque tristes, cum ingruunt, rerum exitus.

Nec

Nec dubium, magnum inimicis incutere terrorem Imperatorem in conflictibus in præliis usque felicem, qui fausto rerum eventu de virtute sua spargit ingentem inter hostes opinionem: frustra tamen ex eo de Ducis judicatur prudentia, & peritiam Præfecti ex solo præliorum exitu metiri nefas; *omnia, scilicet, honesta opera*, Senecâ teste in excerpt. lib. 4. controv. 7. *voluntas inchoat, occasio perficit. Sæpe honorata virtus est, etiam ubi eam fefellit exitus. Nec infelix virtus amittit gloriæ titulum.* Uti enim culpâ medicus carere potest, ubi omni usus est arte ac remediis, si contingat in fata nihilominus concedere morbo laborantem; sic quoque Duci nihil imputandum, si, postquam omnem adhibuit in pugna prudentiam, industriam ac fortitudinem, cedere tamen hosti cogatur: accidunt enim quandoque, dum decernitur, ejusmodi negotia, quæ nullus unquam, quantumcunque prudentia inter mortales excellat, cavere potuit; ingruunt aliquoties ex improviso majore ac veluti fatali vi mala, quæ nullâ ratione vel humanâ potentiâ arceri queunt. Et certè, si uspiam alibi, tùm præsertim in bello fallacis ac jovantis fortunæ ludibria cernimus, ubi parvo temporis momento maximæ rerum producuntur mutationes. *In armis quidem militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multùm juvant, maximam vero partem quasi suo jure fortuna sibi vidicat.* Ut inquit Cicero pro M. Marcello. Et Hannibale teste, summo illo Pœnorum imperatore, apud Liv. lib. 30. n. 30. *Nusquam minùs, quàm in bello eventus respondent simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest.* Undè rarissimè reperti fuere Duces, qui cum virtute fortunam adæquarint, quorumque non aliquando diffi-

difficiles & ardui conatus designato fuerint successu fraudati: inter universos Græcorum viros illustres unum forsan Alcibiaden atque Alexandrum reperias, cui prospera in præliis ubique comes exstitit fortuna; unus apud Romanos in libera Republica felicis nomen adeptus est Sylla. Vell. Patercul. *lib.* 2. *cap.* 27. Et Pompeji magni felicitatem extulit Cicero in *orat. pro Cornel. Balbo.* Nec hi tamen ipsi ad vitæ finem usque felices permansere. Victus à Cæsare Pompejus, profugus miserrimè tandem à proditore peremtus est, Flor. *lib.4.cap.2.* de Sylla d. loco Paterculus inquit: *quod* (nomen nempè felicis) *quidem usurpasset justissimè, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset.* Et sejunctam esse sæpius à felicitate virtutem, docuit apud Virgil. lib. 12. Æneas; certamen namque singulare cum Turno initurus, inter alia hoc Ascanio dedit præceptum; *Disce*, inquit, *puer*, *virtutem ex me, verumque laborem; Fortunam ex aliis:* & Ajax apud Sophocl. in Ajac. Flagellif.

---- O puer, patre
Evade fortunatior, sed cæteris
Fac rebus ut respondeas.

CAPUT IV.

De Delictis ac Criminibus Militum, eorumque pœnis.

1. *POenarum gravitate milites in officio continuendi sunt.*
2. *Delicta militum aut communia sunt, aut propria, aut mixta.*
3. *Varia sunt pœnarum militarium genera.*
4. *Miles delinquens, ibi puniendus est ubi crimen commissum, vel ubi reperitur.*

5. *Milites plerunque durius puniuntur quam pagani, & nonnunquam ſortis iniquitate pereunt innocentes.*
6. *Tyrones ut plurimum levioribus plectuntur ſuppliciis.*
7. *An & milites, ſi vino inebriati crimen commiſerint, jure civili, & moribus?*
8. *Durum nimis eſt, illos qui citra ſupremi Ducis mandatum feliciter cum hoſte conflixerint, ultimo plecti ſupplicio, & immane, ſi ea de cauſa pater filium morti addicat.*
9. *Quis ſit proditor, & quam miſera ejus conditio?*
10. *Quibus mediis quis proditionis reus fiat?*
11. *Quæ proditorum pœnæ?*
12. *Etiam conſcii, ſi proditionem non detexerint, ordinariâ proditorum pœnâ plectendi.*
13. *Mulieres, ſi proditionem commiſerint, non mitius quam viri puniendæ ſunt.*
14. *Qui arcem vel alium munitum locum hoſtibus tradit, mortis reus eſt, niſi reſiſtere amplius non potuerit.*
15. *Læſæ majeſtatis rei non ſunt, qui non dolo, ſed imperitiâ vel metu munitiones tradiderint, & mitius puniendi ſunt.*
16. *Milites ea quæ ad caſtri defenſionem ſpectant, ad Ducis imperium, agere detrectantes, morte plectendi.*
17. *Navium bellicarum Præfecti, ſi navem temerè tradiderint adverſariis; iiſdem quibus caſtra dedentes pœnis afficiendi: nullo tamen jure compelli poſſunt, ut incenſo pulvere pyrio ſe perimant.*
18. *Transfugæ ſunt Reipublicæ hoſtes.*
19. *Eorum pœnæ enumerantur.*

20. *Sola transfugiendi voluntas punitur, licet eventus fuerit impeditus.*
21. *Nec excusatur à pœna rediens sponte transfuga, nisi multos transfugas aut latrones deprehenderit.*
22. *Qui sint desertores, & quæ desertionis pœna? quibus casibus pœna minuenda? An & propinqui, vel vici, unde oriundi desertores, puniri vel inquietari possint?*
23. *Duces deserentes majestatis rei sunt, & in iis solus etiam deserendi conatus puniri debet. Desertoribus similes qui sine missione transeunt de coborte in cobortem, quique extra loca cohorti assignata, vel extra castra aut loca obsessa vaguntur sine venia Ducis; & milites nautici, si nave solvente in terra remaneant: & hæc, sive Gregarii, sive Præfecti inferiores.*
24. *Qui Præpositum non defenderit, ultimi supplicii reus est.*
25. *De pœna deserentium stationes ac excubias, & excubitorum qui dormientes reperiuntur; sive terrestri, sive navali militia.*
26. *De iis qui Præposito manus intulerint ac omni aliâ militum contumaciâ.*
27. *Quæ sit illorum pœna qui ex acie aufugerint.*
28. *De fustuario & pœna illorum qui agmen excesserint.*
29. *Muros transcendens capite punitur.*
30. *Sive urbis Romæ sive civitatis municipalis muri fuerint.*
31. *Utrum sola transcendendi voluntas ordinariâ sit coercenda pœnâ?*
32. *Ad infligendum ultimam supplicium non interest, dolo an lasciviâ muros quis transilierit.*
33. *Etiam aliis modis quam transiliendo violari possunt civitatum muri.*

34. *Belli, non pacis tempore pœna capitalis obtinet.*
35. *Nec etiam, si quis ab hostibus undique circumventus per vallum intra mœnia se receperit.*
36. *An pœna capitalis etiam in non militibus locum habeat?*
37. *Quando, & quibus in urbibus hodie pœna capitalis obtinere debeat?*
38. *Quàm exitiosa exercitui sit seditio.*
39. *Quid sit seditio; ejus autores solos ultimo puniendos supplicio, ac ante omnes alios plectendos esse Præfectos seditiosos.*
40. *Seditionis autorum pœnæ enarrantur. Et quid, si in navi tentata seditio? Quid, si ea fiant, quæ seditioni occasionem præbent, & quæ illa sint.*
41. *Pœna capitalis non semper obtinet, si non contra Principem aut Rempublicam, sed aliâ de causâ mota sit seditio.*
42. *Licet ex seditione nondum Respublica senserit incommodum, ultimo nihilominus supplicio plectendi autores.*
43. *Quid si conjuratio, & quæ ejus pœna?*
44. *Quæ sint differentiæ inter conjurationem & seditionem?*
45. *Eos qui Ordinibus generalibus Fœderati Belgii vel aliis Provinciarum Rectoribus maledixerint, aut seditiosas orationes inter milites habuerint vel repetierint, jure mortis pœnâ plecti.*
46. *De pœna militum qui commilitones aut alios gladio vel alio instrumento læserint aut injuria affecerint, in militia terrestri vel navali.*
47. *De duello, ac pœna, tam in provocantes quam provocatos statuta, & quando provocatus ab ordinaria pœna liberetur? de novissimo edicto rigido & utilissimo contra duella.*

48. *De*

48. *De sui ipsius vulneratione, ubi Stoicorum circa autophoniam opinio exhibetur.*

49. *Jus divinum ac recta ratio autocheiriam prohibent.*

50. *De furto militum, quo provincialibus res suas extorquent aut auferunt, & aliâ concussione, ejusque pœna.*

51. *Milites apud præsidii Præfectum profiteri tenentur, res privatis excursionibus acquisitas.*

52. *De piratis & eorum pœna.*

53. *De furto militis inter commilitones, vel in esculentis aliisque quæ ad castra vehuntur commisso, & de educentibus, vendentibus, occultantibus ex nave bellica globos, pulverem pyrium, similemve belli apparatum.*

54. *Deficiente stipendio nefas est militi ea de causa Detrectare Duci suo obedientiam, & ex adverso Duces in proprios usus impendere non debent gregariorum stipendia.*

55. *De vexillorum desertione & amissione.*

56. *Pœna illius qui tesseram militarem non debito modo tradiderit.*

57. *Quid propriè designetur pœna corporalis appellatione, Belgicè,* LYF-STRAFFE ?

58. *Quæ sit eorum pœna, quia arma amiserunt aut alienarunt ?*

59. *De iis qui non omnibus armis instructi prodierunt ad excubias agendas; & monstratur, milites omnibus armis munitos confligere debere, ut maximè possint publico prodesse.*

60. *Pœna illorum, qui hostes deditos interficiunt, aut dimittunt absque Præpositi veniâ.*

61. *Quæ captivorum reversorum sit coercitio ?*

62. *Utrùm captivi & ægroti illius temporis, quo*

capti ab hostibus aut morbo detenti fuerunt, stipendia possint exigere?

63. *De his qui morbum aut languorem simulant, vel resectis digitorum articulis se debilitant, ad evitanda belli munera.*

64. *Nemo potest eodem tempore duas simul militias gerere.*

1. QUi modestè paret, inquit Cicero *lib.* 3. *de leg.* videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. Minores illud sedulò perpendere milites oportet, quorum universum ferè in obedientia & reverentia erga Præpositos consistit officium; Ducibus imperium datum, his sola obsequii gloria relicta est, neque quicquam eos, illustribus licet oriundos familiis, ab hac obtemperatione liberare potest, non ambitio, non impatientia, non metus; verum usque adeò coguntur illorum parere mandatis, ut quamvis potius rem prosperè gerendi occasionem, quam præfecti negligere debeant imperia. Chrysantam Cyrus egregio palam laudum prosecutus est encomio, quod, cum hostili jugulo gladium admovisset, jam jam illi necem illaturus, fervorem tamen animi dextramque reprimere, & hostem servare maluerit, quam receptui canentis Imperatoris adversari præceptis, Plutarch. *in probl. quæst.* 38. Atque utinam ita quivis hodie milites hanc possent sibi vindicare gloriam! beatum sane prædicandum foret ævum, beati Duces illis imperantes: verum proh dolor! non aurea sed ferrea nunc viget ætas; quotusquisque reperitur obsecro, qui impunitate propositâ queat ab injuriis ac delictis sibi temperare? *quum polluta semel disciplina militari*, inquit Dictator Papyrius apud Livium lib. 8. n. 34. *non miles centurionis,*

rionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus consulis, non magister equitum, dictatoris pareat imperio: nemo hominum, nemo Deorum verecundiam habeat: non edicta Imperatorum, non auspicia observentur; sine commeatu vagi milites in pacato in hostico errent; immemores sacramenti, licentiâ solâ se, ubi velint, exauthorent; in frequentia deserantur signa, neque conveniatur ad edictum, neque discernatur interdiu, nocte, æquo iniquo loco, jussu injussu Imperatoris pugnent: & non signa, non ordines servent. Enimverò, ita cum hominibus est comparatum, ut formidine pœnæ magis, quàm virtutis amore debeant in officio contineri, & gravi animadversionum genere coerceri intra æqui & honesti cancellos; cum maxima illecebra peccandi sit impunitatis spes: cessante suppliciorum metu gloriabitur ilico miles, sibi concessum esse quælibet impunè perpetrare scelera; sic Juvenalis *satyr.* 16. de sagatis, inquit;

Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat; imo & si pulsetur, dissimulet, nec
Audeat excussos Prætori ostendere dentes,
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.

Atque ita ab iis ipsis, qui ad defendenda patriæ jura lecti sunt, summæ in ipsam proficiscentur injuriæ. Unde necessum fuit, varias in eos decerni pœnas, qui segum militarium, honestatem & obedientiam injungentium, reperirentur temeratores; ut hâc methodo communi reipublicæ tranquillitati consultum magis foret, & quos pudor à crimine non posset absterrere, illos saltem supplicii terror à delictis removeret, quique rationi sese dare nollent, necessitati subesse tenerentur, tormentis, si non honestati, parere cogerentur: adeo ut & in

illo Ducis officium consistere Jurisconsultus asseruerit, ut delicta secundùm autoritatis suæ modum castiget, *l.* 12. §. 2. *ff. de re milit.*

2. Delicta autem militum vel cæteris communia sunt, vel propria, *l.* 2. *ff. de re milit.* Communia sunt, quæ non minus à Paganis quam militibus perpetrari solent; & communibus rerum criminalium pœnis coercentur, velut homicidium, adulterium, &c. Propria sunt, quæ quis uti miles admittit, seu omne id quod aliter quam disciplina militaris exigit, committitur, *l.* 2. *l.* 6. *in princ. ff. de re milit.* Gudelin. *de jure noviss. lib.* 5. *cap.* 21. Quædam etiam mixta dici posse puto, qualia sunt, in quæ quidem & Pagani possunt incidere; quod si tamen ea miles commiserit, non ordinariâ pœnâ, verùm extra ordinem plectitur.

3. Cæterùm varia sunt suppliciorum militarium genera, veluti castigatio, pecuniaria multa, munerum indictio, militiæ mutatio, gradus dejectio, ignominiosa missio, *l.* 3. §. 1. *ff. de re milit.* Præter hæc plurium aliorum mentio tam in legibus quam in historiarum scriptoribus injicitur: sexdecim leviora, viginti quatuor graviora, cognatus noster Stewechius enumeravit *in comment. ad Veget. de re milit. lib.* 3. *cap.* 4. Alexand. ab Alex. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13.

4. Si quispiam quærat, ubinam puniendus sit delinquens in bello miles? Ibi eum plectendum esse, ubi flagitium commissum est, Imperatores Severus & Antonius rescripserunt, *l.* 3. *in princip. ff. de re militari.* Tum ut illi, qui delicti spectatores & testes vel autores forte fuerunt, cum illud extra pœnam constitutum non esse vident, in posterum à simili facinore deterreantur, & eo scelere læsi solatium quodammodo percipiant, dum cri-

minis

minis in se perpetrati rigidam conspiciunt exigi vindictam; tum etiam quod facilior ibi sit probatio, ubi scelus commissum est, & intersit Reipublicæ ibi puniri delicta, ubi commissa sunt, *l.* 1. *Cod. Theod. de accusat.* Quapropter Alexandrum legimus Bessi distulisse supplicium, donec eo loci pervenisset, ubi proditione Darius erat interemtus, Curtius *lib.* 7. *cap.* 5. Unde si alibi captus fuerit turpis admissi reus, eo remittendus erit ubi peccavit, *l.* 7. §. 11. *ff. de custod. & exhibit. reor. l.* 28. §. *pen. ff. de pœnis.* Ut tamen & aliis in locis, in quibus reperitur delinquens, imponi pœnæ possint, secundùm ea, quæ de foro competente in criminalibus latius tradidi, *in comment. ad Pand. de judiciis num.* 67. *& seqq.*

5. Rigidius autem milites quam alii plerunque puniuntur, tùm quod arctiori vinculo ad obedientiam illi sint obligati, qui publicis aluntur stipendiis, tùm quod (ut inquit Valer. Max. *lib.* 2. *c.* 7. *n.* 14.) aspero & abscisso castigationis genere disciplina militaris indigeat, quia vires armis constant, quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur; cum major iis fit grassandi copia, si armis ac potestate suâ abuti velint, ac ferocior ut plurimum natura, quam pœnæ leviores refrenare non facile possunt: ut optimè Livius dixerit *lib.* 8. atrocitatem pœnæ obedientiorem duci militem facere. Unde quandoque fit, ut nonnulli magis malâ suâ fortunâ quam culpâ pereant; *horum flatus & pondera inventores juris antiqui mollientes*, inquit Ammian. Marcell. lib. 27. *etiam insontes quosdam aliquoties suppliciis aboleri censuere lethalibus, quod sæpè contingit, cum ob multitudinis crimina nonnulli sortis iniquitate plectuntur innoxii.* Nam & ex fuso exercitu, cum decimus

 quis-

quisque fusti feritur, etiam strenui sortiuntur: *habet scilicet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur*, teste C. Cassio apud Tacit. Annal. lib. 14. c. 44. Diverso tamen respectu levius quoque milites puniri constat, quatenus ne ex eo quidem delicto, ex quo paganus infamiâ notatur, post missionem famosi sunt, *l. 7. C. de re milit.*

6. His autem durioribus militum pœnis plerunque solent subduci tyrones, *l. 3. §. 9. ff. de re milit.* Et delictum magis iis imputari, qui temerè tyronibus magni momenti negotia commiserunt, aut admissi turpis præbuerunt occasionem, *l. 14. ff. de custod. & exhibit. reor.* partim quia tyrones ipsi militarium munerum jurisque bellici præsumuntur ignari, & imperitiâ potius ac imprudentiâ quam malitiâ peccasse, *l. 4. §. in fin. ff. de re milit.* Quamobrem si iterato in idem vitium prolapsi fuerint, cessat hæc præsumtio, & ordinariâ criminis commissi puniuntur pœnâ, *d. l. 3. §. 9. ff. de re milit.* partim quia nondum constans ipsis est judicium, nec animus periculis assuetus; sic ut, ubi Veterani firmi ac ordinibus immoti sine ulla mentis trepidatione nil præter vulnera, lethumque spirant, tyrones sæpe consilii conspiciantur inopes, animis infirmi, metuque pallentes.

7. Etiam ab ordinaria pœna, de jure Romano, liberati milites, si non dolo, sed vino lapsos illos capitale crimen admisisse constaret, *l. 12. ff. de custod. & exhibit. reor. l. 6. §. 7. ff. de re milit.* Quod quidem hodie etiamnum in Paganis locum habet, Consultatien en Advysen *part. 4. consil.* 102. 103. 104. Anton. Matthæus *tract. de crimin. in prælegom. cap. 2. n.* 14. Aliud tamen statutum in militibus, qui, si quod in ebrietate delictum commiserint,

miſerint, non levius, ſed durius puniendi erunt, *Inſtruct. milit. art.* 67. Quod & quondam Pittacus obſervavit: legem namque tulit, quâ cautum, ut peccantes ebrii duplici afficerentur incommodo. Diogen. Laërt. *in vita Pittaci*, quo magis ſibi cavere cogerentur à vino, ſubdolo illo luctatore, cui multa cohærent, plerunque vitia, & præſertim crudeles mentis impetus: quæ ratio eſt, quod equorum loco pantheras, ſummæ crudelitatis animalia, Bacchi currui Poëtæ junxerint. Unde & ad evitanda imminentia ex vino pericula ipſa ebrietas, quæ in aliis extra legum eſt conſtituta coërcitionem, ſi militem invaſerit, puniri ſolet; adeo ut, quiſquis vigiliarum tempore merô ſemet oneraverit, ignominiâ mittatur, *Inſtruct. milit, art.* 66. Et militiæ navali vacantes, ob ſolam ebrietatem in navi contractam, quatuordecim diebus pane & aquâ nutriendi ſint, compedibus onuſti, ſi Præfecti ſint, reliqui octiduo. ARTIKEL-BRIEF TER ZEE, 1. *Dec.* 1690. *art.* 35. cum non ſigna ſequi, non ordines ſervare, non vigilare poſſit, cui per vinum ſublatus rationis uſus. Confer tamen cum hiſce ea quæ de delinquentibus per ebrietatem ſcripſi *in comment. ad Pand, tit. de injuriis num.* 1. ubi alia eſt explicatio legis 6. §. 7. *ff. de re militari.*

8. Porro regulam Modeſtinus univerſalem proponit in *l.* 3. §. 15. *ff. de re milit.* quâ quiſquis in bello rem fecerit à Duce prohibitam, aut mandata non ſervaverit, capitis reus eſt, etiam ſi res bene geſſerit. Quæ quidem Juriſconſulti ſententia originem traxiſſe videtur ex antiqua illa nimiumque religioſa rigidæ Romanorum diſciplinæ militaris obſervatione, quam in tantum cultam legimus inviolabiliter, ut præceptorum bellicorum duo ſeveriſſimi cuſtodes, Poſthumius Tubertus & Manlius

Torquatus, non proprio sanguini, natisve pepercerint, verùm eos, quod sine mandato, licet feliciter cum hoste conflixissent, & onusti spoliis redirent, virgis cæsos jusserint securi percuti. Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 6. Quod & ante Manlium executioni mandaverat in filio suo Thebanorum Dux Epaminondas; pari namque de causa mortis reum coronatum securi percussit, Plutarch. *in parallel. n.* 25. Verùm hos ad captandam inanem disciplinæ Militaris arctissimè custodiæ gloriam nimium sibi suisque natis fuisse crudeles, nimiumqne dura ac tristia exercuisse imperia censeo; quin omnem eos humanitatem & æquitatem exuisse merito quis asseruerit; cum illud in filios statuerint, ad quod nec officii necessitate, nec alio quo juris vinculo compelli potuissent. Si in leges nati deliquissent, non tamen à parentibus suis fuissent condemnandi; sed ad alios remittendi judices, in quos non amoris non odii suspicio cecidisset: leges namque disertis verbis, ne quis sibi, vel uxori, vel liberis jus dicat, prohibent, *l.* 10. *ff. de Jurisdictione*, nisi forte in voluntaria jurisdictione aut adversario consentiente, *l.* 77. *ff. de Judiciis*, junct. *l.* 6. *ff. de Receptis.* Et quamvis illorum judicia laudata videantur & approbata à Paulo Jurisc. in *l.* 19. §. 7. *ff. de Captiv. & Postlim.* ubi inquit, disciplinam castrorum Romanis parentibus antiquorum fuisse charitate liberorum: neutiquam tamen hæc ad Posthumiana & Manliana referri debent imperia. Existimarunt quidem Romani juxta illud Fabii, publica instituta privatâ pietate potiora judicanda, Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 4. quatenus nempè filios transfugas velut à virtute Romana degeneres non amplius liberorum nomine salutabant parentes: *d. l.* 19. §. 7. non vero, quod filios à paren-

tibus

tibus addictos supplicio fuisse pulchrum putarent. Quin imo evidens magis est, illos ejusmodi rigida potius execratos fuisse judicia: si namque filium desertorem pater obtulisset, cum desertionis pœna regulariter ultimum foret supplicium, D. tamen Pius filium in deteriorem solummodo militiam dandum jussit, *ne videatur*, inquit, *pater ad supplicium obtulisse l.* 13. §. *fin. ff. de re milit.* Et certè, remittenda fuisset hæc iis pœna, non minus propter propria merita & egregiam relatam ab hoste victoriam; quam propter arctum cum Duce consanguinitatis nexum, & plurimas illustres parentum res gestas. Tiraquel. *Tract. de Pœnis Temper. & Mitig. caus.* 49. *n.* 11. 12. Factum illud ab Israelitis in Jonathane, quem, cum ex patris jurejurando mortis videretur esse reus, supplicio subduxerunt; tùm quòd Regem parentum nactus esset; tùm quòd summæ fortitudinis in Philistæos exhibuisset specimina: *numquid*, inquiunt, *Jonathan morietur, qui fecit salutem magnam hanc in Israele? absis &c. lib.* 1. *Reg. cap.* 14. *vers.* 45. Observarunt idem illud prisci Romani, Horatium parricidii reum ob ingens eo die Reipublicæ allatum emolumentum, & acquisitum in Sabinos imperium, communi voto à morte redimentes, Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 1. *n.* 1. Quo de negotio bellè Florus pronunciavit, lib. 1. cap. 3. *Abstulit*, inquit, *virtus parricidium, & facinus intra gloriam fuit.*

Quod si magnâ milites infamiâ notati, noxâ atque ignominiâ fuerint soluti, & dedecoris obliterata memoria, ubi felicibus deinceps culpam correxissent præliis, & operam Reipublicæ strenuè navando flagitii labem abolevissent, Alex. ab Alexand. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13. *in fine.* Quidni multo magis

gis præcedentia merita, & ex ipso damnato conflictu relata victoria mererentur crimen extingui, & impunitatem concedi? Unde & multo mitiores hodiernos hac in causa quam Romanorum mores testatur, Groenwegen *de Legibus Abrogat. ad l.* 3. §. 15. *ff. de re milit.* ei quippe, qui rupto Ducis imperio cum adversariis in prælio manus conseruerit, si felicem res adepta fuerit eventum, parci solet; ne tristium alias & asperorum edictorum imagine perterritus inferior præfectus oblatam quandoque divinitus rei gerendæ transire patiatur occasionem, supplicium magis quam inimicorum timens impetum. Quapropter etiam florente Republicâ durum nimis & immane visum fuit summis Romanorum Ducibus, capitalem iis infligere pœnam, qui contra ipsorum mandata cum hoste decertassent? Corbulo namque, quem rigidissimum fuisse disciplinæ militaris cultorem, eamque quodammodo collapsam restaurasse constat, Pactium & Præfectos ac milites, qui contra præceptum ejus insuper infausto certamine congressi fuerant, ignominiâ tantum notandos existimavit, extra vallum eos tendere jubens, Tacitus *Annal. lib.* 13. *cap.* 36. Et Dictator Quintius Cincinnatus in Lucium Minutium; M. Furius Camillus in Lucium Furium, qui adversus ipsorum edicta conflixerant, cesserant, ac superati fuerant, vix ullum decreverunt supplicium: quin & Furium Camillus in collegam elegit. Livius *lib.* 8.

9. Omnium autem criminum gravissimum est proditio, cujus varias species enumerat Farinac. *Prax. & Theor. Crimin. lib.* 1. *tit.* 3. *quæst.* 18. *n.* 78. 79. At hoc loco per proditorem eum intelligo, qui dolo prodest hostibus aut prodesse nititur contra fidem datam vel debitam in perniciem Rei-

publicæ,

publicæ, quique adeo patriam, omnes omnium Charitates, Cicerone teste, complectentem, prodere conatur. Quo quidem hominum genere nullum unquam turpius aut magis abominandum sol aspexit: cum enim censerent antiquiores, non posse quemquam eo devenire furoris, ut natale solum odio persequeretur; scilicet ut Euripid. inquit in Phœnissa

Cogimur patriam
Amare cuncti: si quis id de se negat,
Jactat se inani voce, mens alio rapit.

Hi tamen nullam sanguinis nullam affinitatis & carissimorum pignorum rationem habentes, auri sacrâ seducti fame, perfida nefariâ proditione struunt consilia, & exitioso alienatæ mentis impetu in patriæ telluris feruntur ruinam. Unde & Athenis eos tumuli privarunt honore, nec mortuos ullâ illius terræ glebâ tegi permiserunt, quam adeo infesto, dum viverent, odissent animo, Alex. ab Alexand. *gen, dier. lib.* 6. *c.* 14. Et Creontis de Polynice patriam oppugnante, hæc post mortem ejus fuit sententia, apud Sophocl. Antig.

---- *Polynices, qui volebat patrios*
Exul focos Deos penates funditus
Vastare flammis, qui volebat sanguine
Satiare se fratris, atque cives liberos,
Pressos iniquâ servitute abducere,
Huic itaque, publicè universæ urbi veto,
Ne quis parentes lugeatve funera,
Sed insepultum avibus dapes gratas sinat
Atque canibus laniari & affici à feris.
Hâc contumeliâ.

Quin primum iis, qui vendidissent auro patriam dominumque potentem imposuissent, Virgilius *lib*. 6. *Æneid*. locum assignavit inter omnes, quos statuit

ſtatuit immortales apud inferos pati cruciatus, eoſque velut agminis miſerandi Duces recenſet.

Et certè, flebilem maximè & deplorandam ejuſmodi hominum puto conditionem: quanquam enim poſt ſcelus perpetratum fugâ merito ſemet exemerunt ſupplicio, iis tamen ipſis, quibus commodum attulerunt, horrori ſunt: grata ſcilicet proditio, at exoſi proditores, & paſſim ſuſpecti ac hoſtium ferè loco habentur; *etiam*, inquit Tacit. Annal. lib. 1. cap. 58. *iis, quos anteponunt, inviſo ſunt.* Quis enim obſecro magni momenti res ipſorum auſit committere fidei, qui flocci fecerunt ſanctiſſima violare jura? Hinc & rariſſimè cernimus, optatum iis contingere vitæ finem; cum ſecura vix eſſe queat hujus ſceleris merces, nec perennia proditorum prœmia: vel enim extorres patriæ, per conſanguineos diris devoti, exteris abjecti, infauſtum inter perpetuas calamitates, æternâ ſceleris conſcientiâ comitati, ſpiritum trahunt, & perfidum pectus vagabundi circumferunt; vel miſerandum in modum ex eadem, quâ lucrum ſibi polliciti fuerant, arte pereunt, dum eos ipſos, quibus prodeſſe voluerunt, acerrimos experiuntur hoſtes: quorum, ne ad priſtinum redirent flagitium, damnati ſuffragiis, inter anhelitus & ſuſpiria duris cruciatibus occumbunt. Quid aliud Alexandrum movit, ut Beſſum Darii Satrapam, poſtquam ruptâ fide dominum ſuum Perſarum Regem peremiſſet, in crucem tollendum, & mutilatis auribus, naribuſque, ſagittis conficiendum Regis interfecti fratri daret? niſi quod occaſione ſemet offerente non quicquam clementius exſpectaret ab eo, qui domino ac Regi non pepercerat, à quo ſummum ad honoris faſtigium fuerat evectus; quodque poſſibile vix cenſeret, externam quemquam

quam adoraturum purpuram, vel reverenter habiturum hostis majestatem, qui non ab amici Regis corpore crudeles & impias potuerat cohibere manus, Curt. *lib.7.c.5.* Ab ipsis illis inimicis, à quibus ad prodendam patriam fuerat auro corrupta, armis obrutam ac interfectam Tarpeji arcis præfecti filiam, Livius autor est lib. 1. *prodendi exempli causâ*, inquit, *ne quid usquam proditori tutum esset.* Pari de causâ Faliscorum pædagogum pueris captivis Manlius nudatum revinctis à tergo manibus in urbem virgis repelendum exhibuit, Livius *lib. 5.* Pluribus id confirmat Philipp. Camerarius *operum subcisivor. part.1.cap.7. & part.2. cap.60.*

10. Multis autem modis in proditionis crimen quis incidit: veluti si exercitum in insidias deduxerit; ex amicis inimicos effecerit, & exteros Reges subduxerit Principis imperio; quo minus hostes in potestatem pervenirent procuraverit; commeatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâve re juverit adversarios; *l. 4. ff. ad leg. Jul. Majest.* Si hostem concitaverit, vel hosti civem tradiderit, *l. 3. ff. d. tit.* Si ejus ope, consilio, dolo malo, provincia vel civitas hostibus prodita fuerit, *l. 10. ff. ad leg. Jul. Majest.* Si nuncium inimicis vel literas miserit, aut secreta nunciaverit, *l.6. §.4. ff. de re milit.* Et hi vivi comburuntur, vel furcæ suspenduntur, *l.38. §.1. ff. de pœnis.* Olim in crucem tollebantur, ante sublatum, nempe Constantini constitutione, crucis supplicium, Cujac. *5. recept. sentent. Pauli tit.22.* Proditionis insuper reus est, qui dolo malo, ut hostibus prodesset, prælio sese subduxit, *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majest.* Uti quondam Iones suasu Themistoclis in pugna navali Xerxen deseruerunt, Just. *lib.2. cap.12.* Denique, qui signum hostibus dederit, seu notam aliquam iis exhibuerit,
quâ

quâ commodum improvidos & imparatos opprimendi tempus indicatur, *l.* 1. §. 1. *ff. ad leg. Jul. Majestat.*

11. Cum vero omnes illi, quos hactenus enumeravi, à læsæ majestatis crimine non sint immunes, etiam perduellionis pœnas non evitabunt; sed juxta constitutionem Arcadii & Honorii Imperatorum ultore gladio plectentur, bonis omnibus Fisco addictis, *l.* 5. *C. ad leg. Jul. Majest.* Antea Romulus lege sanciverat, ut quisquis voluisset, eos deprehensos occidere posset, tanquam Jovis inferni hostias. Tullus deinceps Hostilius à Metio Suffetio proditionis sumturus supplicium, quadrigis eum alligatum divelli curavit, Livius *lib.* 1. Unde Ovid. *lib.* 1. *trist. eleg.* 3.

Sic doluit Metius, tunc cum in contraria versos
Ultores habuit proditionis equos.

Cassius Brutus portas hostibus aperire cupiens, ac deprehensus, ab ipso patre templo, in quod confugerat, ita inclusus est, ut inediâ periret. Pari modo Pausanias proditionis damnatus, cum templi sanctitate tueri sese vellet, obstructis cocto latere templi foribus à patre, fame extabuit, eumque mater insepultum ejecit, Plutarch. *in parall. n.* 21. 22. Germani proditores ex arbore solebant suspendere, Tacitus *de morib. German. cap.* 12. Nostris quoque moribus omnium gravissima decernuntur in illos supplicia. Gloriosæ memoriæ Guilhelmi primi Arausionensium Principis patricidam legimus vivum in partes discerptum, candenti forcipe sæpius mutilato corpore, Meteren *histor. lib.* 12. Periit eodem supplicii genere, Provinus, qui, licet honestâ conditione ac liberali stipendio frueretur in Fœderatis Belgii Provinciis, Gertrudisbergæ tamen proditionem molitus fuerat. Reidan.

dan. *lib.* 18. *Annal.* Quin & Ordinum Generalium edicto 17. *April.* 1589. Gertrudisbergæ venditores ultimi ſupplicii rei ſunt declarati, ſic ut non aliâ judicis exſpectatâ ſententiâ capitali poſſent ubique pœnâ plecti. Laqueo etiam addicti duo nautæ, patrimonio ipſorum in Fiſcum redacto 13. October. 1635. quod, cum Ordinum Fœderatorum eſſent ſubjecti, plurima ſæpe clam ſuppeditaſſent inimicis eſculenta aliaque exportari prohibita, Ant. van Dalen, KRYGSRAEDS BESOIGNES, pag. 220. Plurima ſupplicia in eos, qui directo urbium proditionem tentaverant, decreta proditores exhibet d. Autor KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN VERRADERYE pag. 303. 304.

12. Porro non hi ſolummodo in legum pœnam incurrunt, qui proditionis autores fuerint ac artifices, verum & illi, qui perduellibus favorem & auxilium præſtiterint; ipſi etiam conſcii rigidas non effugiunt legum ſanctiones; manifeſtum namque ſatis eſt, in majeſtatis crimine conſcios, ſi ſcelus non detexterint, iiſdem quibus machinatores ſubjici ſuppliciis, *l.* 5. *§.* 6. *C. ad leg. Jul. Majeſt.* & inſtructione noſtrâ militari *artic.* 6. cautum, ut ſi quis proditionis agitata conſilia non ſtatim cohortis Præfecto detulerit, non ſecus ac proditor capite plectatur. Neque ſane alia poterit ex ſilentio deſumi conjectura, quam peſſimè tales in Rempublicam affectos, quicquid actum vel agendum eſt tacitè probare, nec per eos ſtare, quo minus omnia patriæ dira ſuperveniant, & univerſus diſſolvatur Reipublicæ contextus; præſertim cum notiſſimum cuique ſit, ejuſmodi proditionis pauciſſimos plerunque reperiri ſocios; adeo ut, conſciis crimen non revelantibus, inevitabilis Rempublicam maneat interitus & everſio. Atque hinc eſt, quod

quod leges, ne conscius quisquam probabilem allegere posset excusationis causam, omnes penitus ad hujus criminis accusationem admiserint, non servos repudiaverint de dominis, libertos de patronis conquerentes, & ipsos infames, milites, mulieres, pupillos, ad accusandum alioquin inhabiles, juxta *l.* 4. 8. *de accusat.* hoc tamen in negotio præceperint audiendos, *l. pen. C. eod. l.* 7. *l.* 8. *ff. ad leg. Jul. Majest.* Quo pacto quondam Ciceroni Fulvia, vilissimum scrotum, Catilinæ consilia ac conjurationem prodidit. Sallust. *bell. Catil. cap.* 26.

Verùm dixerit fortè quispiam, difficilem esse proditionis probationem; cumque de jure Romano debuerit accusator in crimen inscribere, ac, ni probaverit, ad talionis semet obligare pœnam, atque etiam propter temeritatem quandoque tormentis subjici potuerit, *l. in fin. C. de accusat. l.* 3. *C. ad leg. Jul. Majest.* Durum fore, simpliciter conscium, qui se probationibus destitutum noverit, ad detegendum tamen scelus invitum cum vitæ periculo compelli. Resp. nullam conscio legem imponere necessitatem solenni more proditores accusandi; sufficit, si testium laborans inopiâ, fidus in Principem subjectus ei, penes quem summa residet autoritas, crimen & indicia detulerit, atque monuerit, ut ejusmodi malevolorum declinet insidias: ea enim, quæ per officium denunciantur, citra solennia accusationum perpendi possunt, *L.* 7. *C. de accusat. & inscript.* Neque quicquam adversatur huic opinioni, *l. in fin. C. de abolition.* ubi judicibus injungitur ab Imperatoribus, æquè gravissimis in criminibus accusatorem ad ea docenda constringere quæ detulit, ac reum ad objecta, quæ negat, diluenda. Neque enim loquitur in casu simpli-

simplicis delationis, verum abolitionem seu à probando liberationem indulgeri negat, postquam per inscriptionem solennem criminis plenam accusator in se recepit probationem, ut patet ex principio *d. l. in fin.* Neque hic admodum Baldi moror autoritatem, qui teste Alciat. *lib.* 8. *parerg. cap.* 9. impiam statuit assertionem illam, solos conscios, si crimen non tempestivè patefecerint, morte mulctandos, eoque nomine Bartolum & ejus sectatores apud inferos torqueri dicit. Quod si enim in parricidii crimine solos etiam conscios, quamquam extraneos, eodem cum ipsis parricidiis dedendos esse supplicio jura voluerint, §. *6. instit. de public. judic. l.* 2. *l.* 6. *ff. ad leg. Pompejam de parricid.* Si servus non indicans, non proclamans, insidias strui domino, dum adest, mortis reus sit, *l.* 1. §. 28. *& seq. ff. ad Senatusc. Sylanian.* quanto magis eadem legum severitas obtinere debebit in his, qui patriæ salutem suæ postposuerint incolumitati, proditionem non detegentes? justum quippe & rationi conveniens est, arctius subjectum quemque Reipublicæ obstrictum sese profiteri, quam servum domino, quam liberum extraneo; ac proinde magis eum delinquere, qui communem defendere neglexerit Reipublicæ tranquillitatem, quam qui privati cujusquam conservationi non omnem curam adhibuerit. Sic ut merito nullus illam culpaverit in proditionis conscio pœnam, quam etiam in periculi singulorum conscios sanciverunt legislatores, *p. m. Parens Paulus Voet in Comment. ad* §. 3. *instit. de public. judiciis n.* 8.

13. Verùm quid statuendum, si non viri sed mulieres proditionis sese scelere polluerint, ope consilio principales facinoris autores juvando? ordinariam etiam in illis pœnam obtinere debere pu-

tem: *arg. l. 3. ff. de bonis damnator.* ubi jurisc. asserit, etiam mulierem majestatis condemnari posse: licet enim fœminæ, sicut à militiæ removentur officiis, sic quoque sexus imbecillitate plerunque liberentur à proditionis insimulatione; quia tamen nonnullas præter sexus sui verecundiam non segnius quam viros armis bella gessisse docuit experientia, ut superius dixi; quid ni eodem quoque subjugarentur supplicio, ubi constiterit, in hanc illas fuisse delapsas insaniam, ut à viris perpetrari solita non dubitaverint tentare crimina: quod & quandoque evenisse testantur historiarum scriptores: nam uti Seneca inquit in Hippolyt. act. 2. in fine.

Quid sinat inausum fœminæ præceps furor?

Cum enim proditio delictum non sit, quod ex mentis inconstantia committitur, in quibus forte mitiores, quàm quidem masculi, judices experirentur; sed hic merâ peccetur animi malitiâ, quâ summis viribus id unum quærunt, ut obesse patriæ, hosti vero prodesse possint; in tantum, ut infirmitate potius absterreri possent ab ejusmodi negotiis, quam ad illa sectanda moveri; insuper, quo longius hoc crimen à muliebri remotum est modestiâ, quoque minus ausuræ præsumuntur, eo & gravius delinquere censendæ sint, si quid ausæ fuerint, quod à suâ magis quam virorum naturâ alienum est; nulla ratio suppetit satis evidens, cur non iisdem hic mulieres in officio continerentur suppliciis. Anton. Matth. *Tractat. de Crimin. lib. 48. tit. 2. cap. 3. n. 3.*

14. Si quis arcem vel alium quem locum munitum ad defendendum sibi commissum hosti tradiderit, capite pœnas luet, *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majest. Instruct. militari art.* 52. 53. Nicol. Boër. *tract.*

tract. de custod. clavium num. 25. 26. Perez. *ad tit. Cod. de re milit. n.* 39. Quod tamen aliquam ex æquitate limitationem recipit, si nempe nondum summâ tradens pressus fuerit necessitate: eâ enim urgente, nec affulgente subsidii spe, cedere parumper hostibus expedit, quo postea milites superstites Reipublicæ majus possint afferre commodum; quam inevitabile nimiâ pertinaciâ subire fatum: cum credibile vix sit, ad rabiem usque depulsos adversarios vitæ cujusquam parcituros esse; tutiora quandoque, ut patriæ prodesse possimus, eligenda consilia, licet indigna fermè viro forti visa fuerint, cedendum paulo fortunæ, & *parendum est necessitati*, ut inquit Livius lib. 9. n. 4. *quam ne dii quidem superant.* Dulce quidem & decorum pro patria occumbere, & pulchram oppetere per vulnera mortem: verum non fortitudinis est, sed amentiæ, tunc armis mordicus velle resistere, cum non sat rationis in armis est; insani potius quam viri strenui, tunc velle perire, cum nullam moriendo Reipublicæ præstare possis utilitatem; sed ingentem magis dolorem concites, dum videt, illos flebili morte cecidisse milites, & sese jam laborantem iis privatam heroibus, quos in salutem atque conservationem suam natos speraverat, & collapsa negotia virtute suâ restauraturos, Ajala *de Jure & Offic. Belli lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 3. *& seq.* Rectius Leonidas Spartanorum Dux, cum per triduum summâ constantiâ quatuor millibus armatorum stipatus Thermopylas adversus quingentorum millium defendisset exercitum, jamque summum montis cacumen ab hostibus obsideri cerneret, sublatâ defensionis fiduciâ, socios hortatus est, *recederent, & se ad meliora patriæ tempora reservarent*; idem facturus, si non in fatis fuisset, vel Regi vel urbi ca-

dendum esse. Justin. *lib.* 2. *cap.* 11. Quapropter etiam, quicunque Ostendam, urbem maritimam, ad incitas redacti, post perpessam trium annorum & octoginta dierum obsidionem, æquis conditionibus Hispano tradiderant, non ut victi, sed ut victores ac vincendo fatigati, ab illustriss. Principe Mauritio recepti fuerunt, Meteren. *Histor. lib.* 25. Ratio est, quod ad impossibilia nemo possit obligari, ac omni culpâ careat, qui prohibere non potest, *l.* 50. *ff. de reg. juris.* Immunis autem à culpa nullo jure puniri possit, *l.* 22. *C. de pœnis.* Martin. Laudensis *Tractat. de Castellan. & Castris quæst.* 5. Nicol. Boër. *Tract. de Custod. Clavium num.* 24. Quo facit, quod *in l.* 6. *ff. re milit.* Jurisconsult. ei parcendum esse dicat, qui Præfectum in acie deseruit, si resistere hosti non potuerit, quodque instruct. milit. *art.* 52. cautum reperiatur, ne quis sponte vel ficta quapiam de causa commissam sibi stationem deserat: cui consequens est, ingruente majore vi, cui non amplius armis resisti queat, illum loco cedere posse, concilio militari desertionis justas approbante rationes. Proinde minime laude dignos illos esse judico Duces, qui nefas ducunt exercitu dissipato fugâ sibi consulere, Lucii Æmilii, Biantis, similiumque moti exemplis, quorum ille, cum consternatis Cannensi clade Romanis ope consilio solatium potuisset afferre, oblatum ad fugiendum à Cn. Lentulo Tribuno equum repudiare morique maluit; *tu quidem*, inquiebat. *Cn. Corneli macte virtute esto! .... abi, nuncia publicè patribus, urbem Romam muniant, ac priusquam hostis victor adveniat, præsidiis firment: & tu me in hâc strage militum meorum patere exspirare.* Livius lib. 22. n. 49. Bias vero circumventus ab hostibus, & quid agendum foret à

mili-

militibus rogatus; *quidnam aliud*, respondit, *quàm ut vos evadatis incolumes, ipse cadam.* Plutarch. in Apopth.

15. Dolo autem stationem deserentes læsæ majestatis crimini sunt obnoxii; non item si citra dolum alia de causa id factum fuerit, Anton. Matth. *Tract. de Crimin. lib.* 48. *tit.* 2. *c.* 2. *n.* 15. Proinde etiam, ut ordinariâ majestatis pœnâ plecti debeat, castra vel munitiones citra necessitatem inimicis tradens, dolum requiri existimo; quod si negligentiâ, imperitiâ, imprudentiâ, meticulositate defensionis causâ commissum locum adversariis concesserit, pro culpæ modo judicis arbitrio mitius puniendum esse, arg. *l.* 14. §. 2. *ff. de custod. & exhibit. reor.* Neque enim illi ipsi, qui timido vel imperito Duci defensionem injunxerunt, extra omnem culpam constituti sunt, adeoque, si quid vitii fuerit admissum, etiam sibi quodammodo debebunt illud imputare; eos quippe novisse oportuit illorum conditionem, quorum industriæ tanti momenti negotia commendant, Arg. *d. l.* 14. §. 1. *ff. de cust. & exhibit. reor.* Unde & M. Fabius apud Livium lib. 8. n. 33. testatur, *populi, penes quem potestas omnium rerum esset, ne iram quidem unquam atrociorem fuisse in eos, qui temeritate atque inscitiâ exercitus amisissent, quam ut pecunia eos mulctarent.* Publium Aurelium, cum ipsius essent occupata per hostes castra, virgis cœsum in gregarium numerum Cotta retulit. Frontin. *de stratag. lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 31. Plerique solâ tales ignominiæ pœnâ censuerunt afficiendos; Charundas illos per triduum, muliebri habitu indutos, in foro publico considere jussit. Artaxerxes Ducibus ejusmodi detractas infamiæ causâ vestes flagellari voluit, Alex. ab Alexand. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13. Nec aliam

 sequi-

segnitiæ pœnam militibus Orodes Daciæ Rex inflixit, quam ut somnum capturi pedum loco capita ponere, & uxoribus ministeria, quæ ipsis antea fieri solebant, facere tenerentur, Justin. *lib.* 32. *cap.* 3. Agesilaus illos vestibus nudatos incedere per castra præcepit. Plutarch. *in ejus vitâ.* Et hoc nostro seculo cuidam Hispanorum Tribuno propter pusillanimitatem ademtâ tribunitiâ dignitate data solummodo fuit equestris turmæ præfectura, velut ad imperium majus inhabili, Meteren. *histor. lib.* 27. Fœderati etiam Belgii Signifero, qui propter imperitiam ac metum stationem hostibus concesserat, remissa fuit ab Illustriss. Principe Auriaco Frederico pœna capitalis, ejusque loco relegatio decreta. Anton. van Dalen Krygs-raeds besoignes tit. van Wandevoiren pag. 319. 320. Alia graviora suppliciorum genera in eos, qui commissum sibi locum non defenderant, decreta refert Cotereus *de Jure & Privil. Milit. lib.* 3. *cap.* 8. Ant. van Dalen. *dict. tit. pag.* 316.

16. Cæterùm accidit quandoque, ut urbis vel castri Præfecto quidem nec bellica desit peritia, nec in periculis animi constantia, & omnium suppetat abundans copia, quibus ab hostium impetu civitates obsessæ defendi possent; militum tamen ille vexetur contumaciâ, deditionem expetentium, & vigilias stationes agere, dura belli munera ferre recusantium, quo fit, ut invitus cum adversariis de tradendo loco pacisci cogatur. Ne igitur id impune sibi licere milites existiment, statutum fuit, ut si quid eorum contra Præpositi mandata commiserint, frustra delicti veniam exspectent, sed capitalis protinus supplicii rei fiant, *Instruct. Militar. art.* 54.

17. Quia vero navium Præfecti non alio sunt habendi

habendi loco, quam urbis aut arcis Gubernatores; quippe qui castella tuentur aquatica, & ligneis sese muris adversus hostium defendunt incursus, eandem jure subibit ille capitis pœnam, qui sponte vel levi de causâ carinam adversariis tradiderit, placito Ordinum generalium 17. Januar. 1665. relato ab Aitsema *histor. lib.* 45. *edit. in* 4. *part.* 11. *pag.* 710. Si tamen prioris undique cinctus hostilibus ereptum intra Reipublicæ portus deduci posse navigium desperet, nullo jure compelli poterit, ut igne in pulverem pyrium conjecto semet unà cum superstitibus interficiat, uti factum anno 1606, ab Archithalassi vicem sustinente Præfecto, Sande *histor, lib.* 3. Eo enim ipso sui ipsius fit homicida, ac quantum in se est fatalem illam à Deo constitutam mortis horam accelerare nititur. Quod si prohibitum sit amicum in bello occidere, si nefas interimere militiæ socios, etiam illicitum erit Præfecto sibi necem hoc pactò consciscere, cum certum sit, quemque sibi proximum esse, & teneri semetipsum ante omnia diligere, nec ullum se sui ipsius adversarium profiteri posse, Parens piæ memoriæ Paulus Voet *in Comment. ad* §. 3. *Instit. de just.* & *jure n.* 4. At, inquies, non proprium directo sui ipsius intendunt homicidium, nec ideo pulverem intendunt tormentarium, ut ipsi indignâ tristique morte pereant; sed ut eo modo adversarios è medio tollentes pulchram Reipublicæ quærant victoriam. Resp. etiamsi nil nisi commune bonum ob oculos habeant, & eo unicè colliment; peccant nihilominus, dum ad id efficiendum proprio facto de necessitate perire coguntur, adeoque directè per suam necem procurare student inimicorum interitum. Cum itaque sine antecedente sui ipsius eversione nequeant eum, quem intendunt,

finem assequi; nullo jure poterit asseri, per accidens tantum eos sibi violentas inferre manus: quicquid enim adest perpetuo, nec abesse potest, neutiquam per accidens evenire statuendum est. Neque quisquam dixerit, hoc pacto gloriosa fortium virorum impediri facinora, quibus possent mortem contemnentes inimicis grande procurare damnum; quasi vero non honestior alia methodus suppeteret, quâ non semel hostibus sed sæpius intentare perniciem, & in maximo discrimine constantis animi signa producere liceret? Quot non ex illo tempore, quo postremum incensa sponte navis, quot non illustres Heemskerckius, Trompius, Galenus, aliique summi Duces ab adversariis tulerunt victorias? quot non memorabiles sub eorum auspiciis militantes Præfecti pugnas ediderunt? quot non exhibuerunt egregia socii nautici mentis imperterritæ specimina? latius de his vide venerandum avum Gisbertum Voet. *part. 4. select. disput. tit. de homicid. & læsione sui ipsius*, & Johannem Loccenium *de Jure Maritimo lib. 3. cap. 9.*

18. Summum ad hostes transfugisse nefas est, cum degeneres indigenæ relicto patrio solo neglectis penatibus, in eorum perniciem ruunt armati; adeo ut, si Reipublicæ linguæ concessus esset usus, procul dubio ab ejusmodi sceleratis velut jugulata cum Cæsare cogeretur exclamare, *& tu quoque fili!* Scilicet, à quâ alti, instituti, cui vitam & omnia debent, ei necem inferre non exhorrescunt; neque sufficere putant, quod externi reperiantur hostes, nisi & illis semet adjunxerint, & communis parentis insultaverint squallori & occasui. Omnes itaque transfugæ pro hostibus habendi sunt, *l. 19. §. 4. ff. de captiv. & postlim. l. 7. ff. de re milit.*

Nec

---- Nec hunc amicum existimo,
In patriam quisquis animum hostilem gerit.

Inquit Creon apud Sophocl. in Antigone. Unde & Cujac. 6. *observat.* 27. censet, in *l.* 8. §. 2. *ff. de pœnis* pro *hostes autem*, *item transfugæ*, legendum esse *hostes autem id est transfugæ:* neque enim militum amplius appellatione contineri queunt: ac proinde, licet milites non torqueantur, hi tamen à quæstione non sunt immunes, *l.* 7. *ff. de re militari.* Cumque patriæ cives esse desierint, etiam testamenti factionem habere nequeunt, Sande *Decis. Frisic. lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 2. Groenwegen, Vinnius, parens p. m. Paulus Voet *ad* §. *fin. instit. quibus non est permiss. fac. testam.* modò tamen per sententiam hostes fuerint declarati.

19. Pœna autem ordinaria transfugarum, sive illi Gregarii fuerint, sive Duces, est ultimum supplicium, *d. l.* 6. *instruct. militari art.* 55. Nonnunquam vivi comburuntur, vel furcâ suspenduntur, *l.* 8. §. 2. *l.* 38. §. 1. *ff. de pœnis.* Et eos, ubicunque fuerint reperti, velut hostes Reipublicæ impunè perimere licet, *l.* 3. §. *fin. ad leg. Cornel. de Sicariis.* Fulvium Senatoris filium, cum ad conjurati Catilinæ castra transiret, ex itinere retractum parens necari jussit, Sallust. *in bell. Catilin. cap.* 39. Publius Scipio transfugas Romanos in crucem egit, Latinos securi percussit; posterior Africanus feris eos objecit; Lucius Paulus elephantis, Valer. Maximus *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 12. 13. Marcellus virgis cœsos peremit, Plutarch. *in Marcell.* Etiam eorum conjuges & liberos Hannibal vivos combussit, Livius *lib.* 24. Artaxerxes tamen mitius cum transfugis agere cupiens, ignominiâ potius quam pœnâ corporali illos coercuit; jussit enim, ut scortum nudum per castra capite circumferrent,

ferrent, Alexand. ab Alex. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13. Iisdem transfugarum pœnis obnoxii sunt, qui capti ab hostibus, cum revertendi copiam habuissent, remanere maluerint. *L.* 5. §. 5. *de re militari.* Ut & illi, qui donis ac muneribus allecti, Ducis illius, à quo detenti sunt, partes sequuntur: quod ideo Cæsaris Centurio stupendâ denegavit animi constantiâ, cum ei à Scipione vita, dignitates eædem in castris & honores offerrentur. *Forsan*, inquit, *isto uterer beneficio, si non ei summum scelus adjungeretur. Egone contra Cæsarem Imperatorem meum, apud quem ordinem duxi, ejusque exercitum, pro cujus dignitate, victoriaque amplius triginta sex annis depugnavi, adversus armatusque consistam? neque ego istud facturus sum, & te magnoperè, ut de negotio desistas, adhortor.* Hirt. Pansa de bello Africano cap. 45.

20. Cùm verò transfuga, uti dixi, ex amico hostis fiat, dubium esse non potest, quin eo nomine majestatis reus sit, adeoque & solus merito puniatur conatus, licet effectus non fuerit subsecutus; veluti si ad hostes transire cupiens deprehensus fuerit, *l.* 3. §. 11. *ff. de re milit.* In perduellionis namque crimine eâdem severitate voluntatem sceleris quâ effectum puniri jura voluerunt, *l.* 5. *C. ad leg. Jul. Majest.* Et licet Farinacius asserat, hodie nullius criminis solum conatum ordinariâ coërcendum esse pœnâ, si voluntas sortita non fuerit eventum, *prax. & theor. crimin. lib.* 1. *tit.* 3. *quæst.* 20. *n.* 134. Verior tamen est opinio, quam approbat Nicol. Boër. *Tractat. de Seditionibus cap.* 7. *n.* 42. & Groenweg. *de Leg. Abrogat. ad* §. 5. *instit. de public. judiciis*; in atrocioribus scilicet criminibus majestatis & similium etiam nudam voluntatem, modo per actus exter-

nos

nos fuerit declarata, eodem quo crimen consummatum puniri supplicio. Et certè misera foret Principis, misera Reipublicæ, misera denique exercitûs Imperatorum conditio, si non forent ordinariâ plectendi pœnâ gravissimorum criminum rei, qui cum hostibus Principis & Reipublicæ ruinam machinantur, ac transfugiendo vires exercitus debilitant; antequam plenum prava & infausta illorum intentio nacta fuisset exitum. *Cætera maleficia*, inquit Cato apud Sallust. cap. 54. *tum persequare, ubi facta sunt; hoc nisi provideas, ne accidat, ubi evenit, frustra judicia implores*. Quid quod juxtà instructionem milit. etiam ille capitis reus sit, qui solummodo non impetratâ à Centurione veniâ ultra tormenti jactum à castris vel signis recesserit, *artic*. 31. aut citra Præfecti consensum de die vel de nocte repertus fuerit extra castra vel obsessam ab hostibus urbem, *artic*. 40. cum vix alius inde quam ad adversarios transeundi præsumi possit animus. Unde &, cum anno 1621. 1. Septemb. ex quatuor militibus, dum transfugebant in itinere interceptis, unus tantum ultimo fuisset addictus supplicio, reliqui revinctis à tergo manibus suspensi in præceps dimitterentur; id ægrè admodum à Gloriosæ memoriæ Principe Mauritio latum fuisse constat, ejusque mandato rigidiorem tribus transfugis ad mortem non condemnatis impositam fuisse castigationem; sic ut adhuc unus forte ductus laqueo vitam finire cogeretur. Anton. van Dalen KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN OVERLOPERS *pag*. 233. *& seqq*. Quin imo si nonnullæ modo contra sagatum de transfugiendi voluntate militent præsumtiones, per torturam jure poterit indagari veritas. KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN TORTURE pag. 300.

21. Neq

21. Nec transfuga quisquam ab ordinaria pœna liberatur, si revertendi adeptus occasionem ad antiqua sese castra & socios quondam ac commilitones receperit: torquebitur enim, & ad furcam vel ad bestias damnabitur, *l.* 3. §. 10. *ff. de re milit.* Censuit tamen Fabius, in Altinium transfugam sponte reversum non esse gravi sæviendum supplicio, sed eum solummodo neque pro hoste neque pro socio habendum: *Quod si enim*, inquit, *abire ab Romanis liceat, redire ad eos non liceat; cui dubium esse, quin brevi deserta ab sociis Romana res fœderibus Punicis omnia in Italia juncta visura sit?* Liv. lib. 24. n. 45. Quod si vero reversus multos deprehenderit latrones ac transfugas demonstraverit, ordinaria pœna saltem mitiganda, vel etiam quandoque penitus erit remittenda, si ingentem inde Respublica perceperit utilitatem, *l.* 5. §. *fin. ff. de re milit.* Tiraquell. *de pœn. temper.* & *mitig. caus.* 49. *n.* 1. In eo autem assentiri Tiraquello nequeo, quod *d. loco* non pœnam tantum transfugis remitti, verùm illos insuper affici præmio posse statuat; cum disertis verbis rescripserit Imperator Hadrianus, *d. l.* 5. §. *in fin.* nihil transfugæ pollicenti promitti debere; quantumcunque enim emolumenti revertens Reipublicæ contulerit, non tamen ad diluendum majestatis crimen, quod ad hostes transeundo contraxit, sufficere poterit: sic ut & illo casu, quo nullum ab eo supplicium fuerit exactum, ex mera potiùs gratia atque Principis clementia, quàm ullo novo merito, pœnæ remissio indulta censeri debeat.

22. Porrò distinguendi sunt à transfugis desertores, qui inimicorum castra non sequuntur, sed numeros, in quos erant relati, solummodo deserunt. Quo pertinent & illi, qui ad diem commea-

tûs

tis non venerint, *l.* 3. §. 7. *ff. de re milit. Instruct. milit. artic.* 26. Socii insuper nautici moribus nostris, qui, cum militiæ maritimæ pro Republica nomina dedissent, eâ relictâ operam suam privatis addicunt, *edict. Ordinum General.* 25. *Julii* 1625. aut aliter aufugiunt, ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOG TER ZEE. 1. *Dec.* 1690. *art.* 10. Quod quidem inter atrociora militiæ crimina merito computandum: militis namque præcipuum in eo versatur officium, ut signis victricibus jugiter inhæreat, neque recedat ab illis absque consensu regentis exercitum, *l.* 15. *C. de milit. l.* 31. *C. locati.* Sic ut nec Tribunis nec Præfectis concessum fuerit juxta Constantii constitutionem, militibus suis commeatum dare; quod si iis inconsultis ab obsequio militari signisque milites discessissent, Præfecti nihilominus per singulos quinque pondo auri Fisco inferre compulsi, *l.* 2. *Cod. Theodos. de re milit.* Cæterùm ad minuendam vel augendam desertionis pœnam multum confert ordinis & stipendiorum dignitas, & gradus militiæ, vel muneris, quod deseritur, *l.* 5. *ff. de re milit.* Proinde si milites fuerint gregarii, videndum, belline an pacis tempore numeros deseruerint; hoc casu pedites militiam mutare coguntur, equites ordine pellendi; ast ubi belli grassatur calamitas, tam pedites quam equites deserentes mortis subibunt supplicium, *l.* 5. §. 1. *ff. de re milit. Instruct. milit. artic.* 16. 24. & à quibusvis impunè trucidari poterunt, *l.* 2. *C. quando liceat*, *unic. sine judic. se vindic.* Quod tamen nostræ militiæ moribus non obtinet: nec enim hodie privatâ autoritate desertorem, nisi forte populantem aut latrocinantem, interimere permissum est, Nicol. Duysentdaelders *ad Consuetud. Amstelodam. lib.* 1. *cap.* 15. *ibique DD.*

DD. allegati. Aliquando virgis cæsi publicè venierunt, Frontin. *lib.* 4. *ſtratag. c.* 1. *n.* 19. Quandoque crura iis exſecta legimus: ſic enim in caſtris edicebatur; *ſigna propria quiſque ſequatur, ſciens, quod ſi remanſerit uſquam, exſectis cruribus relinquetur*, Ammian. Marcell. lib. 23. Avidius Caſſius manus ac pedes iis detruncaſſe fertur, aſſerens majori diſciplinæ fore miſerabiliter criminoſum vivere quam occidere, Alexand. ab Alex. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13. Unde & poſtmodum moribus noſtris illa capitalis pœna inſtructione militari conſtituta paulum in iis, qui primâ vice deſeruiſſent, mitigata fuit; ſic ut ſtigmate ſolummodo desertoris frons notaretur; niſi deſertorum numerus crimen auxiſſet; quo caſu nonnulli ſorte ducti ſuſpendio plerunque peremti: at iterati criminis ultimum remanſit perpetuò ſupplicium. Anton. van Dalen KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN BRANDMERKEN, *pag.* 44. & *ſeqq.* TIT. VAN LOOTINGE *pag.* 161. & *ſeqq.* TIT. VAN *Mutins pag.* 65. TIT. VAN VERLOOPERS *pag.* 302. 303. Defunctorum autem in deſertione bona Fiſco ſunt addicenda, *l.* 4. *C. de re milit.* Actor inſuper vel procurator, qui deſertorem diu apud ſe deliteſcere ſivit ſciens prudenſque, pœnâ capitali plectetur, *l.* 1. *C. de deſertoribus.* Eumque ultimâ flammarum animadverſione conſumendum inquiunt Imperatores, in *l.* 2. & 4. *Cod. Theod. de deſertor.* Hi vero gregarii non æque deſerendo, ac quidem transfugiendo, perduellionis in crimen incidunt, Anton. Matthæus *tract. de crimin. lib.* 48. *tit.* 2. *cap.* 2. *n.* 13. adeoque ſi nondum perpetrata ſed tentata tantum fuerit deſertio, veluti, ſi dum deſerunt ad ſigna reducantur, ordinariam ex edicto Germanici Cæſaris pœnam evitabunt, *l.* 4. §. 13.
ff.

ff. de re milit. Quin imo si nondum ad urbem pervenerit desertor, sed alibi fuerit deprehensus, ex prima desertione restitui poterit, *l.* 5. §. 3. *l.* 15. *ff. de re milit.* Hinc est, quod de Corbulonis severitate velut insolita Tacitus *annal. lib.* 13. *cap.* 35; *non ut in aliis exercitibus, unum alterumque delictum veniâ prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat.* Quod si sponte reversus fuerit desertor, anterioris delicti pœnam non timebit, *l.* 1. *C. de desertor.* Nisi tamen post quinquennium demum elapsum semet obtulerit; deportandus enim erit. *L.* 13. §. *fin. ff. de re milit.* Aut nisi plures, cum simul deseruissent, intra certum tempus ad ordines reversi fuerint: illi namque gradu pulsi in diversa loca distribuendi sunt, *l.* 3. §. 9. *ff. de re militari.* Deserentium quippe numerus crimen aggravat, *l.* 15. *ff. de tit.* Factum tamen aliquando, ut edictis propositis impunitate promissâ quilibet ad procinctum desertores vocarentur, Ammian. Marcellin. *lib.* 27. Quod & nunc fieri, frequens est. Sed &, si in certum usque annorum numerum quis nomen suum militiæ dederit, vel eâ lege, ut rursus mittatur, ubi postulaverit, non potest videri coërcendus tanquam desertor, si, cum secundum conventionem sese militiâ mitti petiisset, nec tamen obtinuisset, à signis discedat; prout id latius exsequitur Feltman, OVER DEN ARTIKEL-BRIEF. *art.* 16. *lit. E.* Et hæ pœnæ ipsos ac solos gravant militiæ desertores: nam ut alius ex illorum facto subiret aliquam vel sensus vel damni pœnam, iniquum foret. Unde & ab Ordinibus Generalibus constitutum 4. *Aug. anni* 1603. *art.* 6. *vol.* 2. *Placit. Holl. pag.* 114. ipsos quidem desertores ex lege ac more puniendos esse, at eo nomine neque parentes fugientium aut lati-

latitantium, neque vicos aut pagos quorum fuerunt incolæ, ullo modo præfertis teneri, aut ab iis inquietari oportere; ut ita delicta suos teneant autores, nec quisquam alieni criminis successor constituatur, *l. 26. ff. de pœnis.* Sancimus, inquiunt Impp. *in l. 22. ff. de pœnis, ibi pœnam esse, ubi & noxia est, propinquos, notos, familiares procul à calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit: nec enim affinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt.*

23. Non idem, quod in gregariis militibus deserentibus, per omnia statuendum est, si majores milites, velut Imperatores, Legati, Tribuni, aliique in gregarios imperium habentes, exercitum deseruerint; cum enim illi tale quid perpetrantes majestatis rei fiant, *l. 2. ff. ad leg. Jul. Majest.* etiam solus conatus extra legis pœnam non erit perconstitutus. Ejus vero, quod Duces deserendo perduellionem committant, non item gregarii, non absurda ratio est quam Poëta tradit, cum inquit;

Omne animi vitium tanto conspectos in se
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.

Hanc tamen præcipuè Jurisconsultos movisse crediderim, quod gregarios animadverterent hoc crimen admittentes exiguum publico detrimentum inferre, non utique majus, quam si commilitonem duello miles obtruncasset. At Ducis desertione non unius tantummodo viri operâ destitui Rempublicam: sed plerunque cohortium ac legionum integrarum auxilio privari: cum parentes milites imperantis, sine quo prælium inchoare nefas ducunt, soleant imitari facta, & Præpositi sui sequi mores, non secus atque ad solem sese obvertit heliotropium. Scilicet ut Claudianus ait 4. *consulat. Honor.*

Mo-

Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus. Quinimò, licet nonnunquam contingere poſſet, ut neglecto Ducis exemplo ſacramenti memores in fide milites remaneant; conſtans tamen eſt experientia, Præfectis ſuis deſtitutam legionem vel cohortem ad pugnandum minus promtam & idoneam eſſe: *illud ſcire debetis*, inquiebat Perdiccas, *melitarem ſine Duce turbam corpus eſſe ſine ſpiritu*, Curt. *lib.* 10. *cap.* 6. Turbatis ordinibus, non ſecus ac pecora morti deſtinata, milites paſſim trucidantur, autoritate Ducum ac Præfectorum majeſtate carentes, dum quilibet quod ſors ipſi ſuggerit experitur, neque omnibus ad prælium una voluntas eſt, aliis irruendum, hoſti cedendum aliis clamantibus, his jungendas acies, illis ſegregandas eſſe cohortes cenſentibus, atque ita meticuloſi ſtatim terga vertentes, ipſas quoque metu implent animoſas phalanges, turbant ordines, juſtam ac legitimam evertunt militum conſtitutionem; & bellicoſum tandem impetu ſecum rapiunt in fugam agmen. Et hoc quoque fundamento nititur, quod gregarii milites plerumque alios ad obeundas vigilias ſuo poſſint loco ſubſtituere, Ducibus tamen, quos non tam corporis vigor, quam potius rei militaris peritia & imperandi ſolertia commendare ſolet, id vetitum fuerit, ſi permiſſio à Tribuno legionis, aliove legionis Præfecto, impetrata non ſit. REGLEMENT VAN DEN 30. JUNII 1681. *art.* 17. Deſertoribus porrò non longè abſimiles ſunt, qui de cohorte tranſeunt in aliam cohortem, non obtenta prius miſſione à Duce priore: quales & ideo ultimo ſunt plectendi ſupplicio, ſive terreſtri, ſive maritimæ militiæ adſcripti fuerint, *Inſtruct. milit. art.* 16. ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOGH TER ZEE 1. DECEMBR. 1690. *Artic.* 11.

vol. 4. *Placit. Holl. pag.* 203. & *Placito* 23. *Decembr.* 1690. *dicti vol.* 4. *pag.* 207. Etiamsi non ejusdem populi, sed fœderatarum gentium, junctis viribus adversus eundem hostem militantium, cohortem, turmam, aut legionem deseruerint, adeoque, ut nunc sunt Reipublicæ tempora, ex Legione Anglicana in eam, quæ fœderati Belgii est, aut vice versâ, sine missione transcripti sint: sic ut & Præfecti corporaliter puniendi sint, suâque privandi præfecturæ dignitate, si scientes in militum suorum numerum tales retulerint; secundùm legem militatem 29. *Decembr.* 1674. *vol.* 3. *Placit. Holl. pag.* 188. Licet ex ipsis legibus antiquis militaribus hi morte plectendi fuerint, maximè, si cohortis alterius milites malis ad id artibus induxerint, *Instruct. milit. art.* 17. & 56. Confer varia Placita in *vol.* 2. *Placit. Holl. à pag.* 274. *ad pag.* 287. & Placitum Ordinum Generalium. 3. *Novembr.* 1601. *dicti vol.* 2. *pag.* 2243. & quæ scripsi *in comment. ad Pand. in tit. de fugitivis num.* 5. *in fine*, & *tit. de servo corrupto num. ult. in fine*, ubi etiam adnotatur eorum, qui milites corrumpunt ad id, ut derelictâ cohorte priore cohorti alteri vel legioni se adscribi patiantur. Amplius uti fugitivis olim proximi fuerunt errones, sic ut erronem Ulpianus cum Labeone dixerit pusillum fugitivum esse, & ex diverso fugitivum esse magnum erronem, *l.* 17. §. 4. *ff. de ædil. edicto*, ita quoque proximi desertoribus censendi, qui extra loca cohorti assignata vel extra præsidia vagantur ultra tormenti jactum absque veniâ Præpositi, vel extra castra locave obsessa, licet victus quærendi prætextu: quibus & eas ob causas æquè, ac desertoribus, ultimum supplicium dictatum fuit; eo quod ita longius evagantes deserendi propositum fovere potue-

potuerunt, interimque intercepti fingere ac præ se ferre redeundi voluntatem, *Instruct. milit. art.* 21. 22. 40. Quinimo, ex jure novissimo apprehendi & ad præsidia sua deduci jussi milites, qui à locis præsidiariis absentes sunt, instructi quidem veniâ Præfecti sui, sed commeatus literis à præsidii Gubernatore dandis destituti, REGLEMENT OP DE WACHTEN 14. JANUAR. 1688. *art. penult. vol.* 4. *Placit. Holl. pag.* 174. Neque ab hisce multùm distant, qui navali militiæ adscripti, sine Præfecti venia extra navem pernoctant; ob id in aquam præcipites dandi, ac subtus carinam extrahendi, ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOG TER ZEE 1. *Dec.* 1690. *art.* 13. *dicti vol.* 4. *pag.* 203. Quemadmodum semel, iterum, ac tertio repetendum hoc pœnæ genus in iis, qui, navibus solventibus, in terra remanent, ac postmodum sequuntur: nam si omninò emanerent, ad laqueum damnandi forent, *d.* ARTIKEL-BRIEF TER ZEE, 1. *Dec.* 1690. *art.* 31. Ne dicam, mortis supplicium inveniri propositum Centurionibus, optionibus eorum, & Signiferis, si à signis suis discesserint, sive propria, sive communia cohortis negotia curaturi, quoties Præfectorum suorum aut præsidii Gubernatorum consensu carent, *Instruct. militar. art.* 38.

24. Quod si milites in ardore pugnæ Duces suos deseruerint, & hi hostium impares multitudini fuerint oppressi, capitale supplicium non evitabunt quicunque adversus ingruentem inimicorum vim defendere Præfectum noluerint, *l.* 3. §. *fin. l.* 6. §. 9. *ff. de re milit.* Quamobrem rectius fecerint, si Celtiberorum, Cimbrorum & Germanorum mores sequantur, quorum illi nefas ducebant prælio superesse, si is occidisset, pro cujus salute

 spiri-

ſpiritum devoverant, Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 6. *n.*11. Penès hos infame per omnem vitam erat ac probroſum, quemquam Principi ſuo ſuperſtitem ex acie receſſiſſe, Tacit. *de morib. German. cap.*14. Si tamen ad tuendum Præpoſitum adverſariis reſiſtere non potuerint, parcendum iis erit, *l.*6. §.8. *ff. de re milit.* Neque enim miles, ſi certo certius pereundem ſibi viderit, pedem referre prohibetur, ſed ſuadet illud recta ratio & jus naturæ, eoque in caſu locum obtinebit illud Demoſthenis; *vir fugiens denuò pugnabit.*

25. Quia verò quodammodò videntur Ducum negligere tutelam, qui Præſidis aut Præpoſiti cujuſvis ab excubatione deſiſtunt; deſertionis eos ſubire peccatum juriſconſulto placuit, in *l.*3.§.6. *ff. de re militari.* Quamobrem capite puniendi ſunt, *l.*10. *ff. eod. tit. Inſtruct. milit. art.*28. Julius Ferretus *de re milit. pag.* 127. *num.* 43. In quo ſtationis munus differt ab excubiis; quiſquis enim illud deſeruerit, plus quidem quam emanſor eſt, non tamen ultimi fiet inde ſupplicii reus; ſed pro delicti modo vel caſtigabitur, vel gradu militiæ dejicietur, *l.* 3. §. 5. *ff. de re militari.* Cæterùm cum iis, qui excubias deſerunt, in pari cauſa ſunt, qui in exploratione emanent, hoſtibus inſiſtentibus, *l.*3. §.4. *ff. de re milit.* Ut & illi, qui dormientes in excubatione reperti fuerunt, *Inſtruct. milit. art.* 27. Sic ut impunè Duces vel pulſare vel interimere poſſint dormientem excubitorem, juxta ea, quæ ad propoſitas à Præfecto Liedekercken quæſtiones reſponderunt ſupremi Militares Belgii Fœderati judices, quæſt. 3. quæ exhibet Anton. van Dalen Krygsraeds besoignes. *pag.*264. & *ſeqq.* Neque nimis rigidum cuiquam videri debet, ultimum in excubitores decerni ſolitum

tum supplicium: si enim illos officio deesse contigerit, qui pro communi militum invigilare debent incolumitate; summo statim in discrimine versatur exercitus, aut civitas, justaque subest metuendi causa, futurum, ut funditus evertatur & intereat, dummodo ejus aditus hostes tentare voluerint; non exspectato quippe inimicorum adventu tumultuarium coguntur inire certamen, dum temporis angustia præsensque periculum non fert, ut ad sua singuli signa ad Duces suos sese conferant, sed territi, inermes, sine imperio sine Ducibus palantes, inconditè plerique se mutuo premant; arma pauci, plures fugam meditentur attoniti improvisâ clade, ac quis furor, quæve calamitas, aut unde metuenda, quâ ratione potissimum declinanda sit, ignari; atque hinc tot civitates ac castra repentino hostium impetu expugnata vidimus. Facili negotio Fabius Arpos debellavit, eò quòd nocte concubiâ stationem agentes, propter imbrem subitò coortum, essent dilapsi: portæ namque & mœnia Romano milite repleta jam erant & occupata, antequam præsidiariorum quisquam animadvertisset, ab hoste civitatem oppugnari, Livius *lib.* 24. Eodem modo à Gallis, qui natando flumen trajecerant, oppressi Persæ, dum excubitores intermedio amnis interjectu securi, placido sopore membra componerent, Ammian. *histor. lib.* 25. Alia vide apud Ajala *de jur. & offic. bell. lib.* 3. *c.* 17. Et certè, cum Poëtæ ridendo verum dicere, & commentis fabulosis officii quemque sui memorem facere consueverint, non aliud etiam designare voluerunt, quam ab excubitorum diligentiâ reliquorum pendere salutem, eosque dormiente vigile nudos & armis exutos insidiis adversariorum illico captos esse, cum fingerent Mar-
 tem

tem cum Venere furtivos exercentem amores, à Vulcano (dum sopore correptus erat excubitor à Marte ad observandum solis adventum constitutus) tenuissimo reti inclusum, atque ita nudum diis omnibus deridendum exhibitum fuisse, Natal. Comit. *Mytholog. lib.* 2. *c.* 6. Nec ante Mercurium Jovis imperio Junonis rapiendæ peregisse asserunt institutum, quam Argum ei à Junone custodem additum dulci cantu in somnum induxisset, Natal. Com. *Mythol. lib.* 8. *c.* 18. Si quis tamen miles nauticus in navi excubias derelinquat ante tempus, aut dormiat excubiarum tempore, non morte, sed proximâ morti pœnâ nauticâ coercetur. Artikel-brief van den Oorlog ter Zee, 1. *Dec.* 1690. *art.* 26. 27.

26. Non etiam levior, quam in excubitores, pœna est in illos constituta, qui Præposito suo manus intulerint, *l.* 6. §. 1. *ff. de re militari Instruct. milit. art.* 77. (usque adeo, ut & post missionem socii nautici in Præfectum injurii iisdem pœnis afficiendi sint, quibus subjecti fuissent, si talia ante missionem admisissent, Placito Ordinum General. 28. Decembr. 1694. *vol.* 4. *Placit. pag.* 207.) Undè & interemto per Præfectum milite, qui vim armatam ipsi intulerat, legis Corneliæ de Sicariis pœnâ absolvendum esse Ducem censuerunt in nostra patria Judices Militares, Ant. van Dalen Krygsraeds besoignes van Absolutie *pag.* 5. Idem est, si alio modo quemlibet in officio versantem verbis aut facto læserint sagati, *Instruct. milit. art.* 75. & Artikel-brief rakende den Oorloch ter Zee 1. *Decembr.* 1690. *art.* 7. Aut industriâ fregerint Præfecti vitem, quâ castigandi, *l.* 13. §. 4. *ff. de re militari.* Nam & omnis in Ducem contumacia capitalis est, *l.* 6. §. 2. *ff. eod. tit.*

Julius

Julius Ferretus *de re milit. pag.* 67. *num.* 10. In tantùm, ut si miles ob contumaciam à Centurione castigatus, inde mortuus fuerit, homicidii reus non sit Præfectus, modo occidendi animus defuerit, uti à Consilio militari Fœderati Belgii judicatum fuit anno 1614. 15. Aprilis. Ant. van Dalen KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN ABOLITIEN *pag.* 1. Hæc quippe, Sophocle teste in Antigone,

——*Perdit urbes, turbat, evertit domos.*
Hæc; pugnam ubi res postulat, fugas ciet.

Omnes autem illi contumaces rectè dici possunt, qui, cum obedire deberent, non obsequuntur, *l.* 23. *ff. de re judicat.* Et augetur contumaciæ crimen dignitate Præpositi; sic ut gravius delinquere censendus sit, qui exercitûs Præfecto vel Tribuno legionis suæ, quam qui Centurioni semet opposuerit, *l.* 6. §. 1. *ff. de re milit.* Cumque Duces inferiores non aliter sese habeant ad Præfectos in castris majori potestate præditos, quam gregarii ad Præpositos inferiores; si in eos contumaces reperti fuerint, non magis quam milites ultimi supplicii pœnas evitabunt, *Instruct. milit, art.* 57. Nec has circa contumacem constitutiones meritò carpere quisquam poterit: quod si enim rigidâ ejusmodi legum sanctione non inviolabilis fieret Præpositorum persona, si non gravis supplicii metu intacta maneret eorum autoritas, non aliud quicquam foret exspectandum, quàm ut evanesceret disciplina castrensis, legum militarium vigor decresceret, & dulcis illa imperantium ac parentium harmonia in lites, discordias, & miserandum tandem converteretur chaos.

Interim quoque summâ Præfectos ope niti decet, ne nimis asperis & fastuosis imperiis facilem contumaciæ præbeant occasionem; affabilitate magis quàm fastu ac superbiâ militibus illa, quæ per-

agenda ſunt, injungant; comitate potius, quam metu ac terroribus imperent: dominica quippe magis ac tyrannica, quam egregio Duce digna vox illa, *oderint, dum metuant.* Et quamvis in bello milites Ducum & obſequii contemplatione quodammodo ſervorum videantur imitari naturam, Pereſ. *ad tit. Cod. de militari veſte n.* 7. non ideo tamen illis, qui ſe meminerint armato præeſſe, pro libitu conceſſum milites coërcere; verùm ſecundùm autoritatis ſuæ modum illos caſtigare debent, *l.* 12. §. 2. *ff. de re milit.* cùm nec in ipſos ſervos ultra modum ſævire truci crudelitate leges permiſerint; adeo ut, ſi nimis duriter ſervum dominus haberet, æquis conditionibus eum vendere cogeretur, §. *fin. inſtit. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt.* Hinc & in Belgio noſtro cohortis equeſtris Præfectus, cum caſtigationis modum excedendo naſum equiti gladio amputaſſet, condemnatus fuit ad exſolvendos vulnerato centum & viginti florenos, Ant. van Dalen Krygsraeds besoignes tit. van Inobedientie *pag.* 150. Vix autem eſt, ut adverſus alterius cohortis Præfectum contumaciam commiſiſſe miles dici poſſit, utpotè qui ſuis tantum Ducibus obſequium promiſit; niſi tamen ad expeditionem ſuſcipiendam vel excubias agendas variis è legionibus aut cohortibus ſelecti Ducis extranei ſubjiciantur imperio: per id enim tempus illius, non ſecus ac ordinarii Præpoſiti, mandatis obtemperare coguntur, capitalis pœnæ comminatione in obedientiam ei detrectantes propoſitâ, *Inſtruct. milit. art.* 47. Idem in illos ut contumacibus affines juxta *d. art.* 47. conſtitutum ſupplicium, qui tympano vel tubâ publicata neglexerint Imperatoris imperia: cum enim novas quotidiè formas edere natura deproperet, *l.* 2. §. 18. *C. de veteri*

jure

jure enucl. & innumeri casus emergant, in bello præsertim, nullâ legum definitione circumscripti, necessum est hoc pacto sæpe divulgare castrorum edicta, nequis ea jure possit ignorare.

27. Timoris & ignaviæ incusatus ab Hyperide Phocion, ac veluti per contemtum rogatus, quo tempore bellum gerendum censeret, sapienter admodum, *tunc*, inquit, *cum milites videro suos ordines non deserere*, Plutarch. in vita Phocionis: nihil enim magis in pugna prodesse constat, quam ut assiduo exercitio milites in acie dispositos ordines indesinenter servent, teste Vegetio *de re milit. lib.*1. *cap.*26. Quapropter etiam olim jurare solebant, se fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque recessuros ex ordine, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis feriendi, aut civis servandi causâ, Livius *lib.*22. Quisquis autem immemor jurisjurandi primus in fugam sese conjecerit, exempli pessimi crimen admittit, & ab unoquoque impune poterit occidi, *l.*6. §. 3. *ff. de re militari. Instruct. milit. artic.* 51. Adeò ut statuere non vereatur Julius Ferretus, ne eum quidem ab ordine signisque posse in prælio discedere, cui ab adversariis grave vulnus fuerit inflictum; & non pœnam arbitrariam, sed mortis supplicium à vulnerato, citra Præfecti veniam aciem deserente, sumendum esse, *de re milit. pag.* 67. *num.* 12. Eo enim non tantum aliis acriter pugnæ intentis metus infertur, & adimitur ille, qui ante conspiciebatur, animorum ardor; verum etiam ordinum legitima dissolvitur constitutio, adeoque, quod universus adversariorum procurare nullâ vi potuit exercitus, ordinum nempe confusiones; id unus & alter sceleratis efficit commilito; atque ita perfidiâ speratum è manibus excutit triumphum, ac victoriam in funestam commutando cladem nefan-

dæ cædis autor eſt. Unde & diro carmine Samnites ſeſe devoventes jurare coacti, ſe non ex acie fugituros, aut ſi quemquam fugientem vidiſſent, eum ſe extemplò occiſuros eſſe, Livius *lib.* 10. Attilius Regulus, equite ante caſtra diſpoſito, edixit, ut quicunque ad vallum tenderet, ſive Samnis eſſet ſive Romanus, eum ſe pro hoſte habiturum, & omnes fugientes tanquam deſertores cædi juſſit, Frontin. *lib.* 4. *ſtratag. cap.* 1. *n.* 29. Poſthuminus Dictator, cum quoſdam ſuorum perculſos cedere animadverteret, cohorti Prætoriæ ſignum dedit, ut quemcunque ſuorum fugientem vidiſſent, ut hoſtem interimerent, Livius *lib.* 2. Et exercitum eâ de causâ jure monuit Clearchus Lacedemoniorum Dux, Imperatorem potius quam hoſtem metui debere; deſignare cupiens, illos, qui in prælio dubiam mortem timuiſſent, certum, ſi fugiſſent, manere ſupplicium, Frontin. *lib.* 4. *ſtratag. c.* 1. *n.* 16. Quod ſi in acie à nemine fuerint oppreſſi, domum vel in caſtra reverſi infames renunciabuntur, & ultimo ſubjugabuntur ſupplicio, *Inſtruct. milit. art.* 51. Quid quod & illi, quos non inter primos aciem deſeruiſſe manifeſtum eſt, modo de fuga conſtet, majeſtatis rei ſint, *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. Majeſt.* ſi tamen dolus adfuiſſe probetur, juxta *l.* 4. & 10. *ff. eod. tit.* Alioquin, ſi ſolâ ceſſerint ignaviâ, perduellionis crimine vacant, ac pro circumſtantiis arbitrio judicis pœnam ſubibunt. Cyrus quidem illos omnes capite puniri voluit, Alexand. ab Alex. *gen. dier. lib.* 2. *cap.* 13. Alii tamen mitius inflixerunt ſupplicium: Marcellus illos, qui ex acie aufugerant, ſequenti prælio prima frequenter induxit in agmina, ut ignaviæ crimen fortitudine expiarent, Plutarch. *in vita Marcelli.* Ac Polybius *lib.* 6. autor eſt, *non omnes fugientes vitâ ſpoliandos; ſed*

ad

ad summum ex fugæ reis decimum quemque mortis pœnâ plectendum esse. Proinde cohortes quæ cesserant, decimatas hordeo pavit Augustus. Sueton. *in ejus vita c.* 24. Et Julianus decem solummodo milites ex iis qui aufugerant, capitali addixit supplicio, Ammian. Marcell. *lib.* 24. Idem *lib.* 25. refert, *iis impositum fuisse, ut inter impedimenta ac captivos iter facerent.* T. Scaurus filium, quod in Tridentino saltu hostibus cessisset, in conspectum suum venire vetuit. Corbulo duas alas & tres cohortes, ea de causa, extra vallum per ignominiam tendere jussit. Nonnunquam coacti eum, unde sese fugâ receperant, locum vi recuperare; hiemem sub tentoriis agere; galeati ac discincti in principiis stare. De quibus vide Frontin. *lib.* 4. *cap.* 1.

28. Quod si quis non in ipso quidem prælio, sed in expeditione, dum iter fit, agmen excesserit, capitale nihilominus crimen admittit: fustibus enim cæditur, *l.* 3. §. 16. *ff. de re milit.* quale supplicii genus sæpe fustuarium appellari solet, & olim in delictis militaribus puniendis frequenter adhibitum, Gudelinus *de jure noviss. lib.* 5. *c.* 21. Mortem autem eo naturalem infligi constat, ex *l.* 8. §. 1. *ff. de pœnis*, & Tacito Annal. *lib.* 3. *c.* 21. ubi inquit, *decimum quemque, ignominiosæ cohortis sorte ductos, fuste necat.* Tribunus enim, teste Polybio, *lib.* 6. accepto fuste, vix tantum attingebat damnatum, quod ubi factum esset, omnes, qui in castris erant, cædentes fustibus lapidibusque plerosque in ipsis castris conficiebant. Atque ita Alexander Severus fustibus cœdi jussit omnes illos, qui de via in alicujus possessionem deflexissent. Ælius Lamprid. *in ejus vita.* Fustuarium itaque distinguendum à fustium admonitione, cui similis flagellorum castigatio, quæ mortem naturalem non inferunt, sed sub

cor-

corporalium coërcitionum genere continentur, *l. 6. l. 7. ff. de pœnis.* Eoque referenda verba legis 28. §. 3. *de pœnis & l. 22. ff. de his qui notant. infam.* ubi fustibus cœsi dimitti & infamiâ notari dicuntur. Hodie corporalis tantùm in illos est statuta pœna, qui irrequisito Præfecto suo ex agmine excesserint: nec quicquam eos juvabit, quod justam ac legitimam recedendi possint allegare rationem, *Instruct. milit. art.* 50. modò tamen moram negotium patiatur ad impetrandam à Duce veniam.

29. Quisquis urbis muros transcenderit, vel per insueta loca civitatem ingressus vel egressus fuerit, capite punitur, §. 10. *institut. l. fin. ff. de rerum divis. l. 3. §. 17. ff. de re milit.* Neque sublata nostris moribus hæc capitalis pœna, uti perperam nonnulli censent, cum *Instruct. milit. art.* 46. cautum sit, ut quicunque, sive Præfectus fuerit, sive miles gregarius, urbe vel castris per vias invias & non per portam excesserit, laqueo stranguletur: hostile enim illud est & abominandum, *d. l. fin. ff. de rerum divis.* in tantum, ut ne fratri quidem Remo, Romæ muros transilienti, Romulus pepercerit, sed mortis eum multaverit supplicio, de quo Plutarch. *in vita Romul. & in problem.* 26. quemque nullo probabili fultus fundamento immerentem cecidisse dicit Horatius *epod.* 7.

——*acerba*, inquit, *fata Romanos agunt*,
Scelusque fraternæ necis.
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

30. Nec hic admittenda ulla inter muros urbis Romæ & aliarum civitatum distinctio, adeo ut ordinaria tantum pœna in Romæ muris obtineret, in aliis vero civitatum mœniis esset arbitraria, juxta Clarum *lib. 5. §. fin. quæst. 68. n. 29. ibique DD.*

Nam

Nam ſpeciem quidem aliquam benignitatis hæc præ ſe fert diſtinctio, ad juris tamen & rationis excuſſa normam falſa deprehendetur; eo quod textus in *d.* §. 10. *&* *l. fin.* loquatur generaliter de muris, non expreſſo civitatis Romanæ nomine, quodque eadem pro municiporum muris ratio militet, ac proinde idem in illis quoque jus obtinere debeat; cum certum ſit, etiam municipiorum muros ſanctos eſſe, *l.* 8. §. 2. *ff. de rer. diviſ. l.* 2. §. *ne quid in loco publ.* Quæ ſola capitalis pœnæ ratio eſt in murorum urbis Romæ violatoribus, *d.* §. 10. *inſtit. de rer. diviſ.* Carpzov. *crimin. part.* 1. *quæſt.* 40. *n.* 2. *& ſeq.* Balduinus, piæ mem. parens Paulus Voet *in comment. ad d.* §. 10.

31. Cum autem in *d. l. fin. ff. de rer. diviſ.* morte punita dicatur in Remo tranſcendendi voluntas; quæſitum, num illa ſola ſufficiens crimen ſit ad irrogandum ultimum ſupplicium? deſpiciendum eo caſu puto, num laſciviâ, num verò proditionis causâ, tale facinus quis perpetrare voluerit; ut, ſi prodendi appareat animus, etiam ſola voluntas, effectu non ſubſecuto, mortis expianda veniat ſupplicio, cum ex eo ſcelere læſæ majeſtatis reus ſit, *l.* 10. *ff. ad leg. Jul. Majeſtat.* ubi voluntatem atque conſilium iiſdem ſubeſſe pœnis, quibus ſcelus conſummatum, ſupra dixi. Quod ſi cum alio crimine tranſcendendi voluntas non ſit conjuncta, ceſſabit ordinaria in murorum violatores conſtituta pœna, *Arg. l.* 3. §. 17. 18. *ff. de re militari*, in quâ diſertis Juriſconſultus verbis aſſerit, pœnam quidem capitalem iis infligendam, qui vallum tranſilierint; eos verò, qui ſolas foſſas ſuperaverint, militiâ tantum rejiciendos eſſe, Tiraquell. *de pœn. temper. & mitig. c.* 37. Farinac. *prax. & theor. crimin. lib.* 1. *tit.* 3. *quæſt.* 20. *n.* 130. p. m. parens

Pau-

Paulus Voet *in comment. ad* §. 10. *instit. de rer. divis. n.* 3.

32. Si vero voluntatem secutus fuerit criminis effectus, non quicquam interesse censeo, ut capitali quis addici possit supplicio, dolone, an lasciviâ ac petulantiâ murorum fuerit violata sanctitas: licet enim inspectâ rei veritate magis peccet, qui dolo delinquit & proditionis animo, quam qui culpâ in ingens forte crimen incidit; quia tamen difficillima hoc in negotio est proditionis à petulantiâ separatio, & eveniret sæpissimè, ut sub lasciviæ specie multa dolosè plurimi machinarentur ad explorandam militum præsidiariorum in arcendis iis, qui vallum subire tentant, sedulitatem & diligentiam; insuper non minus culpâ quam dolo transcendens urbis muros hostibus iter ac methodum monstrat occasione datâ idem moliendi; pessimi denique exempli res est & abominanda, *l. fin. ff. de rer. divis.* in qua non usque dolus requiritur, *arg. l.* 38. §. 5. *ff. de pœnis.* Ideo non sine justâ ratione murorum sanctitas à quibusvis capitali pœnâ defenditur, & ejusmodi sanctionum severitate civibus & incolis, valli fidentibus præsidio, præstatur securitas. Nec est, quod de nimis atroci delinquens conqueratur pœnâ, cum antea sciverit, vel utique nosse debuerit, propter periculosas sequelas in transgressores ejusmodi rigido supplicio leges animadvertere voluisse, adeoque sibi ipsi maxime debeat illud imputare. His adde, quod constitutionis illius, quâ decretum hoc ultimum in transilientes supplicium, vis & efficacia primitus à Romulo fuerit introducta; inquiebat enim, cum fratrem interimeret; *sic deinde quicunque alius transilierit mœnia mea*, Livius lib. 1. Atqui constat ex eodem Livio, Plutarcho & aliis, non dolo

vel

vel hostili animo, sed per ludibrium & irridendi gratiâ saltu superatos à Remo Quirini muros. Frustra igitur quispiam contenderet, illud, quod primam legis promulgandæ præbuit occasionem, ejus eximendum esse sanctioni.

33. Porrò non is tantum in crimen incidit, qui muros transilierit, sed & qui alio quocunque modo violaverit, ruperit, suffoderit, vel in illos deliquerit, §. 10. *instit. de rer. divis.* Nam & si perforaverit, vel aliquid inde abstulerit, lege Juliâ peculatûs procul dubio tenetur, *l.* 11. *ff. ad leg. Jul. peculat.* Unde prohibitum quoque, ne quis civitatis muros reficere, vel absque consensu magistratûs illis inædificare sustineat, *l.* 9. §. 4. *ff. de rer. divis.* Christinæus *vol.* 4. *decis.* 149. Tulden. *ad tit. Cod. de operibus public. n.* 1. Manzius *in comment. ad* §. 10. *instit. de rer. divis. num.* 34. p. m. parens Paulus Voet. *ad d.* §. 10. *num.* 2. *ibique DD. citati.*

34. Utrum autem capitale supplicium æquè pacis ac belli tempore debeat obtinere, controverti solet: & hoc in bello tantum servandum, in pace vero pœnam arbitrariam infligendam esse censent. Clarus *sentent. lib.* 5. *fin. quæst.* 78. *n.* 29. Farinac. *prax. & theor. crimin. lib.* 1. *tit.* 3. *quæst.* 20. *n.* 131. Cujus hanc meritò dixeris esse rationem, quod in pace non idem immineat ab adversariis periculum, neque tantus subsit metus, eos insidiis invasuros urbem vel castrum, parens p. m. Paulus Voet *in comment. ad* §. 10. *instit. de rer. divis.*

35. Quod si tamen belli tempore, hostibus undique instantibus, & aliâ quâlibet evadendi sublatâ spe, ad conservandam vitam per muros & valla castri vel civitatis quispiam intraverit, (veluti si in anteriore depressiore vallo, vulgò *fausse-braie*, excubans

cubans hostium impetum amplius sustinere nequeat, & ad portam itinere ipsi intercluso per vallum intra mœnia sese recipiat) mitiori sane supplicio pro judicis militaris arbitrio plectendus erit, vel etiam pœnæ prorsus eximendus, Pappus *in comment. ad art.* 46. *instructionis milit. ibique DD. allegati.* Tum, quod jus naturale dictet cuique, modis omnibus vitam esse conservandam: nam & bruta cernimus rationis sensu carentia, ubi se constricta vident, omnes elabendi tentare vias, & quicquid ipsis natura suggerit in auxilium adhibere; quodque nullam necessitas legem ferat, atque adeo debeat in illo casu legum silere vigor: tum etiam, quod utilius sit & laudabilius ad meliora patriæ tempora sese reservare, præter legis mandatum aliquid tentando, quam temerariâ quâ & superstitiosâ illius observantiâ & vitam perdere, & bono pariter ac fideli patriam spoliare viro.

36. Quæsitum insuper, num mortis pœna in murorum violatores statuta etiam ad non milites extendi debeat? De jure Romano illam universos, nemine penitus exemto, manere subjectos intelligimus ex Pomponii responso *in l. fin. ff. de rer. divis.* Nostris autem moribus mitius cum non militibus arbitrio judicis agendum putem, modo dolus & proditionis absit animus; quia in Instructione milit. *art.* 46. solius militis aut Præfecti mentio injicitur: cumque illa pœnalis sit & odiosa constitutio, ad casus non expressos, adeoque ad non milites extendi nullo modo potest; regula namque juris est, odiosa non extendenda sed restringenda potius esse, *arg. l.* 19. *ff. de liberis & posthum. hæred.* ac benignè ea quemque interpretari debere, *l.* 155. §. 2. *ff. de Reg. juris*, licet eadem forte subesset ratio. August. Barbosa *axiom. juris* 181. *n.* 9.

n. 9. 10. 11. præsertim in suppliciis militibus infligendis, quippe quorum delicta solito rigidius puniri solent in bello, ubi nemini concessum bis peccare.

37. Unicum discutiendum superest dubium citra pœnam capitalem in murorum transgressores sancitam, quando scilicet & quibus in urbibus locum habeat? Groenwegen *de leg. abrogat. ad l.* 3. §. 17. 18. *ff. de re milit.* censet irrogandum non esse mortis supplicium, nisi violati fuerint urbis obsessæ vel castrorum muri, eo quod *d.* articuli 46. ratio (quæ anima legis) sit imminens ab hostibus discrimen. At hanc opinionem minus hodiernæ bellandi methodo convenire existimo; rationem quidem d. articuli fateor esse periculi metum: sed non minus hæc in non obsessis militat urbibus, quam in iis, quæ hostili cinctæ sunt exercitu: certum enim est, hoc tempore non semper obsidione in potestatem redigi civitates; sed plerunque summos id moliri Duces, ut astu & stratagemate quopiam citra obsidionis formam munito possint aliquo potiri loco. Notissimum vel lippis & tonsoribus, hac ratione, cum longè remotos inimicos existimarent Vesaliæ, Bredæ, aliarumque munitionum præsidiarii, captas & occupatas ex improviso illorum urbes. Sic ut distinguendum rectius censeam cum p. m. Paulo Voet *ad* §. 12. *instit. de rer. divis.* inter urbes limitaneas seu præsidiarias & non limitaneas; in illis ordinariam belli tempore pœnam obtinere, quippe quæ singulis ut ita dicam momentis adversariorum expositæ sunt viribus & insidiis: in his vero pœnam quam leviorem pro facti circumstantiis infligendam esse, cum non idem hic subsit impetus improvisi vel doli periculum, nec ad meditullia Reipublicæ armatâ manu

hostes pervenire queant, nisi expugnatis prius ac captis munitionibus præsidiariis reditum alioquin intercludentibus.

38. Seditione nihil in exercitu perniciosius, nihil ad eum evertendum, & infringendas ejus vires idoneum magis esse constans est opinio; dum vel in duas scinditur partes armata multitudo, vel à Ducum ac Præfectorum alienata obsequio, in illos armata conspicitur, cædem illorum, vulnera, & atroces meditatur injurias, ac cruentarum litium spectaculo lætitiam movet adversariis: sicut enim fontes, ut primum ab aquarum scaturigine distorti sunt, celerrimè exarescunt, nec limpidissimas in sinu recipiunt aquas; sic & exercitus, simul atque nec suis subest Præpositis, eorum exsequi mandata detrectans, nec sibi cohæret, statim vires amittit & in nihilum redigitur; ilicò velut intemperie ac dirâ peste turbatur illius tranquilitas, & dum speciosum quoddam ad omnes spectans prætexitur velamen, singuli privatas suas in adversariis inter tumultuandum vindicant injurias, longe consopita revivìscunt odia, & in luctuosâ illâ militum à Ducibus, legionum à legionibus dissensione quilibet truculentis animis eorum revocant memoriam, super quibus ante dudum transactum fuit; tam sanguine commilitonum castra fœdantur, cæsorum sociorum cadaveribus squallent tentoria, ipsi Duces inter infestos animam precariam agunt; ejiciuntur tribuni, includuntur legati, interficiuntur centuriones: adeo ut frustra Præfecti secum habituri sint lectissimam fortium virorum manum si inter illos reperti fuerint festinantes ac gnari turbas dare; frustra ducturi sint exercitum in se fidum, dicto suo obedientem, si permixti ei fuerint ejusmodi, qui nihil magis optant, quam fauces avidas sociali satiare

tiare cruore, & seditionis canentes classicum, turpem cæteris facinoroso molimine suadent ab Imperatore suo defectionem, ac iis parere ducunt indecorum, quorum antea spontè sese submiserant imperio. Quapropter & militum & civium nomine indignos illos pronunciavit Germanicus apud Tacitum *Annal. lib.* 1: *c.* 42. *quod*, inquit, *nomen huic cœtui dabo? militesne appellem? qui filium Imperatoris vestri vallo & armis circumsedistis. An cives? quibus tam projecta Senatûs autoritas.* Et certè, hostium magis quam amicorum loco numerandi; quippe qui Reipublicæ graviora, quam infensissimi hostes, inferunt incommoda, optatam adversariis aut acquirendæ victoriæ præbentes occasionem, aut sufficiens victis fugâ sibi consulendi tempus, dum in illos segnes sunt. Namque ut innumera gentium aliarum ac seculorum exempla sacro involvam silentio, non alia res initio belli adversus Hispaniarum Regem Belgarum Ordinibus utilior, hosti vero perniciosior existit, quam Hispanorum tumultus militaris. Insigni sæpè parto triumpho, cum tempus & occasio Ducibus Hispanis illius suaderet prosecutionem, militum mota derepente seditio illis obstitit. Excitatus Harlemo captâ castrorum tumultus; orta Ziriczæâ occupatâ exercitus turba; cæso ad Movicum Nassovio militum, enata tumultuario commoda, quæ ex victoria speraverant, è manibus excussit, & prorsus impedivit inchoati feliciter negotii progressum, Reidan. *lib.* 1. 2. *Annal.*

39. Est autem seditio strepitus militum commotorum in turbam ruentium, Farinac. *lib.* 2. *consil.* 169. *n.* 26. sic dicta, quia seorsim itur in varias partes, & ab aliis seceditur. Ac à criminis hujus reis illicò supplicium sumi Reipublicæ interest, *l.* 10.

ff. de appellat. & pœnâ quidem capitali *l.* 3. §. 19. *ff. de re milit.* Nicol. Boër. *tract. de seditiosis cap.* 7. *n.* 61. Quæ tamen non omnibus est infligenda tumultuantibus; sed solis seditionis auctoribus, qui vel animosius tumultum concitarunt, vel saltem jactantius motæ seditionis sibi vindicarunt gloriam, *l.* 1. *in fine ff. ad leg. Jul. Majest. l.* 2. *C. de seditiosis.* Julius Ferret. *de re milit. pag.* 86. *n.* 18. alias enim eveniret illud, quod in Syllæ dominatione meritò damnavit Lucanus, *lib.* 2. *de bello Cæs. & Pomp.*

Excessit medicina modum, nimiumque secuta est,
Quâ morbi duxere, manus. Periere nocentes;
Sed cum jam soli possent superesse nocentes.

Extirpandus esset universus exercitus ejusmodi contaminatus flagitio, neque superessent quibus imperares, quibuscum hostium sustineres impetus. Proinde rescindatur solummodò immedicabile vulnus, ne in posterum pars sincera trahatur, sola tollatur tumultûs causa, cessabit effectus; plectantur autores, pacata ac tranquilla erit omnis multitudo, nec imperantium contemnet imperia. *Magnanimi viri esse*, Cicero asserit 1. *Offic. cap.* 24. *rebus agitatis, punire sontes, multitudinem conservare*; & Vegetius *de re milit. lib.* 3. *cap.* 4. inquit, *rectius est more majorum in autores criminum vindicari, ut ad omnes metus ad paucos pœna perveniat.* Hi enim soli multitudinis innocentes corrumpunt animos, & malitiâ suâ sceleris consortes faciunt eos, quibus ad tumultum nulla mens est, quippe adeo non deliberato consilio, sed maleferiatorum quorundam furiis agitati ac decepti, impetu vel temeritate peccant; ut tranquillum naturâ mare ventorum flatibus commovetur: quam in rem egregia Scipionis Africani verba apud Livium lib. 28. *n.* 27. *causa*, inquit, *in vobis atque origo omnis furoris penes autores*,

tores est, *vos contagione insanistis.* Unde duo educit argumenta Anton. Matthæus *tract. de crimin. lib.* 48. *tit.* 2. *c.* 2. *n.* 6. ad liberandam à pœna multitudinem, scilicet, & plebem ignorare quantum crimen committat, & pravis orationibus magis, quam proprio motu ad seditionem concitari. Quapropter in Pannonicarum legionum turbâ Drusus solos autores Percennium & Vibulenum intrà tentorium vocatos, interfici jussit, Tacit. *Annal. lib.* 1. *cap.* 29. & Leontius urbis Præfectus inter innumeros seditiosorum cuneos dudum vagatus, unicum Petrum Valvomerum, tumultuantium antesignanum, manibus revinctis arreptum laqueo adduxit, Ammian. Marcellin. *lib.* 15. Quod si in sceleris hujus partem, in societatem turpissimi facinoris venerint & Duces quidam, ante omnes alios gregarios meritis & atrocibus erunt subjugandi suppliciis, *Instruct. militari art.* 8. Atque ita Decurionem in Belgio ad mortem ante alios condemnatum fuisse, quod seditiosis se miscuisset militibus, autor est Ant. van Dalen KRYGSRAEDTS BESOIGNES TIT. VAN RUMOER *pag.* 287.

40. Autores autem seditionis vel legis Corneliæ de Sicariis pœnâ puniuntur, *l.* 4. §. 4. *ff. ad leg. Cornel. de Sicar.* vel etiam pro dignitatis qualitate in furcam tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut deportantur in insulam, *l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis.* Vulgarem seditionis pœnam fuisse testatur Alexander ab Alex. *gen. dier. lib.* 2. *c.* 13. ut ejus autores ad palum deligati, securi percuterentur: reliquâ ex multitudine decimus quisque plecteretur sorte ductus. Alexander Magnus eos in flumine mergi mandavit, Macedonibus cæteris ignominiosè à corporis custodia ac satellitio depulsis, & surrogatis in illorum locum Persarum lectissimis, Curt. *lib.* 10.

cap. 3. 4. Seditiosam legionem Cajus Curio, dum cæteræ armatæ starent, inermem procedere, & discinctam stramenta secare, postero die milites eosdem discinctos fossam fodere jussit (cum alioquin gladiis cinctos fossam aperire moris esset, juxta Vegetium *de re milit. lib.* 3. *cap.* 8.) legionis nomen abolevit, & in supplementum cæterarum milites distribuit, Frontin. *de stratag. lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 43. Quandoque ab ipsa multitudine interemti tumultus principes, sic ut cædibus illorum gauderet miles, tanquam semet absolveret. De Germanicis legionibus ad pristinam redeuntibus obedientiam Tacitum audiamus; *discurrunt*, inquit Annal. 1. cap. 44. *mutati, & seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ Cajum Cetronium, qui judicium & pœnas in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones destrictis gladiis: reus in suggestu per tribunum ostendebatur; si nocentem acclamaverant, præceps datus trucidabatur.* Hodie seditionis autores laqueo vitam finire compelluntur, *Instruct. militar. art.* 7. vel etiam capite truncantur, Sande *decis. Frisic. lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 12. aut militari more sclopetorum exponuntur ictibus. Quandoque non ultimo supplicio sed corporaliter puniuntur, qui in navi seditionem aut conspirationem tentant; uti & illi, qui de seditione aut conspiratione interpellati, hoc ipsum non detexerint Præfecto navis aut consilio navali; ad quam detectionem etiam prœmio invitantur florenorum quinquaginta, si participes sceleris haud fuerint; viginti quinque vero, si factione usi sint, sed maturè, pœnitentiâ ducti, prodiderint. Artikel-brief rakende den Oorloch ter Zee 1. *Decembr.* 1690. *art.* 22. Quod si plures reperiri nequeant aut dignosci à cæteris autores, sorte nonnulli leguntur,

tur, qui, ut alii inposterum absterreantur à simili flagitio, suspendi solent è patibulis, ut primarii tumultûs concitatores, uti Judicatum fuit 31. Maji 1647. à Fœderati Belgii Judicibus militaribus, Anton. van Dalen KRYGSRAEDTS-BESOIGNES TIT. VAN ENORME DISORDRE *pag.* 152. & *seqq.* Eâdem pœnâ plectuntur illi, qui clandestina de nocte vel in locis abditis & occultis celebrant comitia, *d. art*, 7, cum inde nulla nisi de seditione movenda capi possit conjectura, vel ibi saltem in Reipublicæ vergentia ruinam & interitum inter illos agitari consilia: uti & qui turbam aut coactionem hominum procurant, aut conventum, ad petendam pecuniam, aut alios fines, *Instruct. milit. art.* 35. quique in rixâ aut pugnâ nationis suæ milites in auxilium vocant, atque ita homines cogunt, *Instruct. milit. art.* 39.

41. Atque hæc capitalis pœna in eos statuta, qui graviorem concitaverint in exercitu tumultum; si vero intra vociferationem vel levem querelam mota fuerit seditio, remitti poterit à judice mortis supplicium, *l.* 28. §. 3. *ff. de pœnis*, & dejiciendos solummodò militiæ gradu illius autores, Modestinus censuit in *l.* 3. §. 20. *ff. de re milit.* Quæ tamen lex ad illam merito restringitur vociferationem, quæ non tendit in Principis exitium vel Reipublicæ ruinam, sed ad privati tantum alicujus eversionem vel conservationem, aut ad impetrandum aliquod emolumentum, propter itineris molestias, commeatûs angustias, & alia innumera, Nicol. Boër. *tract. de seditiosis cap.* 7. *n.* 52. 53. Farinac. *de crimine læsæ Majest. quæst.* 113. *n.* 183. 201. Anton. Matthæus *tract. de crimin. lib.* 48. *tit.* 2. *cap.* 2. *n.* 5. Alioquin non secus vociferator, atque quilibet alius perduellionis reus,

punien-

puniendus erit, *l. 1. ff. ad leg. Jul. Majestatis.*

42. Quod si seditio quidem excitata fuerit contra Principem vel Rempublicam, nullum tamen adhuc inde senserint incommodum publica negotia, quæri posset, an & illo casu mortis obtinere debeat supplicium? Negat illud Farinacius *d. tract. de crim. læs. majest. quæst.* 113. *n.* 203. Ego verò maximè id affirmandum existimo; cum ejusmodi turbarum autores utique malo in Rempublicam affecti fuerint animo, neque per eos steterit, quo minus saluti publicæ ingens supervenisset calamitas; ut proindè eventu frustrata illorum intentio non sit extra rigidam legum constituenda sanctionem; præsertim cum dubium non sit, illos majestatis læsæ commisisse crimen, *d. l. 1. ff. ad leg. Jul. Majest.* Neque quicquam repugnant hisce in medium allatæ à Farinacio pro contrariâ opinione leges, nempe *l.* 28. §. 3. *l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis*: quòd enim attinet legem 28. §. 3. illa neutiquam de seditionis agit autoribus, sed de asseclis tantum & autores sequi consuetis, juvenibus scilicet, *qui in quibusdam civitatibus turbulentis se acclamationibus popularium accomodare solent*, ut inquit ibi Jurisconsultus; quales non ordinariâ seditiosorum pœnâ, sed mitiori diximus esse coërcendos. Secundo respondeo, *d. l.* 28. non loqui de tumultu contra Principem vel Rempublicam fabricato, sed de aliis, popularium nempe agitatorum factionibus, quæ quidem in urbe quatuor conspiciebantur; pannoque versicolore per singulas certabatur factiones, Veneta ceruleo, viridi Prasina, albo Albuta, Russata roseo colore micabat, & iis sæpe magnates ipsique studebant Imperatores, Alex. ab Alexandro *gen. dier. lib.* 5. *cap.* 8. Philipp. Beroald. *in comment. ad Sueton. in Cæs. cap.* 11. *& Calig.*

c. 41.

c. 4. Cujac. 8. *observat.* 29. Anton. Matthæus *tract. de criminibus lib.* 48. *tit.* 2. *cap.* 2. *n.* 5. Hinc verò plerunque nascebatur tumultus, & factionum favore quandoque in vulnera & cædes populus ruebat. Undè & curæ Præfecti ubi mandatum legimus, popularium tueri quietem, eumque in finem stationarios per urbem disponere milites, *l.* 1. §. 12. *ff. de offic. Præfecti urbis*, qui quales fuerint docet Tacitus *Annal. lib.* 13. *cap.* 24.

Quod autem spectat *l.* 38. §. 2. *ff. de pœnis*, illa de turbæ concitatæ non agit autoribus sed actoribus, ut plerique habent codices; sic ut sensus legis sit, actores seditionum non ultimo semper affici supplicio, circumstantiis tamen crimen aggravantibus etiam ad durissimas judicem posse pœnas progredi. Quod si quis cum Cujacio 5. *sentent. Pauli tit.* 22. legendum putet *autores* uti & Hervagii habet editio, dicendum erit etiam in hâc lege 38. de tumultu tractari ex factionibus orto; cujus principes exilio vel capite plecti potuerunt, arg. *d. l.* 28. *ff. de pœnis.*

43. Seditioni non multùm dissimilis est conjuratio in malam sumta partem, in quantum utraque à subjectis perpetratur paganis aut militibus, cum clanculùm quidam inter se consilium ineunt de invadenda Republica, & occupandis in ea præcipuis honoribus, ac expellendis armatâ manu civibus bonis & honestis, quibus in votis est sceleratos impedire malevolorum conatus. Ut rectè definiri possit confœderatio inter aliquos subjectos in perniciem Reipublicæ ac imperantium instituta, *l.* 5. *C. ad leg. Jul. Majestat.* Quâ etiam lege, bonis publicatis capitalis in illos pœna constituta ab Arcadio & Honorio Imperatoribus, quam & olim luculentâ oratione contra Cæsarem defenderat Por-

Porcius Caro apud Saluſt. de bello Catilin. hoc pacto concludens in fine, *quare ita ego cenſeo; cum nefario conſilio ſceleratorum civium Reſpublica in maxima pericula venerit, hique judicio T. Volturtii & legatorum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in cives, patriamque paraviſſe, de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum ſupplicium ſumendum.* Quod etiamnum hodie obtinet, *Inſtructione milit. art. 5.*

44. Ut autem magis conjurationis appareat natura, differentias, quibus à ſeditione diſtingui poteſt, paucis exhibebo. Inſtituitur itaque conjuratio paulatim, animo deliberato, libratis dudum ac ventilatis utrinque de Republica evertenda conſiliis: ac repentè ſeditio movetur; & torrentium in modum, ut citò tollitur, ità poſt graviſſimas turbas ociter ſubſidet & priſtinæ quieti reſtituitur. In illa præſtari ſolet jusjurandum, & alia adhiberi ſolennia; ſic in Catilinæ conjuratione ſanguinem humanum è patera à conjuratis hauſtum fuiſſe docent Salluſtius & Florus *lib.* 4. *c.* 1. in hac nec jusjurandum nec ullæ aliæ interponuntur ſolennitates. Illius aliqui principes exiſtunt ac veluti capita deteſtandi facinoris; hæc ſæpe concitatur ab omnibus in pari dignitatis gradu conſtitutis, & æquali pollentibus autoritate, à militibus gregariis vel urbis ſentinâ. Latius plerunque vagatur conjurationis incendium, ſi non initio, ac velut in herba fuerit oppreſſum; diutius durat, & difficilius extingitur, ubi paulum invaluit, quam quidem ſeditio.

45. Capitis quoque pœna moribus noſtris in illos milites eſt conſtituta, qui Ordinibus generalibus, vel aliis Provinciarum rectoribus maledixerint,

rint, *instruct. milit. art.* 9. Sæpissime namque proximo maledicum os non minus nocet, quam strictus ensis aut novacula, quibus passim Propheta David maledicentiam assimulare solet, *Psalmo* 52. *vers.* 4. 57. *vers.* 5. 59. *vers.* 8. *& alibi.* Unde *etiam in cogitatione sua Regi ne quis maledicat*, Salomon ritè monet. *Ecclesiast. cap.* 10. *vers. ult.* Et certè injuriosæ illæ voces abundè demonstrant, male affectum erga Magistratus animum & viduum moderatione pectus, ut non immerito præsumi possit, illos, si hostilia machinandi contra proceres daretur occasio, & ausuros & paratos futuros; cum non nisi ex odio vel improbitate prodire possit maledicendi virulentia; ulciscuntur scilicet maledictis ademtam malefaciendi licentiam, & quam diu per manus non licet, per linguam utique perduelles esset cupiunt atque furiosi. Zoilus Amphipolitanus, Polycratis auditor, rogante quopiam, cur omnibus malediceret, verè *quoniam*, inquit, *male facere non possum.* Nec dura nimium cuiquam videri debet hæc Ordinum constitutio ad coërcendam effrenis linguæ promulgata licentiam, quasi, ut Imperatores rescripserunt, *in l. un. C. si quis Imperat. maledixerit*, si maledicta ex levitate processissent, contemnenda essent; si ex insania, commiseratione digna; si ab injuriâ, remittenda; Antigoni forte moti exemplo, qui duorum militum prope prætorium graves in illum criminationes proferentium non alio modo repressit amentiam, quam dicendo; *non vos aliquo longius hinc digressi male loquemini de nobis*? aut Philippi Macedonum Regis, qui maledicum quempiam non pœnis, sed blandis verbis, & egregiis cumulavit muneribus, Plutarch. *de cohibend. iracundia.* Si quis enim Arcadii & Honorii dicta legis unicæ autorum vitas peni-

penitius inspexerit, hanc illorum stultam & intempestivam fuisse clementiam, & lenitatem non admodum prosperè iis cessisse videbit : si namque unquam alii, hi sanè præcipuè in plurima à subjectis adducti fuerunt amittendi imperii pericula : Ruffinus, ad quem hoc Principum missum fuit placitum, Gothorum potentiâ clam adipisci nitebatur imperium ; palam, ut in Regni societatem adsciscceretur, ab Arcadio petere non verebatur. Cajanus postea seditionem, conspirationem, & apertum tandem civile movit bellum. Consul etiam Eutropius nimiam ipsius indulgentiâ nactus potentiam, principatum affectabat. Stilico verò ab Honorio ad Eucherium filium suum imperii summam transferre conabatur ; sic ut mirum in modum inter tot tempestates, tumultus, ac discrimina servati fuerint. Præterquam quod *d. l. un.* non agat de militibus, quibus, cum Principis alantur stipendiis ; minus convenit in illum bacchantium more maledictis insanire ; quibusque proinde, si quid in eum, cui magis obstricti sunt, fautorem commiserint, graviora sunt irroganda supplicia. Quòd si seditiosas habuisse conciones inter milites, quibus ad contumaciam impelli possent, læsæ majestatis crimen sit ; in tantum, ut capitalem pœnam non effugiat, qui, cum illas audivisset, præfecto non indicaverit, *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. Majestatis*, *instruct. milit. art.* 10. Nullam sanè rationem video, quo minus idem decernatur in illos supplicium, qui verbis Ordinum majestatem læserint ; cum certò constet, nihil ad atrocem concitandam seditionem magis conducere, quam si quis asperis & injuriosis in Præpositorum vel Principum res gestas invehatur dicteriis, præsertim penes milites, quos cæteris ad tumultus & seditiones propter

ter animorum prociam proniores esse omnium seculorum monstrarunt exempla. Atque hinc est, quod Archidux Austriæ Albertus, ne in turbas ruerent Hispani milites, edicto vetuerit, ne quisquam sinistri quid de Ostendæ spargeret obsidione, pœnâ corporali in transgressores edicti decretâ; cumque Bruxellenses duo mercatores ejus criminis rei ac convicti essent, ultimo statim mulctati supplicio, Sande *histor. lib.* 3. Æqualis illos manebit pœna, qui maledicta in Ordines temerè effutita & in seditionem tendentia coram gregariis repetierint, aut ut ab aliis audita narraverint militibus, *Inst. mil. art.* 11.

46. Si quis commilitonem suum gladio vulneraverit, capitali pœnâ plectendus erit, *l.* 6. §. 6. *ff. de re milit.* Sic duo sclopetis sunt interemti milites 24. Junii 1631. eo quod in conspectu legionis depugnando vulnus sibi mutuo inflixissent. Quin & si gladium ad feriendum illum, qui hostis non est, vaginâ solummodo miles eduxerit in castris, aut urbibus Præsidiariis, vel post dispositas vigilias, vel etiam ante vallum, aut castra, sine Præfecti venia, capitis hodie reus est, *Instruct. militari art.* 32. Et in sociis nauticis cæterisque maritimam obeuntibus militiam gentium quarundam statutis introductum fuisse, testatur Johannes Loccenius *de jure maritimo lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 18. ut cultrum vel gladium stringentes in commilitonem vel socium eam cogantur subire pœnam, ut culter per mediam ipsorum manum transfixus inter digitos extrahatur, vel ipsi trahantur sub carinam, etiamsi vulnus nondum sit inflictum ex ejusmodi pugnæ præludiis. Licet læsio ex novissimo Belgii fœderati jure requiratur, ut sub carinam tractio locum habeat. Confer DEN ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOGH TER

ZEE

ZEE 1. *Decembr.* 1690. *art.* 37. 38. 39. Quid quod militares Fœderati Belgii judices rogati 13. Maji Anno 1634. eum, qui vaginâ gladium eduxerat intra castellum, sex mensium spatio ad triremes damnamdum esse censuerint, Ant. van Dalen KRYGSRAEDTS BESOIGNES TIT. VAN ABSOLUTIE *pag.* 9. Quod justum; cum & de jure Romano, quisquis hominis occidendi causâ cum telo obambulaverit, lege Corneliâ de Sicariis teneatur, §. 5. *instit. de publicis judiciis.* Parens p. m. Paulus Voet *in comment. ad d.* §. 5. Quod si lapide, vel fuste, vel ense vaginâ condito, aut alio quo simili instrumento commilitoni vulnus inflixerit, milititiâ rejicitur, *d. l.* 6. §. 6. *ff. de re milit.* Hodie manûs amputatione tale delictum expiari solet, *Instruct. milit. art.* 18. 33. Differentiæ autem ratio inter plagam gladio & plagam alio inpactam instrumento reperitur in *l.* 1. §. 3. *ff. ad leg. Cornel. de Sicariis.* Ubi enim gladium quis strinxit ac percussit, dubium amplius non est, quin occidendi animo vulnus inflixerit, adeoque pro homicida habendus erit, cum in maleficiis non solum eventum, sed & voluntatem spectari rescripserit Hadrianus Imperator, *l.* 14. *ff. ad leg. Corn. de Sicar.* si scilicet voluntas illa per actum homicidio proximum manifestata fuerit, *arg. l.* 18. *C. ad leg. Jul. de adulteriis.* Si vero lapide vel clavi vulneraverit, non adfuisse præsumitur idem ille occidendi animus, ut eo casu non de peremto sed de vulneraro tantum homine teneatur, *d. l.* 1. §. 3. Olim 12. tabularum lege, nullo habito personarum vel instrumenti discrimine, tam in paginis quam militibus propter membrum ruptum talio erat, propter os fractum vel depalmatum 25. asses; quæ pœna in illa veterum paupertate satis gravis visa legislatoribus, §. 7. *instit.*
de

de injuriis. Cum autem improbus quidam pariter ac opibus abundans Lucius Neratius pro delectamento haberet os hominis depalmare, cui statim per servum pedissequum 25. asses numerari curabat, hæc legis 12. tabularum pars in desuetudinem abiit, & per recuperatores injuriæ postea fuerunt æstimatæ, *d.* §. 7. A. Gellius *noct. Attic. lib.* 20. *cap.* 1. Parens p. m. Paulus Voet *ad d.* §. 7. Sed in usum quodammodo revocata videtur hodiernis moribus in militibus hæc priscorum Romanorum lex talis: si enim militi miles colaphum impegerit, cautum est, ut ab adversario, spectante universâ cohorte, pugni ictum recipere cogatur, quo læsæ parti abundè satisfactum est, *Instruct. milit. art.* 34. Ut autem & Reipublicæ satisfiat, cujus interest à maleficiis abstineri, discinctus militiâ rejicitur injuriosus, etiamsi disertis verbis pro delinquente delicti remissionem peteret à judicibus injuria affectus; cum non amplius ipsis sed Reipublicæ causa videatur agi, *d. art.* 34. Quod si alio modo quis alium re vel verbis læserit, præsentibus excubitoribus, læsi restituet honorem, *Instruct. milit. art.* 44. Si vero quempiam ex domesticis non militem verberaverit, primâ vice per triduum incarcerandus erit, pane & aquâ nutriendus; iterum in idem incidens delictum ignominiâ mittetur, *Instruct. milit. art.* 18. Pari modo detractis armis militiâ rejicietur, qui cum adversario conciliari recusat, si probari nequeat, uter prior contumeliam intentaverit, *Instruct. milit. art.* 45.

47. Sunt autem hæc omnia ita constituta, ne forte quispiam conqueratur, impune sibi injuriam illatam, adeque contumeliam ipse vindicet, & armis existimationis læsæ petat restitutionem, ad singulare certamen adversarium provocando: Quod qui-

quidem in plerisque regnis olim laudi ductum; cum moris esset, ut plurimæ gladio judice deciderentur inter privatos controversiæ, ut latè docet Parens p. m. Paulus Voet. *Tract. de Duellis cap.6.* Recentiores verò Principes & Magistratus Christiani ejusmodi inhibere duella summoperè studuerunt; quippe quibus viri sæpè strenui, qui in ingens Reipublicæ commodum & emolumentum nati videbantur, stultâ ac perniciosâ ambitione pugnantes miserè pereunt; quibus civis in municipem furiis agitatus ruit; socius armatur in socium, applaudentibus inimicis publicis, tot heroas illustres cruentis litibus privatas inter injurias consumi, totque singularis pugnæ desiderio æstuantes vulneribus ac cædibus in sua sævire viscera. Quapropter, si miles in hanc ausus fuerit prorumpere vesaniam, ut absque præpositi castrorum veniâ commilitonem duello provocaverit, licet nondum pugna fuerit inchoata, jure tamen militari à mortis supplicio non erit immunis, *Instruct. milit. art.42.* Scilicet cum ad destinatum uterque certaminis locum sese confert, hominis occidendi causâ cum telo obambulat, quo fit, ut statim incidat in legem Corneliam de Sicariis, *§.5. instit. de publ. judic.* Nec ab illa mortis pœna eximendum puto provocatum: postquam enim duelli recepit in se conditiones, eadem illi quæ adversario mens est, & æquè vulnera ac perniciem illius animo meditatur. Prudenter itaque fecerit, quicunque oblatam recusaverit monomachiam: sic enim optimè legum militarium poterit evitare sanctiones, neque id dedecori verti cuiquam potest; nam & ipsis cum hostibus summi viri sordidum duxerunt & inglorium singulare de summa rei certamen inire. Teutoni cuidam provocanti Marius nunciari jussit, *si cupidus mortis esset,*

esset, laqueo eum vitam posse finire, Frontin. *de stratagem. lib. 4. cap. 7. n. 5.* Pari fermè ratione Pyrrho respondit Antigonus; Augustus Antonio, duello belli justitiam terminari petentibus, Plutarch. *in ipsorum vitis.* Verùm quid statuendum, si quis innocens & contumeliis impetitus insuper ad tentandam certaminis singularis aleam ab adversario provocatus fuerit? Consultius nihilominus erit illud detrectare; cum non sui ipsius debeat esse judex, nec Martis judicio, sed fori disceptatione terminandæ sint privatorum lites; sunt judices militares, quorum poterit opem & auxilium implorare, ab illis honorem sibi resarciri petat, ne in ipsorum officium involare videatur: singulis quippe concedendum non est, quod per magistratum fieri publicè potest, ne majoris inde tumultus oriatur occasio, *l.* 176. *ff. de reg. juris.* Præterquam quod innocens, provocantis indulgendo petitioni, eidem sese cum illo vulnerum mortisque periculo committat; unde plus ei dedecoris advenire posset; dum à spectatoribus ex infelici certaminis eventu pro nocente habetur, & ob commissum creditur succubuisse crimen; atque ita ad recuperandam illam, quam ablatam injustè sibi putat, existimationem veram, quam rebus adversus hostes publicos strenuè gestis sibi paraverat, sæpe perdit fortitudinis famam. Quòd si tamen nimis æstuantis iræ commotus fervore rationis audire non potuerit habenas, sed duellum suscipiendo inciderit in notabilem multorum calamitate voraginem, ordinariâ illi pœnâ remittenda erit, casu quo non plenum monomachiâ sortita fuerit effectum; uti judicatum sæpius in Belgio Fœderato, Ant. van Dalen KRYGS-RAEDS BESOIGNES TIT. VAN DUELLEN, *pag.* 78. *& seq.* Illud tamen excubitoribus Præpositum supplicio

cio non eximet, si rixantes ad depugnandum extra mœnia tendere permiserit; sed mortis nihilominus subibit pœnam, *instruct. milit. art.* 43. Plura si quis circa duella & duellatores omnis generis, tam publicâ munitos autoritate, quam alios desideret, peculiarem legat Parentis p. m. Pauli Voet tractatum *de Duellis*, & nuperrimè editum Michaëlem Fredericum Ledererum *de jure belli privati*. Cæterùm post hæc scripta conditum fuit, summo bono publico, edictum, adversus duella, eorumque præludia, societatem, & similia severissimè insurgens, 31. *Martii* 1684. *vol.* 4. *placit. Holl. pag.* 162. cujus ex eo tempore religiosa satis observatio atque executio multis, alioquin absque utilitate Reipublicæ vesano more perituris, saluti fuit.

48. Atque hæc quidem ad illos pertinent, qui iniqui & injurii in commilitones esse voluerint: sin autem semet ipsum consulto quis vulneraverit, vel alias conatus fuerit sibi mortem consciscere, distingendum censuit Hadrianus, an doloris impatientiâ, aut tædio vitæ, aut morbo, aut furore, aut pudore mori maluerit; utrum vero aliis de causis violentas sibi voluerit inferre manus; illo casu ignominiâ talem mitti præcepit; hoc vero jussit eum ultimo plecti supplicio: qui enim sibi non pepercit, multò minùs aliis parcet, *l.* 6. §. 7. *ff. de re militari*. Idem respondit Paulus Jurisconsultus in *l.* 38. §. *fin. ff. de pœnis*, & Marcianus in *l.* 3. §. 6. *ff. de bonis eor. qui ante sent. mort. sibi consciv.* Quæ Imperatoris & Jurisconsultorum inde processit opinio, quod philosophorum Stoicorum imbuti præceptis, haud illicitum aut indecorum, sed summâ dignum laude putarent, ad evitandas instantes hujus vitæ miserias meliore fortunâ mortalem immutare sortem, & sponte mortis arbitrium sibi sumere;

mere; ne forte postea cogerentur ignominiosum experiri vitæ finem, si modo sceleris abesset conscientia. Nec ab hac sententia in universum abhorruerunt Epicurei & Aristotelici, teste Grotio *in comment. ad acta Apostol. cap.* 16. *vers.* 29. Innocentiæ probandæ gratiâ sibi manus violentas intulit Lucretia: ita enim de illa cecinit Poëta;

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait;
Testatur cunctis, me non violasse pudorem
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Ventrem sibi scidit Uticensis Cato, ne Cæsaris imperio parere cogeretur, Pompeji ab initio belli civilis secutus partes, Pansa *de bello Afric. cap.* 88. Coccejus Nerva, divini humanique jurisperitus, illæso statu, corpore integro, moriendi consilium cœpit, & abstinentiâ cibi exstinctus est; solummodo, ut gnari cogitationum ejus ferebant, ne inhonestus ei vitæ finis contingeret, Tacitus *Annal. lib.* 6. *cap.* 26. Contristati uxorum morte Cajus Plautius & Marcus Plautius vitæ tædio gladiis suis incubuerunt, Valer. Max. *lib.* 4. *c.* 6. *n.* 2. 3. Porcia Marci Bruti uxor, ejus auditâ nece, indito in fauces incenso carbone periit, Plutarch. *in vita M. Bruti. Martialis lib.* 1. *epigr.* 43. Morte voluntariâ Mamercus Scaurus damnationem anteivit, *ut dignum veteribus Æmiliis*, inquit Tacitus *Annal. lib.* 6. *c.* 29. In ipsa curia deprompt um sinu venenum hausit Agrippa Vibulenus eques Romanus, *idem lib.* 6. *c.* 40. Multa alia passim reperiuntur apud Tacitum exempla illorum, qui non sceleris conscientiâ, sed improborum metu accusatorum & injusti supplicii sibi vim intulerunt, quæ enumerare tædiosum foret. Quin imo Massiliæ venenum quondam custoditum, quod ei publico solebat de-

creto dari, qui justas sexcentis senatoribus eum in finem electis causas exhibuisset, propter quas mors illi esset expetenda, Valerius Max. *lib.2.cap.6.n.7.*

49. Longè autem aliud sacer Codex, aliud incorrupta ratio & amor sui dictat mortalibus; nullo nempe pacto concessum cuiquám esse proprium in corpus sævire; edixit enim Deus, *Genes. cap. 9. vers. 5.* se requisiturum sanguinem humanum de manibus hominis & de manibus bestiarum. Et sexto præcepto vetuit, ne quis occidat, quod tam propriam quam proximi vitam concernit, præsertim cum quisque semper sibi proximus sit, Anton. Mathæus *tract. de crimin. lib. 48. tit. 5. cap. 1. n. 9.* Quod si ante constitutum tempus stationem deserere nequeat assignatam à Duce miles, nefas sanè erit à Deo summo Regum Imperatore commissam hujus vitæ custodiam ejus injussu relinquere: quis enim legitimam ausit illam militis pronunciare excusationem, si ad diluendum stationis desertæ delictum tædio vel pudore sese recessisse dixerit? Insuper membrorum suorum nemo dominus est, proinde vim iis inferrè nemini permissum, *l. 13. ff. ad lege Aquil.* Nec contrarius sibi dicendus Ulpianus, dum in *l. 9. §. 7. ff. de peculio* respondet, naturaliter licere servis in suum corpus sævire: neque enim ibi per naturam designatur recta ratio naturalis, quasi verborum sensus esset, jure naturæ liberum esse servo sese præcipitare vel occidere. Verum per naturam prava potius ibi denotatur voluntas & corrupti servorum mores, quibus, ut pretio sui dominos fraudarent, sese mutilabant vel interimebant, quod impedire non poterant domini, cum captivitate naturalem hanc licentiam servi non amisissent. Ea eadem hæc occurrit *naturæ* significatio in *l. 1. ff. ad Senatusc. Macedon.* ubi in

hæc

hæc verba conceptum legitur Senatusconsultum; *cum inter cæteras sceleris causas Macedo, quas illi natura administrabat:* ubi nihil præter præposteros Macedonis mores & pravam indolem intelligi per *naturam* manifestum est, p. m Parens Paulus Voet *in comm. ad* §. 3. *instit. de justit. & jure n.*4. Quid quod nonnullæ quoque gentes ejusmodi fœdum fuerint detestatæ facinus, quo sui ipsius quis carnifex existit. Apud Thebanos talis nullâ laude dignus erat; sed crimini ac probro id ei dabatur, & immanis censebatur esse naturæ. Athenienses cadaveri defuncto manum velut facinorosam abscindebant, eamque à corpore divulsam projiciebant inhumatam, Alexand. ab Alex. *gen. dier, lib.* 5. *c.* 28.

50. Exhibitæ ab A. Gellio *lib.* 16. *c.*4. jurisjurandi militaris formulæ præter alia inserta quoque reperiuntur hæc verba; *in exercitu, decemque millia passuum propè furtum non facies, dolo male solus neque cum pluribus*, cujus & Polybius mentionem facit *lib.* 6. Stipendiis namque suis contenti debent esse milites, *Lucæ cap.* 3. *vers.* 14. nec extrinsecus detrimentis provinciales afficere, aut ab iis exigere quicquam, nec cœnaticorum quidem nomine, *l*, 3. *C. de erogat. milit. annon.* Jul. Ferretus *de re milit. pag.* 48. *n.* 25. Quapropter etiam epistolâ quâdam Cæsar Aurelianus omnia illa militum furta prohibuisse fertur, quibus provincialibus oves, uvas, sal, pullos, & alia eripere vel extorquere solent, Flavius Vopisc. *in vita Aureliani.* Et Imperatores rescripserunt in *l.* 3. *C. de desertoribus* illos, qui ruptâ sacramenti fide, relictis castris, ad prædationem sese contulerint, judicis severitatem non evasuros; in tantum, ut, quicunque Principis, sub quo stipendia merent, subjectos vi spolia-

verint, vel nummos & alia ipsis extorserint, aut vastaverint agros prædæ causâ, capite pœnas luere cogantur, *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis*, & digno à quibuscunque subjugari possint supplicio, *l.* 1. *C. quando liceat unicuique sine judic. se vindic.* In Gallia cautum, ut, si plures quam quatuor absque publicâ commeatûs autoritate in villis vel pagis vel urbibus diversentur, nec pecuniam, quam pro alimentis expenderint, iis, qui illos hospitio exceperint, numerent, liceat populo in eos coactâ hominum turbâ & vi armatâ sævire, eosque delere internecioni, impunitate utique propositâ, Imbert. *in enchirid. juris Galliæ verb. pœnæ pecuniariæ*, *pag.* 278. Penes nos autem milites, qui civibus vel fœderatis quicquam abstulerint, non persoluto justo sublatæ rei pretio, corporali pœnâ coërcendi sunt, *instruct. milit. art.* 14. 20. imo & ultimo supplicio. *art.* 41. Extantque Placita plurima, concussiones militares severè coërcentia, allegata à me in *comment. ad Pand. tit. de concussione, num. ult.* & præcipuè recentissimum 28. *Nov.* 1684. Tiberius militem, quod pavonem surripuisset, capite punivit, Sueton. *in ejus vita cap.* 60. Universam cohortem ob immodicas rapinas interfici Sertorius jussit, Plutarch. *in ejus vita.* Tamberlanus militi, qui lac mulieri furto abstulerat, stomachum aperiri præcepit, ut ita quicquid haustum esset, efflueret. Pescennius Niger illos, qui gallum diripuerant, securi addixit, & ægrè ab exercitu exoratus, ne quis illorum in tota expeditione focum faceret, prohibuit. Unde evenit, ut nunquam sub eo miles provinciali lignum, oleum, operam extorqueret, Spartian. *in ejus vita.* Alexander autem Severus quoscunque in alicujus solummodo possessionem deflexisse comperisset, in eodem loco fusti-

bus

bus aut virgis cædi mandavit; ne ſcilicet vel rapturi ſpeciem præberent, (uti ei quondam Lyſander reſpondit, qui, cum exceſſiſſet ex agmine, ſe conabatur excuſare, quod ad nullius rei rapinam id egiſſet, Frontin. *de ſtratag. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 9.) quo effecit, ut quâcunque legiones iter facerent, illac non milites, ſed Senatores tranſire viderentur, Æl. Lamprid. *in ejus vita.* Hinc & de Stilicone Claudianus cecinit lib. 1. de laud. Stilic.

—— Juriſque metus ſervator honeſti
Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis
Aut ſeges erepta fraudaret meſſe colonum.

Neque dubium, quin ad concuſſiones haſce militares reduci debeat, tanquam inſignitior earum ſpecies, direptio atque ſpoliatio tum rerum tum perſonarum aut vicorum aliarumque univerſitatum, quæ publicâ ſecuritate, legitimè obtentâ, munitæ ſunt; niſi illi, quibus indulta, eâdem abuſi fuerint, *Inſtruct. militaris art.* 15. *&* *ad eam Feltman in notis.*

51. Ut autem rapinâ à militibus factâ facilius ad illorum querelas, quibus per omne nefas ablatæ res, furti dignoſci poſſet improbus autor, & pro meritis ultioni ſubdi, nec ſub velamine ſpolii ex hoſtico petiti crimen hoc maneret impunitum, prohibitum legimus *Inſtruct. milit. art.* 63. ne quis illud, quod privatis nactus eſt excurſionibus, alibi quam in caſtris aut præſidiis divendat, profeſſis prius rebus captis apud Præſidii Præfectum vel Gubernatorem intra tres horas à reditu computandas, ut debito poſſint annotari modo, ac inveniri, ſi quis ex ſubjectis vel fœderatis illas ſibi ereptas afferat; mortis ſupplicio in alibi diſtrahentes propoſito, *art.* 64. Quod & de jure Romano in militibus obtinuit, uti id evincunt poſteriora ſacramenti paulo ante

allegati hunc in modum concepta verba; *extra hastam, hostile, ligna, pabulum, utrem, follem, jaculum, si quid ibi inveneris sustulerisve, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. filium COS. L. ve, Cornelium P. filium COS. sive ad quem eorum jusserit, proferas: aut profitebere in triduo proximo quicquid inveneris sustulerisve dolo malo: aut domino suo, cujum id censebis esse, reddes.* Si quis autem eo processisset insaniæ, ut sceleratâ factione unà cum Reipublicæ hostibus prædam egisset, aut deprædationis in subjectos dedisset facultatem, vel alias rapta cum iis divisisset spolia, eum vivum amburendum Constantinus rescripsit, *l.* 1. *Cod. Theod. de re milit.* Martin. Laudenb. *tract. de castellan. qu.* 21.

52. Cæterum iis, qui subjectorum opes sine causa diripiunt, simillimos merito quis dixerit piratas, societatis civilis hostes scelestissimos & nefarios, qui teste Floro lib. 3. cap. 6. *sublatis commerciis rumpunt fœdus generis humani*, & ad instar Agathoclis (de quo Justin. *lib.* 22. *c.* 1.) in patriam, in municipes prædæ causâ iniqui sunt, ac ferarum ritu occidunt illos, quos nunquam oderunt, obvias quorumcunque carinas intercipiunt, quicquid ipsis arridet dominis invitis inde tollunt, & furtivis omnes terrent expeditionibus. In hos acriter Peckius invehitur *de re nauticâ in auth. navigia C. de furtis cum notis Vinnii pag. mihi* 370. eosque ultimo censet afficiendos supplicio Baldus, ad *d. auth. navigia.* Et generali gentium consuetudine id obtinere, publicatis omnibus ipsorum bonis, statuit post Peckium Johan. Loccenius *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 8. Cui convenienter Ordines etiam generales placito anni 1611. 25. Augusti, eos omnium bonorum publicatione mulctandos, & corporali plecten-

plectendos pœnâ ſanciverunt. Penes Romanos ſecuri plerunque percutiebantur; *ecquem audiviſti*, inquit Cicero, *in Sicilia antea captum archipiratam, qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedo autorem tui facti, unius profer exemplum*, 7. act. in Verrem. Cæſar tamen illos crucibus affixit, Vellejus Patercul. *lib*. 2. *cap*. 42. Nec ipſi tantum piratæ, ſed & receptatores illorum mortis pœnâ coërcendi ſunt, arg. *l*. 3. §. 3. *ff. de incend. ruin. naufr.* cum ſine iis improbi piratæ diu latêre nequeant, *l*. 1. *ff. de receptatoribus*. Loccenius *de jure marit. lib*. 2. *c*. 3. *n*. 8. quem *d. c*. 3. de piratis latius tractantem vide.

53. Quod ſi miles à Confœderatorum quidem opibus abſtinuerit; ſed in caſtris inter commilitones ſuos fuerit in furto deprehenſus, eum fuſte necatum, olim ſcribit Polybius *lib*. 6. Quandoque furibus ejuſmodi dextra præciſa, vel etiam ignominiæ causâ ſanguis in principiis miſſus, Frontin. *de ſtratag. lib*. 4. *cap*. 1. *n*. 15. quamvis juxta Gellium *noct. attic. lib*. 10. *c*. 8. olim hæc ſanguinis miſſio non tam pœnæ locum obtinuerit, quam quidem pro medicina fuerit adhibita in ſtupentis animi militibus à naturali habitu declinantis. Noſtris vero moribus, quiſquis commilitonis eſculenta & potulenta dolo ſurripuerit, armis detractis extra cohortem per trimeſtre ſpatium relegatur, aut pro delicti circumſtantiis corporali caſtigatur coërcitione, *Inſtruct. milit. art*. 74. Et ſi in navi hæc fiant per eos qui militiæ navali operam navant, pœna eſt redditio quadrupli cum alia arbitraria coërcitione; pro repetito ſcelere centum ictuum ingeſtio; ſuſpendium pro tertia vice, ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOCH TER ZEE, 1. *Dec*. 1690. *art*. 53. Militem certe virgis cæſum fuiſſe conſtat in obſidione

dione Grollæ, 8. Septembris 1627. quod ibi pallium & alia commilitonibus surripuisset, Anton. van Dalen KRYGSRAEDTS BESOIGNES TIT. VAN FAMEUSE DIEVEN *pag.* 94. Atsi non in ipsis castris, sed dum ad exercitum vehuntur, esculenta & potulenta aliaque ad expeditionem requisita diripuerit aut dejecerit, laqueo pœnas dabit, *Instruct. milit. art.* 19. Cum enim prudentis sit Imperatoris providere, ut omnium in exercitu reperiatur rerum affluentia, ne necessariarum destitutus adminiculo laboret inopiâ, & tandem penuriâ ac fame extabescat; jure mortis in hos est statuta pœna, qui calamitatum ejusmodi scelere suo possent esse causæ, dum mercatores imminentibus direptionum territi periculis, cum castris commercium habere recusant. Surrepti autem in castris pulveris tormentarii quisquis convictus fuerit, capite pœnas luet; nisi fortè primâ vice delinquenti remittendum esse mortis supplicium, aliâ leviori pœnâ decretâ, judices æquum crediderint, ob quasdam delictum attenuantes circumstantias, Ant. van Dalen KRYGSRAEDTS BESOIGNES TIT. VAN AMMONITIEN *pag.* 19, 20. Sanè eos, qui ex navi bellica efferunt, occultant, vendunt pulverem pyrium, globos, similemque apparatum bellicum, laqueo puniendos esse sancitum, IN DEN ARTIKEL-BRIEF VAN DEN OORLOCH TER ZEE, 1. *Decemb.* 1690. *art.* 15.

45. Dixi præcedenti capite, ante omnia curandum esse, ne differantur in castris stipendiorum solutiones, & evincere temporum exactorum exempla, frequentes exercituum Imperatoribus inde provenisse seditiones militares: si igitur inopinato casu deficere contigerit æs militare, non ideo statim à belli muneribus liberantur milites, neque liberum iis erit seditiosos inter commilitones spargere

gere

gere sermones, nisi qui sat diu vixisse sese arbitrentur; usque adeo, ut quicunque in procinctu stantes, cum tempus & occasio virtutem desiderat, stipendiorum dilatorum ausi fuerint exigere solutionem, non secus ac si tumultûs essent autores, mortis mulctandi sint supplicio, *Instruct. milit. art.* 36. 37. Julius Ferretus *de jure militari pag.* 49. *num.* 35. At si ex adverso in promptu quidem sit pecunia, verum non integrum inde Centurio persolvat militibus æs militare, militiæ gradu pellendus est, *Instruct. milit. art.* 76. Jure Romano præter dignitatis amissionem, ejus quod percepisset quadruplum rependere publico cogebatur, *l. fin.* §. 9. *C. de offic. Præfect. Prætor. Afric.* Magis enim inquit Imperator, debent *Duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundùm labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatu militum vel de eorum stipendiis sibi lucrum acquirere.* Et duos Allobrogum fratres Roscillum & Ægum, cum equitum fraudarent stipendia, & falsum deferrent eorum numerum & æs interverterent, Cæsar animadversione dilatâ secretò interim castigavit, atque ut ex sua amicitia omnia sperarent, admonuit, Cæsar. *lib.* 4. *de bell. civil. cap.* 59. 60. Cum autem eveniat quandoque, ut nonnulli Præfecti, quibus est lucri bonus odor ex re qualibet, debita quidem singulis exsolvant stipendia; interim tamen militum suorum numerum mentiantur, & non integras sed mutilatas ducant cohortes, necesse fuit hoc malum crebris impedire lustrationibus; eumque in finem lecti lustrationis Commissarii vulgo dicti, quibus lustrationem exigentibus parere tenentur cohortium centuriones; adeo ut quicunque milites in armis exhibere tergiversatus fuerit, ad illorum petitionem militari privetur

vetur

vetur cingulo, *Instruct. milit. art.* 68. Perez. *tit. Cod. de erogat. milit. annonæ n.* 13. 14. *& seqq.* Utque supplicii gravitate quilibet absterrerentur, ne lustrationis tempore exiguo conducti pretio pro justis ac legitimis militibus obtrudi sese paterentur, cautum est, ut quicunque convictus fuerit fictitius esse miles, ei laqueo gula frangatur, Instructie der Commissarissen van de Monsteringe *art.* 7. Et quo magis omnis tolleretur fraudis occasio, prohibitum, ne commodatis in lustratione se quis exhiberet armis vel equis, neve miles aliis ad id agendum arma commodaret, aut alieno cognomine vocari se pateretur submissionis ignominiosæ pœnâ, *Instruct. milit. art.* 69. ibique Pappus *in comment.* Quidam autem neque numeros mentiuntur, neque quicquam de militum detrahunt stipendiis, eoque censent se legum pœnis exemtos, ac proinde ad legendum mittendumve militem æs impune percipere posse: verùm maximè falluntur; nemini quippe dubium est, illos eo ipso in legem Juliam repetundarum incidere, *l.* 6. *ff. de lege Jul. repetund.* adeoque ad quadruplum illius quod acceperint restituendum cogendos esse, *l.* 1. *Cod. ad leg. Jul. repetund.* Quoslibet enim, præsertim verò Duces, in militia Reipublicæ navantes operam, à sordibus abstinere fas est; ac ex adverso illud omni modo curare, quo maximè militum augeatur indies castrense peculium.

55. Signorum ac Vexillorum ideo fuit introductus usus, ut in prælio dispersi milites facile possent pristinam in acie recuperare stationem: sic enim Vegetius de re milit. lib. 2. cap. 13. *Antiqui*, inquit, *quia sciebant, in acie commisso bello celeriter ordines aciesque turbari atque confundi; ne hoc posset accidere, cohortes in centurias diviserunt, &*

singu-

ſingulis centuriis ſingula Vexilla conſtituerunt : ita ut ex qua cohorte, vel quota eſſet centuria, in illo Vexillo literis eſſet adſcriptum : quod intuentes milites in quantovis tumultu à contubernalibus ſuis aberrare non poſſent. Ideoque qui in præliis Signa vel Vexilla non defenderit, aut quandocunque deſeruerit, antequam in tutum ſint delata locum, in grave crimen incidit; cum confuſionis ex amiſſo Vexillo natæ cauſa ſint : unde & corporali ſupplicio crimen expiare cogitur, *Inſtruct. milit. art.* 49. Eumque deſertori comparat Pereſius *tit. Cod. de deſertor. n.* 7. Memoriæ prodidit Curtius *lib.* 8. *cap.* 14. ſub Poro militantes Indos ante pedeſtrem aciem Herculis ſimulacrum ferre ſolitos, & ultimum in illos ſancitum fuiſſe ſupplicium, qui illud ex acie non retuliſſent. Penes Romanos autem nulla certa legibus in illos fuit ſtatuta pœna, qui Vexilla paſſi fuiſſent ab hoſtibus intercipi : refert tamen Alexander ab Alexandro *Genial. dier. lib.* 2. *cap.* 13. in cohortes, quæ Signa fœdè amiſiſſent, aliquando majorum more capitali ſupplicio animadverſum fuiſſe, ſæpius ignominioſa & indigna militibus onera ipſis impoſita. Quandoque ſola perditi Signi infamia ſufficiens pœna viſa fuit; unde apud Cæſarem *lib.* 4. *de bello Gall. cap.* 25. *cum periculum eſſet, ab hoſtibus aquilam captum iri, Romani milites dicuntur cohortati inter ſe, ne tantum dedecus admitteretur.* Et ſummis uſque viribus Romanas contendiſſe legimus acies, ne legionum aquilis hoſtes potirentur, ſæpiuſque Duces & Imperatores, ubi fluctuare ac fugam meditari cernerent exercitum, inter hoſtiles copias aut inimica caſtra contorſiſſe Signa, ut excuſsâ ſegnitie milites acrius arma moverent in adverſarios, & ad ea recuperanda fortius dimicarent : Signa namque ſacra

Ro-

Romani habuerunt, ſic ut aliquam gignerent in animis militum venerationem; quamobrem etiam firmius illa aſſervare, fortius recuperare conſueverant. Eumque in finem Vibius Acceus cohortis Præfectus Vexillum trans Punicum vallum projecit. Irrupit in hoſtilia caſtra convulſum Signum dextrâ tenens Pedanius Centurio, ut qui ſalvum illud vellent, ipſum ſequerentur, Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 20. A Servio Tullio, Furio Agrippâ, Tito Quintio Capitolino, & aliis idem perpetratum fuiſſe tradit Frontinus *ſtratag. lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 1. 2. 3. *& ſeqq.* Neque ullum dubium eſt, quin & hodie ſummo dedecori vertatur, ſi ab hoſtibus Signa fuerint in acie capta; uſque adeò, ut uſu ferè militari facta fuerit inveterata conſuetudo, Signiferos, ſi ſpes nulla Vexilli defendendi ſuperſit, divulſo ab haſta Velo ſemet ei involvere, atque ita vel fugâ ſalvum reducere, vel in ejus defenſione glorioſâ perire morte.

56. Corporalis inſuper in illos eſt decreta coërcitio, qui alteri, quam cui fas erat, teſſeram indicaverint, aut aliam exhibuerint, quam quæ ab Imperante data erat, *Inſtruct. milit. art.* 29. Eſt enim adinventus teſſerarum uſus ad diſcernendos ab amicis inimicos; unde fit, ut indebitâ teſſeræ traditione facillimè confuſio producatur in caſtris, & adverſariis ad res feliciter gerendas commoda præbeatur occaſio, licet forte primus teſſeram indebitè tradens illud non egerit intentione ſiniſtrâ; cum in exercitu vix unquam deſint perfidi ac ſacramenti immemores, quibus intercedit cum hoſte commercium, quique omnia adverſariis Ducum ac commilitonum deferunt conſilia & res gerendas. Quapropter & Auguſtum Thallo, quod epiſtolam ipſius alteri, licet non hoſti, prodidiſſet, crura effre-

effregisse, testis est Suetonius *in Augusto cap.* 17. solummodo quod persuasum haberet, hoc pacto literas suas in malevolorum, inde in hostium potuisse potestatem pervenire.

57. Cum autem in instructione militari sæpius corporalis pœnæ mentio fiat, Belgicè LYF-STRAFFE, meritò quispiam quæsiverit, num per eam ultimum designetur supplicium, an vero alia quæ pœna corporis afflictiva, ad cujus irrogationem mors naturalis non subsequitur? & verius est ac æquitati magis conveniens, per pœnas corporales ejusmodi designari coërcitiones militares, quibus corpus quidem læditur, non tamen perimitur aut vitâ spoliatur: cum pœnæ non extendendæ sint sed mitigandæ; in tantum, ut si in jure simpliciter mortis fiat mentio, eam de sola morte civili benignâ interpretatione intelligendam voluerint legum Interpretes, arg. *l.* 11. & *pen. ff. de pœnis.* August. Barbosa *axiom. Juris usu frequent.* 181. *n.* 11. *ibique allegati Doctores.* Huic accedit, quod in articulis militaribus atrociora militum delicta coërcentibus non pœna corporalis, sed ultimum disertis verbis constituatur supplicium, Belgicè AEN 'T LEVEN MET DE DOODT GESTRAFT WORDEN: in levioribus verò corporalis plerunque coërcitionis sit adjecta pœna. Insuper illud evinci videtur ex *Instruct. milit. art.* 9. 51. & aliis, ubi reus corporali & lethali supplicio dicitur plectendus, AEN LYF EN LEVEN. Unde liquet aliam esse corporalem simpliciter ita dictam, aliam mortis pœnam. Eamque distinctionem approbant Pappus *in comment. ad Instruct. milit. art.* 12. *in fine.* Sande *decis. Frisic. lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 16. Bort VAN APPEL IN CRIMINELE SAKEN *cap.* 8. *n.* 27. Negari tamen nequit, quin sub pœna corporali ex vi vocis ultimum quoque contineri posset supplicium.

58. Scutum reliquisse, præcipuum quondam apud Germanos, teste Tacito, flagitium fuit, Tacit. *de morib. German. cap.* 6. Et arma turpiter ac non sine scelere amitti Romanorum fuit usque sententia, *l.* 2. §. 1. *ff. de captivis & postlimin.* Quapropter Catonis Censorii Filius in medias ruebat hostium copias, ut collapsum è manu sudore lubricâ gladium repeteret, Plutarch. *in vita Caton. Censor.* Sic post interruptum à Romanis pontem Horatius Cocles in Tiberim prosiliens omnia secum arma retinuit, Livius *lib.* 2. Et Turnum è Trojanorum castris præcipiti sese saltu cum omnibus armis in fluvium dedisse, Poëta narrat *lib.* 9. *Æneid.* Amissi quoque clypei metuens infamiam Epaminundas jam morti vicinus id unum à circumstantibus anxiè quæsivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis, illudque ut servatum audivit & allatum, velut laborum gloriæque socium exosculatus est, Justin. *lib.* 6. *cap.* 8. Ammian. Marcellin. *lib.* 25. Quin & Chabrias Atheniensis perire maluit, quam ut abjectis armis natando ab Atheniensium navigiis exciperetur, Æmil. Probus *in vita Chabriæ.* Turpe scilicet putabant Imperatores fortissimi, quemquam armis suis superesse. Unde hodiernis quoque militibus in more positum esse docet experientia, ut hostium viribus ad tradenda mœnia vel castra compulsi, id tamen stipulentur, ut armis integris inde liceat recedere, haud digna viris imperari censentes, quod armis spoliati semet adversariorum fidei committerent. Eorum autem, qui integra in bello amisissent aut alienassent arma vel potiorem illorum partem, veluti scutum, galeam, loricam, gladium, pœna erat eadem de jure Romano, quæ desertorum, *l.* 14. §. 1. *ff. de re militar.* eosque sæpius ultimo punitos supplicio, Alexander ab Alexan-

dro

dro autor est, *genial. dier. lib. 2. cap.* 13. Appius Claudius acriter in fugitivum ac proditorem invectus exercitum, ubi Signa, ubi arma essent singulos rogitans, inermes milites, Signo amisso Signiferos, virgis cæsos, securi percussit, Livius *lib.* 2. Ex humanitate tamen & juris rigidi temperamento, remissâ pœnâ capitali, militiæ mutationem in eos decernendam esse censuit Jurisconsultus *in l.* 3. §. 13. *ff. de re milit.* Atque ita equitum Præfectum, quod hostibus circumventus arma tradidisset, non ultore ferro præsecutus est Consul Calpurnius Piso, sed togâ laciniis abscissis amictum, discinctâque tunicâ, & nudis pedibus eum per omne militiæ tempus, ad principia adesse jussit, Valer. Maxim. *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 9. Eamque Romanorum æquitatem hoc in negotio probantes legum nostrarum militarium conditores sanciverunt, ut quisquis arma sua fregerit, amiserit, alienaverit, per semestre spatium militiâ rejiciatur, *Instruct. milit. artic.* 71. Si in aleam ea impendendo perdiderit, ignominiâ mittatur, *Instruct. milit. art.* 73. Si pignori dederit, eandem, quam alienus, subeat coërcitionem, *d. art.* 71. & ARTIKEL-BRIEF RAKENDE DEN OORLOG TER ZEE 1. *Dec.* 1690. *art.* 60. Et ne creditorum astutiâ, precibus, & artibus sinistris rudes militum seducerentur animi; prohibitum pariter, ne quispiam arma pignori accipiat, Menoch. *arbitrar. Judic. lib.* 2. *casu* 394. *n.* 74. Qui secus fecerit duplo pretii pignoris mulctetur, *Instruct. art.* 72. Quod si quis non sua quidem alienaverit, sed ex adverso commilitonis surripuerit arma, gradu militiæ pellendus est, *l.* 13. §. 14. *ff. de re milit.* Hodie per trimestre tempus numeris eximitur, ac quandoque pro re natâ corporali plectitur supplicio, *Instruct. milit. art.* 74. Neque illud iniquum; cum

arma sint veluti pars corporis, & uti Cicero *lib. 2. tuscul. quæst.* inquit, *membra militis ac vitæ custodes, sine quibus nullus ultra nomen miles est:* sic ut alterius arma intervertentes non commilitoni tantum, sed & Reipublicæ grande nonnunquam inferant incommodum. Unde & Romanos usque adeo de militum armis sollicitos quondam fuisse legimus, ut parum nitidis solummodo aut rubigine obductis indutos armis ilico notarent, Alexander ab Alex. *genial. dier. lib. 2. cap.* 13. existimantes procul dubio, parum illos armis uti vel usuros occasione datâ ad præliandum minus idoneis, & segnes admodum in acie fore bellatores: *quis enim*, inquit Vegetius, *militem credat bellicosum, cujus dissimulatione siti ac rubigine arma fœdantur.*

59. Præter hos autem qui arma alienant, Legislatores nostri degeneres etiam censuerunt esse milites, qui ad excubias agendas non omnibus armis instructi convenissent, & ejusmodi delicti reos primâ vice per triduum carceri mancipandos, sanciverunt. Cum autem crimen aggravet & pœnam faciat augeri delinquentis contumacia, *l. 4. ff. de pœnis l. 2. ff. de re judicatâ.* Etiam illi qui tertium in idem convicti fuerint incidisse delictum, militari more per commilitones armis perimuntur, id est sclopetis vel hastis, *Instruct. milit. art.* 58. Atque hæc ita constituta sunt, tum ut ad arcendos repentinos adversariorum impetus milites essent perpetuò parati; tum ut armis assuescerent, ne, ubi cum hoste manus conserendæ sunt, Davidis instar, qui nunquam in armis semet exercuerat, nimio succumberent munimentorum ponderi, & gravis iis videretur lorica, gravis galea, eoque summum immineret vitæ discrimen: *Illi enim*, inquit Vegetius lib. 1. de re milit. cap. 20. *qui laboreus in portandis vete-*

veteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus & vulnera sustinere coguntur & mortes, & quod est gravius & turpius, aut capi, aut certe fugâ Rempublicam prodere: sic dum exercitium laboremque declinant, cum maximo dedecore trucidantur ut pecudes. Multos quidem hodie reperies, qui prælio conflicturi penitus ferrea corporis tegumenta respuunt, non laboris, uti ferunt, evitandi causâ; sed quod sibi laudi fore ducant, si æque, ac omnibus à capite ad calcem armis muniti, inermes prorsus soloque cincti gladio in confertissimas audeant irrumpere turmas hostium, & densis armatorum se mucronibus objicere, ac ingenti animo castra oppugnare, muros inimicos superare, cæteraque fortitudinis exhibere specimina. At hos à vera virtute militari longe aberrasse censeo, ac temerarios potius quam fortes appellendos, dum adeo incomparabiles videri cupiunt periculorum & vitæ contemtores, & inani nominis ac famæ commoti desiderio vanam captant hoc pacto gloriolam Reipublicæ parum profuturam. Verum quidem est, cum itur in prælium, non vulnera, non mortem timendam: sed nec temerè subeunda corporis vitæque discrimina, quæ facili negotio sine patriæ detrimento quis evitare posset: antiquatus ille Ducum ac militum pro exercitu sese devoventium furor; non hodie Deciis indigemus in exercitu, non Codris; Siciniis Dentatis res maximè geritur, quem Valerius *lib.* 3. *cap.* 2. & Gellius *lib.* 2. *noct. Attic. cap.* 11. centies & vicies in aciem descendisse, quadraginta quinque pectore excepisse vulnera commemorant. Non in hostes tendimus, ut fortia facta peragentes occumbamus; sed ut strenuè rem gerentes unà cum vita reportemus ab hoste victoriam & optima spolia: *majoris enim esse disci-*

plenæ se ab hoste tueri & præstare incolumen, quam cum sua pernicie hostem perdere summi semper Duces putaverunt, inquit Alexander ab Alexandr. *genial. dier. lib. 2. cap.* 13. Et certè, plus utilitatis ac commodi Respublica percipit in conflictibus ab armatis, quam inermibus, magis licet animosis; ac ex adverso damnum plerunque sentit ex vana gloriæ cupidine: Polybio namque teste histor. lib. 3. *temeritas, ferocia, & præceps iracundia, nec non inanis gloriæ studium, & fastus hostibus facilem victoriam præbent, amicis ut plurimum perniciem.* Proinde, si publica privatis sint anteponenda bonis (quod neminem sanæ mentis negaturum confido) & patriæ salus propriæ sit præferenda gloriæ, consequens est, quosvis in expeditione milites, etiamsi sine munimentis confligere duxerint magis esse gloriosum, plenis nihilominus armis cinctos esse debere, & ferri præsidio junctâ audaciâ securitatem sibi quærere, pariterque adversariis inferre perniciem, cum boni publici rationem illud exigere manifestum sit.

60. Accidit aliquando, dum inter populos belli grassatur incendium, ut milites, ubi hostem unum atque alterum in potestatem redegerint, neque tamen operæ pretium censeant propter exiguum redemtionis pretium ad castra ac præfectum captivos deducere, crudeliter & absque ulla commiseratione deditos abominando facinore vitâ spolient contra recepta militiæ jura, Julius Ferretus *de re milit. pag.* 130. *num.* 65. quem belluinum agendi modum cum hodierna inter moratiores bella non ferant, eique repugnet in universum Christiana charitas, & proximo debita mansuetudo, statutum est, ut quisquis ejusmodi flagitium admiserit, militiâ rejectus extra fœderatas relegetur Provincias, *Instruct.*

struct. milit. art. 61. Quin ſmo pœnæ capitali miles addictus fuit 10. Julii anno 1638. quod duos inimicos, quos captivos eſſe non ignorabat, ita vulneraſſet, ut haud diu poſt uterque ex vulnere periret, Ant. van Dalen KRYGSRAEDTS BESOIGNES TIT. VAN RUMOER, *pag.* 288. 289. Idem in illos ferè ſancitum eſt ſupplicium, qui, poſtquam lutrum belli jure debitum captivus perſolvit, eum ſine caſtrorum Præpoſiti veniâ dimiſerint, *d. artic.* 61. Fieri enim poſſet, ut ejuſmodi captivi vel transfugæ eſſent, vel atrocioris alterius criminis rei, quos condignis ſubjugari ſuppliciis Reipublicæ intereſt, & ad Præpoſiti pertinet officium, *l.* 12. §. 2. *ff. de re milit.*

61. Reverſi autem ad ſuos captivi penes Romanos, aliquam ſufferre cogebantur captivitatis pœnam: præterquam enim, quod naturalem amiſiſſent in bello libertatem, rem inæſtimabilem, §. *fin. inſtit. qui & ex quibus cauſis manumitt. non poſſ. l.* 106. 176. §. 1. *ff. de regul. jur.* quam, ut Saluſtius ait *in bello Catilin. cap.* 33. nemo bonus niſi cum anima ſimul amittit, etiam temporis illius, quo apud hoſtes fuiſſent, exigere ſtipendia non poterant, *l.* 1. *Cod. de re milit.* iiſque & arma mutabantur, & ordo militandi, Alexand. ab Alex. *genial. dier. lib.* 2. *cap.* 13.

62. Quæri autem poſſet, utrum reverſo temporis illius quod in captivitate tranſegit, deneganda ſint ſtipendia, ſi quidem probare potuerit, abſque ulla ſua culpa ſe in adverſariorum perveniſſe poteſtatem? idque ex æquitate negandum puto, arg. *l.* 3. §. 12. *l.* 5. §. 5. 6. 7. *ff. de re milit.* ubi Juriſconſulti ſtatuunt, inſpectis ac perpenſis vitæ præcedentis actionibus veniam eſſe capto concedendam; ſic ut præmia & emeritum accipere non pro-

 hibeatur,

hibeatur. Aliud quidem esse fateor emerita, aliud stipendia, verum cum eadem militet utrobique ratio, nullo jure quod in uno casu obtinet, ab alio removeri potest. His adde, quod omnia tentaverit, quæ, quantum in ipso est, aut quantum permittit humana solertia, potuerunt à strenuo perpetrari milite; ut proinde conditio illa, sub qua promissum fuit stipendium, scilicet si militaverit, adimpleta censeri debeat, cum per eum non steterit amplius illius implementum, sed vis fortior mortalium superans potentiam eum impediverit, *argum. l. 39. ff. de reg. jur. l. 8. §. 7. ff. de condition. institut. & l. 4. §. 5. ff. de statu liberis.* Notissima insuper illa juris regula, quæ dictitat, afflicto non esse addendam afflictionem, nec tristia mala malis, nec pœnis pœnas esse cumulandas: adeoque nec hostium miserâ captivitate detentus eo privandus erit emolumento, quod percepisset, si non ei servitutis flebilis supervenisset calamitas. Et quamvis ex desertione restitutus non aliter medii temporis, quod in desertione transegit, stipendia & donativa accipiat, quam si principalis liberalitas hoc ei specialiter indulserit, *l. 10. §. 1. ff. de re milit.* non tamen illud obstat, cum longe alia sit in captivo ratio: neque enim sine proprio dolo ac culpa quispiam in desertionis incidit delictum; at facile quisque citra culpam suam in hostium potest pervenire potestatem, miles præsertim gregarius; quippe Ducis imperiis obtemperare coactus, ipsius imperitiâ vel temeritate nonnunquam eo deduci potest, unde nulla datur remeandi potentia. Atque ideo moribus menstrua militum captivorum non detrahuntur stipendia; sed eorum non secus ac præsentium in lustratione nomina citantur, Instruct. van de Commissar. van de Monsteringe, *art.* 14.

14. Groenwegen *de legib. abrogat. ad l. 1. Cod. de re milit.* Martin. Laudensis *tract. de milite quæst.* 4. Pari ratione nec vulneratis nec morbo sontico laborantibus stipendia sunt detrahenda; militiæ enim munera obire etiam intelliguntur hi, quos curamus ægros, qui militare cupientes adversâ impediuntur valetudine, arg. *l. 4. §. 5. ff. de statu liberis.* Nec ad id, ut iis stipendia numerentur, necesse est illos castra sequi, nisi forte morbi levioris detineantur incommodo; quo casu, ne longinquis nimium delassarentur itineribus, iis à Præfecto venia concedi solet inter impedimenta se recipiendi; quamvis olim penes Romanos solummodo ignominiæ causâ, propter ignaviam aut alia delicta leviora militibus fuerit impositum, ut inter impedimenta tanquam indignum & muliebre ac militiæ parum idoneum agmen castra sequerentur. Docet id Ammianus Marcellin. lib. 25. *ademtis*, inquit, *signis, hastisque diffractis, omnes eos, qui fugisse arguebantur, inter impedimenta, & sarcinas & captivos agere iter imposuit.*

63. Ne tamen sub adversæ valetudinis prætextu quilibet ignaviâ fœdâ laborantes inter impedimenta commorarentur, & ordines ac signa desererent, cautum est, ut tanquam militum indigni consortio militiâ pellantur, non dato ære militari missionisve literis, quicunque inter sarcinas ausi fuerint inscio Præposito iter instituere, *Instruct. milit. art.* 25. Quod si non pigritiâ, sed hostium metu languorem simulassent, pro proditoribus olim habebantur, *l. 6. §. 5. ff. de re milit.* Qui vero delectu propter bellum indicto inhabiles militiæ se reddexissent, resectis digitorum articulis, hos Constantinus Imperator civitatum curiis addixit, *l. 1. Cod. Theod. de filiis milit. l. 4. 5. Cod. Theod. de Tyronibus.* Solebant

lebant enim quandoque torpentes metu Romani sibi pollicem præscindere, ne gladio dirigendo ac portandis armis essent idonei; liquet id ex paulo ante laudato Ammiano Marcellin. lib. 15. ubi de Gallorum institutis verba faciens, ait: *nec eorum aliquando quispiam, ut in Italiâ, munus Martium pertimescens, pollicem sibi præscidit.* De his plura vide apud Jacob. Gothofred. *in comment. ad d. l. 4. 5. Cod. Theod. de Tyron.* Patrem autem, qui filium debilitasset, ut eum militiæ muneribus subduceret, Divi Trajani præceptum deportavit, *l. 4. §. 12. ff. de re milit.* Et Augustus equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus detrectandi sacramenti causâ pollices amputasset, ipsum bonaque hastæ subjecit, Sueton. *in vita Augusti cap. 24.* Quin imo quicunque castris idoneos juvenes inertis obsequii studio putassent occultandos sub lixarum conditione vel propinquitate simulatâ, ex Valentiniani & Valentis constitutione ad inferiorem militiæ devolvebantur ordinem, *l. 10. Cod. Theodos. de re milit.* Atque hæc quidem in Romana viguerunt Republicâ, ubi inviti adscribebantur in militiam cives; at in nostris Provinciis, ubi voluntarii omnes militiæ nomen dare consueverunt, supervacanea foret hæc metus ergò debilitatio; ut proinde etiam harum constitutionum antiquatus sit usus.

64. Denique duas aut plures eodem tempore simul gerere militias prohibitum, & de jure quidem Romano tales auri librarum decem dispendio mulctati, *l. 5. Cod. qui milit. possunt &c.* hodie vero corporali coërcentur supplicio, *Instruct. milit. art. 70.* Eo enim ipso, quo plus quam ordinis unius eodem tempore nomen affectant, ærarii publici nummos suffurantur, dum ad id obstricti sunt, ut militum duorum partes sustineant, adeoque simul

in

in duobus reperiantur eodem momento locis, quod per rerum naturam possibile non esse vulgare statuit Philosophorum dogma.

Atque ita paucis pleraque militaria delineavi delicta, pœnasque recensui à Legislatoribus sancitas; à Ducibus eximiis pro criminis qualitate decretas; quas tamen accuratâ omnium facti circumstantiarum institutâ consideratione, mitigari nonnunquam judicum militarium arbitrio æquum est, præsertim cum duriora ut plurimum ac rigidiora milites, ut ante dixi, supplicia maneant.

CAPUT V.

De præmiis militum, & prædâ bellicâ.

1. *PRæmiis remuneranda militum fortitudo.*
2. *Milites, qui in acie ceciderunt, perpetuo per gloriam vivunt, eorumque liberi publicè alendi.*
3. *De honoribus exercitûs Imperatori tributis, supplicatione, triumpho & ovatione.*
4. *Militum minorum præmia enumerantur.*
5. *Præda maximè milites gregarios ad fortitudinem excitat.*
6. *Jure gentium præda primo cedit occupanti.*
7. *Quid juris obtinuerit apud Hebræos in immobilibus ab hoste captis?*
8. *Quid juris in mobilibus?*
9. *Quid circa res captas tam mobiles quam immobiles Græci observaverint?*
10. *Quid jus Romanum circa immobilia capta constituerit? & de postliminio.*
11. *Quando ager censeatur captus ab hostibus.*
12. *Mobilia per deditionem acquisita à Romanis in Fiscum redacta.*

13. *Ali-*

13. *Aliquando postquam capta essent, ex post facto militibus concessa.*
14. *Quando res mobilis capta fiat occupantium?*
15. *Quid circa arma capta fuerit observatum?*
16. *Quæ sit differentia inter prædam & manubias?*
17. *Quid hodie circa res immobiles captas observetur?*
18. *Capti non fiunt capientium servi, nisi in bello barbarico.*
19. *Quid juris sit circa mobilia publicis expeditionibus aut excursionibus privatis occupata? ubi variæ quæstiones.*
20. *Quid in captis in conflictu maritimo? ubi de fortitudinis præmiis pecuniariis?*
21. *Quid si navis sit amicorum, merces vero hostium, aut vice versâ?*
22. *Utrum rectius cuique quod occupat concedatur; an potius inter omnes institui debeat universæ prædæ distributio?*
23. *Quid si navis ab hostibus capta, per amicos aut socios recuperetur?*
24. *Quid si non recepta, sed redemta fuerit verum infra justum pretium?*

1. QUemadmodum pœnis atrocioribus delinquentes coërcentur in bello milites, ita quoque præmia generosis animis, & sanguine ac sudore suo Rempublicam struentibus erogari necesse est: neque enim vel domum vel Rempublicam stare posse, Cicero pronunciavit, *lib.* 3. *de natura Deorum*, si in eâ non aliqua recte factis exstarent præmia; quippe quæ stimulos, calcaria, ac faces ad virtutem addunt: adeo ut ad rem strenuè gerendam etiam ipsi suscitentur ignavi, ubi condignâ præmiorum remuneratione cernunt commilitonum

lſtonum ornari fortitudinem ; Proinde merito Pericles in eorum Republicâ viros dixit eſſe præſtantiſſimos, apud quos maxima proponerentur virtutis præmia: atque ita Themiſtocli ſomnum excuſſiſſe conſtat in Miltiadis honorem erecta monumenta: *non ſinit*, inquit, *me dormire torpeſcereve Miltiadis trophæum*, Plutarch. in Apopthegm. Et Scipio, aliique illuſtres Romanorum Duces aſſeverare ſoliti, cum majorum intuerentur imagines, vehementiſſimè ſibi animum ad virtutem accendi. Rerum ſcilicet geſtarum memoriâ viris egregiis generoſi naſcebantur in pectore ſpiritus, & eximius animum ſtimulabat ardor, nec ante ſedabatur, quam virtute majorum gloriam vel ſuperaſſent vel adæquaſſent. Qua de cauſa varia pro diverſis præliantium meritis ac dignitate conſtituta reperiuntur fortitudinis præmia.

2. Primum ac generale omnium tam militum quam Præfectorum eſt, ipſa virtus, & recti conſcia mens è prælio ſuperſtitibus, ac jucunda poſteritatis recordatio. At ſi confligentes in acie perierint, non minimum eſt, quod pro vivis tamen habeantur: cum in perpetuum per gloriam vivere credantur, qui pro Republica ceciderunt, & extremum effuderunt in victoriâ ſpiritum, *princip. inſtit. de excuſat. tutor.* Felices eos Cicero deprædicat, Philipp. 14. *O fortunata mors*, inquit, *quæ naturæ debita pro patria eſt potiſſimum reddita*, *vos verè patriæ natos judico*, ---- *quos laudare quam lugere præſtabit*, *&c.* in ipſa quippe virtute defuncti pulcherrima brevis doloris præmia ferunt, in terris uſque famâ futuri ſuperſtites; ſic ut eorum memoriam laudeſque meritiſſimas extinguere nequeat ullius ævi lapſus, ſed indies magis magiſque ſeri nepotes veneraturi ſint. Unde ſummam olim Lacænæ

mu-

mulieres concipiebant animo lætitiam, si filii ipsorum adversis in prælio cecidissent vulneribus. Et Lacedemoniorum ab Antigono devictorum, nemo (teste Justino *lib.* 28. *cap.* 4.) amissam flebat conjugem: filiorum mortem senes laudabant: patribus in acie cæsis filii gratulabantur: suam omnes vicem dolebant, quod non ipsi pro patriæ libertate cecidissent. Cimbri vero & Celtiberi gaudio exultabant in acie, tanquam gloriosè & feliciter vitâ excessuri: at in morbo quasi turpiter & miserabiliter perituri lamentabantur, Valer. Maxim. *lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 11. Et ne militum gregariorum hoc pacto morientium una cum vita extingueretur memoria, Romanorum in bellum euntium singula nomina tabulis inscripta fuisse legimus, ut innotescere possent omnibus illi, quibus honestum ac gloriosum contigisset pro Republica subire fatum, Alexand. ab Alex. *genial. lib.* 1. *cap.* 20. Ne autem liberorum amore ducti milites absterrerentur, quo minus ardua pro Republica subirent pericula, ubi secum perpendebant, eos parentis ope destitutos, miseros & omnium egenos passim oberraturos esse; prudenter admodum constituerunt Romani, ut illorum, qui in acie periissent, liberi publicis alerentur impensis, Julius Ferretus *de re milit. pag.* 49. *num.* 35. in eo Solonis sapientissimi Græcorum legislatoris imitantes institutum; qui in bello cæsorum liberos ex publico nutriendos esse erudiendosque præceperat, Diogenes Laërtius *in vita Solonis.* Quod ferè moribus est introductum in Belgio Fœderato, dum pupilli, quibus nondum per ætatem licet victum sibi quærere, publicis in orphanotrophiis, aut penes cives honestos educantur, donec artem quampiam vel liberalem vel mechanicam edocti suo possint victitare succo.

3. Cæterùm exercituum Ducibus tributi specia-tim honores: re namque prosperè gestâ ipsis tro-phæa erigebantur, stipites, quibus hostium affixa spolia, de quibus Philipp. Beroald. *in comment. ad Sueton. in vita Cæsaris cap.* 11. Imperatoris nomi-ne salutabantur à militibus, literis deinde laureatis idem illud à Senatu petebant, ut & supplicatio-nem; quam ubi Senatus decrevisset, vel longio-rem vel breviorem per victoriæ victorisque digni-tate, solenniter ad templa sese conferebat, sacrifi-cabat, & epulum dabat; festos dies agebat popu-lus in lætitiæ signum, Diisque pro parta victoria gratias agebat. Cui non longè dissimile quid mo-ribus obtinere cuique notum; cum propter egre-giam ab inimicis relatam victoriam solennis injun-gitur omnibus supplicationis dies, precibus, con-cionibus, & gratiarum actionibus, tympanorum sonitu, clangore turbarum, tormentorum displo-sione crebris intermicantibus artificiosis ignibus in-signis. Et hæc quidem absenti plerunque decreta victori: Romam postea reverso concedebatur à Senatu, jussu populi accedente, triumphandi po-testas, præsertim si postremam Imperator graviori ac diuturno bello manum imposuisset. Triumphus autem magnifico ac sumptuoso celebratur ornatu; currui triumphali laureâ coronatus insidebat exer-citûs Imperator, ac præcedentibus captivis inimi-corum Ducibus, exercitu subsequente, per portam triumphalem ad forum tendebat, ascendebatque in capitolium; templorum deinde reserabantur fores, suffitibus implebantur ædes sacræ, cæsis & immo-latis in Deorum honorem hostiis; extructæ præ-terea columnæ & arcus triumphales, erectæ statuæ, & triumphalia posita circa limen domûs ornamen-ta. Nec cum diebus festis aut victoris vitâ periebat

trium-

triumphi decus; sed & post triumphantium permanebat obitum; in successorum enim atriis collocabantur illorum imagines, curribus sublimes triumphalibus. Unde Juvenalis Satyr. 8. inquit;

——— *Stantes in curribus Æmilianos.*

Etiam foris hostium spolia ac victorum imagines ponebantur, de quibus ita Plinius natur. histor. lib. 35. cap. 2. *Foris & circa limina animorum ingentium imagines erant affixis hostium spoliis, quæ nec emtori refringere liceret; triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus, & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Quod si levius esset confectum bellum, vel adversus obscuros minusque claros gestum inimicos, veluti quibus nullo jure competebat indicendi belli facultas, major non decernebatur à Senatu triumphus, sed minor, ovatio dicta; cui non tanta, quam quidem triumpho majori, pompa fuit adhibita; curru urbem intrare nefas erat: sed vel equo vehebatur, vel pedibus incedebat ovans myrto coronatus. De majore ac minore triumpho, eorum origine, & differentiâ latius scripserunt, Alexander ab Alex. *genial. dier. lib.* 1. *cap.* 22. Panciroll. *rerum memorabil. part.* 1. *cap.* 57. *ibique Salmuth. in comment.* Valtrinus *de re milit. lib.* 7. *cap.* 3. *& seqq.* Rosinus *antiquit. Romanar. lib.* 10. *cap.* 28. 29. De Guicchardo *de triumphis veterum.* Illud insuper Ducum virtuti tributum quandoque fuisse constat, ut à devictis gentibus agnomina sortirentur: sic Africani, Numidici, Sarmatici, appellati, quod Africam, Numidiam, Sarmatas subegissent: & inde tot nominibus insignitus in institutionibus Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Atticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus dic-

dictus. Parens p. m. Paulus Voet *in comment. ad princip. prœmii Instit. n.* 7.

4. Porro minoribus etiam militibus pro cujusque merito fortitudinis assignata præmia, & luculentis eorum virtus ornata laudum præconiis: à triumphantibus enim publicè laudabantur Imperatoribus, & acclamante populo currum triumphalem ordine quisque suo sequebatur, donis, quibus à Duce suo decoratus erat, conspicuus: sæpissimè quippe corona militibus in fortitudinis præmium dabatur, eaque, si quidem miles civem servasset, quernea erat, civica vocata: si murum primus subiisset, aurea; & muralis appellata: si primus hostium munitiones superasset, itidem aurea, & valris seu castrensis nuncupata: si denique primus hostilem conscendisset in conflictu maritimo navim, aurea uti cæteræ, & rostrata dicta; hisque concessum, ut in ludis & ubique coronis is ornare se possent, ac priores in theatris ad spectandum occupare sedes. De his plura vide apud Polyb. *lib.* 6. Alex. ab Alexandro *gen. dier. lib.* 4. *cap.* 18. Panciroll. *rerum memorab. lib.* 1. *cap.* 55. *ibique Salmuth.* Valtrinus *de re milit. lib.* 6. *cap.* 4. Rosin. *lib.* 10. *cap.* 27. Adhæc torquibus, armillis, corniculis, hastis, phaleris, aliisque militaribus quandoque donis exornati; nonnunquam iis ante tempus legitimum indulta immunitas.

5. Atque hæc sunt, quibus militum gloria magis & dignitas, quam quidem res familiaris augebatur: cæterum ex hostico spolia referri solita & sperata præda principales fere causæ sunt, quæ minores ad militiam ac virtutem milites stimulant; honorem illi tanquam inane nomen contemnunt: conqueruntur apud Tacitum *histor. lib.* 3. *cap.* 19. & indignè ferunt, *se pro labore ac vulneribus clementiam*

mentiam ac gloriam, inania laturos; sed opes Cremonensium in sinu Præfectorum legatorumque fore. Ut verum nimis sit, plerosque non in patriam pietatem, non gloriæ cupidinem, sed solam prædæ spem ad bellum pertrahere, & homines quovis famâ fugaciores lucri gratum odorem fortes efficere. Quid juris igitur olim, quid hodie circa res captas ab hostibus & prædæ distributionem observetur, paucis explicabo.

6. Et jure quidem gentium secundario res in bello captæ fiunt capientium, §. 17. *instit. de rer. divis. l. 5. §. fin. ff. de acquir. rer. domin.* Quod in æquitate ac naturali ratione fundatum est; cum conveniens sit ac secundùm naturam, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *l. 10. ff. de regul. jur.* Cum itaque res occupans hostiles grande subeat vitæ periculum, & inediam, vigilias, aërisque sufferat injuriam, consequens est, ut & eo, quod labore suo paravit, commodo fruatur.

7. Ast ab hoc jure paulatim quodammodo recessum est tam legibus divinis, quam humanis constitutionibus, & urgente necessitate vel utilitate publicâ varia diversarum gentium hac in re fuit introducta consuetudo. Jure namque divino seu Hebræorum inter res mobiles & immobiles adhibita distinctio; sic ut immobiles quidem inter tribus distributæ fuerint, vel sortis interpositione, vel citra sortem. Citra sortem posteris Ruben, posteris Gad, & dimidiæ parti posterorum Manasses à Moïse concessæ sunt possessiones & agri ad illorum petitionem, consentientibus reliquarum tribuum Principibus, *Numeror. cap.* 32. Pari ratione Calepho juxta divinam promissionem attributa sine sorte fuit hæreditaria portio, *Josuæ cap.* 14. *vers.* 12. 13. Reliquis

liquis tribubus assignati per sortem agrorum termini, postquam per viros quosdam fide dignos ad hoc negotium ex unâquaque tribu delegatos in æquas partes universa regio pro tribuum numero divisa erat, *Josuæ cap.* 18. & 19. *passim.* Singulis hoc pacto tribubus portione datâ, universis dein familiis ac personis singulis constituti terræ limites, uti id apparet ex facto filiarum Selophad, *Numeror. cap.* 27. *Josuæ cap.* 17. & Calephi *Josuæ cap.* 14. Theodor. Graswinckel *de prælud. Justitiæ quæst.* 3. *sect.* 3. *pag.* 180. Si autem nonnulli post institutam immobilium divisionem finitimas è sedibus suis gentes depulissent, cum propter accrescentem hominum multitudinem nimis angustus esset habitandi locus; expulsorum agri ad illam solummodo tribum pertinebant aut familiam, quæ peregrinos illos ejecisset populos, *Josuæ cap.* 17. *vers.* 14. & *seqq.* & *cap.* 19. *vers.* 47.

8. Res verò mobiles quod attinet, illæ si ab universis captæ essent, inter omnes æqualiter dividebantur, *Deuteron. cap.* 20. *vers.* 14. *Josuæ cap.* 8. *vers.* 27. p. m. parens Paulus Voet *in comment. ad* §. 17. *instit. de rerum divis.* Quod si ab exercitûs parte essent occupatæ, regulariter ad singulos, qui primi illa occupassent, devolvebantur dominii jure res inanimatæ, veluti vestes, aurea ac argentea supplex, aliaque, *Numeror. cap.* 31. *vers.* 50. 53. Si autem animatæ essent, veluti fœminæ, infantes, pecora & armenta, in duas scindebantur partes, alterâ præliantibus, alterâ reliquis impedimenta servantibus assignatâ, hâc tamen adhibitâ differentiâ, quod à præliantium portione quingentesima, à cæterorum vero portione pars quinquagesima in censum Deo penderetur, *Numer. cap.* 31. *vers.* 27. & *seqq.* Ast hæc dividendi methodus postea paulatim

in desuetudinem abiit, ac passim fuit observatum, ut universa tam inanimatarum quam animatarum rerum præda æqualiter inter omnes distribueretur, tam eos, qui apud impedimenta remansissent, quam qui cum hostibus conseruissent in prælio manus, nullâ primi occupantis habitâ ratione, *Josuæ cap.* 22. *vers.* 8. 1. *Reg. cap.* 30. *vers.* 24. 25. p. m. parens *ad d.* §. 17. Si vero res essent Deo devotæ vel anathemate conclusæ, non jure dominii cedere cuiquam poterant, sed inanimatæ perdendæ erant, animalia internecione trucidanda: qui secus fecisset, sacrilegii reus erat, *Josua cap.* 6. *vers.* 17. & *seqq.* & *cap.* 7. *vers.* 1. *Deuteronom. cap.* 20. *vers.* 17. 1. *Reg. cap.* 15. *vers.* 3.

9. Ab Hebræis ad Græcos transeamus, ubi tamen, quid in iis, quæ ab hostibus essent direpta, juris fuerit, vix certâ regulâ definiri potest: nihilominus quid obtinuerit aliquando, paucis expediam. Ad Rempublicam pertinebant ipsæ civitates per vim occupatæ, Justin. *lib.* 3. *cap.* 6. & *lib.* 5. *cap.* 4. Res autem mobiles, quas quis in ipso conflictu cepisset ab adversariis, occupantis erant; adeoque si armatâ manu citra deditionem capta foret adversariorum civitas, universa diripiebatur ab exercitu victore præda, Curtius *lib.* 7. *cap.* 6. Quod si justo prælio inter duos hostiles decerneretur exercitus, post certamen nulla direpta prædæ pars; sed aut inter omnes æqualiter dividebatur, uti divisum fuit inter Græcos aurum & regulis Persarum opulentia, Justin. *lib.* 2. *cap.* 14. eamque mediante sorte divisionem institutam fuisse, docet Virgilius lib. 9. Æneid. v. 267. ubi Ascanius inquit;

Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere sortem:
Vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis,

Au-

Aureus? ipsum illum clypeum cristasque rubentes
Excipiam sorti....

Aut publicabatur, ex eâque publicatâ vel singulis militibus præmii loco pars assignabatur. Alexander Magnus prædæ partem post admissum prælium militibus in congiarium dedit, Curtius *lib.6. cap.2.* Unde & alibi gloriatur, *scire omnes unum se prædæ communis exsortem esse; in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia*, Curt. *lib. 4. cap. 14.* Vel etiam inde restituebatur, quicquid ab hostibus dirutum esset aut eversum, Justin. *lib. 6. cap. 5.* Phocenses prædâ ab inimicis partâ mercenarium conduxisse militem, idem Justinus autor est *lib. 8. cap. 1.* Arma autem devictorum quandoque Diis consecrata. Sic apud Euripid. in Phœnissa,

Thebis crematis scuta Polynices Deis
Suspensa sacrat.

Alia plura Græcorum exempla Grotius enumerat *de Jure Belli ac Pacis lib. 3. cap.6.n.14.* Hinc necesse fuit, post prælium, à viris justitiâ ac probitate supra alios excellentibus, asservari prædam, ideoque Aristidi virtutis causâ justo dicto commissa prædæ Marathoniæ custodia, Plutarch. *in ejus vitâ.* Troyâ captâ res omnes in unum collatæ locum ab Ulisse ac Phœnice custodiebantur, Virgil. *lib. 2. Æneid.* Et Alexander Magnus receptam prædam Parmenioni dedit asservandam, Curt. *lib. 4. cap. 1.*

10. Romanorum quod spectat ejus in iis quæ bello capta sunt, illud sic sese habet; res immobiles, ut agri, in prædam propriè sic dictam militibus non cedebant, sed publicabantur, *l. 20. §. 1. ff. de captiv. & postlim. l. 31. ff. de jure Fisci*, nisi tales essent agri, quos ante à Romanis civibus hostes belli jure cepissent: in illis enim juris postliminii locus erat, sic ut ad pristinos agri recuperati domi-

nos reverterentur; eo quippe jure res immobiles ejus censebantur esse conditionis, quasi nunquam ab adversariis occupatæ fuissent. Obiter hic notandum, postliminii jus in immobilibus regulariter obtinuisse, non item in mobilibus, *l.* 28. *ff. de captivis & postlim.* nisi forte navis oneraria major, vel equus foret ab hostibus recuperatus, *l.* 2. *ff. de captiv. & postlimin.* vel servus noster, *l. fin. ff. d. tit.* Scipio tamen Africanus etiam in aliis rebus mobilibus postliminii jura vigere voluit: cum enim in hostili civitate capta multa Græcorum signa repperisset & ornamenta, per præconem edici jussit, ut urbes Græciæ legatos mitterent, qui, quicquid ad se pertinere demonstrassent, rebus captis eximerent, Plutarch. *in Apopthegm.* Lucretius cum ingenti prædâ Romam reversus, eam omnem per triduum in campo Martio exposuit, ut suum quisque cognitum abduceret, Livius *lib.* 3. Sed de diverticulo in viam revertamur. Postquam igitur in publicum agri forent redacti, quandoque partem eorum veteranis in præmium assignatam fuisse, patet ex *l.* 15. §. 2. *ff. de rei vindicat. l.* 16. *ff. de acquirend. rer. dominio. l.* 11. *ff. de evictionibus.* Cujac. *observat. lib.* 19. *cap.* 7. p. m. parens Paulus Voet *in comment. ad* §. 17. *instit. de rer. divis. n.* 1. & *in tractat. de natura mobil. & immobil. cap.* 19. *n.* 2. Hinc Virgilius Eclog. 1. v. 71.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en quo discordia cives
Perduxit miseros! en queis consevimus agros!

& Cæsar apud Lucanum de bello Cæsaris & Pompeji lib. 1.

His saltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exanguis quo se post fata senectus?

Quæ

Quæ ſedes erit emeritis? quæ rura dabuntur
Quæ noſter veteranus aret? quæ mœnia feſſis?

Nonnunquam aliis indigentibus prædiorum in poteſtatem redactorum portio gratis conceſſa, atque ita de Antiatum agro capto partem inter pauperes diviſam fuiſſe, teſtatur Dionyſius Halicarnaſſ. *Antiquit. Roman. lib.* 9.

11. Quando autem captus ab hoſtibus cenſeatur ager, diſquiri ſolet. Grotius *de Jure Belli ac Pac. lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 4. & 11. exiſtimat, agrum non eſſe captum, ſi adverſarii illum actu detineant, ſed firmam requiri poſſeſſionem, veluti, ſi per munitiones, aut aliter adverſus hoſtes defendi poſſit: eoque Romanorum adducit exemplum agrum vendentium, quem ante portam caſtris Hannibal inſederat. Verum ſi quis accuratius perpenderit legem 1. *in princ.* & §. 1. *ff. de acquir. poſſeſſ.* ei dubium non erit, quin ad id, ut ager dici poſſit captus ab hoſtibus, ſufficiat qualiſcunque naturalis poſſeſſio. Paulus namque Juriſconſulus juxta Labeonem in princip. *d. l.* 1. ait; poſſeſſionem appellatam eſſe à ſedibus, quaſi poſitionem, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit; ac ſtatim ſubjungit §. 1. dominium rerum ex illa naturali cepiſſe poſſeſſione, ejuſque rei veſtigium remanere de bis quæ terrâ, mari, cæloque capiuntur, quæque bello capta ſunt. Sequitur itaque, qualicunque naturali poſſeſſione & occupatione dominium ad hoſtes tranſlatum eſſe, Quo facit & illud Celſi in l. 18. *in fine ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. Si cum magna vi ingreſſus eſt exercitus*, inquit, *eam tantummodo partem, quam intraverit, obtinet.* Neque obſtat Hannibalis exemplum à Grotio in opinionis ſuæ probationem adductum; neque enim ex venditione vendentis probari poterit dominium; nec ſequitur, agrum illum,

si venditus fuerit, adhuc in Romanorum remansisse potestate, cum juris minimè controversi sit, non tantum rem propriam, sed & alienam vendi posse, *l.* 28. *ff. de contrahend. emtione*, & validam ad pretium consequendum actionem nasci, si emtor non ignoraverit emptæ rei conditionem, *l.* 57. §. 1. 2. *ff. eod. tit.* Vel etiam responderi potest, legitimam fuisse agri illius ab Hannibali detenti venditionem, quia nondum omnis postliminii spes erat dissipata, Ajala *de Jure & Offic. Belli lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 36. Certum enim est, etiam circa ea, quæ reditura sperantur ab hostibus, contractum posse celebrari, *l.* 22. §. *fin. l.* 23. *ff. famil. ercisc.*

12. Circa mobilia autem, (quorum nomine etiam captivos complector, hostes & animalia reliqua sese moventia) à militibus ejusmodi fuit introducta consuetudo, ut armatâ vi captæ civitatis præda ad occupantes pertineat. Sic tumultuantes in castris cohortes apud Tacitum *histor. lib.* 3. *cap.* 19. inquiunt *expugnatæ urbis prædam ad milites, deditæ ad Duces pertinere.* Unde & Æmilius armatis Phocæam invadentibus, ait; *captas, non deditas diripi urbes*, Livius *lib.* 37. Hic belli jure mos invaluerat, hunc summo passim milites urgebant animi fervore: eaque de causâ sæpe Duces Romani militibus suis urbium direptiones concedere compulsi, importunis ipsorum tandem expugnati petitionibus, cujusmodi varia Grotius recenset exempla, *lib.* 3. *de Jure Bell. ac Pac. cap.* 6. *n.* 18. quò, ne actum agam, æquum lectorem remitto. Quod vero milites dicerent, ad Duces urbis deditæ prædam pertinere, non illud denotat, quasi ad illos jure devolveretur omnis prædæ dominium; sed vel quod de facto multa solerent Duces è rebus captis intervertere, ac privato adjungere patrimonio; vel

quod

quod ipsis esset concessa facultas aliquid inter milites ex præda distribuendi: viris enim gloriosissimis militum magistris Justinianus & ante hunc alii permiserunt, ut ex hostium spoliis donationes fortissimis possent præstare militibus, *l.* 36. §. 1. *C. de Donationibus*; atque ita torquibus, armillis, coronis, aliisque donis militaribus sæpius ornati milites, de quibus ante diximus. Alioquin omnis post prælium vel per deditionem acquisita præda in Fiscum seu ærarium erat conferenda, *l.* 13. *ff. ad leg. Jul. peculatus:* & ab ærarii Quæstore sub hasta divendenda, quod apertè docet Dionys. Halicarnass. lib. 7. *omnes profecto scitis*, inquit, *prædam ex hostibus captam, nostraque virtute partam ad Rempublicam legis jussu pertinere, & non modo nullum privatum hominem, sed ne ipsum quidem Imperatorem in istam jus habere; sed Quæstoris esse hanc acceptam vendere, & pecuniam hinc redactam in ærarium ferre.* Sic, eodem Dionys. Halicarnass. teste, *lib.* 8. Consul Fabius omnem prædam & spolia & captivos, quibus potitus fuerat, per Quæstorem vendi jussit, pecuniamque in urbem detulit. Plura vide apud Ajalam *de Jure & Offic. Bell. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 5. Ex ea autem præda in Fiscum redigenda liberum fuit exercitûs Imperatoribus decimas Diis suis ad obtinendam vovere victoriam: unde & Jupiter Prædator dictus, de quo latè tractat Alexander ab Alex. *genial. dier. lib.* 3. *cap.* 22. Vel etiam ex manubiis ludos ac templa, Jovi statori Romulus, Saturno & Opi Tullus Hostilius, Jovi victori Papirius & Fabius, Ceteri Libero liberæque Dictator Posthumius votis nuncupatis templa promiserunt.

13. Plurima tamen passim reperiuntur exempla, quibus constat, universam quandoque prædam,

 ali-

aliquando magnam ejus partem militibus fuisse datam; ut vel ejus, quod quisque manu propriâ cepisset, occupantem ex post facto dominum fieri permitterent, uti quondam militibus suis Alexander Severus id, quod devictis Persis eripuissent, dominii jure retinere concessit. Ælius Lamprid. *in vita Alexandri Severi.* Vel inter omnes æqualiter omnia ab hostibus capta pro cujusque dignitate distribuerentur; quo casu hanc proportionem observatam fuisse Grotius ait *d. cap.6. n.*17. ut simplex pediti, duplex Centurioni, triplex equiti; aliquando simplex pediti, duplex equiti; nonnunquam simplex pediti, duplex Centurioni, Tribuno & equiti quadruplex daretur. Et ita Probus Imperator omnem prædam militibus divisit, nihil præter arma & tela sibi servans, Flavius Vospiscus *in vita Probi.* Et *lib.* 45. Livius ait, omnem prædam ad epulandum inter milites divisam. Servilius aurum, argentum, vestes, homines, & quicquid ex Volscis captum esset, inter milites distribui jussit, Dionys. Halicarnass. *lib.* 6. Alia adducit exempla Grotius *de Jure Bell. & Pacis d. cap.* 6. *n.* 20. Ajala *de Jur. & Offic. Bell. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 6.

14. At vehementer jam dictis obstant *l.* 5. *§. fin. l.* 51. *§.* 1. *ff. de acquir. rer. domin.* §. 17. *instit. de rer. divis.* quæ res universas ab hostibus captas non publicas sed occupantium fieri dictitant. Hinc de vero earum sensu & explicatione variæ doctorum opiniones. Distinguendum censet Bocerus *class.* 5. *disp.* 3. *n.* 57. & 58. utrum res mobilis capta sit hostibus jam devictis, an vero antequam essent superati; & hoc casu occupantis eam fieri, illo non; item Grotius despiciendum existimat. *lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 12. an in ministerio publico præda capta sit, an vero extra illud; hic capienti dominium adjudicat,

illic

illic denegat. Wesenbecius vero *consil.* 202. *n.* 74. tum demum capta fieri capientium putat, cum Duci oblata ab eo inter milites distributa sunt. At nullis solidis horum sententiæ fulciuntur argumentis; proinde rectius cum Merenda *controvers. lib.* 2. *cap.* 22. statuendum esse judico, res omnes mobiles captas Reipublicæ cedere, non capientibus; in Ducum tamen fuisse potestate, ut ad magis incitandos præliantium animos urbem diripiendam militibus concederent, ac tum demum ejus sibi quemque plenum ac legitimum acquisivisse dominium, quod in expugnata civitate primus occupasset; nec ad collationem obligatum fuisse, ut universa deinde præda inter milites divideretur: quæ §. 17. *instit. & legis* 5. §. *fin. ff. de acquir. domin.* mens est: Ejusmodi autem direptiones à Ducibus concessas fuisse, supra diximus, & multis ex Livio allatis Merenda confirmat exemplis, *d. cap.* 22. *n.* 18. Lex autem 51. §. 1. *ff. de acquir. domin.* non de rebus ab hostibus captis mentionem facit; sed de iis, quæ belli tempore hostium erant, & penes nos reperiebantur, quas propterea ab occupantibus seu possidentibus dominii jure retineri posse Celsus ait in hac *l.* 51. & Tryphonius in *l.* 12. *ff. de captiv. & postlim.* Cujac, *observat. lib.* 4. *cap.* 9. Confer *comment. ad Pand. tit. de acquir, rerum dominio num.* 8. ubi hæc paulò aliter.

15. Arma vero hostium capta quod attinet, illa nonnunquam postibus suspendebantur ante victorum ædes: hinc Silius lib. 6.

Unde ire in Martem quâ capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postibus arma.

Nonnunquam Diis consecrata; sic Jovi Feretrio optima de Acrone Cæminensium Rege spolia Romulus manibus suis reportavit, Livius *lib.* 1. Pari

ratione

ratione A. Cornelius Cossus Tolumnii Vejentum Regis arma in Feretrii Jovis æde cum solenni dedicatione dono fixit, Livius *lib.* 4. Plerunque tamen igne consumebantur, unde Florus inquit lib. 4. cap. 12. *arma victorum non de more belli cremata, sed capta sunt.* In ingentem enim acervum cumulata comburendo sacrum Vulcano faciebant exercituum Præfecti; idque Marcellus, id equitum Magister Fabius, id plures alii Duces eximi peregerunt, de quibus passim Livius.

16. Inter prædam autem & manubias (quod hic breviter observandum) anxiè distinxerunt linguæ Latinæ politioris cultores curiosi; prædam appellarunt omnes res mobiles ab hostibus captas, & manubias universam illam dixerunt pecuniam, quæ ex divendita præda collecta erat, illudque Ciceronis autoritate probat Aulus Gellius *Noctium Attic. lib.* 13. *cap.* 23.

17. Hodiernis moribus non in universum rigidum illud in belli negotiis jus gentium viget inter Christianos; verum in nonnullis mutuo bellantium consensu recessum est à pristina populorum consuetudine. Quoad res igitur immobiles distinguendum, num in Reipublicæ fuerint dominio, an vero ad singulos pertinuerint cives in urbibus & agris hostilibus degentes. Et captâ quidem civitate vel alio munito loco, in victricis Reipublicæ dominium jure belli transit illius territorii jurisdictio, jus tributorum ac vectigalium, & omnes agri publici. Singulorum vero prædia victori non cedunt populo, urbe deditâ, sed in tranquillâ quisque permanet illorum possessione, modo tanquam civis aut subjectus fidelitatem novis velit præstare dominis, & idem illorum nomine, quod reliqui, solvere tributum. Manzius *in comment. ad* §. 17. *instit. de rer.*

rer. divis. num. 17. Alioquin in urbium traditionibus stipulari plerunque consueverunt se dedentes, ut agris & ædibus intra certum tempus divenditis inde tuto liceat aliò commigrare, uti id apparet ex variis deditionum conditionibus à rerum nostrarum scriptoribus Meterano, Montano, aliisque exhibitis.

18. In rebus mobilibus illud observatur, ut homines quidem in bello, quod inter Principes Christianos motum est, non fiant capientium servi, aut possessio dominorum animata: verum omni servitutis antiquato more, captivi domum remittendi sint, persoluto redemtionis pretio, Ajala *de jur. & offic. bell. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 1. p. m. Parens Paulus Voet *ad* §. 17. *instit. de rer. divis. n.* 3. quod in militibus ferè menstruum est stipendium. Si vero captivus docere nequeat, in numeros militum se relatum esse, tantum, quantum potest, persolvere cogitur, ut à captivitate liberatus ad patrias possit remeare sedes. In bello tamen maritimo præliisque navalibus capti, etiamsi de ipsorum militia sole meridiano clarius constet, certo ac statuto nunquam lytro redimuntur, quamdiu belli grassatur incendium; testatur illud Reidanus *lib.* 1. *Annal.* & ex eo tempore quotidiana id abundè comprobavit experientia: sic ut nec milites, dum in flumine publico navigarent, ab hostibus intercepti anno 1641. 23. Aprilis menstruo potuerint militari more redimi stipendio; sed cum adversariis de redemtionis pretio transigere fuerint coacti, Ant. van Dalen KRYGSRAEDS BESOIGNES, TIT. VAN GEVANGENEN, *pag.* 119. 127. Cæterùm usque adeo ab illo servitutis jure nostra abhorret Respublica, ut omnes in universum servi, simul ac ditionis nostræ limites intraverint, dominis invitis ad libertatem proclamare

mare possint, & ipso jure naturalem censeantur ejus quod facere libuerit recuperasse facultatem, Groenweg. *de leg. abrogat. ad tit. instit. de his qui sui vel alien. jur. sunt.* Quod si Christiani non cum Christianis, sed cum barbaris gentibus, veluti Turcis, Persis, aliisque bella gerant, durat etiamnum hodie pristinus servitutis usus, & utrinque capti fiunt capientium servi, Peregrin. *de jure Fisci lib.* 3. *tit.* 3. p. m. Parens Paulus Voet *ad d.* §. 17. *&* *ad* §. 5. *instit. de jure personar. n.* 4. *ibique DD. citati.* Quamvis autem de jure Romano à barbaris capto non potuerit à quopiam hæreditas vel legatum relinqui, *l.* 4. §. 1. *ff. his quæ pro non scriptis habentur*, nostris nihilominus moribus æque servo ac libero quid relinqui vel acquiri potest, Groenweg. *de leg. abrog. ad tit. instit. de his qui sui vel alieni juris sunt.* Quinimo, servos ejusmodi, dum in servitute morantur, etiam ultimam posse condere voluntatem censet Covarruv. *in l. peccatum p.* 2. §. 11. *n.* 6. Groenweg. *ad* §. *fin. instit. quibus non est permiss. fac. testament.* p. m. Parens Paulus Voet *ibid. n.* 6.

19. In reliquis mobilibus non inepta, imo necessaria est illa Grotii distinctio; quam exhibet *lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 6. *n.* 12. eumque secutus Groenwegen *ad d.* §. 17. *instit. de rerum divis.* aut enim capta sunt à militibus in ministerio publico & actu bellico versantibus, veluti dum cum exercitu sunt in expeditione, vel alias expresso exercitum regentis mandato ad intercipiendas hostiles missi merces, quarum ille per exploratores resciverat adventum; atque tunc nihil omnino sibi retinent primi occupantes: sed quicquid captum est, Reipublicæ cedit. Aut hostibus erepta sunt occasione quidem belli, extra ministerium tamen pu-

blicum,

blicum, veluti cum Gubernatoris alicujus accedente consensu liberas ac spontaneas nonnulli suscipiunt in hostium excursiones, & inimicorum depopulantur agros: eoque casu dubium non est, quin ea, quæ capta sunt, dominii jure fiant occupantium, non singulorum, sed omnium excursionis illius ac periculi sociorum: quicquid enim captum est, in commune collatum ac deductum intra præsidia, sub corona divenditur, & æqualiter inter expeditionis privatæ consortes distribuitur prædæ pretium: sicut duplex equiti, simplex pediti cedat; si soli sint equites quinquagenarium excedentes numerum, Centurioni decuplex, ejus Legato quintuplex, Signifero triplex, hospitiorum Assignatori duplex, Decurioni sesquiplex, reliquis simplex debeatur. At si prædam occupantes pauciores sint quam quinquaginta, Centurio sextuplex, Legatus triplex, duplex Signifer, hospitiorum Assignator sesquiplex, simplex cæteri deducunt, Ant. van Dalen, KRYGSRAEDS BESOIGNES TIT. VAN BUYTEN, *p. 35. & seq.*

Quod si autem prædam à manipulo captam hostes recuperassent, eaque iterum ab alio manipulo superveniente recuperantibus erepta fuisset, quæri posset; utrum primo manipulo, an utrique, an potius soli manipulo, qui postmodum supervenit, adjudicandum esset prædæ dominium? Belgii Fœderati consilium militare maximè probavit opinionem sentientium, ad solius secundi manipuli milites receptam prædam pertinere, Ant. van Dalen KRYGSRAEDS BESOIGNES *in subjunctis quæstionibus, quæst. 5. pag. 276. & seqq.* Cum enim primi manipuli socii eodem belli jure, quo res hostium suas effecerant, earum amisissent dominium, & præda per pristinos dominos recuperata primam induisset

duiſſet naturam; manipulus ſecundus hoſtium potius quam commilitonum bona cepiſſe dicendus eſt, ac proinde merito ipſi tanquam primo occupanti cedit illorum dominium. Semper tamen aliqualis aſſignanda prædæ portio Gubernatori, Vicegubernatori, Præfecto Vigilum, Centurioni & Audientario, forte propter impetratam ab iis exeundi veniam, Paulus Voet *in comment. ad* §. 17. *inſtit. de rer. diviſ.* Cum vero factum aliquando fuerit, ut milites Gubernatoris conſenſu ad prædam ab adverſariis petendam exeuntes, Ordinum mandato, dum à præſidiis abeſſent, ad aliam cogerentur unà cum cohorte migrare civitatem; ardua inde nata eſt inter veteris & novi Præſidii Præfectum controverſia, ad quem magis devoluta jure foret interceptæ prædæ pars. Tutiſſimum & æquiſſimum eſſe cenſuerunt Judices militares, ſi, uti ſæpius Juſtinianus, mediam eo caſu viam eligerent, ac utriuſque loci Præfecto dimidiam aſſignarent portionis ex ſpolio debitæ partem, Ant. van Dalen Krygsraeds besoignes tit. van Buyten, *pag.* 37. Cæterùm quantum cuique debeatur Præfecto, apud eundem vide *pag.* 35. *& ſeqq.* Et ne illi, quibus pars prædæ debetur, jure ſuo fraudarentur, prohibitum eſt, ne quis alibi, quam in caſtris, res captas diſtrahat: injunctum ex adverſo, ut omnem quilibet eo prædam deferant, ubi in præſidiis ſunt, ac apud præſidii Præfectum, quidnam ex hoſtico retulerint, intra tres horas à reditu profiteantur, *Inſtruct. milit. art.* 63. 64. Differentiæ autem inter res in miniſterio publico captas, & acquiſitas extra illud, ratio eſt; tum quod milites in miniſterio publico ſinguli Reipublicæ ſuſtineant perſonam, ejuſque vice fungantur, Groenwegen *ad* §. 17. *inſtit. de rer. diviſ.* tum forte, quod officii contemplatione

tione publicas ad expeditiones obstricti sint milites, earumque nomine menstruum ipsis persolvatur stipendium, in laborum ac periculi remunerationem; atque adeo, postquam in numeros referri se passi sunt, volentes nolentes castra sequi, præliis interesse, & omnibus modis Reipublicæ prodesse teneantur; at invitus nemo privatas compellatur in hostile solum excursiones suscipere, verum sponte, & animi proprio motu penes Decanum vel alium quem ejusmodi expeditioni Præpositum quisque nomen profiteatur, & hostibus nocendi desiderium. Proinde jure optimo per consuetudinem introductum est, ut ad eos pro periculo, quod subierunt, præda devolveretur. Quandoque tamen etiam publicis in expeditionibus illud, quod capitur, primo cuique cedit occupanti, cum scilicet exercitûs Imperator ad incitandos militum animos, quo pertinacius irruerent, urbis expugnandæ permittit direptionem, p. m. Parens Paulus Voet *ad §. 17. instit. de rer. divis.*

20. Quod si maritimum geratur bellum, quicquid privati, Principis consensu naves ad conflictum bellicum propriis instruentes sumtibus, publicis eripuerint adversariis, id ad occupantes socios nauticos, naviumque dominos pertinet pro portionibus in societatis contractu designatis; detractâ prius quintâ parte, quæ Reipublicæ, & decimâ, quæ maris Præfecto debetur, Grotius *de jure bell. ac pacis lib. 3. cap. 6. n. 24.* ubi & aliarum gentium hoc in negotio consuetudines strictim proponit. Illud autem omne, quod navibus bellicis ærarii publici adornatis impensâ intercipitur, Reipublicæ cedit. Cæterùm & tunc aliquid ex præda prælianitibus tribui docet experientia, præsertim in nuperrimis nostris bellis maritimis, quo tempore non navis

navis tantum bellica hostium, in conflictu publico superata, ad occupantes pertinuit, & inter omnes ejus distractæ pretium pro cujusque divisum dignitate; verum insuper Illustres ac Præpotentes Ordines Generales luculenta fortitudinis præmia proposuerunt; adeo ut iis, qui supremi maris Præfecti navigium in potestatem redegissent, quinquaginta florenorum millia numerarentur; si navis esset alæ navalis Præfecti, triginta; si aliorum, viginti; si Centurionis quadraginta tormentis bellicis & amplius instructa, decem; sin minor, sex florenorum militibus occupantium foret remuneranda virtus: duplicatis præmiis, si privati nonnulli proprio impendio navigia comparantes, eaque Reipublicæ jungentes carinis tam eximium perpetrassent pro patria facinus, juxta placitum Ordin. General. 27. Januarii & 10. Martii 1665. quod integrum exhibet Aitsema *histor. lib. 45. edit. in 4. part. 12. pag.* 710. *&* 744. ubi & plura proponuntur pro cujusque facti qualitate præmia, quæ hic enumerare nimis longum ac tædiosum foret. Ut tamen prætermittendum haud videatur, novissimo Placito Ordinum Generalium 6. *Junii* 1702. prœmia fortitudinis aucta fuisse illis, qui sumtu privato seu proprio instructis ad prædas hostiles agendas navigiis hostilem sive bellicam sive prædatoriam navem occupaverint, & in portus nostros deduxerint; dum præter ipsam navem & prædam captam, absque ulla partium alioquin detrahendarum diminutione lucrifaciendam, amplius in singulos viros, qui initio prælii navem defenderunt hostilem, accipiunt è publico septuaginta quinque florenos, totidemque in singulas libras globorum ferreorum, unâ vice ex tormentis bellicis majoribus, quibus armata fuit capta navis, emittendorum: iisdemque fruuntur

tur prœmiis pecuniariis, si navis non capta, sed igne, mersione, illisione in vada vel littora, in universum ita perierint, ut & hostes eâ vecti aut perierint aut capti fuerint: nam si neque capti fuerint neque perierint, dimidia tantum prœmii superioris pars victoribus solvenda est: sicut & duæ tantum partes tertiæ præmiorum pecuniariorum iis adjudicandæ, si hæc extra mare nostrum Boreale gessa sint.

21. Constat itaque penes nos, quicquid in mari captum est, occupantium esse: sed quid si merces sint amicorum aut pacem colentium, navis autem hostium; vel vice versâ? omnes quidem res in hostium navibus repertæ præsumuntur hostiles esse, adeoque capientium fieri; Loccenius *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 11. si tamen probari possit, res quasdam vel omnes, in carinis & apud hostes inventas, ad socios, non ad inimicos, dominii jure pertinere, illud observabitur, ut quicquid hostium esse probatur, in prædam cedet; at quicquid illorum est, quibuscum nulla nobis intercedit inimicitia, pristinis sit restituendum possessoribus: ut nihilominus, si navis non sit hostilis, cogi nauta possit, legitimâ persolutâ vecturæ mercede, ad deferendas inimicorum merces in tutam aliquam navium stationem, uti judicatum apud Hollandos anno 1438. teste Grotio *in addition. lib.* 3. *cap.* 1. *de jure belli & pacis*. Cum enim nec peregrinorum navigia gaudeant angariarum immunitate, ubi liberæ Reipublicæ vel regni utilitas illud exigit, *l.* 18. §. 22. *ff. de munerib. & honorib.* etiam jure merito poterunt in ipso mari compelli ad præstandum sociis aut amicis temporarium ejusmodi servitium. Et hæc ita circa res amicorum in navibus hostilibus repertas, ac vice versâ, nisi aliud peculiaribus in-

ter Principes ac populos conventionibus ad *fictionum* & fraudium occasiones amputandas inductum appareat: quâ ratione inter Ordines Fœderati Belgii & Galliæ, Sueciæ, Lusitaniæ Reges placuit, merces eorum qui extra partes sunt, in navibus hostilibus repertas, unà cum navigio capto capientibus acquiri; contra vero merces hostium vectas navibus eorum, qui bello impliciti non sunt, ex navibus istis belli jure educi & occupari non posse, nisi sint merces belli usibus inservientes; prout id apparet ex pactis publicis à me citatis in *comment. ad Pand. tit. de captiv. & postlim. num. 5. in fine.*

22. Quod si quispiam quæsiverit, utrum melius sit, res in bello captas ad primum quemque occupantem jure dominii pertinere; an vero magis expediat, illas post superatos hostes in unum conferri locum, ut debitam inde quilibet auferat portionem? Respondeo; juri & æquitati magis congruum, ac, si Reipublicæ maxime consultum velimus, longe melius esse, ut inter omnes æqualis vel pro cujusque meritis proportionata fiat ab Imperatore prædæ distributio: gratius quidem illud est lætiusque, uti Grotius inquit dubitanter dissentiens, quod suâ quisque manu ex hoste captum domum refert, quam si multiplex accederet alterius arbitrio; verum privati cujuspiam lætitia commodo & emolumento Reipublicæ anteponenda non est, quod tamen eveniret, si quidem quibuslibet rei, quam ipsi cepissent, dominium concederetur; cum varia sæpius oriantur è direptionibus incommoda & exitiosæ Reipublicæ calamitates: antequam enim penitus impetrata victoria est, plerique nimio æstuantes prædæ desiderio, ad rapinas ex acie sese conferunt; quo fit, ut hostes irâ fervente concitati, & justo commoti dolore sese colligant, & obvios quos-

quosque palantes, dispersos, ac spoliis unice intentos impetu facto victores disjiciant, compellantque fugam fœde capessere. Alcibiades, cujus fortitudinem ac felicitatem Græcia venerata est, cum longâ pace divites inconsultius popularetur agros, à Lacedemoniis oppressus est, Justin. *lib.* 5. *cap.* 5. Roxolanos equites prospero feroces successu, prædæ magis quam pugnæ intentos, & sarcinarum graves onere, tertia Romanorum legio fugere coëgit, Tacit. *histor. lib.* 1. *cap.* 79. Licinius Crassus, cum de præda magis Attalica, quam bello sollicitus esset, ab Aristonico superatus insatiabilis avaritiæ pœnas sanguine dedit, Justin. *lib.* 36. *cap.* 4. Occupatâ stratagemate bellico Lirâ, cum ante plenam victoriam nimis ardentibus animis ad rapinam se milites contulissent, ab hostibus recuperata fuit, cœsis ac fugatis paulo ante victoribus, Sande *histor. lib.* 2. Præterquam quod in direptionibus avidæ prædantium manus ut plurimum præripere soleant fortium bellatorum præmia: dum enim strenui quique milites, nondum penitus eversis inimicorum viribus, adhuc ad obtinendam victoriam admodum in acie laborant, & perrumpere conantur adversariorum agmina, lixæ plerunque ac calones ad prædam festinant, & tuto quasque pervestigantes hostium domos, tentoria, ac cadavera, quicquid pretiosum est, quicquid ipsis arridet, diripiunt, vili & abjectâ supellectile iis relictâ, qui præcipuum victoriæ momentum attulerunt, quo fit, ut cum mortuis (ut ita dicam) confligentes plus auferant, quam cum vivis acriter manus conferentes; etiam eorum, qui fortissime pugnando laudabili periere fato, nulla habeatur ratio, nullum ex defunctorum fortitudine ad uxores, ad liberos, ad consanguineos emolumentum perveniat: quæ om-

nia absurda & iniqua esse, proinde nec Duci toleranda, cuique notum est. At ex adverso, cum æqualis instituitur interceptæ præda divisio, nemo lucri spe seductus aciem ordinesque deserit; verum constans ad certaminis usque finem præliantium permanebit in agmine, donec omnino fusos fugatosque viderit adversarios: nec quoad prædam ac præmia hic illorum obliteratur memoria, qui in prælio vitæ sortem dereliquerunt, & sanguine ac vitâ suâ redemerunt victoriam; verùm cæteris potius anteponuntur; ita Ordinum Generalium constitutione 10. Martii 1665. supra citatâ decretum fuit, ut eorum, qui in acie cecidissent, qui si in vivis remansissent, prædæ fuissent participes, uxores aut liberi è rebus captis duplum acciperent ejus, quod ipsi mortui, si superstites fuissent, percepissent. Quod quidem de defunctorum habendâ ratione institutum jam olim fuit à Cicerone laudatum *Philipp. 14. fere in fine*, cujus verba, quamquam paulo prolixiora, elegantiæ tamen causâ adjungere visum fuit. *Illud admirabilius*, inquit, *& majus, maximèque proprium Senatus sapientis est, gratâ eorum virtutem memoriâ prosequi, qui pro patriâ vitam profuderunt quorum de honore utinam mihi plura in mentem venirent: duo certè non præteribo, quæ maxime occurrunt, quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum mærorem & luctum proximorum. Placet igitur mibi P.C. legionis Martiæ militibus, & eis qui unâ pugnantes occiderunt, monumentum fieri quam amplissimum---- atque etiam censeo P.C. quæ præmia militibus promisimus, nos Republicâ liberatâ tributuros, ea vivis victoribusque cumulatè, cum tempus venerit, persolvenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt,*

sunt, pro patriâ occiderunt, eorum parentibus, liberis, conjugibus, fratribus eadem tribuenda censeo --- ut quæ præmia Senatus militibus ante constituit, ea solvantur eorum, qui hoc bello pro patriâ occiderunt, parentibus, liberis, conjugibus, fratribus: iisque tribuantur quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

23. Hactenus de rebus hostium captis: verum quid si navigium nostrum unà cum mercibus per adversarios interceptum à nostratibus recipiatur, recuperantibusne cedet, an vero ad pristinos postliminii jure redibit dominos? communi quondam in Europa gentium consuetudine fuit introductum, ut si res captæ per horas viginti quatuor in hostium potestate fuissent, extincta censeretur earum recipiendarum fiducia, ac proinde amissa quoque proprietas, sic ut in universum ad recuperantes dominii jure pertinerent: sin vero intra viginti quatuor horarum spatium adversariis iterum ereptæ fuissent, primis essent restituendæ dominis, qui nondum credebantur penitus illarum amisisse dominium: ita tamen, ut illis, qui res ereptas recepissent, in laboris ac periculi remunerationem justum non esset denegandum præmium vel honorarium, Grotius *de Jur. Bell. ac Pac. lib. 3. cap. 6. n. 3. & cap. 9. n. 16.* Ut tamen postliminio non indigerent, quæ non ab hostibus legitimis sed à Piratis fuissent recuperatæ; cum jus gentium nunquam impiis ejusmodi quarumcunque rerum direptoribus indulserit, ut in dominorum præjudicium dominii jura mutare possent, arg. *l. 24. 27. ff. de captiv. & postlimin.* Loccenius *de jure maritimo lib. 2. cap. 4. n. 4.* Verum cum ex illo jure moribus introducto summum quandoque sequeretur incommodum & injuriarum occasio, dum non-

nulli, in quorum erat potestate socios hostilibus eripere faucibus, abominandâ correpti avaritiâ, fraudulenter sese continerent, & sedato ac tranquillo sociorum calamitatem intuerentur animo, ut, elapsis viginti quatuor horis, res easdem captas recuperantes, illarum fierent pleno jure domini, atque interim sese sæpius cum præda proriperent inimici; visum fuit Legislatoribus nostris novâ constitutione sinistris hisce quorundam artibus occurrere, quâ cautum est, ut nullâ temporis, quo in hostium arbitrio naves captæ fuerint, habitâ ratione, quicunque prædam in mari inimicis iterum eripuerint, omnium illorum, quæ recuperaverint, bessem percipiant, *Placit. Ordinum General.* 1. *Martii* 1632. *art.* 62. Quod eo tantùm in casu obtinere censet Groenweg. *ad leg.* 2. *ff. de captiv. & postlim. reverſ.* si nondum in hostium præsidia delatum sit navigium, quod adhuc aliqua tunc supersit recuperandi spes; alias deductam intra stationes carinam, ac deinde recuperatam, vel ut rem hostilem ad occupantes in universum pertinere, nec trientem pristinis reddendum esse possessoribus. Quamvis autem permissum omni jure sit, ad res captas ab hostibus recuperandas ipsorum portus naviumque stationes armatâ manu intrare, ac velut talionis lege superatâ de novo expugnare & abducere navigia; nefas tamen est in sociorum extra partes constitutorum portus irrumpere, si forte contigerit, hostes eo cum præda secessisse, ne contemni videatur hoc pacto amicorum majestas, & violentur ea, quæ jure gentium sancta sunt ac inviolabilia, quæque pacis publicæ privilegio gaudent, navium receptacula, uti id succinctè docet Johannes Loccenius *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 6. *& seqq. & lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 4. Cæterùm post

hæc

hæc primâ vice evulgata aliud atque iterum aliud circa naves per hostes captas, ac recuperatas, ab Ordinibus Generalibus constitutum fuit; quod & à me latius enarratum in *tit. de captivis & postlim. reversis num.* 4. Sed novissime placuit iisdem Ordinibus ea rursus comprobare, quæ 13. Aprilis anni 1677. definita fuerant; distinctione scilicet adhibitâ; utrum recuperatio intra quadraginta octo horas, an demum postea intra duplicatas horas quadraginta octo ab occupatione computandas, an denique post duplicatas quadraginta octo horas quandocunque, facta esset; ut primo quidem casu quinta, secundo tertia, ultimo autem dimidia pars recuperantibus qui suo sumtu naves instruxerunt, cedat. *Placit. Ordin. General.* 22. *Junii* 1702.

24. Quod si navis capta non armatâ quidem manu recepta sit, sed à tertio redemta infra justum forte pretium, liberum tertio redimenti non est, redemtum sibi reservare navigium, si nondum intra præsidia deductum sit: verum primo tenetur restituere domino illud exigenti; qui tamen doli removebitur exceptione, si redimenti nolit persolutum numerare pretium, licet redimens non ignoraverit, rem captam ad municipem pertinuisse, *l.6, l.* 12. §. 7. *de captiv. & postlim.* Utiliter enim nihilominus domini gessit negotia, qui nunquam alias ablatam per hostes recepisset carinam; Thesaurus *quæst. Forens. lib.* 2. *quæst.* 98. Unde & si res pluribus communis redemta fuerit, & omnium nomine dominorum ei, qui redimit, pretium reddatur, in communionem res redibit. Si vero unius vel quorundam, non autem omnium nomine, redimenti numerata sit ea, quam in redemptionem impendit, pecunia, ad eos quoque solos, quorum nomine soluti nummi, res recuperata reverteretur, *l.* 12. §. 13. *ff. de captiv. & postlim.*

CAPUT VI.

De privilegiis militum, & aliis quibusdam præter jus commune quoad milites constitutis.

1. *Quæ, & quibus competant militum privilegia?*
2. *Iis non gaudent supernumerarii milites.*
3. *Nec qui nomine tenus solummodo militant.*
4. *Qui propriis sumtibus militant, iis jure fruuntur.*
5. *Militi, sine legitimo hærede morienti, succedit vexillatio.*
6. *Res per alium emtâ militis pecuniâ fit militis, eique per procuratorem actio quæritur.*
7. *Pactum inter milites de futura successione validum est.*
8. *Militibus expeditionem facientibus hospitia præbenda sunt.*
9. *Juris ignorantia militi non nocet.*
10. *Quæ præcipua ratio sit cur militi non noceat juris ignorantia?*
11. *Num miles excusetur, si jura noverit, & tamen non observaverit?*
12. *Cujus juris ignorantia militi non noceat?*
13. *Absentia expeditionis causâ militibus non obest.*
14. *Miles quomodocunque testari potest.*
15. *Miles, dum lustrationi vacat, in jus vocari nequit.*
16. *Quid si vocetur dum expeditionem suscipit?*
17. *Miles ad mortem condemnatus ex militari delicto testari potest.*

18. Gra-

18. *Gratis à medico curandi milites.*
19. *Uxor mariti in expeditione versantis aut capti reditum moribus expectare tenetur, nec alteri nubere potest.*
20. *Milites & veterani propter debitum civile carceri includi nequeunt, & gaudent beneficio competentiæ.*
21. *Adversus quos debitores competentiæ beneficio tuti sint?*
22. *Milites & veterani personalibus, non autem ordinariis patrimonialibus exemti muneribus.*
23. *Si filii familias sint, habent castrense peculium, ejusque pleno jure Domini sunt.*
24. *Privilegium proponitur solis veteranis proprium.*
25. *Veteranus, qui missionis honestè testimonium amisit, modo aliter de eâ constet, aut præsumtio pro ipso militet, non privandus est privilegiis.*
26. *Post missionem infamiâ notatus non gaudet veterani privilegiis.*
27. *Milites veterani & ipsorum filii torqueri, aut plebejorum pœnis plecti nequeunt.*
28. *Num hodierni milites iisdem gaudeant privilegis?*
29. *Specialia quædam in militibus constituta, quæ tamen ipsis non prosunt, enumerantur, veluti quod agrum comparare aut conducere, procuratores, fidejussores, accusatores, tributorum exactores &c. esse nequeant.*
30. *Quæ tamen pleraque mutata.*

1. POst insignia, quæ modo recensuimus, fortitudinis præmia, non exiguam in virtutis militaris remuneratione partem constituunt, quæ militum contemplatione præter jus commune sunt intro-

introducta, ac privilegia vocantur: quamvis nonnunquam per privilegia designentur conceptæ de singulis è populo rogationes, qualis illa de Imperio Cnei Pompei, de reditu Ciceronis, eo quod antiquiores Romani *priva* dicerent, quæ postea *singula* dicta sunt, Gellius *Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 20. Ordinatâ autem militiæ causâ privilegia vel solos spectant milites, vel milites & veteranos vel denique milites, veteranos, & ipsorum liberos.

2. Circa privilegia, quæ non ultra milites stipendia de facto merentes extenduntur, inquirendum paucis, quinam iis gaudere possint. Supernumerarios utique milites eorum participes esse non debere manifestum est ex *l.* 3. *C. de offic. magistri milit. l. fin. C. de apparitor. magistri milit.* Quemadmodum enim supernumerarius collega, qui statutum excedit collegii numerum, ejusdem non fruitur prærogativis, *l.* 1. §. 1. *Cod. de Collegiatis*, *l.* 9. *C. de sacros. Ecclesiis.* §. 15. *instit. de excus. tutor.* Boër. *decis.* 26. *n.* 11. ita pari ratione nec supernumerarios militum jura singularia sibi vindicare fas est.

3. Multo minus ad illos privilegiorum delabetur emolumentum, qui nomine tenus solummodo milites existunt, nec re ipsâ militiæ sustinent incommoda: cum enim dubium nulli sit, in periculorum & operæ, quam Reipublicæ navant, remunerationem militibus hæc esse concessa; evidens etiam est, illos, qui Reipublicæ commodo non invigilant, ab iis arcendos esse. Petrus Antibolus *tract. de muneribus* §. 4. *n.* 136. nudum quippe militiæ nomen omni carere debet effectu; nec quicquam juris illud tribuere cuiquam potest, quod reverâ nil nisi figmentum est: cum non entis regulariter juxta Philosophos nullæ sint affectiones,

Niger

Niger Cyriacus *controv. Forens.* 201. *n.* 43. & *n.* 98.

4. Quod si quis stipendia non mereat, sed gratis belli labores subeat & onera, huic nemo jure privilegiorum denegaverit usum: majori namque favore digni sunt, & excellentioribus ornandi præmiis, qui non tam lucri spe, quam quidem erga patriam amore stimulati vitam periculis exponunt, & quasvis superare conantur belli difficultates, parens ὁ μακαρίτης Paulus Voet *ad princip. instit. de Testam. milit. n.* 2. Proinde etiam iis saltem utentur privilegiis; quibus illi, qui à Republica aluntur & armantur.

5. Jure autem singulari constitutum est, 1. quod militi, absque testamento condito ac hærede legitimo morienti, succedant ab intestato vexillationis ejus, in qua stipendia fecit, commilitones, *l.* 2. *l.* 3. *C. de hæredib. Decurionum.* Cum de jure communi, non existente successore legitimo, Fiscus universam tanquam vacantem occuparet defuncti hæreditatem, *l.* 1. *C. de bonis vacantibus.* Uno tamen casu Fiscus, non commilitones, militi succedit, si scilicet ex militari flagitio condemnatus ad mortem miles aut Centurio absque testamento decesserit, *l.* 13. *C. de testam. milit.*

6. 2. Cum regulariter ejus, quod sibi quisque comparasset, licet alienâ pecuniâ, dominus fieret, & nummorum domino nulla competeret ad rem emptam actio emptore invito, sed tantum ad pecuniam, *l.* 6. *C. de rei vindicatione* Augustin. Barbosa *in Collectan.* Brunemannus *ad d. l.* 6. Si tamen militis pecuniâ rem suo nomine quis emerit, res militi acquiritur, eique datur utilis illius vindicatio, *l.* 8. *C. de rei vindicatione.* Connan. *lib.* 4. *comment. Jur. Civilis cap.* 17. *n.* 10. Pari ratione mi-

miles, ubi procurator nummos ipsius tertio cuspiam mutuo dederit, acceperitque fidejussores, ipse sine cessione suo nomine tam in fidejussorem quam principalem debitorem ex mutuo condictionem intentare poterit: *l. 26. ff. de rebus creditis:* cum alias de Jure Romano per procuratorem nemini quæreretur actio, nisi illa cessa fuisset, *l.* 8. §. *fin. ff. mandati.*

7. 3. Certum est, invalidum esse de futura successione pactum, nec eo quemquam obligari, *l.* 15. *C. de pactis.* Sic ut ejusmodi conventio ne donationis quidem mortis causâ vim habeat aut effectum, *l.* 19. *C. de pactis:* sed vel ad hæredes anteriore scriptos testamento devolvantur res hæreditariæ, vel legitimi succedant ab intestato jus habentes, ac proinde frustra quis eo solo nixus, defuncti semet immisceat hæreditati. At si pactum ejusmodi inter se milites iniverint, quo qui supervixerit, alterius rebus potiretur, postremi judicii (quod Principalium constitutionum prompto favore firmatur) vim obtinebit, *d. l.* 19. Idque non modo ratum erit, si milites in procinctu stantes & ad prælium parati sic inter se pacti fuerint; sed & si in castris illos conventionis tempore fuisse probetur, Peregrin. *de Fideicommiss, artic.* 51. *n.* 33. Fusarius *de Substitutionibus quæst.* 308. *n.* 42.

8. 4. Ad hæc, cum jure communi nemo, qui cauponam non exercet, invitus compelli posset, ut hospitem intra domesticos reciperet parietes; si tamen miles expeditionem cum exercitu pro Republicâ susceperit, ei ubique præstari debent ab incolis hospitia, *tot. tit. C. de metatis & epidemetic.* paucis admodum huic oneri exemtis, quales sunt Grammatici, Philosophi, Oratores, Archiatri palatii, Medici, Literarum Magistri, Pictores ingenui,

genui, Fabricensium, Virorum Consularium domus, *l.* 4. 8. 10. *C. d. tit. l. fin.* §. *fin. ff. de munerib. & honorib.* In universum autem ab hospitiis præbendis immunes erant cives Romæ degentes; quod si enim Romam milites ab expeditione reverterentur, in muri turribus assignabatur singulis commorandi locus, *l.* 7. *Cod. de metat. & epidem.*

9. 5. Præterea, cum Principum constitutiones ignorare vel dissimulare nemini impune foret, *l.* 12. *C. de jur. & fact. ignor.* Si nihilominus juris ignorantiâ lapsus miles jure competentem non opposuerit exceptionem, condemnatus eam post sententiam poterit objicere, tametsi illius inchoata jam esset executio, *l.* 1. *C. de jur. & facti ignor.* Hanneton. *de Ordine Judicior. part.* 2. *cap.* 8. *n.* 15. Cotereus *de Jure & Privil. Milit. lib.* 2. *cap.* 35. Vel si commilitonis non adierit hæreditatem, illud sine veniâ parentis non licere putans, non cedet interim aditionis dies, *l.* 9. §. 1. *C. de jur. & fact. ignor.* Aut si vice versâ temerè relictæ semet immiscuerit hæreditati, neglectis forte inventarii solennitatibus ac subtilitatibus, non tamen ultra vires hæreditarias obligabitur defuncti creditoribus, *l. fin. C. de jure deliberandi.* Raguellus *in comment. ad decis. Justinian. ad d. l. fin.* §. *fin.* Quin & omissa per militem professione rerum, quarum nomine vectigal debetur, non ideo res cadet in commissum, eo quod miles justâ præsumitur lapsus ignorantiâ, quæ proinde neutiquam eo nocere debet, *l.* 3. *C. de vectigal. & commiss.* Ideoque Publicani militibus ultro denunciare tenentur, quantum portorii nomine persolvendum sit, quo casu non jure miles solutionem detrectare valet, *d. l.* 3. *C. de vectigal.* Cujus contrarium obtinet in paganis, qui à commissi pœnâ non liberantur,

licet

licet pro mercibus importatis vectigal esse pendendum ignoraverint, *l. 5. 6. ff. de vectigal. & commiss.* Eadem de causa si indebiti condictione miles agat, contra receptam juris formam rejicit in adversarium onus probandi, pecuniam debitè solutam esse, *l. 25. §. 1. ff. de probationib.* Quid si tamen partem tantum pecuniæ miles asserat indebitè solutam esse, vel debitos quidem jure fuisse nummos, verum errore facti lapsum se bis idem eâdem de causa numerasse, vel exceptione tutum esse, illud juxta communem juris regulam probare tenetur, *d. l. 25. §. 2.* Insuper si quid in testamento miles sibi adscripserit, in pœnam legis Cornel. de falsis non incidit, quia magis juris ignorantiâ quam malitiâ sibi censetur adscripsisse, *l. 5. C. de his qui sibi adscripserunt in testam.*

10. Hujus autem privilegii ratio non est directo ac per se juris ignorantia; hoc enim si quis statueret, is præmio pariter decorandum diceret hominis defectum, quod absurdum: occasionem quidem aliquam ad hoc decernendum præbuit sagatorum ignorantia, quippe qui simplicitate gaudent, *d. l. 25. ff. de probation.* ac arma magis quam jura scire tenentur. *l. fin. in princip. C. de jure deliberandi.* Sed præcipua causa est, quod armis solis incumbentes, peritiores in castris consulere non possint, *l. 10. ff. de bonor. possessionibus.* Neque cuiquam leges hanc imponant necessitatem, ut ipse per se callere jura teneatur. Quamobrem si miles eo loci degat, ubi jurisperitorum copia est, neque armis admodum occupatus sit, non juris ignorantiâ, sed negligentiâ potius quicquid agendum erat, omisisse censebitur. Radelant. *Decis. Cur. Ultraject. decis. 80. n. 3.*

11. Verum quid si miles jura novisset (evenire nam-

namque potest, ut quis legum doctor relictâ togatâ ad armatam sese conferat militiam) nec tamen in procinctu stans ad amussim ea servasset, ideone cessabit in ipso hoc nostrum militare privilegium? Affirmat illud Acacius Enenkel. *de Privileg. milit. lib. 2. n. 20.* Sed rectius opinionis negantis suscipiendam esse defensionem puto, cum Wilhelm. Ludwell. *ad Princip. Instit. de Testam. milit. n. 1. arg. l. fin. ff. de testam. milit.* Quid enim? pœnam ne merebitur eruditio? & damnosa cuiquam erit divinarum atque humanarum rerum scientia? anne concessa militibus privilegia propter peritiam ipsis adimentur, & cassa erunt ac frustranea? absit. At, inquies, scire leges potuit, adeoque suâ culpâ lapsus est, imputet proinde sibi, quod non diligentius obtemperaverit legum constitutionibus. Respond. non sufficit, quod miles scire leges potuerit; quippe, ut inquit Andr. Gail. *lib. 2. observat.* 118. *n.* 7. causa finalis, cur milites à strictâ juris observatione liberentur, est ipsa expeditionum necessitas & armorum cultus, ac cessante demum illâ causâ finali, cessat privilegium, non item cessante solâ imperitiâ; proinde præter scientiam & idoneum requiritur tempus atque locus, ubi secundum illas quicquid agendum est apte miles possit dirigere: ast cum in procinctu stat, tempus & occasio religiosam illam & anxiam non fert juris civilis observationem, nec legum perpendere subtilitates, aut à jure præscriptas examinare regulas, sed de solis armis ac victoriâ strenuus in bello miles in acie stans cogitare tenetur; ut solis armis vacaret, non privatis occuparetur negotiis, disertis verbis rescripsit Imperator, *l.* 31. *C. locati.* p. m. Parens Paulus Voet *in comment. ad princip. instit. de testam. milit. n.* 4. Manzius *ad §. fin. in fine n.* 13. *instit. de testam. milit.*

12. Cum autem Principum constitutiones non solo constent jure civili, sed & ex naturæ ac communibus omnium aut utique moratiorum gentium legibus conflatæ sint, §. 4. *instit. l.* 1. §. 2. *ff. de justitiâ & jure.* Temerarium foret, si quis assereret, omnium, quæ subjectis injunxit legislatoris autoritas, justam à militibus ignorantiam opponi posse. Sic itaque statuendum censeo, ut, si miles adversus leges mere civiles, circa ejusmodi quid præcipientes negotia, quorum intuitu nihil vel naturæ vel gentium disposuere jura, inscitiâ lapsus commiserit, excusationem mereatur, & hactenus extendatur militare privilegium. Quod si vero tale quid admiserit, quod improbant moratiores plerique populi, quodve injustum esse ipsius naturæ dictat instinctus, veniâ indignus sit, cum gravis nimium præsumtio militet adversus allegatam his in casibus ignorantiam: ideoque nec sagatus à quinquaginta aureorum pœnâ liber erit, si parentem sine veniâ prætoris in jus vocaverit, quia naturæ gentiumque jure parentibus præstanda reverentia, *l.* 2. *ff. de justit. & jure l.* 2. *C. de in jus vocando.* Multo minus excusabitur delinquens; in tantum ut durius potius ac atrocius ei infligatur supplicium: nullus enim ignorare potest, pœnas illico sequi delicta, nulloque jure crimen in peccantibus impunitum manere.

13. 6. Illud etiam militum favore præter ordinarias juris regulas est introductum, quod per ea tempora, quibus in expeditione versantur, non currat adversus ipsos longi temporis præscriptio, *l.* 3. *C. de restitut. milit. & eor. qui Reip. caus. absunt. l. fin. C. quibus non objicit. long. temp. præscript.* uti nec tempus illud, quo in integrum restitutio foret impetranda, *l. fin. C. de restitut. milit. & eor. qui*

Rei-

Reipubl. cauſ. abſunt. Brunemann. *ad d. l. fin.* Bocerus *tractat. de bello cap.* 16. *in fin.* Dum enim in expeditione ſunt, nec à ſignis ſine periculo poſſunt diſcedere, Reipublicæ cauſâ abeſſe cenſentur, *l.* 7. *l.* 45. *ff. ex quib. cauſ. majores &c.* Unde & ſi quid de bonis eorum diminutum fuerit, vel actione aliquâ ipſis competente debitor ſit liberatus, in integrum reſtituuntur, *l.* 2. *C. de reſtitut. milit.* Quinimo nec propter debitum civile ipſorum bona ſubhaſtari queunt, ſi ſine dolo Reipublicæ cauſâ abſentes arbitratu boni viri non defendantur; ſed ex judicatu cauſâ poſſeſſione creditori conceſſâ, in id tempus differenda venditio, quo abeſſe Reipublicæ gratiâ deſierint, *l.* 4. *C. de reſtitut. milit.* Quod ſi defuncti creditoris hæredes illa bona, quorum poſſeſſio creditori fuerat indulta, diſtraxerint, reſciſsâ venditione militi, oblato debito vel pretio, per in integrum reſtitutionem ſuccurritur, *l.* 6. *C. eod. tit.* Ajala *de jure & offic. bell. lib.* 3. *cap.* 7. *n.* 4. Cæterùm perpetuum non eſt in integrum reſtitutionem petendi tempus; verum ſi intra annum utilem à reditu miles eam non impetraverit, fruſtra poſtea ſe reſtitui deſiderabit, *d. l.* 2. *C. de reſtitut. milit.* Quin tamen jure noviſſimo poſſit intra quadriennium continuum à Prætore poſtulare extraordinarium reſtitutionis remedium, dubium non eſt; cum in omnibus reſtitutionibus anno utili quadriennium ſucceſſerit continuum, *l. fin. C. de tempor. in integ. reſtitut.*

14. 7. Non exigui quoque momenti res eſt, quod miles, dum in expeditione verſatur, quocunque modo, etiam teſtibus non adhibitis, ultimum condere poſſit elogium, ſi modo de ſupremâ ipſius voluntate conſtet, *tot. tit. inſtit. ff. de C. teſtam. milit.* cum ad pagani teſtamentum multa requirentur

tur solennia, septem testes, specialiter ad hoc rogati, eorum subscriptio, subsignatio, & alia, de quibus, *tit. instit. ff. & C. de testamentis ordinandis.* Ne autem in amplissimam me diffundam de testamentis materiam ad ea enumeranda, quæ jure singulari militiæ contemplatione circa ordinandas supremas militum voluntates constituta sunt, veluti, quod miles filium suum præterire, parentes exhæredare impune possit, pro parte testatus, pro parte intestatus, aut pluribus relictis testamentis decedere; liberis substituere, licet nullum sibi fecerit testamentum: ex certo tempore, ad certum tempus aliquem hæredem scribere; & alia multa; consuli poterunt hac de re latissimè tractantes, Bocerus *de bello à cap.* 19. *usque ad cap.* 24. Coteroeus *de jure & privileg. milit. lib.* 2. *à cap.* 12. *ad cap.* 22. Acacius Enenkel *de privileg. milit. lib.* 2. *privil.* 16. p. m. Parens Paulus Voet *in comment. ad tit. instit. de testam. milit.*

15. 8. His adde, quod miles, dum lustrationi vacat, à creditoribus propter debitum civile nequeat in jus vocari, *l.* 2. *ff. de in jus vocan.* Ulpianus inquit, eum, qui equo publico in causa publica transvehitur, in jus vocari non posse, ne scilicet inde Respublica quid detrimenti caperet: solebant enim equites idibus quintilibus in capitolium transvehi, ut ita cognosci ac probari possent ordines equestres; ideoque in *d. l.* 2. pro *in causâ publicâ* legendum esse *in capitolium*, & ex notarum similitudine, quibus olim hæc duo designabantur, lapsum fuisse Tribonianum existimat Revardus, *Varior. lib.* 2. *cap.* 15. ubi multis de hoc transvehendi modo disputat.

16. An autem & in eo, qui pro Republicâ suscepit expeditionem, *d. lex.* 2. *ff. de in jus vocando* locum

locum habeat, quæri posset? Eum quidem, si violentum illum apud veteres, ad tribunal Prætoris reum rapiendi ex lege 12. tabularum morem spectemus, quo volens nolens obtorto collo in jus trahebatur (ita enim ibi cautum reperitur; *si calvitur, pedemve struit manum endojacito*) in jus vocari non posse censeo; cum sic æque grave, non majus, Respublica sentiat incommodum, quam si à lustratione miles in jus raperetur. Verbalem vero quod attinet in jus vocationem, ea quin legibus permissa sit, nullus dubito: neque enim à militiæ muneribus hoc pacto miles avocatur; si namque judicio sese non stiterit, condemnatur quidem, sed justam producens absentiæ causam restituitur. Neque quicquam hisce obstat, quod testimonii perhibendi gratiâ nequeat à signis vel muneribus distrahi miles, *l.* 3. §. *fin. ff. de testibus.* Aut si in eodem loco, ubi una cum cohorte vel legione commoratur, ad afferendam veritatem fuerit invitatus, invitus tamen compelli non possit ut testimonium dicat, *l.* 8. *ff. eod. tit.* unde sequi videretur, multo minus militem verbaliter in jus vocari posse. Non, inquam, obstat; cum enim ad veritatis fidem adstruendam miles adhibetur, de necessitate sistere se coram judice tenetur, ut ad interrogata respondeat, adeoque non minus militaria per id tempus intermittuntur negotia, & ab armis miles avocatur, quam si realiter injectâ manu in jus vocatus esset. Illud autem, ut jam dixi, cessat in eo, qui verbaliter tantum ad tribunal judicis vocatus est.

17. 9. Insuper speciali jure circa milites statutum, ut si ex delicto militari, quod fidem ruptam non continet, ad ultimum fuerint damnati supplicium, super bonis castrensibus iis permittatur jure militari testamentum condere, *l.* 6. §. 6. *ff. de in-*

 justo

just. rupt. irrito &c. & l. 13. C. de testament. milit. l. 11. ff. eod. tit. p.m. Parens Paulus Voet ad §. 5. *instit. de testament. milit.* cum alioquin Pagani gladio vel alteri, quæ vitam adimit, addicti pœnæ testari nequeant, aut, si de bonis ante reatum disposuerint, latâ mortis sententiâ rumpatur ilico atque irritetur eorum ultima voluntas: per sententiam namque pœnæ servi fiunt, quibus ademptum est omne liberum circa res suas arbitrium, *d. l. 6. §. 6.*

18. 10. Quin & hoc inter militum prærogativas jure quis retulerit, quod ex Aureliani Cæsaris edicto miles ægrotans, aut ex vulnere decumbens, gratis à Medico curari debeat, Flavius Vopiscus *in Aureliani vita.* Quæ consuetudo & olim penes Ægyptios invaluerat: ibi enim medici publicis victabant impensis, eaque de causa, prohibitâ salarii exactione, milites morbo laborantes sanare cogebantur, Diodor. Sicul. *histor. lib. 2.* Durum quippe, iniquum, & à crudelitate vix remotum fore censuerunt Legislatores, præter ægritudinis incommoda, gravesque vulnerum dolores, insuper ad persolvendas medicis pro opera præstita mercedes obligari sagatos, quorum universos norunt in Reipublicæ utilitatem redundare labores, Julius Ferretus *de re milit. pag. 50. num. 41.*

19. 11. Eximium denique militum privilegium est, quod mulier mariti in expeditione versantis teneatur expectare reditum, nec ad secundas ei concedatur provolare nuptias ac conjugii fœdera, nisi de mariti morte jurato deponant illius numeri chartularii, in quo militavit: inter quorum testimonium ac secunda vota nihilominus anni debet intercedere spatium. Quod si mulier hæc non observaverit, ipsa & secundus maritus adulterii plectendi sup-

supplicio, *Novell.* 117. *cap.* 11. At si primus ab hostibus captus sit maritus, reversus uxorem postliminii jure non recuperat, nisi & mulier voluerit, & adhuc alteri post constitutum tempus nupta non sit, *l.* 8. *ff. de captivis & postlimin.* adeo ut de novo contractum videatur conjugium, vel potius matrimonium consensu redintegretur, *l.* 14. §. 1. *ff. de captiv. postlimin.* Quod tamen Justinianæo jure quodammodo mutatum est, *Novell.* 22. *cap.* 7. quâ constitutum, ut quamdiu quidem manifestum est captivum superesse, maneant integra & inviolata matrimonii jura, nec impune liceat mulieri ad secundas aspirare nuptias; quæ si nihilominus ausu temerario videri voluerit hoc egisse, dotis amissione plectetur. Si vero dubium sit, utrum is, qui in hostium devenit potestatem, etiamnum supersit; post quinquennii spatium sine periculo nubere licebit, *d. Nov.* 22. *c.* 7. At id hodie in militibus ab hoste captis non ita obtinet: captivus enim, qui credebatur obiisse diem, si post longum tempus reversus uxorem invenerit alteri connubii nexu sociatam, eam sibi vindicare poterit, dissolutis secundi thori vinculis; uti in Belgio Fœderato judicatum fuisse refert Reidanus Annal. lib. 18. *Bommelianus*, inquit, *ante annos viginti duo captus, gravidam uxorem reliquerat, ex quâ filiam nunc maritam & conjugem suam alteri nuptam repperit, quæ secundum deserere maritum compulsa.* Idque juri divino magis conveniens est, juxta quod nullæ sunt dissolvendi matrimonii causæ legitimæ, si non adulterium & malitiosa conjugis alterius desertio, 1. *Corinthios cap.* 7. *vers.* 13. quæ de captivo quam captivo non præsumuntur.

20. Communia veteranis ac militibus privilegia sunt 1. quod si debitum contraxerint, à creditori-

bus ad consequendum debitum carceri mancipari nequeant, aut universum ipsis auferri patrimonium, verum condemnati gaudeant competentiæ beneficio, *l.* 7. *ff. de castrens. pecul. l.* 6. *l.* 18. *ff. de re judicata.* Menoch. *arbitrar. judic. lib.* 1. *quæst.* 88. *n.* 9. Bocerus *tract. de bello cap.* 16. *n.* 5. Quod quoad fœnoris exactionem etiam justum & æquum crediderunt olim Ægyptii, teste Diodoro Siculo histor. lib. 1. *absurdum enim esse censebant*, inquit, *militem, qui pro patria se periculis objiciat, propter fœnus à creditore, si ita contigerit, in nervum abduci, & ob privatorum avaritiam communem omnium salutem in discrimen venire.*

21. Cæterùm extra controversiam positum est, illud competentiæ beneficium militibus ac veteranis non esse denegandum, si propter debitum ab actore conveniantur in re lautâ constituto. Sed quid si paupertinus quis omnium egenus adversus eum impetraverit à judice sententiam, eone in casu miles condemnatus tantum bonorum retinebit, ne egeat? Negandum illud omnino videtur; cum iniquum sit & inhumanum, res mihi debitas, dum omnium inopiâ laboro, & summâ premor egestate, justi debitoris inservire commodo, & ingenti meo cum detrimento alium lucrari bonâ fide creditum, *argum. l.* 6. *de servitut. & aqua.* Zoesius *ad tit. ff. de re judicata. n.* 156. Præsertim cum juris regula dictet, melius esse rebus in obscuris favere repetitioni quam adventitio lucro, *l.* 41. §. 1. *ff. de Reg. Juris.* Quid si militem miles convenerit, condemnatusne contra commilitonem competentiæ fruetur beneficio? verior est negantium sententia juxta vulgatissimum illud juris axioma, quod privilegiatum adversus æquè privilegiatum suo non uti posse privilegio dictat. *l.* 8. *ff. de excusat. tutor.*

tutor. Sande *decis. Frisic. lib.* 1. *tit.* 1. *definit.* 2. Præsertim si is, qui privilegio tutus esse desiderat, agat de lucro captando adversus eum, qui de damno evitando contendit, uti hoc nostro casu, Augustin. Barbosa *axiomat. jur. usufriquent* 190. *n.* 1. 2. *ibique DD.* Zoesius *ad tit. ff. solut. matrim. n.* 25.

22. 2. Cum triplicium in jure nostro munerum fiat quandoque mentio, quorum quædam personalia sunt, quæ solam personæ requirunt industriam; quædam patrimonialia, quæ bonorum desiderant collationem; quædam denique mixta, in quibus & industria personæ & impensæ pariter exiguntur) certum est, neque militem, neque veteranum ad subeunda munera personalia compelli posse, *l. fin.* §. 1. *ff. de veteran. l.* 3. *C. de his qui non implet. stipend. l.* 8. *ff. de excusat. tutor. l.* 9. *C. quando provoc. non est necesse l.* 1. *C. de veteranis.* Bocerus *d. tract. de bello cap.* 16. *n.* 9. Nec amittit veteranus immunitatis jura, si suâ voluntate munus susceperit; verum nihilominus in aliis privilegium & excusationes allegare valet, *l.* 2. *ff. de veteranis.* Solis tamen veteranis immunitas hæc propriè privilegii loco est, at militibus, qui etiamnum stipendia merent, ea sic competit, ut ne volentes quidem admittantur ad subeunda munera personalia, seu, quemadmodum alibi Imperator inquit, ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas auferatur. Proinde ad tutelæ munus miles non admittitur, §. 12. *instit. de excus. tutor.* Patrimonialia quod spectat munera, ab iis regulariter immunes non sunt veterani, *l.* 2. 4. *ff. de veteranis*, adeoque naves eorum angariari possunt, *d. l.* 4. §. 1. & octavas vectigalium nomine pendere coguntur, *l.* 7. *C. de vectigal. & commiss.* Martin.

Laudens. *tract. de milite quæst.* 10. Nec obstat *l.* 1. *C. de veteranis*, ubi Constantinus Imperator omnibus civilibus videtur veteranos exemisse muneribus, *ne quis*, inquit, *eorum* (sc. veteranorum) *in nullo munere civili, nec in operibus publicis conveniatur, nec ullâ collatione, nec à Magistratibus, nec vectigalibus, in quibuscunque nundinis interfuerint, ullam ob venditionem proponendam dare debebunt.* Hic enim Constantinum munerum civilium appellatione tantum personalia designare voluisse munera constat, ita quippe in eadem *l.* 1. se paulo post explicat, cum ait; *sed etiam nullo munere civili, id est corporali seu personali, vel deportatorio onere eos affici concedimus.* Tributum autem illud, quod ob venditionem proponendam ab iis Imperator exigi vetat, extraordinarium erat patrimoniale munus, & venalitium appellabatur, *l.* 4. *C. de proximis sacror. scrinior.* ubi Gothofredus in notis inquit, venalitium esse vectigal, quod exigebatur à venditore ob venditionem proponendam, ac propter servos venales pendebatur: unde & venalitios & venalitiarios dictos fuisse Mangones, qui mancipia Romæ vendere solebant, ex Cicerone & Suetonio probat Cujacius *observat. lib.* 10. *cap.* 6. Militiæ itaque labore conquisita veteranis dignitas extraordinarium quidem munus ignorat: firmum tamen permanet, ab ordinariis patrimonialibus eam immunem non esse, exceptâ capitatione, *l. fin.* §. 20. *ff. de muneribus*, & paucis forte aliis mixtis, Acacius Enenkel *de privil. veter. priv.* 1. & *de privil. milit. lib.* 2. *privil.* 30.

23. 3. Cum olim filii-fam. & servi pariter in eadem essent conditione quoad bonorum acquisitionem, adeo ut quicquid acquirerent, id illico patri vel domino cederet, acne momento quidem in filii-

fam.

fam. vel servi personâ consistere posset acquisitum, §. 1. *institut. per quas person. cuique acquiritur*, *l.* 79. *ff. de acquir. vel omit. heredit.* Si tamen filius-fam. nomen militiæ dederit, ipsi castrense concessum legibus est peculium, quod etiam veteranus factus post emerita stipendia retinet, nec jus ullum in illo patri quæritur vi patriæ potestatis, §. 1. *instit. per quas person. cuique acquirit. l.* 10. *l.* 12. *ff. de castrens. peculio. l.* 3. *Cod. eod. tit. l. fin. C. de inoffic. testament.* Illius enim peculii contemplatione pro patre-fam. habetur, *l.* 2. *ff. Senatusconsult. Macedon.* unde & Juvenalis satyrâ ult. ait.

Solis præterea testandi militibus ejus,
Vivo patre datur, nam quæ sunt parta labore
Militiæ placuit non esse in corpore census.

Castrensi autem peculio non præda tantum ac stipendium comprehenditur, sed illud omne, quod armatâ malitiâ, vel ejus occasione miles acquisivit, quodque, si non militasset, nunquam ad eum fuisset devolutum, *l.* 6. *l.* 11. *ff. de castrens. pecul.* Bocer. *tract. de bello cap.* 16. *n.* 17. p. m. Parens Paulus Voet *ad* §. 1. *instit. per quas person. acquirit.* Proinde & hereditas militiæ intuitu delata militi, castrensi peculio annumerabitur, *l.* 5. *l.* 16. §. 1. *ff. de castrens. pecul.* quodque mulier mariti filio militi reliquit ad castrenses seu militares res comparandas, *l.* 3. *ff. eod. tit.* illud insuper, quod patre concedente filius-fam. miles secum in castra tulit. *l.* 4. *d. tit.* omnia denique mobilia, quæ militi in castra tendenti à patre, matre, propinquis vel amicis donata sunt, *l.* 1. *C. de pecul. castrens. milit.* Cæterùm, ut hæc omnia filio-fam. militi pleno jure quæruntur, ita etiam quocunque modo, vel actu inter vivos, vel ultimâ voluntate citra parentis consensum in alium ea transferre potest, *l.* 2.

C.

C. de castrens. pecul. l. 7. §. fin. ff. de donationibus. l. 11. ff. de testament. milit. princip. instit. quib. non est permiss. facere testam. Et hinc inter patrem & filium ejus respectu quandoque lis est, *l. 4. ff. de judiciis*, patremque filius in jus vocare non prohibetur, impetratâ prius agendi veniâ, *l. 4. §. 1. ff. de in jus vocando.* Et subsistit ac effectum sortitur inter patrem & filium-fam. donatio, *l. 4. ff. de castrens. pecul. l. 4. C. Famil. Erciscundæ.* Quin & contra communes juris constitutiones ad castra tendenti marito validè donat uxor, *l. 6. ff. de castren. peculio.* Si modo ficta non sit ad eludendas leges castrorum causa: veritatem enim spectamus, inquit Ulpianus, an vera castrensis notitia vel affectio fuit, non quod quis finxit, *l. 8. eod. tit.* Illius quoque nomine filius-fam. citra partis consensum adversus tertium actionem instituere potest, *l. 4. §. 1. ff. l. 2. C. de castrens. peculio.* Denique defuncto patre filius peculium castrense fratribus conferre non tenetur in dividenda patris hereditate, idque præcipuum esse oportere, multis constitutionibus continetur, *l. 1. §. 15. ff. de collatione l. 4. C. Famil. Erciscundæ.*

24. Atque hæc veteranis ac militibus communia sunt privilegia: solis insuper veteranis datum, ut Præsidibus ultra portas occurrere non cogantur, habitent ubi voluerint, ad curias ad collegia non vocentur inviti, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine, unam domum habeant liberam ab omni recipiendorum militum supervenientium onere, *l. 1. C. quib. muner. excus. qui post implet. milit. &c.*

25. Utrum autem privilegiorum veteranis indultorum particeps futurus sit qui casu vel negligentiâ militare missionis amisit testimonium, disquiri

quiri solet? Quod affirmandum censeo, si modo per testes aliasque probationes satis evidentes constare possit, honestè stipendiis emeritis eum sacramento solutum fuisse; cum sufficiat, ut qualicunque modo de missione constet, *l.* 7. *C. de fide instrumentor.* Quid si nec aliæ sufficientes suppetant missionis probationes, & tamen is, qui honestè se missum asserit, aliquamdiu palam veteranorum usurpaverit prærogativas? Etiam in posterum iis uti non prohibebitur, donec eum veteranum non esse probatum fuerit: ea namque quasi possessio efficit, satis magnam pro eo, qui veteranum se dicit, militare præsumtionem, ut à probationis liberetur onere, illudque in adversarium rejiciat, Tiraquell. *de jure primogenit. quæst.* 17. *opin.* 11. *n.* 21.

26. Quid si versâ vice de honesta missione clarè liqueat, sed misso postmodum ex aliquo delicto communi irrogata fuerit ignominiæ macula, illene veteranorum gaudebit privilegiis? Negandum id videtur; cum infamis ne miles quidem esse possit, proinde nec veteranus: quâ enim obsecro ratione militaribus fruetur prærogativis, qui ab obeundâ militiâ sic remotus est, ut nec volens admittatur? eum in casum veterani infamiâ notati negotium incidit, à quo incipere non potest, unde & amittit veterani jura, *arg. l.* 16. *ff. ad leg. Aquil.* Petrus Antibolus *tract. de munerib.* §. 4. *n.* 59.

27. Tandem ad milites, veteranos, & ipsorum liberos spectans privilegium est, quod per torturam nequeat ab iis inquiri facti veritas, quodque plebejorum pœnis subjugari non possint in causis criminalibus: neque enim in metallum, aut ad opus publicum, aut ad bestias damnantur, nec furcæ metuunt supplicium, *l.* 8. *C. de quæstion.*
l. 3.

l. 3. §. 10. *ff. de re milit. l.* 1. *l.* 3. *ff. de veteranis.* Clarus *lib.* 5. *sentent.* §. *fin. quæst.* 64. *n.* 18. Francisc. Brunus, *de tortura part.* 2. *quæst.* 4. *n.* 19. Frustra tamen ultra filios quispiam illud ad nepotes extenderit; cum in solis eminentissimorum ac perfectissimorum virorum nepotibus & pro nepotibus locum habeat, si prioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati pudoris macula aspergat, *l.* 11. *C. de quæstion.* Acacius Enenkel *de Privil. Milit. lib.* 2. *privil.* 27. *n.* 3.

28. Disputant autem plerique juris interpretes num & nostri temporis militibus eadem tribuenda sint privilegia, quæ quondam Romanis concessa civibus, expeditionem pro Republica suscipientibus? quod utique simpliciter affirmari nequit; cum à quibusdam Romanorum legibus, quæ contrariâ sunt antiquatæ consuetudine vel lege, recessum esse testetur Christinæus, *tom.* 5. *decis.* 149. *n.* 53. Atque ita milites hodiernos quæstionibus ac torturis non eximendos, si ad illas adhibendas in inquirenda veritate sufficientia facti reperiantur indicia, autores sunt Farinacius *tract. de indiciis & tortur. libri* 1. *tit.* 5. *quæst.* 39. *n.* 31. *& seqq.* Jul. Clarus *sentent. lib.* 5. §. *fin. quæst.* 64. *n.* 18. Anton. Mathæus *tract. de crimin. lib.* 48. *tit.* 16. *cap.* 2. *n.* 7. Wissenbach *ad Pandect. disput.* 37. *n.* 6. Groenwegen *de Leg. Abrog. ad l.* 8. *C. de quæstionibus.* Sublato etiam moribus peculiorum usu ac distinctione, cessant & quæ quondam militibus competebant inde promanantes prærogativæ. Allegationes insuper simplicitate juris omissas à militibus post condemnationem hodie proponi posse negat Groenwegen *de Leg. Abrogat. ad l.* 1. *C. de jur. & facti ignorant.* easque defensiones omissas in appella-

pellationis causas producere debere censet: in appellatione namque novas probationes & allegationes, coram judicibus inferioribus non ventilatas, adhiberi posse, manifesti juris est. Quod si tamen militis imperitiâ elapsa fuerint appellationis fatalia, sic ut appellandi remedium ipsi sit interclusum, nullus dubito, quin facilius sagatus, quam quidem alii, adversus lapsum fatalium impetraturus sit in integrum restitutionem. Præterea res militum, quarum nomine neglecta vectigalium solutio, in commissum hodierno jure cadere, docet Antonius Matthæus *tractat. de auction. lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 32. Ast in ejus locum luculentius aliud ac pinguius surrogatum est privilegium? neque enim (ut ibid. inquit Anton. Matthæus) in expeditione degentes publicanum metuunt, quem leges militares omninò castris exegerunt; & eorum, quæ in castris venduntur, nullum solvitur vectigal: quod tamen non ante locum habebit, quam Ordinum Generalium decreto publico promulgata fuerit vectigalium immunitas ad exercitum proficiscentibus ac omnigenas eo merces deferentibus; quod Belgis est VRY LEGER UYTROEPEN.

Reliqua pleraque quod spectat privilegia, ea quoque moribus ad hodiernos in expeditione pro Republica versantes pertinere milites asserunt, Martin. Laudensis *tract. de milite quæst.* 5. Andr. Gail. *lib.* 2. *observ.* 118. *n.* 2. 3. Augustin. Barbosa *in collectan. ad l.* 31. *C. de locato n.* 6. Gudelin. *de jure novissimo lib.* 5. *cap.* 21. Zoesius *ad tit. ff. de re militari n.* 7. Brunemann. *ad l.* 1. *C. de jur. & facti ignorant.* Eædem enim pro militibus hodiernis militant rationes, quæ quondam ad privilegia concedenda Romanos stimularunt; æqualia nostri subeunt pericula, nec minus Reipublicæ prodesse satagunt:

tagunt: ideoque quoad teſtamenti factionem in expeditionibus non admodum præciſe ſolent obſervari juris ſolennitates, Bocerus *de bello cap.* 26. p. m. Parens *ad* §. 6. *inſtit. de teſtament. milit. n.* 3. nec condemnati milites ultra quam facere poſſunt tenentur, competentiæ gaudentes beneficio, Groenwegen *ad l.* 6. *ff. de re judicata.*

29. Vidimus hactenus, quænam militum ſint privilegia; ſuperſunt alia quædam præter jus commune quidem in militibus conſtituta, quæ nullum tamen iis commodum adferunt aut emolumentum, proinde nec proprie privilegii veniunt appellatione: veluti quod uxorem vel familiam ſecum in exercitum ducere prohibeatur, niſi ad id à Principe veniam impetraverit, *l.* 10. *C. de re milit.* nec cum illius Provinciæ muliere nuptias contrahere poſſit, in qua ſtipendia meret, niſi forte militet in patria, *l.* 65. *ff. de ritu nuptiarum*, nec cum alia quam cum ingenua matrimonium inire, *l.* 21. *C. de nuptiis.* Agrum quoque comparare vel ſuo vel alieno nomine nequit in ea Provincia, in qua bellicis inſudat laboribus, antequam ſtipendia impleverit; & in Fiſcum redigetur acquiſitum hoc pacto prædium; niſi forte paterni à Fiſco diſtraherentur agri: ne ſcilicet agriculturæ ſtudio à militiâ avocetur, & omiſſo armorum uſu ad ignobile & ſordidum opus ruſticum ſe conferat: quæ ratio cum ceſſet in urbanis prædiis & agris in alia ſitis Provincia, tuto quoque ſibi illos acquiret, *l.* 9. *l.* 13. *ff. de re milit. l.* 15. *C. eod. tit.* Quod ſi tamen à Provinciali quopiam heres ſcriptus fuerit miles, ibi prædia poſſidere non prohibetur, *d. l.* 9. §. 1. cum hereditatis delatæ ratione quandoque nonnulla permittantur, quæ alias illicita forent, *l.* 1. §. 12. *ff. ad leg. Cornel. de falſis*, eo quod ulti-

ultimæ voluntates sunt favorabiles, & Reipublicæ interest, effectum sortiri suprema morientium elogia. Quin etiam, si, dum stipendia meret, agrum in eadem emerit Provincia, neque tamen ideo mota ei à quoquam fuerit controversia, post impleta stipendia nec res empta deferri, nec dominus inquietari potest, *d. l.* 9. *l.* 13. *ff. de re milit.*

Sicut autem agrorum emtio is est interdicta, ita nec alienorum prædiorum conductores esse possunt, sive illa urbana fuerint sive rustica, *l.* 31. *l. fin. C. de locatione*, ne vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant, neve armorum atrocitatem non in hostes ostendant, sed contra miseros Provinciarum colonos, dum ad hæc sordida veniunt ministeria, & relictis studiis publicis signisque victricibus, ad alienarum rerum conductiones prosiliunt. Unde & in *d. l. fin.* hanc in illos pœnam decernit Imperator, ut ex ipso conductionis contractu sine prævia Judicis sententia militiam amittant, ex militibus pagani, ex decoratis infames constituantur, & quicquid à publico acceperint, sine mora vel procrastinatione teneantur restituere. Domum nihilominus & stabulum aliaque ad usum proprium necessaria conducere nefas non est, Acacius Enenkel *de Privil. milit. lib.* 2. *privil.* 11. *n.* 8. Non etiam conductorum mandatores esse possunt stipendia merentes, *l.* 31. *C. de locato*, nec procuratores, ne pro conjunctis quidem personis, patre, matre, vel uxore, §. *fin. instit. de exception.* *l.* §. 8. 2. *ff. de procuratoribus*, *l.* 7. *C. eod. tit.* adeo ut is, qui militem constituit procuratorem, si forte quid ea de causa dederit, indebiti condictione vel ob causam datorum possit repetere, *l.* 5. *C. de condict. ob causa datorum.* Sed si necessariis personis de libertate quæstio mota fuerit, jure poterit

terit pro iis litigare miles, idque libertatis favore, cujus intuitu singularia multa leges indulserunt, *l.* 3. §. 1. *ff. de liberali causa*, vel si suorum persequi velit injuriam, *l.* 8. *C. de his qui accus. non poss.* Multo minus propriis ipse negotiis inoffensâ disciplinâ superesse prohibetur, *l.* 9. *C. de procurat.* Ideoque etiam universi numeri communem potest causam agere, cum communia curans negotia etiam sua curare censeatur, *l.* 8. §. 2. *ff. de procurat.* Ne autem sub specioso causas suas agendi prætextu quasvis aliorum lites redimeret, id ipsum disertis verbis Alexander Imperator vetuit. *l.* 7. *C. eod. tit.* Lites tamen redemisse non censetur, cui honesto ac verecundo fine cessæ sunt actiones; *l.* 9. *C. eod. tit.* Propter sacramentum insuper militibus accusare prohibitum est, *l.* 8. *ff. de accusat.* & ob stipendiorum honorem illicitum vacantia Fisco deferre bona, *l.* 8. §. 6. *ff. de jure Fisci*, armis enim occupari, & à negotiis forensibus remoti esse debent, nec linguæ sed armorum præsidio fortitudinem demonstrare; nisi de summo perduellionis crimine sit disceptatio: quos enim obsecro ad accusandum, quos ad indicandum perniciosissimum Reipublicæ crimen, ad eamque evertendam maxime directum, quos ad detegendos patriæ communis hostes rectius admiseris, quam illos, qui pacis publicæ causa, proque conservanda Republica, & defendendis ac protegendis civium opibus ac libertate præcipue solent excubare? *l.* 7. §. 1. *ff. ad leg. Jul. majestat.* Viri militares præterea nec fidejubere possunt, nisi in rem suam, veluti pro procuratore suo, *l.* 8. §. 1. *ff. qui satisd. cogunt.* nec focariæ vel concubinæ suæ quicquam donare, *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & uxor.* nec in civilibus aut criminalibus caussis executores constitui, *l.* 8. *C.* *de*

de offic. Rector. Provinc. nec per eos à Provincialibus exigi tributa. *l.* 10. *C. eod. tit.* Ad privatum denique Ducis opus, veluti piscatum, venatum, miles mitti nequit: sic enim in Augusti disciplinâ cautum; *& si scio fabrilibus operibus exerceri milites non esse alienum, vereor tamen, si quicquam permisero, quod in usum meum aut tuum fiat, ne modus in ea re non adhibeatur, qui mihi sit tolerandus. l.* 12. §. 1. *ff. de re militari.* Proinde si Judex militaris ad obsequia privata milites ausus fuerit deputare, ab eo militum magister per singulos, qui contra Principis interdictum privata ejus curarint negotia, singulas exiget auri libras, *l.* 15. *C. de re militari.* Quid quod jure novo gravissimæ statutæ sint in illos pœnæ, qui militem domi detinuissent privatis occupatum operibus: detinens quippe dignitate mulctatus & bonorum publicatione; detento exauctorato ultimum inflictum supplicium; exilium & mulcta gravissima iis, qui id tolerassent. *Novell.* 116. Gudelinus *de jure novissimo lib.* 5. *cap.* 21.

30. Cæterùm hæc hodie pleraque mutata sunt, nostris enim militibus contractus celebrare, agros colere, fidejubere, & civilia tractare negotia concessum est, Zypæus *notit. jur. Belgic. tit. de re milit.* etiam tutelæ fungi munere. Groenwegen *ad* §. 14. *institut. de tutelis.* Militiam tamen iis à tutela justam tribuere excusationem, siquidem illam suscipere nolint, æquum est; cum etiam pacis tempore non semper in iisdem maneant præsidiis: verum alio sæpius commigrare cum cohorte cogantur, adeoque non propriis, multo minus pupillorum negotiis superesse possint.

CAPUT VII.

De Judicibus militaribus.

1. *Milites habent proprios judices.*
2. *Quinam penes Romanos de militum causis judicaverint?*
3. *Qui hodie penes nos?*
4. *Quo in loco Judices militares jus dicant?*
5. *In quo consistat judicum militarium officium? & ne affectibus indulgeant.*
6. *Non observant strictè juris solennitates, & summariè causæ terminantur.*
7. *Non debent excedere jurisdictionis suæ limites.*
8. *Si miles delictum commune commiserit, utrum ad civilem, an vero ad militarem Judicem de jure Romano spectet ejus cognitio, disquiritur, ac Judici militari locum esse statuitur.*
9. *Quid moribus circa Judicum militarium jurisdictionem in criminalibus obtineat, & quorum delictorum domestica quasi coercitio fierit possit? quorum coercitio non nisi per consilia militaria irroganda sit? An à sententiis latis in criminalibus per consilia militaria appellari possit?*
10. *Ad cujus Judicis cognitionem spectent civiles militum controversiæ.*
11. *Miles fori præscriptioni validè renunciat, imo jure novissimo milites in causis civilibus ut plurimùm non aliis subsunt, quam Judicibus civilibus.*

1. PEculiari denique jure in sagatorum favorem introductum est, quod proprios habeant in mili-

militia Judices, qui de ipsorum causis cognoscunt litesque definiunt; nec ad aliorum possint pertrahi tribunal, teste Juvenale satyr. finali.

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis, justissima Centurionum
Cognitio est igitur de milite, nec mihi deerit
Ultio, si justæ defertur causa querelæ.

Atque hinc ipsorum judicium appellatum est ducianum, *l. fin.* §. 3. *C. de re militari*, quippe in quo copiarum Duces Judicum funguntur officio.

2. Erant autem olim varii militum Magistri, penes quos erat summa potestas & in milites arbitrium, ademtâ Præfectis Prætorio per Constantinum militari jurisdictione; hi civiles ipsorum controversias determinabant, hi inquirebant in militum delinquentium crimina, proque flagitii atrocitate supplicia decernebant in convictos sceleris reos; ut ad Duces cæteros nulla pertineret accusationum & actionum militarium cognitio. Et in Occidente quidem duo fuisse perhibentur militum Magistri, equitum alter, alter peditum; quinque autem in Oriente, quorum duo præsentales erant, tertius Magister militum Orientis, quartus Magister militum per Thracias, quintus per Illyricum appellatus est, Panciroll. *in notit. Imperii utriusque cap.* 30. Cæterùm Magistri militum præsentales ad Magistrum militum Orientis ad responsum ex officio suo mittebant, cujus interventu milites universi in Oriente parebant Magistro militum Orientis, *l. fin. C. de re militari.* Cujacius *in comment. ad d. l. fin.* Sed cum difficile foret, per unum omnia militaria discuti negotia, atque inde contingeret, ut causæ, quas protinus terminari necessitas exigebat, temporis diuturni moram sæpe pate-

rentur; Imperatori Anastasio consultius visum fuit (cum id & Reipublicæ & singulis operam bello navantibus profuturum cerneret) ut Magistri militum præsentalium, vel misso ad responso Duces spectabiles sedis ejusdem Magistri quaslibet militares controversias latâ sententiâ finirent, *d. l. fin. C. de re milit.* Quod etiam Centurionibus quondam concessum fuisse docet adductus paulo ante ex Juvenale locus; & testatur Polybius *lib.* 6. in consilium militare adhibitos fuisse Tribunos, & ex ordinum Principibus illum qui primus lectus esset. Quod si Ducibus ipsius vel eorum apparitoribus aut limitaneis aut castrorum Præfectis quæstio moveretur, coram solo Magistro officiorum convenienti erant, nec aliis subjacebant judicibus, *l.* 8. *C. de divers. officiis & apparit. judicum &c.* Constat autem, non ipsos Duces, viros spectabiles, obstrictos fuisse ad examinandas ac decidendas universas militum causas; sed illorum arbitrii & æstimationis fuisse, pro qualitate negotiorum, aut quantitate, quæ devotissimis militibus ab adversariis eorum ingerebatur, vel suam audientiam interponere ligitiis, vel eorum discussionem dicatissimis principiis seu arbitris in locis degentibus committere, *l. fin.* §. 4. *C. de re milit.*

3. Moribus hodiernis eodem fere modo militum Præfecti Ducesque de militaribus cognoscunt negotiis, & ad judicandum admittuntur plerunque præsidii Præfecti, Tribuni, Centuriones, ipsorum vicem gerentes, ac Signiferi ibidem commorantes, *Instruct. milit. art.* 65. Quod si tamen ex ejusmodi Præfectis pauci sint præsentes, etiam Decani, & ex Gregariis quandoque rerum maximè periti in definiendis controversiis adhiberi possunt, Pappus *in comment ad d. artic.* 65. *lit. P.*

4. So-

4. Solebant autem Præfecti penes Romanos in principiis jura dare militibus, & quamvis per principia plerunque designetur prima aciei pars seu principum ordo: quandoque tamen etiam denotatur in castris comparatus ad judicandum locus, quod adductâ Livii autoritate perspicuè docet Stewechius *in comment. ad Veget. de re milit. lib.* 1. *cap.* 20. eoque facit *l.* 16. §. 2. *C. de erogat. milit. annonæ*, ubi Imperator Anastasius inquit; *causâ apud devotissima principia secundùm præfatum modum tractatâ utriusque partis indemnitati similiter consulatur.* Unde & per illa Marci Jurisconsulti verba; *principiis frequenter interesse in l.* 12. *ff. de re milit.* Wissembach nihil aliud intelligi censet, quam, exercitum regentis officium esse frequenter militum audire controversias, eorumque lites enatas per sententiam sopire, *disput.* 39. *ad pandect. n.* 27. At hodie nullus certus ad judicandum locus est constitutus, nisi quod ad Ducis illius, qui dignitate cæteros antecedit, ædes aut tentorium conveniant plerumque de causa aliqua sententiam dicturi. Quin & aliquando sub dio, spectantibus universis, per Duces suffragia feruntur, maximè, si negotium moræ impatiens sit, uti quondam à Græcorum principibus factum in insigni illâ inter Ajacem & Ulissem de Achillis armis contentione, de qua Ovidius lib. 13. Metamorphos.

Consedere Duces, & vulgi stante coronâ.
Surgit ad hos, &c.

Atque ita in patente campo de capite desertoris acta comitia me vidisse memini in Gallia, ubi in circulo constituti legionis Duces eum ad mortem condemnabant, & adductum illicò per commilitones sclopetis mandabant interfici.

5. Porrò militarium Judicum officium est, ut si

quis criminis alicujus incuſetur, & graves adverſus accuſatum militent præſumtiones, in vincula reum conjiciant. Ne tamen ad vanum quempiam, vagum, & incertum rumorem ſtatim carceri mancipent viros, cæteroquin, quantum ex ante actâ vitâ conſtat, honeſtos & illæſæ famæ: licet enim poſtea quis innocentiam ſuam Judicibus abundè probaverit, nunquam tamen adeo penes commilitones inflictam diluet carceris infamiam, quin ſemper adhuc aliqua exiſtimatione macula inhæſura ſit. Reo cuſtodiæ commiſſo ad accuſatorum attendant objectiones, teſtium depoſitiones examinent, nec ægrè ſuſcipiant rei innocentiam docere cupientis allegationes & exceptiones, ejuſque preces audiant benignè; nec illum longo carceris ſquallore conſumant, ſed quamprimum, ſi culpâ careat, abſolvant; ſin convincatur, condemnent, ac meritis pro perſonæ, temporis, loci, delicti qualitate ſubdant ſuppliciis. Novos autem ad inſtar Buſiridis aut Phalaridis corporis cruciatus & inaudita *pœnarum* genera excogitare nefas; dira, criminis qualitatem excedentia, non infligenda ſupplicia; non pœnæ pœnis cumulandæ; non ultra morbum adhibenda remedia; non propter leviora crimina ignibus, rotis, & tremendâ machinatione ad ſupplicii pompam exſtructâ ſæviendum, nec horridus paſſim adhibendus mortis apparatus; ſed juxta leges ac conſtitutiones unumquodque crimen vindicandum, *Inſtruct. milit. art.* 65. cum in judicantis poteſtate facti quæſtio ſit, non autem juris autoritas; adeo ut reum quidem nocentem vel inſontem pronunciare poſſit; aſt ubi nocentem declaravit, de neceſſitate legis pœnam teneatur irrogare, *l.* 15. *ff. ad municipalem:* neque enim aut ſeverior aut clementior lege, quæ ita diſponit, judex eſſe debet,

bet, *Novel.* 82. *cap.* 10. Quod si forte militum Præfecti sint juris imperiti, & ignorent planè legislatorum placita, reperiuntur Jurisconsulti; ab illis consilia postulent, illorum sequantur nixam legibus, exemplis rebusque judicatis fultam sententiam: non id indecorum, non vitio vertendum: si namque quondam provinciarum Præsides suos habuerint assessores, ex quorum suggestione provincialibus jura reddebant; si Cæsar Augustus Trebatium aliosque divini & humani juris scientiâ præditos in unum convocaverit, ad deliberandum, quid justum, quid æquum, quid utile foret subjectis; *princip. instit. de Codicillis.* Si sæpius suggerente Triboniano novas Justinianus condiderit constitutiones; si Alexander Severus in consilium semper adhibuerit viros juris peritissimos, quibuscum de negotiis arduis disceptabat, Fabium, Sabinum, Ulpianum, Ælium Gordianum, Paulum, Pomponium, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Calistratum, Hermogenem, Venuleium, Triphonium, Celsum, Proculum, aliosque, è quorum commentariis luculentis præcipuè conflata quinquaginta digestorum volumina; neque quicquam sanciverit, nisi adhibitis viginti legum peritis, Æl. Lamp. *in vita Alexandri Severi.* Quis parum conveniens esse dixerit, si viro militari jura suppeditet togatus?

Præsertim autem his in Judicibus requiritur in judicando sincera, tranquilla, sedata, nullisque partium studiis, quibus in tranversum rapiantur, obnoxia mens: si namque præposteris animi motibus & perturbationibus agitentur; non cogitatione vel consilio litem explorare, non indagare rei veritatem, nec ambigua causarum fata juxta legum dictamen dirimere poterunt, sed pro ratione, pro ve-

ritate, pro jure ſtabit & dominabitur obſeſſa præconceptis ſiniſtris opinionibus voluntas. Quemadmodum igitur in Duce militari quatuor præcipuè virtutes eſſe neceſſarias in anteceſſum demonſtravi; ſic ex adverſo militaribus judicibus ante omnia quatuor evitandos eſſe principales affectus exiſtimo, quibus ceu totidem vinculis conſtringitur libera cauſas terminandi poteſtas, jura pervertuntur, & deſtruitur inviolata judiciorum ſanctitas; quales ſunt amor, odium, timor, & cupiditas. Amorem & amici nomen à litium diribitoribus, dum judicis partibus funguntur, ponendum eſſe cenſeo: ſi enim propinquis aut conſanguinitatis neceſſitudinisve nexu junctis faveant; & immoderato ferantur hujus affectus æſtu, non amplius alienam, ſed propriam litem agi, propriamque cauſam periclitari credent, nec poterunt æquâ lance producta utrinque litigantium argumenta perpendere; ſed quicquid amici patronus allegaverit, id juſtum, id honeſtum eſſe volent: uti enim amatores non rectè de venuſtate, forma, gratia, vel animi dotibus amaſiæ ſuæ judicium ferre poſſunt, quod oculorum ſenſum premat amor; ſic & omnem inquirendæ veritatis occaſionem judices amiſerunt, quorum animum non præcepta legum, non recta ratio, ſed amor regit. Interim in æquitatis & juſtitiæ locum ſumma ſucedet injuria, neque quicquam aliud legitimam foventi cauſam ſupererit, quam ut oleum pariter & operam perdat. Pellant deinceps à tribunalibus ſuis odium, & imbecillis ac enervata ſit in Judicum conſeſſibus invidia: ea enim ſi ipſis imperitaverit animi peſtis, juxta vindictæ cupiditatem potius quam ſcripta Legiſlatorum placita ſententiam ferent, & omnem prenſabunt adverſus inimicum iniquè decernendi occaſionem, vel in ſcirpo nodum

dum quæsituri, si quidem alio modo denegata fuerit ultionis exercendæ facultas.

Metum quoque removeant in judicando, necesse est; ne alioquin à recto juris & æquitatis tramite deflectant, dum hominis potentioris aut factiosi minis perterriti, causæ justitiam curiosius investigare, vel ei convenienter sententiam ferre non audent. Nullius sanè mortalis potentia, comminationes, & terriculamenta pluris sunt facienda, quam jus ipsum & præstitum à judicandi munus suscipiente jusjurandum: neque quispiam à crimine pronunciaverit immunem Pilatum, laverit licet coram populo manus, cum non ignarus, innocentem esse nostrum Salvatorem, eum nihilominus occidendum traderet, quia scilicet concitatum Judeæ gentis, Christum ad crucis supplicium postulantis, furorem metuebat. Sic ut potius illos, quibus est demandata judicandi Provincia, deceat imitari Jurisconsultorum principis Papiniani candorem, qui nullâ vi nullisque minis adigi potuit, ut abominandum Caracallæ fratricidium citra scelus commissum esse censeret; sed patulam maluit carnifici ferienti cervicem præbere. Quod plurimis tam Ethnicorum quam Christianorum exemplis docet p. m. Parens Paulus Voet *tractat. de jurisprudentia sacra cap.* 3. *sect.* 2. *num.* 8.

Denique cupiditatem & avaritiam cane pejus & angue fugiant, nec admittant pollicitationes, pretia, præmia, munera à manu, à lingua, ab obsequiis litigantium prodeuntia: uti enim inter armorum strepitum, sic & inter pecuniæ numeratæ sonum leges plerumque silent; auro quippe loquente nihil pollet quævis oratio; hoc velut ariete si concussa ac labefactata fuerit jus dicentis constantia, corruet etiam sincerus in litibus definiendis animus;

mus; & ubi in aurem Judicis susurraverit *pecunia*, raucescit illico vel disertissimi patroni tuba, & decantatâ ipsius voce jura suffocantur: simulac muneribus & donis est aperta dextra, venalis erit ignoscentium gratia, venalia jura, venalis ipsa judicum sententia. Proinde tum demum piè sanctèque Judices facient, si nec inimicitiâ, nec benevolentiâ, nec timore, nec avaritiâ, nec ullâ aliâ iniquâ causâ ducti, nullam adversus ea, quæ noverint, sententiam tulerint, sed conscientiæ, juri, legibusque congruam.

6. Non tamen adeò religiosè Judices militares ordinario procedendi modo & formulis alioquin usurpari solitis astricti sunt, nec ad amussim omnes illas observare tenentur juris communis solennitates, verum summariè coram illis causæ sunt expediendæ, *placit. ordin. general.* 29. *April.* 1589. Sic Juvenalis satyrâ ult. postquam de dilationibus & lentis causarum definitionibus conquestus fuisset; *Ast illis*, inquit, *quos arma tegunt, & balteus ambit,*
Quod placitum est, ipsis præstatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Præsertim in delictis militum levato velo tractandæ ac discutiendæ causæ; quapropter, si quis in flagranti fuerit flagitio deprehensus, sine mora damnandus est, & exemplo lata sententia executioni mandanda: adeo ut moribus illico ex arbore proxima suspendi soleant addicti ultimo supplicio rei, neque iis ad disponendas res suas, componendosque penates ullum indulgeatur temporis intervallum.

7. Interim summâ circumspectione cavendum iis est, ne jurisdictionis suæ limites excedant, nec de causis judicent ad cognitionem suam non pertinentibus; sed delicta secundum auctoritatis suæ mo-

modum caſtigent, *l. 12. §. 2. ff. de re milit.* Ac proinde paucis diſquirendum, quænam ad civilium, quænam ad militarium Judicum ſpectent juriſdictionem.

8. Duces quidem delicta militaria à militibus perpetrata coërcere poſſe extra controverſiam poſitum eſt: quid vero ſtatuendum ſit, ſi delictum commune miles admiſerit, inter Doctores non certo conſtat, aliis illius cauſæ criminalis cognitionem diſcuſſionem ac definitionem militari, aliis civili judici tribuentibus. Qui Ducum juriſdictionem non ultra militaria protendi delicta cenſent, varias adducunt in opinionis ſuæ probationem leges, præſertim *l. 2. l. 3. ff. de re militari, l. fin. ff. de accuſat, l. 1. C. ad leg. Cornel. de ſicar. Novell. 8. cap. 12.* Inferunt inſuper, ſi negotiatoribus ademtum ſit fori privilegium, multo minus delinquentes eo uti poſſe, quia gravius utique eſt delinquere quam negotiari. Probabilior tamen contraria ſententia, firmo ſtabilita legum fundamento: lege namque nona *ff. de cuſtod. & exhibit. reor.* illud in militibus ſervari dicitur, ut ad eum remittantur, ſi quid deliquerint, ſub quo militant. Quod etiam confirmatur, *l. 1. C. de exhibend. & tranſmitt. reis.* Quid quod Imperatores reſcripſerint in *l. 1. C. de officio magiſtri milit.* Magiſtros peditum & equitum in provinciales nullam penitus habere poteſtatem, nec ampliſſimam præfecturam in militares viros. Proinde quemadmodum nullis in cauſis provinciales coram militum Magiſtris, ſic nec milites coram Præſidibus aut Præfectis prætorio conveniri queunt. His adde *l. 6. C. de juriſdict. omnium judic.* quæ militarem reum niſi à ſuo Judice nec exhiberi, nec, ſi in culpa ſit, coërceri poſſe docet. Denique in *l. 2. C. Ubi quis de cu-*

riali

riali vel cohortal. aliave condit. conven. & *l. unic. C. in quib. cauſ. milit. fori præſcriptione uti non poſſunt*, armata diſertis verbis excipitur militia.

Neque repugnant illa, quæ ab opinionis contrariæ patronis in adverſum diriguntur argumenta: quod enim attinet *l. 2. ff. de re militari*, ea nihil aliud dictat, quam in communi crimine à milite commiſſo communem eſſe perſecutionem, hoc eſt, ſi miles commune perpetraverit delictum, velut adulterium, homicidium &c. eodem modo adverſus eum, ac contra paganum inſtituendam accuſationem, eandemque decernendam eſſe pœnam, quod per Judicem militarem fieri facillimè poteſt, nec hic negatur. Lex autem 3. ejuſdem tit. jus ſingulare conſtituit in deſertore, partim in criminis enormis odium; partim etiam, quia deſerens quodammodo miles eſſe deſiit, voluntate utique propriâ & affectu: ſic ut ei privilegium fori militare competere non debeat, & hic regulæ juris locus ſit, quæ docet, exceptionem firmare & declarare regulam in caſibus non exceptis, de qua Auguſt. Barboſa *Axiomat. jur.* 85. *n.* 4.

Non etiam obſtat *l. fin. C. de accuſationibus*, quæ quidem ſtatuit, ibi puniendum eſſe militem, ubi crimen contractum eſt, ſi grave ſit; nihil tamen de Præſide Provinciæ vel civili Judice determinat, neque negat, illum ibi, ubi commiſſum ſcelus, plectendum eſſe per militares Judices, ideoque hic obtinent aliarum legum conſtitutiones, quæ expreſſe Ducibus tribuunt his in negotiis judicandi poteſtatem.

Multo minus adverſatur ſententiæ noſtræ *l. 1. C. ad leg. Cornel. de Sicar.* neque enim agit de milite criminis reo poſtulato: ſed de tali, qui, cum caſu fortuito, vel ſaltem abſque occidendi animo homi-

hominem peremisset, ne quis cum dolo homicidium admisisse suspicaretur, sponte Præsidi Provinciæ semet obtulit, & non accusatus ultro vocavit adversarios, ut ipsum innocentiam docentem & à sceleris suspicione se liberantem audiant, posteaque prout visum fuerit cedant aut contendant. Hoc itaque in casu miles actor est, unde consultius imo necesse ipsi erat rei forum sequi, ne ordinem judiciorum interverteret, *l. 2. C. de offic. diversor. judic.* Nullo jure ad id obligatus erat; verum id ei solummodò suadet Imperator Antoninus; *rectius fecerit*, inquit, *si se Præsidi Provinciæ obtulerit, qui si probaverit, non occidendi animo hominem à se percussum esse, remissâ homicidii pœnâ secundùm disciplinam militarem sententiam proferet.*

Non infringit insuper opinionem nostram argumentum à negotiante milite desumtum, scilicet, si non competat illi fori præscriptio, multo minus eam delinquenti concedendam, quia gravius est delinquere quam negotiari: illud enim si procederet, nec in militaribus delictis milites fori gauderent privilegio, (quod tamen ab adversæ sententiæ propugnatoribus statuitur) cum & militariter delinquere gravius sit, quam negotiari. Verum inter negotiationem & delictum satis evidens est ac sufficiens differentiæ ratio: negotiatio enim & militia consistere simul non possunt, *l. un. C. negotiat. ne militent.* Adeoque qui mercaturam exercet, miles amplius esse nequit, sed militiâ cadit simul atque de negotiatione constiterit, *l. fin. C. de jurisdict. omn. judic.* proinde nec militaribus gaudet prærogativis. At delictum non tollit militiam, utique non omne, & non ante latam sententiam; sed manent nihilominus in numeris delinquentes; quid

ni

ni ergo iis etiam tribuenda fori præscriptio?

Non obstat denique Novella 8. cap. 12. §. 1. cujus ipsa verba, quia mendosa admodum est vulgata versio, exhibebo, sic ibi inquit Imperator; ἐπὶ γὰρ τοῖς τοιούτοις καὶ τοὺς στρατιώτας, τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας αὐτοῖς ὑποτάττομεν, οὐ δὲ ἐκεῖσε δεομένοις προστάξεώς τινος ἰδίας ἢ παρ' ἡμῶν, ἢ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ τῷ παρόντι νόμῳ χρωμένοις, καὶ τοῦτον αὐτοῖς δεικνύουσιν, ὥστε ἐπαμύνειν αὐτοῖς, χρωμένοις τῇ τῆς ἀρχῆς παρρησίᾳ. Id est; *in iis enim etiam milites in Provinciis existentes ipsis subjicimus, neque ad id indigentibus proprio aliquo mandato, vel à nobis, vel à nostris Principibus, sed præsenti lege utentibus, & hanc iis ostendentibus, ut opem ferant ipsis principali fiduciâ utentibus.* Unde nihil aliud probari poterit, quam, milites in eo Præsidi Provinciæ subjectos esse, quod exhibitâ hâc constitutione illos cogere possit, ut ipsum adjuvent, si capitis hujus præceptum adversus Provinciales executioni mandare velit; non autem, quod & milites ei quoad forum competens in criminibus essent subjecti. Quod si quis dicat, verba ἐπὶ γὰρ τοῖς τοιούτοις, ad illa crimina respicere, de quibus in initio d. cap. 12. actum erat, sic ut in iis coram Præside milites forent accusandi; ei necessario statuendum esset, hic correctum esse jus antiquum, & nec in communibus, nec militaribus delictis ullum jure novissimo militibus relictum esse fori privilegium, cum d. cap. 12. principium de universis criminibus & secutis inde læsionibus agat; quod absurdum; cum non constet ex Imperatoris verbis, juris veteris introductam esse mutationem, cur igitur antiquum

tiquum stare prohibetur? *l. 32. §. fin. C. de appellat. & consultat.* Ideoque rectius quis fori privilegium, quo uti prohibet Imperator, intellexerit de privilegio non scripto, qualia consuetudine nonnunquam contra Legislatoris mentem introducuntur; non autem de eo, quod speciali lege certis personis indultum est, *gloss. ad Novell. 69. cap. 2. verb. privilegio*, præsertim quia subjungitur, ne quis *delinquat innoxiè*, cujus periculum in illo fori privilegio, quod militibus concessum est, non metuendum; cum illi neutiquam impunè peccent suum allegantes privilegium, sed per Judices militares rigidis plectantur suppliciis. Miles igitur, si à Provinciæ Præside captus fuerit, ad Duces suos remittendus est.

9. Mores hodiernos quod spectat, illi in nonnullis à jure Romano divortium fecerunt. Ab Albano duce latam anno 1570. constitutionem refert Christinæus *Decis. tom. 5. decis. 221. n. 16.* quâ cautum, ut Legati militumque Tribuni consilium militare constituentes, de omnibus militaribus soli cognoscerent criminibus, non autem de communibus, nisi in castris, vel expeditione, vel hibernis, vel inter commilitones essent perpetrata; extra hos casûs propter delictum commune milites à civilibus judicibus condemnari possent. Cujus decreti pleraque ut æqua usu fere à nostratibus approbata sunt, postquam Hispaniæ jugum excusserunt patriæ partres: adeo ut ob commune crimen miles tam coram civili quam militari Judice reus postulari possit, & eo casu præventioni locus sit; *Placit. Ordin. General. 29. Aprilis anno 1589.* Unde si alterutrius Judicis mandato fuerit apprehensus, coram eo causa peragenda & terminanda erit, altero excluso, atque ita judicatum fuisse testatur Sande

Decis.

Decis. Frisiæ lib. 1. *tit.* 1. *definit.* 4. Groenewegen *ad l.* 6. *C. de jurisdict. omn. judic.* Quod si delictum militare sit commissum, ad solos militares Judices ejus pertinebit coërcitio; ut tamen in gravioribus criminibus ad Consilium Status fœderati Belgii (non item ad delegatos Ordinum cujusque Provinciæ appellari possit, secundùm tradita à Petro Bort, VAN CRIMINELE SAKEN, *tit.* 1. *sub num.* 50. *pag. mihi* 22. *col.* 2. & *pag.* 23.) vel ad consilium militare superius, (cui majores ut plurimùm Duces velut Tribuni, eorumque Legati, quandoque turmæ vel cohortis Præfecti adhibentur:) præsertim si de flagitio per Præfectum commisso mota sit coram militaribus Judicibus controversia. Cæterùm post hæc, primâ editione excusâ, circa militarium Judicum in criminalibus jurisdictionem quasdam inductas fuisse mutationes, observatu dignum videtur. Etenim, cum, convenienter præmissis, id datum esset Ordinum Hollandiæ Delegatis, ut de militum concussionibus, intra Hollandiæ territorium admissis, concurrentem cum militaribus Judicibus *haberent* jurisdictionem, atque exercerent ex præventione, INSTRUCTIE VOOR DE GECOMMITTEERDE RADEN VAN HOLLAND, 4. *Octobr.* 1670. *art.* 5. *vol.* 3. *Placit. Holland. pag.* 92. atque insuper epistolâ Serenissimi Magnæ Britanniæ Regis Guilielmi tertii ad Ordines Ultrajectinos datâ anno 1675. comprehensum fuisset, in omnibus delictis communibus, per militantes commissis in personas aut familias aut res non militantium, præventioni locum esse oportere, sic ut aut ordinarius aut militaris Judex in hisce competens esset, uter prævenisset; de cætero Judices militares nullam habere potestatem in non militantes, adeo, ut etiam duello inter militantem

&

& non militantem orto, punitio non militantis ad ordinarium Judicem, non militarem, ſpectaret; quemadmodum ex oppoſito de delictis militaribus, aut etiam de communibus inter ſolos milites perpetratis abſque ulla non militantium læſione, cognitio ſoli Judici militari ibidem reſervabatur: tamen tandem ex recentiſſimo decreto Conſilii Status Fœderati Belgii 9. *Februar.* 1703. & per id revocato in uſum decreto Ordinum Generalium 25. *Martii* 1651. Judicibus militaribus in iis urbibus, quæ in Comitiis Ordinum ſuffragii jus habent (STEM IN STAET HEBBEN) reſtricta fuit juriſdictio criminalis, dum conſtitutum, ne ultra extendant aut exerceant eam, quam ſi quæſtio ſit de neglectis officiis in obeundis vigiliis & expeditionibus, aut de crimine transfugii ad hoſtes, vel deſertionis, vel tranſitus de cohorte in cohortem ſine præcedente miſſione, aut de delictis, quæ à Præfectis militibuſve in Præfectos aut milites, non in alios, admiſſa ſunt. Quamvis haud improbabile videatur, delicta communia à militibus commiſſa etiam aliis in urbibus ac locis, quæ in Comitiis Ordinum ſuffragii jure non gaudent, ad Judicum Ordinariorum ſpectare cognitionem, ſi modo perpetrata fuerint in tali Provincia, quæ in Comitiis Ordinum Generalium Fœderati Belgii ſuffragii jus habet, prout illam dicti decreti anni 1651. interpretationem ſuaſit ſubſecutum deinceps decretum Ordinum Hollandiæ 30. *Sept.* 1654. quo placuit ſimpliciter, abſque reſtrictione ad loca ſuffragii jus habentia, delicta omnia communia ex ſua natura ad ordinarii, non militaris, Judicis juriſdictionem pertinere, ſecundùm tradita in Reſponſo juridico, apud Petrum Bort VAN CRIMINELE SAKEN *tit.* 1. *ſub num.* 50. *pag. mihi* 22. *col.* 1. Qui & ulterius

de militari jurisdictione videri potest *in d. tit. 1. num.* 50. ut & quæ amplius scripsi in *comment. ad Pand. tit. de judiciis num.* 103. *& seqq.* ubi & exposui, quid juris circa jurisdictionem in paganos delinquentes, qui sortitione vel aliter pagatim in numeros seu cohortes relati, difficilioribus temporibus militant, & crimini militari se reddunt obnoxios, & quid, si pagani pendente accusatione apud ordinarium Judicem, vel etiam post sententiam, sed ante executionem ejus, militare cœperint, *num.* 105. *&* 106.

Sed nec prætermittendum, delicta militum graviora, quæ scilicet contra leges *militares & edicta* commissa sunt, coërceri debere per consilium militare in urbibus Præsidiariis, nec domesticæ Præfectorum legionis subesse coërcitioni: at, si levius sit admissum, veluti, si Gregarius aut Ordinis inferioris Præfectus ultra tempus literis commeatûs expressum emanserit, aut ebrius fuerit, aut irreverenter erga Præfectos suos sese gesserit, sic ut propter ea coërcitio vindictarum, (SPITSROEDEN) aut equi lignei, aut portationis sclopetorum vel ephippiorum, aut condemnationis ad panem & aquam, aut alia similis leviorve imponenda sit, decerni eam debere per Præfectos legionibus; ut tamen ante executionem hoc significent urbis Gubernatori. REGLEMENT OP DE PROCEDUREN DER MILITAIREN, IN SAKEN VAN GERINGE IMPORTANTIE, 24. *Febr.* 1687. *art.* 7. 8. *vol.* 4. *Placit. Holl. pag.* 167. Observandum denique, consilia militaria urbium præsidiariarum in criminalibus ita judicare, ut appellatio omnibus remota sit, sive ex sola confessione, sive ex aliis allegatis ac probatis, sententia lata sit, REGLEMENT OP DE PROCEDUREN &c. *art.* 1.

10. In

10. In causis civilibus etiam satis ampla Judicum militarium potestas; omnium enim civilium controversiarum, quæ inter milites ventilantur, penes eos est decisio, sive commilitoni miles litem moverit, *l.* 12. §. 2. *ff. de re milit. l.* 6. *C. de jurisdict. omn. judic.* sive paganus de re factove quopiam adversus milites instituerit actionem, *d. l.* 6. cum, uti supra dixi, actor rei forum sequatur. *L.* 2. *C. de jurisdict. omn. judic.* At si quis, postquam coram ordinario Judice civili in jus vocatus est, nomen militiæ dederit, in ea causa jus revocandi forum non habebit, quasi præventus, *l.* 7. *ff. de Judiciis l. fin.* §. 1. *C. de in jus vocando.* Præsertim cum & juris sit axioma, ibi judicium accipere finem debere, ubi semel inchoatum est, *l.* 30. *ff. de Judiciis.* Radelant. *decis. cur. Ultraject. decis.* 79. Atque etiam causâ cadat, quicunque inchoatum coram Judice judicium ad aliud ausus fuerit transferre tribunal, *l. fin.* §. *fin. C. de in jus vocando.*

11. Poterit autem sponte miles civilis Judicis jurisdictione se submittere. Unde quæsitum, si paganus quis cum milite contrahere noluerit, nisi sub illa conditione, ut fori præscriptioni miles renunciaret, an ex pacto subsecutâ renunciatione miles postmodum in jus vocatus exceptionem fori declinatoriam possit objicere? Respondit Justinianus in *l.* 29. *C. de pactis.* Nemini licere adversus sua pacta venire & contrahentes decipere, adeoque militi privilegium alleganti obstituram & pacti & doli exceptionem: juxta regulam enim juris quilibet licentiam habet his, quæ pro se introducta sunt, renunciandi, *d. l.* 29. *l.* 32. §. 4. *ff. ad Senatusconsult. Vellejan.* Hodie ut in criminalibus causis sic & in civilibus ad utrumque Judicem, (civilem nempe & militarem) cognitio pertinet. Groenweg.

ad l. 6. C. de offic. diversor. Judic. Quamvis & hic post hæc, primâ vice editâ, quædam aliter constituta fuerint: cum enim epistolâ Serenissimi Guilielmi Tertii, Magnæ Britanniæ Regis, ad Ordines Ultrajectinos datâ anno 1675. cautum fuisset, ordinarii Judicis jurisdictionem fore, quoties miles à non milite, vel miles à milite persequi vult sibi debitum, nisi inter duos milites de stipendio militari lis esset; atque insuper placuisset, à sententiis centum florenos haud excedentibus, ac infamiæ sequelam haud habentibus, per consilia militaria urbium præsidiariarum latis, appellari non posse; Reglement op de procedure der Militairen in saken van geringe importantie 24. *Feb.* 1687. *art.* 2. *vol.* 4. *Placit. Holl: pag.* 167. tandem ex recentissimo decreto Consilii Status Fœderati Belgii 9. *Februar.* 1703. & per id revocato in usum decreto Ordinum Generalium, 25. *Martii* 1651. Judicibus militaribus in illis urbibus, quæ in Comitiis Ordinum suffragii jus habent, denegata in universum videtur omnis jurisdictio in causis civilibus, sic ut viri militares in *iis apprehensibiles*, *convenibiles*, *justiciabiles & executabiles* sint apud Judices ordinarios, sententias suas etiam in stipendiis militum condemnatorum executioni daturos, si alia bona deficiant.

CAPUT VIII.

De Missione Militum, & Pace.

1. *Quotuplex sit Missio Militaris?*
2. *Quæ sit honesta Missio, & quot stipendia requisita fuerint ad eam impetrandam, tam in peditibus quam equitibus?*

3. *Quæ*

3. *Quæ sit causaria missio?*
4. *An & causariâ missi gaudeant veteranorum privilegiis?*
5. *Num honesta in specie missus ante legitimum tempus, privilegiis veteranorum in perpetuum fruatur?*
6. *Non temerè concedenda Missio causaria.*
7. *Quæ sit ignominiosa Missio?*
8. *Quales ignominiâ mitti possint?*
9. *Quæ pœnæ comitentur ignominiâ Missos.*
10. *De his qui ad tempus ignominiâ Missi sunt.*
11. *Est etiam Missio extraordinaria.*
12. *De Pace.*

1. DIximus ante, quo pacto milites fuerint electi; superest ut dispiciamus quibus modis iidem à militiæ liberentur onere. Citra militarem missionem numeris nullus eximi potest; ea autem vel ad momentum est, quando miles cum in finem mittitur, ut in aliam referatur cohortem, & ita missus, licet hinc sit exemtus, & illo nondum pervenerit, juris tamen fictione miles manet, *l. un. ff. de bonor. possess. ex testament. milit.* Vel ad tempus, idque ratione stipendiorum emeritorum; vel senectutis, aut infirmitatis; vel delicti & calliditatis propriæ. Unde in tres species plerunque dividitur; alia enim honesta est, alia causaria, alia ignominiosa, *l. 2. §. 2. ff. de his qui notantur infam. l. 13. § 3. ff. de re milit.* Nullus tamen dubito, quin & ad bimembrem missio commodè cogi possit divisionem, qualis est in *l. 8. §. 5. ff. de excusat. tutor. l. 2. C. de his qui non implet. stipend.* Iis enim in legibus sub honesta missione causaria quoque comprehenditur, quatenus nullam misso irrogat infamiam, nec ipsius lædit existimationem, *l. 8. C. de re milit.*

2. Et honesta quidem missio est, quæ impleto militiæ tempore datur in remunerationem fidæ devotionis, *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit. l. 8. ff. de excusat. tutor. l. 9. C. quando provoc. non est necesse.* Cæterùm non semper idem penes Romanos fuit militiæ tempus in peditibus: olim enim quandoque triginta vel quadraginta nonnullos stipendia fecisse legimus; at sub Octaviani Augusti Imperio prætoriani duodecim, cæteri sexodecim annis militiæ subire cogebantur incommoda. Suetonius *in vita Augusti.* Tiberius denique viginti annorum stipendia milites merere jussit, Tacitus *Annal. lib. 1.* Neque postea quicquam in eo videtur immutatum fuisse. Valtrinus *de re milit. lib. 6. cap. 5.* Equites autem post decimum, ex quo in militiam adscripti fuerant, annum equos suos ad duum viros seu censores in forum deducebant, ibique missionem impetrabant, pro meritis vituperio vel laudibus excepti, Plutarchus *in apophı. de Pompeio.* Quicunque verò honestam consecutus fuisset ab exercitûs Imperatore vel censoribus missionem, omnibus veteranorum privilegiis munitus erat, *l. 3. C. de his qui non implet. stipend. l. 2. C. de re milit.* Porro missio honesta in gregariis tantùm, non in majoribus obtinebat militibus; exercitûs tamen Præfectis cæterisque Ducibus tacitè etiam honestam datam esse missionem constat, dum accepto successore domum revertentes militare desinebant, *l. 24. ff. de testam. milit.*

3. Missio causaria est, quapropter ætatem aut animi vel corporis vitium parum idoneus militiæ miles renunciatur, *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. ff. de re milit.* Bocerus *de bello, cap. 16. n. 12.* Atque etiam honesta est, quanquam

ab

ab ea distincta, quæ in specie honesta dicitur: missus enim causariâ missione privilegiis veteranorum, qui pleno stipendiorum numero functi sunt, uti nequit, *l. 2. C. de his qui non implet. stipend.*

4. Quia tamen & causariâ misso præmia præstari convenit, *l. 13. §. 2. ff. de re milit.* ideo quoque pro ratione temporis, quo militaria sustinuit onera, habebit à muneribus & honoribus vacationem, *d. l. 2. C. de his qui non implet. stip.* ut, si post quinquennium missus fuerit, anni; si post octo annos, biennii; si post duodecim, triennii; si post sexdecim, quadriennii; si post viginti, perpetuâ fruiturus sit immunitate, *l. 8. §. 3. ff. de excusat. tutor.*

5. Quod si quis non causariâ sed honestâ in specie missione, quam & gratiosam appellant, ex indulgentiâ Principis à belli muneribus liberatus fuerit ante tempus, de qua *l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam.* etiamne tempus illud, quo stipendia meruit, computabitur, ut pro illius modo veteranorum gaudeat prærogativis? Probabilior illa est opinio, quæ talem omnium privilegiorum perpetuo participem fore statuit: missionem quippe merâ Principis impetravit munificentiâ; at certum est, beneficium, quod à divinâ Imperatoris proficiscitur indulgentiâ, plenissimam recipere interpretationem, *l. 3. ff. de constit. Principum.*

6. Non autem facile propter morbum aut debilitatem mittuntur causariâ milites: requiritur enim, ut, denunciantibus medicis, & competente Judice diligenter examinante, vitium ad impetrandam missionem sufficiens contractum esse constet, *l. 6. C. de re militari.* Quod si per sub vel obreptionem quis missionem hanc fuerit consecutus, auri quinque librarum mulctandus incommodo, *l. 2. C. de divers. offic. & apparit. judic.*

7. Ignominiosa missio est, cum milites propter delictum militiæ sacramento solvuntur, *l.* 2. §. 2. *ff. de his qui not. infam. l.* 13. §. 3. *ff. de re milit.* Et omnes ignominiosè missi infamiâ notantur, *l.* 1. *ff. de his qui not. infam.* Exprimenda autem est illius causa, *l.* 2. §. 2. *d. tit.* sed si missus ignominiâ fuerit absque ulla infamiæ mentione, veluti, si militi arma vel equus auferatur, hastæ rumpantur, gladii diffringantur, & detrahantur insignia militaria, eum nihilominus missum famæ comitabitur jactura, *d. l.* 2. §. 2. *l.* 13. §. 3. *ff. de re milit.*

8. Nec milites solummodò gregarii ignominiosè mitti possunt, verum etiam Duces, Tribuni, & ipsi exercituum Præfecti, ac ex Prætoris edicto fiunt infames, licet consularibus utantur insignibus, *d. l.* 2. *in princip. ff. de his qui not. infam.*

9. Ultra existimationis læsionem etiam variæ missos ignominiâ pœnæ manent, veluti quod nullis honoribus, quæ dignitatis illæsæ viris deferri solent, fungi possint, *l.* 3. *C. de re milit.* nec in sacro comitatu agere aut commorari, *l.* 13. §. 3. *ff. eod. tit.* adeoque ab urbicis planè tutelis removeantur, *l.* 8. §. 9. *ff. de excusat. tutorum*, quod de castrensi peculio testari nequeant; cum ipsis præmia non debeantur, *l.* 26. *ff. de testam. milit.* quodque, cum honestâ ac causariâ missi non torqueantur, hi tamen quæstionibus subjici possint, *l.* 8. *C. de quæstionibus.* Præterea cum veteranorum testamenta jure militari facta valeant intra annum à missione, horum non subsistat ejusmodi suprema voluntas, *l.* 4. *C. de testament. milit.* p. m. Parens Paulus Voet *in comment. ad* §. 3. *instit. de testam. milit.* denique quod nulla pro militiæ laboribus commoda ferant.

10. At-

10. Atque hæc quidem in ignominiosa missione locum habent, si miles in perpetuum missus fuerit; quod si ad tempus tantum missio facta sit, post impletum temporis constituti spatium non prorogabitur infamia, *l. 1. C. de his qui in exil. dati. arg. l. 8. ff. de postulando, l. 3. §. 1. ff. de decurion.* ne scilicet exaggeretur, & ulterius extendatur contra sententiæ fidem poena tempore determinata. Quicunque autem post constitutum tempus in ordinem redit, pristinam quidem recipit dignitatem, ast ad novos honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam absfuit, *l. 2. C. de his qui in exil. dati. l. 15. ff. ad municipalem.*

11. Præter has tres ordinarias missionis species est & alia extraordinaria, quæ non inhonesta rectè dici posset: cum quis enim evitandorum munerum gratiâ nomen militiæ dedit, exauctoratur; & ejusmodi missione nullam existimationi maculam infligi sæpissimè rescriptam est, *l. 2. §. 2. ff. de his qui notant. infam.* Pari ratione citra famæ diminutionem mittitur, qui in numeros eo animo se referri curavit, ut sub obtentu militiæ pretiosiorem adversario se faceret, & nec transigere cupit, neque litem deserere, *l. 4. §. 8. ff. de re milit.*

12. Cum autem non aliam ob causam adhibeatur omnis ille belli apparatus, quam pacis impetrandæ gratiâ, quæ belli pretium est; nullo modo negligenda Principibus ejus obtinendæ occasio, nisi videri velint omnium, ac præsertim subjectorum penitus odisse felicitatem: nihil quippe pace jucundius aut dulcius, nihil magis blandum ac salutare, nihil præstantius in hac vita mortalium generi ab immortali Deo dari potest: vel solum pacis nomen gratum civibus est & acceptum, nec unquam illi eo dementiæ perveniunt, ut bellum, quam honestam

nestam cum finitimis concordiam malint, speratæ potius victoriæ pacem certam præpositurі. Scilicet utilia victis esse de belli fine fœdera, pulchra victoribus, uno omnes ore merito fatentur: in hac enim mundi compage cuncta pace florent ac consistunt; hæc est bonarum artium fœcunda mater, hæc divitiarum decora tutrix, hæc candida morum cultiorum magistra; hâc bidens vomerque vigent, & inconcussus arva colit arator, hâc libera nautis in altum vela dandi, libera mercatoribus ad Indos sine metu currendi concessa facultas. Quisquis proinde libertatem tranquillam & humanam societatem conservare cupit; quisquis simultates sublatas, sopitas iras, & in tuto constitutas extra periculum dignitates desiderat; quisquis quietum amat populum, Senatum concordem, & Rempublicam morum honestate vestitam; quisquis denique salvas opes, patriam optat incolumem, pacem sanctè colat necesse est, & supremum almæ pacis Autorem supplex veneretur, velit inter orbis Principes conservare pacem, eorumque sic inflectere sensus atque corda, ut armis reconditis in concordiam revertantur, & in amicitiam ac fœdera quamprimum coëant ipsorum dextræ.

FINIS.

INDEX CAPITUM TRACTATUS DE JURE MILITARI.

CAPUT I.

De bello in genere & nonnullis ejus ſpeciebus ac diviſionibus.

13. Illa

CAPUT II.

De militiâ, qui, quales & quomodo in militiam sint adscribendi.

CAPUT III.

De variis militum gradibus & speciebus, præsertim de exercitûs Imperatore ejusque requisitis.

13. *Cu-*

CAPUT IV.

De Delictis ac Criminibus Militum, eorumque pœnis.

6. Ty-

CA-

CAPUT V.

De Præmiis Militum, & præda bellica.

1. *PRæmiis remuneranda militum fortitudo.*
2. *Milites, qui in acie ceciderunt, perpetuo per gloriam vivunt, eorumque liberi publicè alendi.*
3. *De honoribus exercitûs Imperatori tributis, supplicatione, triumpho & ovatione.*
4. *Militum minorum præmia enumerantur.*
5. *Præda maximè milites gregarios ad fortitudinem excitat.*
6. *Jure gentium præda primo cedit occupanti.*
7. *Quid juris obtinuerit apud Hebræos in immobilibus ab hoste captis?*
8. *Quid juris in mobilibus?*
9. *Quid circa res captas tam mobiles quam immobiles Græci observaverint?*
10. *Quid jus Romanum circa immobilia capta constituerit? & de postliminio.*
11. *Quando ager censeatur captus ab hostibus.*
12. *Mobilia per deditionem acquisita à Romanis in Fiscum redacta.*
13. *Aliquando postquam capta essent, ex post facto militibus concessa.*
14. *Quando res mobilis capta fiat occupantium?*
15. *Quid circa arma capta fuerit observatum?*
16. *Quæ sit differentia inter prædam & manubias?*
17. *Quid hodie circa res immobiles captas observetur?*
18. *Capti non fiunt capientium servi, nisi in bello barbarico.*
19. *Quid juris sit circa mobilia publicis expeditionibus aut excursionibus privatis occupata? ubi variæ quæstiones.*

CAPUT VI.

De Privilegiis Militum, & aliis quibusdam præter jus commune quoad Milites constitutis.

tamen ipsis non prosunt, enumerantur, veluti quod agrum comparare aut conducere, procuratores, fidejussores, accusatores, tributorum exactores &c. esse nequeant.

30. *Quæ tamen pleraque mutata.*

CAPUT VII.
De Judicibus militaribus.

1. *Milites habent proprios Judices.*
2. *Quinam penes Romanos de militum causis judicaverint?*
3. *Qui hodie penes nos?*
4. *Quo in loco Judices militares jus dicant?*
5. *In quo consistat Judicum militarium officium? & ne affectibus indulgeant.*
6. *Non observant strictè juris solennitates, & summariè causæ terminantur.*
7. *Non debent excedere jurisdictionis suæ limites.*
8. *Si miles delictum commune commiserit, utrum ad civilem, an vero ad militarem Judicem de jure Romano spectet ejus cognitio, disquiritur, ac Judici militari locum esse statuitur.*
9. *Quid moribus circa Judicum militarium jurisdictionem in criminalibus obtineat, & quorum delictorum domestica quasi coercitio fieri possit? quorum coercitio non nisi per consilia militaria irroganda sit? An à sententiis latis in criminalibus per consilia militaria appellari possit?*
10. *Ad cujus Judicis cognitionem spectent civiles militum controversiæ.*
11. *Miles fori præscriptioni validè renunciat, imo jure novissimo milites in causis civilibus ut plurimùm non aliis subsunt, quam Judicibus civilibus.*

CA-

CAPUT VIII.

De Missione Militum & Pace.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 8. *l.* 10.	fattam	*lege*	fartam
9. *l.* 11.	piæ memparens		piæ mem. Parens
10. *l.* 1.	de erat		deerat
11. *l.* 8.	in corruptam		incorruptam
12. *l.* 12.	*gori*		*geri*
21. *l.* 19.	*jure* hinc		*jure*. Hinc
23. *l.* 13.	statim velle diribitorem		statim velle diremptorem
24. *l.* 28.	fine		fane
25. *l.* 5.	*versana*		*vesana*
26. *l.* 16.	vitupeperantur		vituperantur
31. *l.* 22.	libr.	*adde*	2.
l. 34.	incendum		incendium
32. *l.* 21.	improbatutum		improbaturum

CATALOGUS LIBRORUM JURIDICORUM

Officinæ SIMONIS T'SERSTEVENS *Bibliopolæ Bruxellis propè Templum RR. PP. Dominicanorum.*

IN FOLIO.

JAcobi Cujacii Opera omnia Juridica. 6. vol.
Pauli Christinæi Decisiones Belgicæ. 4. vol.
Christin. ad Leges Mechlinienses.
Voet ad Pandectas. 4. vol. 1723.
Petri Peckii Opera Juridica.
Zoësius ad Digesta. Lovanii 1667.
Zoësius ad Decretales. Lov. 1647.
Christyn ad Consuetudines Bruxellenses. 1689.
Anselmo ad Edictum Perpetuum, Codex Belgicus, Tribonianus Belgicus, Consultationes & Advisamenta. 4. vol.
Van Leeuwen Censura Forensis. 1685.
Cancerii Resolutiones. 1658.
Straccha de Mercatura.
Joannis & Frederici à Sande Opera omnia *Juridica*. Brux.
Wamesii Consilia Civilia. 3. *vol.* Antverpiæ 1639.
Wamesii Consilia Canonica. 2. vol. Lovanii 1644.
Antonii Gomesii Resolutiones & ad Leges Tauri. Antverpiæ 1634.
Cævallos Speculum aureum Opinionum.
Henrici Kinschotii Consilia. Bruxellis. 1653.
Praxis Rerum Criminalium Benedicti Carpzovii.
Fontanella de Pactis Nuptialibus, sive Capitulis Matrimonialibus.
Deckheri Dissertationes Juris & Decisiones priores & posthumæ. 2. vol.
Matthæi de Afflictis & Thomæ Grammatici Decisiones Neapolitan.
Choppinus de Moribus Parisiorum.
Paponii Decisiones de Rebus Judicatis.

Fran-

Franciſcus Fulginæus de Jure Emphyteutico.
Mantica de Conjecturis ultimarum Voluntatum.
Brunemannus ad Pandectas & Codicem. 4. vol.
Codex Fabrianus Definitionum Forenſium &c.
Argentré ad Conſuetudines Brittanniæ. Pariſiis 1614.
Benedicti Carpzovii Definitiones Forenſes.
Antonius Peregrinus de Fideicommiſſis.
De Petra de Fideicommiſſis.
Melchior Lotterius de Re Beneficiaria.
Cornelius Brederodius de Appellationibus.
Nicolaus Garcias de Beneficiis.
Chriſtophorus Cruſius de Indiciis Delictorum. 1682.
Sebaſtianus Guazzinus in Defenſam Carceratorum Reorum & ſuper quocumque Crimine. 1668.
Guazzinus & Maſſinus de Confiſcatione Bonorum.
Fernandus Vaſquius de Succeſſionibus.
Oeuvres de Julien Peleus. Paris 1631.
Joannes Novarius de Vaſſallorum Gravaminibus. 1656.
Alexandri Trentacinquii Reſolutiones Practicæ.
Vincentius Fuſarius de Subſtitutionibus.
Joſephi Langii Polyanthæa Noviſſima.
Franciſcus Sarmiento de Redditionibus Eccleſiaſticis.
Conſilia Georgii Everhardi, Nicolai Senioris filii Junioris fratris, 2. vol.
Nic. Everhardi Præſidis Conſilia.
Theſaurus Bartholi per Brederodium.
Deciſiones Senatûs Dolani per Grivellium.
Petrus Surdus de Alimentis.
Bugnyon de Legibus Abrogatis cum Notis Chriſtyn.
Theodori Tuldeni Opera omnia Juridica. 4. vol. ſcilicet
—— ad Inſtituta.
—— ad Digeſta.
—— ad Codicem.
—— de Civili Regimine.
—— de Juriſprudentia extemporali.
—— de Cauſis corruptorum Judiciorum & remediis.
—— de principiis Juriſprudentiæ.
—— Initiamenta Juriſprudentiæ.

Generale Costuymen van Brabant, Limborg, en Mechelen, &c. door Christyn. 2. deelen. 1682.
Generale Costuymen van Vlaenderen met Notulen van Vanden Hane. Antwerpen. 1674.
Placcaerten van Brabant. 4. vol.
Placcaerten van Vlaenderen. 4. vol.
Conference du Droit François & Romain, Civil & Canonique, par Bernard Automne. Paris 1644.
Arrêts de Louet, par Brodeau. 2. vol.
Papon ad Consuetudines Burbonias, & Arrêts notables de Jean Papon.
Notaire de Jean Papon. 3. parties.
Oeuvres de Loyseau. Paris 1666.
Mean ad Jus Civile Leodiensium. 3. vol.
Bibliotheque Canonique par Bouchel & Blondeau. 2. vol. 1689.
Bibliotheque du Droit François par Bouchel & Bechefer. 3. vol. Paris 1671.
Oeuvres de Bacquet par Ferriere. 1688.
Journal du Palais. 2. vol. Paris 1701.
Traité de l'Abus, par Charles Fevret. Lyon 1689.
Le Grand sur la Coutume de Troyes. Paris 1681.
Arrêts du Grand Conseil à Malines, par du *Laury*. 1717.

IN QUARTO.

BUrgundi Opera *omnia Juridica.*
B. Anton. Matthæus de Criminibus.
Idem de Auctionibus.
Idem Parœmiæ Belgarum.
Andreæ Gail & Mynsingeri Observationes Practicæ.
Abraham à Wesel Opera omnia.
Lamberti Goris Adversaria Juris.
Groenwegen de Legibus Abrogatis.
Vinnius ad Instituta. 1676.
Tractatus quinque Arnoldi Vinnii.
Andreas Vallensis ad Decretales.
Idem de Beneficiis.
Vitriarii universum jus Civile Privatum. 1697.
Bart. Cæpolla de Servitutibus.

Stock-

Stockmans Decisiones Brabantiæ.
Idem Tractatus de Jure Devolutionis.
Idem Jus & Defensio Belgarum contra Evocationes & Peregrina judicia.
Hameida de Recusation. Judicum.
Francisci Zypæi Notitia Juris Belgici.
Idem Jus Pontificium novum.
Philibertus Brussélius de Conditionibus.
Wamesius de Appellationibus.
Hoppingius de Jure Sigillorum.
Simoncellus de Decretis in Contractibus Minorum.
Radelantii Decisiones Trajectinæ.
Zangerus de Exceptionibus.
Joannis Parladorii Opera Juridica.
Andreæ Fachinæi Controversiæ Juris. 2. vol.
Costuymen van Nyvel.
——— van Santhoven.
——— van Loven Fransch en Vlaems.
Ordonnantie van den Raede van Brabant.
Tractaet van Grondt-Proceduren, door Peeter en Guilliam Cuypers.
Peckius van Handt-opleggen en Besetten, Simon van Leeuwen.
Ordonnances du Grand Conseil à Malines.
Ordonnances Criminelles de Louis XIV.
Procès Civil & Criminel par le Brun.
Traité des Droits Honorifiques des Seigneurs dans les Eglises, par feu M. Maréchal, & Danty, Avocats. Avec un Traité du Droit de Patronage, de la Présentation aux Bénéfices, &c. D'Arrêtés servans de Décisions pour les Droits Honorifiques, & un Traité des Dixmes, &c.

IN OCTAVO.

Rodenburg de Jure Conjugum.
A Someren de Jure Novercarum.
Idem de Repræsentatione.
Jus Pastorum Titularium per Richart. 2. vol.
Richart Pastor primitivus. 2. vol.

Voet

Voet de Familia Erciſcunda.
—— de Natura mobilium & immobilium.
—— de Statutis eorumque Concurſu.
—— de Jure Militari.
—— de Duellis.
—— Compendium Pandectarum.
Corpus Juris Civilis. 2. vol. Blauw.
Grotius de Jure Belli ac Pacis cum Notis Gronovii & aliorum.
Loccenius de Jure Maritimo & Navali.
Seldeni Mare clauſum.
Vinnii Quæſtiones Selectæ.
Antonii Matthæi Jus Ultrajectinum.
Peregrinus de Juribus Fiſci.
Cenſura Belgica ad Inſtituta.
Schotani Examen Juridicum. 3. vol.
Schotani Diſputationes Juridicæ.
Tuldenus de Principiis Juriſprudentiæ.
Julii Pacii Conciliatio Legum.
Julius Facius ad Inſtituta cum Notis Schotani & Waſſenaer. 2. vol.
Straccha de Aſſecurationibus.
Wurmſerus de Feudis.
Peckius de Teſtamentis Conjugum.
Deciſiones Guidonis Papæ.
Juſtinianus cum Notis Vinnii.
Huygens Notarius Belgicus.
Huygens Notaire Belgique.
Maniere van Procederen in Civile en Criminele ſaken met Noten van d'Heer Boſchaerts.
L'art des Lettres de Change par Du Puy.
Fleury Inſtitution au Droit Eccleſiaſtique.
Ordonnances, Edits & Decrets du Roi ſur le fait de la Juſtice Criminelle du 9. Juillet 1570.
Edit touchant les Cabarets du 10. Juillet 1628.
Placcart de Sa Majeſté Impériale & Catholique contre les Duels, donné à Eberſdorff le 23. Septembre 1682.

Et plures alii.

